תלמוד ירושלמי · מפרשים

חנה דוד על חלה

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חנה דוד על חלה

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חנה-דוד-על-חלה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמת המחבר 4
פרק א 6
הלכה א 6
הלכה ב 67
הלכה ג 67
הלכה ד 81
הלכה ה 81
פרק ב 82
הלכה א 82
הלכה ג 103
פרק ג 104
הלכה א 104
הלכה ב 126
הלכה ד 126
הלכה ה 127
פרק ד 128
הלכה א 128
הלכה ב 129
חידוש נחמד 163
על הרא"ש הלכות חלה 172
השמטות לחיבורי מגדל דוד 176

הקדמת המחבר

איתא במסכת עירובין (דף נ"ד ע"ב) מאי דכתיב אילת אהבים ויעלת חן למה נמשלו ד"ת לאילת לומר מה אילה זו וכו' ויעלת הן ללמדך שמעלת חן על לומדיה דדיה ירווך בכל עת מה דד זה כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו חלב אף ד"ת כל זמן שאדם הונה בהם מוצא בהם טעם ובמדרש אמרינן מה אילה זו אבריה צפופין וכ"ז שאדם רואה אותה נראית לו כחדשה כך ד"ת יהיו כחדשים ובילקוט משלי אמרינן דדיה ירווך בכל עת שלא תאמר אשתקד שמענו אותה שנאמר אל תבוז כי זקנה אמך ואם אמרתם כך אף אני יבול לאמר לכם למה אתם קוראים שמע פעמים ביום למה אתם מתפללים שלשה פעמים ביום שמא אתם מחדשין דבר אם הלעגתם כד"ת אף אני איני שומע תפלתכם שנאמר מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה ע"כ. לכן אתם אחי בית ישראל עם קדוש וטהור. אם בד"ת הנאמרים כבר בדאשתקד אמרו חז"ל כך בחדושי תורה שלא נאמרו כדאשתקד אעכו"כ. לכן אחי ועמי אל יהיה לכם למשא שהטרחתי אליכם אשתקד בחיבורי מגדל דוד ועכשיו בחיבורי הזה. כי ת"ל חיבור חדש הוא ונחמד מאד בחדושים יקרים ונעימים ואם סוחר הנכנס לקרתא בסחורה חדשה קפיץ עילוו זביני ק"ו בד"ת דאיתא בירושלמי (פ"א דפאה) ר' ברכיה ור"ח דכפר דחומין חד אמר אפילו כל העולם כולו אינו שוה לדבר אחד מן התורה וחד אמר אפילו כל מצותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה וכו' ארטבין שלח לרבינו הקדוש חד מרגלי טבא מטימיטין א"ל שלח לי מילא דטבא דכוותיה שלח ליה חדא מזוזה א"ל מה אנא שלחי לך מילה דלית לה טימא ואת שלחית לי מילה דשוי חד פולר. א"ל חפציך וחפצי לא ישוו בה ולא עוד אלא דאת שלחית לי מילה דאנא מנטר לה ואנא שלחית לך מילה דאת דמך והיא מנטרה לך דכתיב בהתהלכך תנחה אותך ונו' והאי קרא דבהתהלכך תנחה קאי על דברי תורה כמו שדרשו חז"ל בהתהלכך תנחה אותך בעולם הזה בשכבך תשמור עליך בקבר והקיצות היא תשיחך לעולם הכא. ורבינו הקדוש ענה לארמבון בהאי קרא על מזוזה. ודריש להאי קרא גם על קיום המצות וקאמר ליה דאת דמך כלומר בקבר והיא מנטרא לך וק"ו למחזיקי תורה שעליהם דרשו רבותינו ז"ל ובפ"ג דסוטה) כירושלמי ואמר ר' חנה ר' ירמיה כשם ר' הי' עתיד הקב"ה לעשות צל לבעלי מצות בצילן של בעלי תורה מ"ט כי בצל החכמה כצל הכסף ואומר עין חיים היא למחזיקים בה ע"כ:

והנה זה כמה שנתתי אל לבי לחבר ספר פי' על הירושלמי כי הנהו סתום והתום וסגור ומסוגר כאלף עזקאין אכן לא מלאתי את לכי לזה כי כל מי שלא מילא כריסו עדיין בהש"ס הזה ואינו בקי בו בכל הסוגיות מגשש בו כעור קיר. כי אי אפשר ללמוד סוגיא

המורה בהש"ס הזה ולהעמידה על תלה כי אם במילף מקום ממקום וההיא ילפא מן הדא והדא ילפי מן ההיא דא ודא הדא היא וכמו שדרשו חז"ל כהאי ש"ם ירושלמי (בפ"ג דר"ה) תני בשם ר' נחמיה מאי דכתיב היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה ד"ת עניים הן במקומן ועשירים במקום אחר ומי שחוא בעל ירושלמי אמיתי רואה בעיניו האיך דבריהן כגחלי אש והאיך הירושלמי נדרש לזה לכן כ"ז שלא היתי בקי בש"ס ירושלמי מנעתי את עצמי ומשכתי את ידי מן המלאכה הזו רק עתה ת"ל אשר יגעתי בהש"ס הזה כמה שנים ולא נתתי שנת לעיני לעפעפי תנומה עד שזכיתי ת"ל להיות בקי בהש"ס ירושלמי ואוכל בע"ה להיות גושא ונותן בו ואמרתי בלבי עתה הגיע העת והעונה לעשות חיבור על הש"ם ירושלמי:

והנה בפתחי בס' זרעים ראיתי שזה אין בכחי ואין בכיסי להביא לבית הדפוס אף חיבור על סדר א' כי שערתי שלערך אלף דפים ועוד יותר יעלה על סדר אחד ואין בכחי להוציא מכח אל הפועל בהוצאה המרובה הזה וחשבתי בלבי לסדר על כל הש"ס ולהניחם עדיין ככתובים אצלי ולא להוציאם לאור עולם עד עת וזמן אחרי כן נחמתי מי יודע מה יולד יום כמאמר הכתוב רבות מחשבות בלב איש ומי יודע אם יתקיים מחשבתי ואם אזכה לדבר גדול כזה. ע"כ אמרתי מה שיש בידיך לעשות בכחך עשה לבן הסכמתי לחבר לע"ע חיבור לכל הפחות על מס' אחת ובהמשך הזמן שיזכני ה' אחבר על כל שיטות הש"ס הזה אי"ה וכן הורו לנו חכמינו ז"ל בלימוד התורה לקבוץ על יד כדאיתא במס' ע"ז (דף י"ט ע"א) אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא מאי דכתיב הון מהכל ימעט וקובץ על יד ירבה אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות מתמעט ואם קובין על יד ירבה וכו' אמר ר"נ בר יצחק אנא עבידתה וקיים בידי ע"כ:

ומפני שהוא רק על מס' אחת אמרתי לחבר תחלה על מס' הלה ועל הרא"ש ז"ל מפני שהלכות אלו נדרשים גם לזמן הזה ועכ"ז כשהתחלתי לסדר על מכ' הלה ראיתי שגם על מס' אחת לא יספיקו הוצאות הדפוס כי ת"ל ככח החריפות שזכני ה' ית"ש הוצרכתי להדפיס על מס' חלה ספר מן ב' מאות דפים ע"כ בכמה וכמה מקומות נשאר בלבי ולא הוצאתים לאור עולם וגם באותן השיטות אשר הבאתי בחיבורי הזה נשאר בלבי כמה חדושים שלא הוצאתים לאור מפני הוצאות הדפים וזהו שכתבתי בפנים כמה פעמים מפני הטעם המבואר בהקדמה קצרתי ואתה הקורא היקר אם תמצא כמה ענינים שיהיו לתמהון בעיניך למה דילגתי ענין חמור כזה ע"ז אשיבך שכמה ענינים תמצא בתוך השיטות שנתבאר גם הענין הזה:

ועתה מודה אני לפניך יוצרי ובוראי אשר עשית חסד עמדי להוציא לאור חיבורי השני כי גדול מעל שמים חסדך בקהל עם אשירה עוזך כן תקותי רק לך לבדך להיטיב עמדי כל הימים מתחת ידך הפתוחה והרווחה בתוך כל עמך ישראל קדושים וטהורים ותחזנה עינינו קרית חנה דוד כשובך דציון ולירושלים ברחמים רבים אמן:

פרק א

הלכה א

חמשה דברים חייבים בחלה כו' כתיב והיה באכלכם מלחם וגו' יכול יהא כל הדברים חייבים בחלה וכו' מלחם וכו' ת"ל ראשית עריסותיכם ריבה וריבה הכל ר' יוסי בשם ר"ש וכו'. לפי פירוש המפרשים ופ"מ ז"ל דהוא קושיא בלי תירוץ ועיין בשנו"א דהגר"א ז"ל גרים ת"ל מלחם הארץ כלומר דלחם סתם שכתב בתורה הוא חמשה מינין:

שיטה דגרירה

תמן תנינן תפוח שריסקו ונתנו לתוך העיסה וחימצה הרי זה אסורה תני ר' יוסי אומר מותר כו' ר' יוסי כדעתי' כמה דו אמר תמן אין תבשילו תבשיל ברור וכן הוא אומר הכא אין חימוצו חימוץ ברור וכמה דאת אמר אין לך בא לידי חמץ ומצה אלא חמשת המינין בלבד ודכוותי' אין לך מגרר עם כולן אלא חמשת המינין בלבד ר' הילא בשם רשב"ל לא שנינו אלא העושה עיסה מן החיטים ומן האורז ואינו נגרר אלא עם האורז בלבד:

והירושלמי הזה מובא בפוסקים הראשונים רבותינו נוחי נפש וכ' הב"י בשם הרשב"א ז"ל דדוקא באורז אמרינן דנגרר אחר החיטים אבל שאר המינין לא כמו דאיתא בירושלמי פ"ק דחלה ר' הילא בשם רשב"ל והיינו הירושלמי הזה עי' בב"י ס' שכ"ד. ועיין בש"ך ז"ל ביו"ד ס' שכ"ד ס"ק י"ז וז"ל דאורז גריר אחר החיטים וכ"כ העט"ז ולפ"ז משמע בחיטין ואורז אזלינן בתר טעם וכמ"ש הרשב"א ז"ל אבל מהטור משמע בהדיא דה"ה לכל מיני דגן וכן משמע באשר"י ז"ל דתלה הטעם משום דטעם כעיקר דאורייתא עכ"ל הש"ך ז"ל. **והנה** לכאורה צ"ב הדין שמעתא א' קשה לי מאי המשך הסוגיא הזאת הכא הו"ל למסדר הגמ' לקבוע בדוכתי' בפרק ג' הלכה ה' על הדא מתניתין דהעושה עיסה מן החיטין ומן האורז הו"ל לקבוע הך שמעתתא כמה דאת אמר אין לך בא לידי מצה וחמץ אלא ה' מינין ודכוותי' אין לך מגרר עם כולן אלא חמשה מינין והגם דכן דרך הירושלמי לקבוע אגב גררא סוגיות כפולות בכמה מקומות עצמו מספר מ"מ העיקר קבעינן בדוכתי' וע"י גררא הוקבע ג"כ במקום אחר:

אבל הכא בסוגיא דגרירה לא קבע הגמ' לכל עיקר הסוגיא במקומה כי אם בדף הראשון דמסכת חלה. ומאי המשך הוא כלל הכא לסוגיא דתפוח. ועוד קשה לדעת הטור ז"ל דס"ל דאף כל ה' מיני דגן מגרר האיך פליג על הירושלמי הנ"ל דהוי מימרא דר' הילא בשם רשב"ל דלא שנינו אלא חיטים ואורז דווקא ג' קשה לי לכאורה להבין דברי הש"ך ז"ל דמסיק דכן משמע באשר"י ז"ל דתלה הטעם משום דטעם כעיקר דאורייתא והבין מתוך הרא"ש ז"ל דס"ל להלכה דלא בעינן דווקא חיטין עם אורז אלא ה"ה לכל חמשה מינין דלא כהירושלמי הנ"ל והרי בהרא"ש ז"ל הלכות חלה אחר שכ' לתרץ קושית הרמב"ן ז"ל דמקשה הא ליכא כזית בכדי אכילת פרס מתרץ הרא"ש ז"ל שם דטעם כעיקר בשאינו מינו דאורייתא וכיון שנתנו החיטים טעם באורז הפך הטעם את האורז להיות כמוהו כמו חטה וקרינן בי' טעמו וממשו חטה ומייתי הרא"ש ז"ל ראי' מפרק התערובת ק ע"א) מתיב רבא העושה עיסה מן החיטים ומן האורז אם יש בו טעם דגן חייבת בחלה ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ואע"ג דרובא אורז ומשני אלא מין במינו בטעמו וכו' א"ו הטעם עושה אותו כממש וההיא דטעמו ולא ממשו אין לוקין עליו דמס' ע"ז (דף ס"ז) פי' ר"ת ז"ל דאיירי במינו והר"ר חיים ז"ל פירש טעמו וממשו כשיש כזית בכדי אכילת פרס ואז נהפך כולו חיטים והירושלמי שפירש הטעם משום גרירה משום דהוה קשה לי' נהי דאזלינן בתר טעם וחשיב כולו חיטין מ"מ כיון דרובא אורז אין בא לידי חימוץ והאיך יוצא בה משום מצה ולכך הוצרך לפרש טעם החטה גורר את האורז וגורם לבא לידי חימוץ עכ"ל הרא"ש ז"ל שם עיי"ש היטב הרי לפנינו דהרא"ש ז"ל לא מחלק בין התלמודים אלא דהירושלמי והבבלי שניהן בסגנון אחד ס"ל דטכ"ע דאורייתא ומ"מ בעי הירושלמי לטעמא דגרירה משום דקשה לי' נהי דאזלינן בתר טעמא ונחשב האורז כחיטין מ"מ הא אין בא לידי חימוץ ע"ז מחדש הירושלמי הענין דגרירה כלומר דהחיטין מחמיץ גם להאורז ובא גם האורז לידי חימוץ עיי"ש:

וא"כ לפ"ז לא נדחית מימרא דר' הילא בשם רשב"ל דלא שנינו אלא חיטים ואורז דווקא דהכי קים להו לרבנן וא"כ צ"ב לכאורה מנין לאדונינו הש"ך ז"ל ללמוד מתוך דברי הרא"ש ז"ל דין חדש דכיון דטעם כעיקר דאורייתא ע"כ לאו דווקא חיטים ואורז ולא בעינן הסברא דגרירה אלא משום טעם כעיקר הא הרא"ש ז"ל מרכיב להו בהדדי דהגם דטעם כעיקר דאורייתא מ"מ בעינן הסברא דגרירה דאל"ה לאו לחם הוא דאפילו האורז הוי כמו חיטים הא מ"מ אינו מחמיץ וע"כ מצריכין לסברא דגרירה ועוד קשה לי דבתר הך סוגיא קבע הגמ' לסוגיא דחדש משום דבמתניתין תנן ה' דברים חייבים בחלה ואסורין בחדש איבעיא לי' לירושלמי מהו שיהא חייבין על קלי שלו משום חדש אר"ז כתיב

ולחם וקלי וכרמל וגו' את שחייבין על לחם שלו משום חדש חייבין על קלי שלו משום חדש את שאין חייבין על לחם שלו משום חדש אין חייבין על קלי שלו משום חדש ע"כ ואח"כ חוזר הגמ' עוד לדיני חלה ר"י בעי קומי ר"ז ארבעת קבין וכו' וזהו לענין חלה והולך הסוגיא כולה באריכות עד דמסיים לענין חלה והתחיל אח"כ להמתניתין ואסורים בחדש והולך הסוגיא באריכות לדיני חדש עד מתניתין השני וצ"ב למה הענין של קלי נקט לה באמצע בין דיני חלה:

ועוד קשה לכאורה על מימרא דר' הילא בשם רשב"ל לא שנינו אלא העושה עיסה מן החיטים ומן האורז ואינו נגרר אלא עם החיטים בלבד וקשה לכאורה דגרסינן לקמן (פ"ג הלכה ה') אמר ר' הילא בין כרבנן דהכא ובין כרבנן דתמן אמרין עד שיהא רובא דגן וטעמו דגן ר"ה אמר טעמא דגן אע"פ שאין רובו דגן מתניתא פליגא על רב הונא עירב בה שאר מינים עד שיהא רובא דגן וטעמו דגן פתר לה במינים אחרים ע"כ וא"כ בשלמא לר"ה שפיר ניחא דאיכא נפ"מ בין חיטים ואורז לשאר מינים אבל לר' הילא דס"ל דגם בחיטים ואורז בעינן טעמא ורובא דגן וגם בשאר מינים נמי מהני רובא וטעמא דגן דהא מתניתא מפורשת היא ולא מחלקינן אליבא דר' הילא בין חיטים ואורז לשאר מינים א"כ האיך קאמר הכא ר' הילא בשם רשב"ל דלא שנינו אלא העושה עיסה מן החיטים ומן האורז ואינו נגרר אלא עם החיטים בלבד וקשה הא לדידי' לאו דווקא הוא בין חיטים ואורז לשאר מינין וא"כ למה מחדש הכא דדווקא חיטים ואורז נקט התנא בשלמא לר"ה שפיר נוכל לדייק דלא שנינו אלא העושה עיסה מן החיטין ומן האורז והני מיני דווקא אבל שאר מינין השנויין בברייתא עירב בה שאר מינין התם בעינן רובא דגן אבל מה ששנינו חיטים ואורז הוא דווקא דבחיטים ואורז לא בעינן רק טעמא דגן לחוד כדאיתא בירושלמי אליבא דר"ה וכמו שפירש הפ"מ ז"ל אבל לר' הילא גופי' דלא מחלק בין חיטים ואורז לשאר מינין קשה האיך קאמר הכא בשם רשב"ל לא שנינו אלא העושה עיסה מן החיטים ומן האורז ואינו מגרר אלא עם החיטין בלבד וזה דוחק בכ"מ לשנויי הא דידי' והא דרבי' כי אם במקום שתירץ הגמ' בעצמו באופן דלית לי' תירוץ אחר משני הא דידי' והא דרבי' עיין מס' ב"ק (דף ל' ע"א) וגם דוחק למימר דר' הילא אינו מחלק בין אורז לשאר מינים אלא בין חיטים לשאר חמשה ס מינין וכדמשמע קצת במה דמסיק ואינו נגרר אלא עם החיטים בלבד ואינו מסיים חיטים ואורז בלבד א"כ לפ"ז ס"ל דאינו חלוק רק חיטים משאר חמשה מינים דחיטים מגרר הכל אפילו שאר מינים אבל משאר חמשה מינים אינו מגרר. ז"א חדא דזה דוחק גדול דמנ"ל לר' הילא לחלק כן כיון דמדייק מן המשנה דלא שנינו אלא העושה עיסה מן החיטים ומן האורז

וזה הוי דווקא א"כ מנ"ל למימר דחיטים דווקא ואורז לאו דווקא ועוד הרי הרשב"א ז"ל כתב בהדיא דדווקא באורז אמרו כן ולא בשאר מינים כדאיתא בירושלמי עכ"ל אלמא דמפרש בפשיטות דכוונת ר' הילא דאורז וחיטים הוי דווקא א"כ נתעורר קושיתנו מר' הילא על ר' הילא:

ונראה לפענ"ד לברר ולפרש הירושלמי בטוב טעם ודעת בעזר יוצרי המלמד לאדם דעת. ובזה יתבאר היטב גם הירושלמי מן דר"י בעי קומי ר"ז ארבעת קבין דהוא קשה להבין מאד והנהו מן המקומות החמורים בירושלמי ולפי דרכינו אי"ה יתבאר היטב כשמלה חדשה דמייתי הגמ' הסוגיא דתפוח ומסיק כמה דר"י אמר תמן אין תבשילו תבשיל ברור כן הוא אומר הכא אין חימוצו חימוץ ברור והנה בירושלמי איכא ב' אוקימתות על הדא דמצריך התנא חמשה מינין אוקימתא אחת דלחם הארץ משמע מחמשה מינין דסתם לחם הארץ הוי מחמשה מינין ואוקימתא ב' דגמרינן ג"ש מלחם מצה דהתם בוודאי קפיד הקרא שיהא בא לידי מצה ולידי חמץ אף הכא אינו נקרא לחם אלא דבר שהוא בא לידי מצה ולידי חמץ ומכיון דמסיק דחימוץ של התפוח הגם דהוא נמי מחמץ להעיסה מ"מ אין זה חימוץ ברור ע"כ מסיק וכמה דאת אמר אין לך בא לידי מצה וחמץ אלא חמשת המינין בלבד אבל שאר המינין אין באים לידי חמץ ומצה אלא דע"י גרירה קי"ל דאף שאר המינין נחמצין דזה הוי הסברא דגרירה כמו שכ' הרא"ש ז"ל והרמב"ן ז"ל עיין שם על זה מסיק ודכוותי' אין לך מגרר עם כולן אלא חיטים ושעורין בלבד כלומר הגם דכל חמשה מינין מחמיצין ומגררין לכל המינים שבעולם אבל לא הוי חימוץ ברור ולעולם ס"ל להגמרא דאף כל חמשה מינין יכולין להחמיץ אבל אין חימוצן חימוץ ברור כמו תפוח שמחמץ להעיסה אין חימוצו חימוץ ברור וע"ז פליג ר' הילא בשם רשב"ל דלא שנינו אלא העושה עיסה מן החיטים ומן האורז ואינו נגרר אלא עם החיטים בלבד כלומר דס"ל דאף דשאר החמשה מינין שמחמיצין בעצמם וגם מחמיצין לשאר מינים אבל מ"מ אינו נגרר אלא עם החיטין משום דחיטין מחמיץ לאורז חימוץ ברור אבל שאר חמשה מינין אפילו שעורין אינן אלא שהם בעצמם נתחמצין חימוץ ברור אבל לשאר המינין אינן מחמיצין חימוץ ברור ע"כ אינו נגרר אלא עם החיטין דהוי חימוץ ברור ולא דס"ל לר' הילא דשאר חמשה מינין אינן מחמיצין כלל לשאר מינין ז"א אלא דלעולם מחמיצין אבל אין חימוצן חימוץ ברור כמו תפוח היוצא מדברינו דר' הילא חידש נן דשאר חמשה מינין מלבד חיטים אין מחמיצין לשאר מינין חימוץ ברור כי אם חימוץ שאינו ברור אבל חימוץ שאינו ברור עכ"פ מחמיצין:

וע"כ ניחא מה שקבעו הגמ' הכא להך סוגיא ולא במקומה (לקמן פ"ג) ומאי המשך הוא למתניתין דתפוח משום דלדברינו לעולם ס"ל לר' הילא דע"כ כל החמשה מינין מחמיצין לשאר מינין אלא דאין חימוצם חימוץ ברור כמו תפוח ומאי דקבע הכל אמתניתין דתפוח וגם העושה עיסה מן החיטים ומן האורז דיני דגרירה הכא משום דכל עיקר הטעם דר' הילא בשם רשב"ל דס"ל דחיטים ואורז דווקא הוא משום דס"ל הסברא דגרירה משום דהוא מחמיץ לכל העיסה וגם האורז בא לידי חימוץ ע"י גרירה ע"כ גם האורז מחויב בחלה וזה דווקא לפום הך טעמא דמצריך התנא לחמשה מינין משום דגמרינן לחם מלחם דפסח דבעינן שיבוא לידי חימוץ וכל עיקר פטור דשאר מינין משום דאינן באין לידי מצה ולידי חמץ וע"כ לפ"ז מה ששנינו העושה עיסה מן החיטים ומן האורז דחייב בחלה הוא משום גרירה דהאורז נמי נתחמץ וע"ז מחדש ר' הילא דדווקא אורז עם חיטין בא לידי חימוץ ברור. אבל לפי דס"ל מעיקרא דמלחם הארץ משמעות סתם לחם הארץ חמשה מינין דמחמץ לאחרים ושאר מינין פטורין דאינן בכלל לחם הארץ לפ"ז אין כאן מקום לסברת גרירה דאפילו אם מחמץ גם לאורז מ"מ מה בכך הא אינו פטור משום שאינו מחמץ אלא דאינו בכלל לחם הארץ וגם אולי לפ"ז אין חילוק בין חיטים ואורז לשאר מינין ע"כ שפיר קבעו הכא הך סוגיא בתר דמסיים להטעם דאינו בא לידי מצה וחמץ. א"נ אליבא טעם הראשון של לחם הארץ נמי שייך הסברא דגרירה כמו שכתב הרמב"ן ז"ל דאע"ג דעיסת אורז לאו לחם הוא מיהו כי מעריב ליה בהדי דגן ואית בי' טעם דגן גזרו לעשות הכל לחם להתחייב בחלה. וקסברי בני א"י דהאי דינא ליתא בכוסמין ובשיבולת שועל ובשיפון אלא בחיטים ושעורין לבד שגוררין מפני שדרך עיסה שנו ודרכן של בני אדם לעשות עיסה משאר המינין עמהם עכ"ל ע"כ כל עיקר הטעם דתנינן גרירה גבי חלה הוא משום אלו ב' הטעמים הנ"ל או משום לחם או משום שאינו בא לידי מצה ולידי חמץ. ע"כ קבע הגמ' הכא בתר הני ב' טעמים הנ"ל:

ומה דקשה לן מר' הילא אר' הילא (דפ"ג) וגם קושיתינו על הש"ך ז"ל דמנ"ל למידק מן הרא"ש ז"ל האי דינא דלאו דווקא חיטים ואורז דה"ה כל המינים משום דתלי טעמא בטעם כעיקר והרי הרא"ש ז"ל כתב דאפילו לפי שיטת הש"ס דילן משום טעם כעיקר מ"מ מצריכין לסברת הירושלמי משום גרירה דאל"כ קשה נהי דטעם כעיקר והוי האורז כמו חיטין מ"מ הא אינו מחמיץ ולו אפילו דנקרא עכשיו חיטים משום הטכע"ק מ"מ אפילו חיטין גופא אי אינן באין לידי חימוץ לאו לחם הוא דאנן קפדינן דווקא על בא לידי מצה וחמץ ע"כ מצריכין הסברא דגרירה. נראה לפענ"ד דהרא"ש ז"ל לא כתב כן דבעינן נמי הסברא דגרירה היינו דווקא לענין מצה כדמשמע מלשונו שכ' ונהי דאזלינן

בתר טעם וחשיב כולו חיטין מ"מ כיון דרובא אורז אין בא לידי חימוץ והאיך יוצא בה משום מצה. ולכך הוצרך וכו' משמע מלשונו דאי לאו הסברא דגרירה לא הוי קשה לן רק על מצה אבל לא הוי קשה לן על חלה האיך נקרא לחם לענין חלה הא לא בא לידי מצה וחמץ וכ"כ המעדני יו"ט ז"ל בהדיא בס' קמ"א דאע"ג דחשיב כולו חיטין וחייבת בחלה מ"מ כיון דרובא אורז אין בא לידי חימוץ והאיך יוצא בה משום מצה עיי"ש הרי דכל עיקר הטעם דבעינן בירושלמי הסברא דגרירה הוא דוקא משום מצה ולא משום חלה וטעמא דהדין מילתא הגם דלכאורה דין דחלה ומצה שוין דבשניהן בעינן שיבוא לידי מצה ולידי חמץ דהא גמרינן ג"ש לחם לחם מפסח דכמו בפסח בעינן לחם שיבוא לידי חמץ ומצה כן גבי חלה בעינן לחם שיבוא לידי חמץ ומצה מ"מ לא דמי זל"ז דבפסח דכתב רחמנא לא תאכל חמץ וגו' תאכל מצות והקפיד הכתוב דווקא על מצה שיבוא לידי חמץ ומצה ע"כ בעינן דווקא בעיסה זו שהוא אוכל לשם מצה שתהא ראוי לבוא לידי חמץ ומצה אבל אם העיסה זו שאוכל אינו בא לידי חמץ ומצה לא נפיק בה ידי חובת מצה כמו דגרסינן במס' פסחים (דף ל"ה ע"ב) גבי טבל ת"ל לא תאכל וגו' כל שאיסורו משום בל תאכל חמץ וגו' וכן הקשה המג"א ז"ל באו"ח ס' תע"ג על מצה עשירה של מי פירות הא אינו בא לידי חמץ עיי"ש וכ"כ הרב המגיד ז"ל בפ"ו מהלכות חמץ ומצה ולא אמרינן מאי איכפית לן הא מ"מ הוי ממין הבא לידי חימוץ ומאי איכפית לן מה שהעיסה הזאת אינו בא לידי חימוץ ז"א אלא דע"כ קפדינן שהעיסה הזאת שאוכל לשם מצה תהי' ראוי לבוא לידי מצה וחמץ כיון דבהדיא כ"ר לא תאכל עליו וגו' תאכל מצות ע"כ אם העיסה הזאת אינו ראוי לבוא לידי חימוץ לא נפיק בה אבל גבי חלה דלא כתב רחמנא בהדיא שיהיה ראוי לבוא לידי חמץ ולידי מצה אלא גמרינן מג"ש דלחם לחם כלומר דלא נקרא לחם עד שיהא ראוי לבוא לידי חמץ ומצה כמו גבי פסח. אבל אי בא מהמין שראוי לבוא לידי חמץ ומצה שפיר דמי ונקרא לחם דהא הכא לא קפיד רחמנא שיהא ראוי לבוא לידי חמץ. אלא קפיד רחמנא דיהא נקר לחם ומכיון דמינו בא לידי חמץ ומצה נקרא לחם. בשלמא גבי מצה הגם דנקרא לחם מפני המין הא מ"מ אינו בא לידי חמץ ומצה והקרא קפיד דווקא שיהא ראוי לבוא לידי חמץ ומצה אבל הכא גבי חלה דקפיד רחמנא אלחם וכיון דבא ממין הבא לידי חמוץ שפיר נקרא לחם וזה החילוק בין מצה לחלה דבמצה לא קפיד רחמנא אלחם לבד אלא אף על חמץ ומצה דתנאי אחריתי הוא בדיני מצה ולאו משום לתא דלחם אבל גבי חלה קפיד רחמנא אלחם לבד וכיון דבא ממין הבא לידי חימוץ שפיר נקרא לחם ע"כ שפיר כ' הרא"ש ז"ל דאפילו להך טעמא דטכע"ק מ"מ בעינן גבי מצה הסברא דגרירה דאי לאו הכי הגם דהאורז חשיב כמו חיטין

מ"מ הא לא בא לידי חמץ והאיך יוצא ידי מצה דאפילו בחיטין ממש אי לא בא לידי חמץ כגון במי פירות לא נפיק נמי ידי חובתו כמו שכתבתי בשם המג"א ז"ל ע"כ שפיר צריכין להסברא דגרירה דהאורז נתחמץ ג"כ אבל לגבי חלה לא צריכין כלל להסברא דגרירה ודי בהסברא של טעכ"ק כיון דהאורז חשיב כמו חיטין ואע"פ שאינו בא לידי חמץ מ"מ נקרא לחם כיון דהוי ממין הבא לידי חמץ כיון דנקרא חיטים לא איכפית לן במה דהעיסה הזאת אינו בא לידי חימוץ:

ודבר זה הוא ירושלמי מפורש במכילתין בסוגיא דידן דעסקינן בי' ר"י בעי קומי ר"ז ארבעת קבין בפני עצמן וכאשר ע"י דברינו יתפרש ויהי' קילורין לעינים בע"ה יתברך וז"ל הירושלמי ר"י בעי קומי ר"ז ארבעת קבין בפני עצמן וחימצו וארבעת קבין בפני עצמן ועירבו הרי בשעת חיובן לבוא לידי מצה וחמץ אתיא דר"י כר"י ודר' יוסי כר"ז אתיא דר' יונה כר' ירמי' כמה דר"י אמר עד שיהא קרוי לחם כן ר' יונה אמר עד שיהא קרוי לחם ואתיא דר' יוסי כר"ז כמה דר"ז אמר מינו קרוי לחם כן ר' יוסי אמר מינו קרוי לחם אתיא דר' יוסי כר' הילא אע"ג דו פליג עילוו ע"כ והנה הירושלמי הזה סתום וחתום. והפ"מ זי"ע פירש דאיבעיא דר' ירמי' ארבעת קבין בפני עצמן וחימצן ה"פ דעשה עיסה משני קבין של חמשת המינין ועשה עוד עיסה משני קבין של שאר מינין ועירבן ונתחמצו ע"י תערובת וארבעת קבין בפני עצמן ועירבן ה"פ שעשה מתחילה הד' קבין בפני עצמן דהיינו קביים. מחמשת המינין וקביים משאר המינין ואח"כ עירבן מהו שיתחייב ליטול חלה מכל הד' קבין הואיל ויש בה שיעור חיוב חלה מחמשת המינין ודבר זה דחוק שאין הלשון סובל זה הפירוש ומאי נפ"מ בין אם עירבן מתחילה קודם שנתחמצו לעירבן אחר שנתחמצו הרי בשעת חיובן לבוא לידי מצה וחמץ פירש ז"ל דה"פ דזה הוי תשובת ר"ז לר' ירמי' דפשיט לי' שהכל נתחייב בחלה מכיון דבשעת חיובן והוא גלגול העיסה ראויין הן לבוא לידי מצה ולידי חמץ כלומר שהרי יש בהן שיעור חיוב חלה מדברים הבאין לידי חימוץ וכשערבן נתחייב הכל בחלה עכ"ל וזה דחוק מאד והעיקר חסר מן הספר ותיבת הרי בשעת חיובן מאי שייטיה הכא אתיא דר' יונה כר' ירמי' כמה דר' ירמי' אמר עד שיהא קרוי לחם כן ר' יונה אמר עד שיהא קרוי לחם פירש ז"ל דעד שיהי' קרוי לחם ה"פ דכל העיסה תהא קרוי' לחם ור' יונה הוא דהעושה עיסה מן הטבל דהגם שיש בה מתערובת דבר שאינו מתוקן וה"נ כן לא הבנתי פירושו דאדרבה לפ"ז ר' יונה לא ס"ל כר' ירמי' ועוד הא דעושה עיסה מן הטבל דחייבת בחלה היא לאו מימרא דר' יונה אלא ברייתא היא ומובא שני פעמים בש"ס הזה (בפ"ה דדמאי) ומובא שם בלשון ברייתא ותני כן העושה עיסה מן הטבל וכו' וכן במכלתין (בפ"ג) מובא שם לאו משמיה דר' יונה

ורק דאיכא שם פלוגתא בין ר' יונה ור' יוסי לענין בנתיים מהו עיי"ש ולא מצאתי בשום מקום המימרא הזה משמי' דר' יונה:

ודר' יוסי כר"ז היינו לפי פירושו הרי בשעת חיובו לבוא לידי מצה וחמץ הוא תשובת ר"ז ור' יוסי הוא דפ"ג דס"ל דלא בעינן רובא דגן גם זה דחוק מאד ואינו ענין לכאורה לפי פירושו דמינו קרוי לחם כלומר דכיון דיש בו מין אחד הנקרא לחם לענין טעמו דגן. ואתיא דר' יוסי כר' הילא מפרש לענין דאיתא בפ"ג למאי דמחלק שם ר"ז נמצא דר' יוסי בשם ר' יוחנן כמו ר' הילא בשם ר' יוחנן אע"ג דפליג ר' הילא בעצמו על ר' יוחנן וס"ל דבעינן רובא דגן גם זה קשה מאד דזה אינו ענין לכאן כלל ומאי המשך הוא הכא:

לכן נראה לפענ"ד דה"פ בירושלמי כמו דאיתא קרוב ללשון הזה בירושלמי דמס' פסחים (פ"ב ה"ג) ארבעת רבעים בפני עצמן וחימצו וארבעת רבעין בפני עצמן ועירבן אם התרו בו משום אוכל טבל אינו לוקה משום חמץ בפסח לוקה ופירש שם הק"ע ז"ל וז"ל עשה עיסה מד' רבעי הקב וחימצן ואין חיוב חלה נוהג אלא בחמשת רבעין ע"כ נמצא דהי' עליו איסור חמץ קודם איסור טבל ואח"כ עשה עוד ד' רבעים ועירבן נמצא דנעשה חמץ קודם טבל אם התרו בו משום אוכל טבל אינו לוקה משום דאין איסור קל חל על איסור חמור ע"כ ולכאורה יש מקום לגרוס גם כאן כמו התם ארבעת רבעין ולא ארבעת קבין כי זה מצוי כמה פעמים בירושלמי בסוגיות כפולות ממש נמצא חילוק באיזה תיבה וכדומה לי שמהרא"פ ז"ל גורס כן וספר מהרא"פ אינו ת"י כעת וראיתי בס' אחד שמביא להך סוגיא עם פירושו וכופל שם כמה פעמים ד' רבעים ואינו בלשון הגה ובודאי הי' לפניו כן הגירסא אבל מתירא אנכי לשנות מן הגירסא מאשר היא לפני ע"כ גם הגירסא של ארבעת קבין יש לקיים ולפי הענין של הירושלמי דמט' פסחים הנ"ל דעשה ארבעת קבין בפני עצמה וחימצן ואח"כ ארבעת קבין וחימצו ועירבן וכונתו כמו דמס' פסחים הנ"ל דנעשה חמץ עד שלא נעשה טבל ונקט ארבעת קבין ואם תקשה הא בארבעת קבין בודאי איכא חיובא דטבל דהא חמשת רבעים הוא שיעור דחלה והוא קב ורובע קב ומכ"ש בארבעה קבין שאיכא חיובא דטבל אבל ז"א דצריך אתה לדעת שאין הקבין הנזכרים במס' חלה כולן שוין וכמו שכ' הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות (בפ"ב דחלה מ"ג) וז"ל אתה חייב לדעת כי הרבעים הנזכרים כאן במס' חלה והקבין אינן הקבין שקדם לנו בשיעור מידתם ואין הרובע הנזכר בזו הלכה בשיעור חלה הוא הרובע קב הנזכר במס' חלה ועוד אין הקבין הנזכרים בזו המס' כולן שוין כו' כי חמשת רבעין הנזכרים כאן יותר מקבים הנזכרים למעלה באמרו יעשנה קבים ולא יעשנו בטומאה אבל הם הקבין שאמרו העושה עיסתו קבים ושאלו החמשה רבעים שיעורם הקב הנזכר במשנה זולת

וכו' וכו' ע"ש היטב וכן עיי"ש במשנה ג' ובמשנה ד' דמחלק שם בין הקבין דעל משנה ג' כתב דאלו קבים אין בהם שיעור חלה ובמשנה ד' כ' שבאלו קבין יש בהם שיעור חלה והוא כמו דנשתנו הרבעין כן הקבין כמו דגרסינן במס' עירובין (דף פ"ג) ת"ר ראשית עריסותיכם וכו' וכו' מכאן אמרו ז' רבעים קמח ועוד חייבין בחלה וע"ש בפרש"י ז"ל ובמס' קידושין (דף מ"ו ע"ב) בפרש"י ז"ל דז' רבעים וחמשה רבעין הכל שיעור אחד דנפ"מ בין מדבריות וירושלמיות וציפוריות עיי"ש והתנא דנקט חמשת רבעין הוא שיעור ציפורית וכן ס"ל להרמב"ם ז"ל דגם בקבים איכא שינוים דס"ל דבמשנה ג' לא הוי בקבים שיעור חלה ובמשנה ד' הוי בקבים שיעור חלה לכן אין לדייק ממה דנקט ר' ירמי' ד' קבים דאיכא בהם שיעור חלה אלא בקבין קטנים מיירי שאין בהם שיעור חלה ונקט קבין קטנים כמו דנקט התנא זימנים קבים דאין בהם שיעור חלה והגם דבכ"מ הוי בקבים יותר משיעור חיוב חלה דהשיעור חלה לפי שיעור הראשון הוי ב' קבים פחות חומש ואח"כ הי' קב ומחצה ואח"כ חמשת רבעים מ"מ נקט התנא הקבים הקטנים שאין בב' קבים שיעור חלה וה"נ נקט ר' ירמי' הקבים הקטנים שאין בד' קבין שיעור דחלה והרי מכוון ממש לסוגיא דפסחים בירושלמי (פ"ב) הנזכר לעיל דד' רבעין בפני עצמן וחימצן וד' רבעים בפני עצמן ועירבן דמיירי ברבעין הקטנים דז' רבעים ועוד היא שיעורו כדאיתא במס' עירובין הנ"ל נמצא דעשה כל ד' רבעין בפני עצמן וחימצן ונמצא דהי' חמץ בפטור ואח"כ נעשה טבל ע"ז קאמר שם דאין טבל חל על איסור חמץ וה"נ מיירי באופן הנ"ל דעשה ד"ק בפני עצמן ולא היה בהם שיעור חיוב חלה ונתחמצו קודם שעירבן ובשעה שעירבן כבר חמוצים היו וע"ז שאל לפי הג"ש דלחם לחם מפסח דגמרינן מפסח דלא הוי לחם עד שיהא ראוי לבוא לידי חמץ ולידי מצה ואם עשה מהמינין שאינן ראוין לבוא לידי חמץ לא הוי לחם וכמו כן אם עשה מהמינין שאינן ראוין לבוא לידי מצה נמי לא הוי לחם דמ"ש חמץ ממצה דהא גמרינן מלחם דפסח והוא גופיה הוי מצה וע"ז שאל ר' ירמיה מר' זעירא דהכא כשנעשית חמץ קודם החיוב דחלה ונמצא דבשעת חיובו אין ראוי לבוא לידי מצה ואנן גמרינן מפסח ובפירוש אמרינן דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ וע"כ קפדינן על מצה כמו על חמץ והכא בשעת חיובן אינו ראוי לבוא לידי מצה וע"ז בעי דאולי דאינו חייב בחלה אלא דיהא ראוי לבוא לידי מצה וחמץ בשעה שהוא ראוי לחלה כמו בגבי מצה דמשעה הראשונה הוא ראוי למצה וראוי לבוא לידי מצה וחמץ אבל הכא בשעה שהי' ראוי לבוא לידי מצה וחמץ לא הוי ראוי לחלה ובשעה שהיה ראוי לחלה אינו ראוי לבוא לידי מצה וחמץ ונסתפק ר' ירמי' ע"ז. וה"פ ר"י בעי קומי ר"ז ארבעת קבין בפ"ע וחימצן וד' קבין בפ"ע ועירבן הרי בשעת חיובן לבוא לידי מצה וחמץ

בתמיה ותיבת הרי בשעת חיובן וכו' הוי בלשון בתמיה והכל מדברי ר"י ולשון זה הוא מצוי בירושלמי בכמה מקומות עצמו מספר ולדוגמא עי' בירושלמי יומא (פ"ו) [הג"ה ואין להקשות מר' אליעזר דס"ל דסל מצרף והתם נמי אינן ראוין לבוא לידי חמץ ומצה ז"א דאולי באופן שראוי לבוא לידי חמץ אף לאחר אפיה עי' באו"ח ס' תמ"ג עי"ש וגם אין להקשות ממתניתין דעיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה ז"א דא"ל דר' ירמיה ס"ל כר"פ במס' (פסחים ל"ה) וכאביי שם (דף מ' ע"א) דמי פירות ג"כ מחמיצין עיי"ש] וע"ז קאמר אתיא דר' יונה כר' ירמיה ודר"י כר"ז אתיא דר' יונה כר"י וכמה דר"י אמר עד שיהא קרוי לחם כן ר' יונה אמר עד שיהא קרוי לחם ואתיא דר"י כר"ז כמה דר"ז אמר מינו קרוי לחם כן ר"י אמר מינו קרוי לחם פי' דאילו לפי האיבעיא דר"י באם בשעת חיובן אינן ראוין לבוא לידי מצה וחמץ א"ל דפטור מחלה והגם דהוא מחמשה מינין שראוין לבוא לידי מצה וחמץ מ"מ איבעינן שיהא ראוי לבוא לידי חו"מ בשעה שהוא ראוי לחלה והכא שאינן ראוי לידי חו"מ בשעה שראוי לחלה פטור מן חלה והגם דהוא מהמינין שראוין לבוא לידי חו"מ ל"ל בה אלא בעינן שיהא העיסה הזאת ראוי לבוא לידי חו"מ דגמרינן מלחם דפסח והתם ע"כ בעינן שבעיסה הזאת יהא ראוי לבוא לידי חו"מ ויהא העיסה עצמה קרוי לחם ואם העיסה הזאת אינו ראוי לבוא לידי חו"מ לא נפק בה ידי חובתו וה"נ דכוותי' דגמרינן מלחם דפסח ממש ובעינן גבי חלה נמי שעיסה הזאת יהיה ראוי לבוא לידי חו"מ:

והנה עצם הלחם הוא מה שהוא בעצמו ראוי לבוא לידי חמץ ומצה דגמרינן מלחם דפסח ואם הוא בעצמו אינו ראוי לבוא לידי חמץ ומצה כמו בנילוש במי פירות רק שבא מחמשה מינין שראוין לבוא לידי חו"מ נמי נקרא לחם על שם המין ומינו קרוי לחם וכבר כתבתי מדברי הרא"ש ז"ל דזה חלוק חלה מפסח דבפסח בעינן שיהא העיסה עצמה ראוי לבוא לידי חו"מ והוי עצם הלחם ובחלה לא בעינן אלא שיהא נקרא לחם וכיון דמינו קרוי לחם נקרא לחם על שם מינו וזהו פירוש המלות הכא בירושלמי עד שיהא קרוי לחם ומינו קרוי לחם כלומר עד שיהא קרוי לחם פירוש דיהא קרוי לחם מצד עצמו ומינו קרוי לחם כלומר הגם דמצד עצמו לאו לחם הוא מ"מ נקרא לחם על שם מינו קרוי לחם:

וע"ז איכא פלוגתא בהא דגמרינן מלחם דפסח אם בעינן כמו בפסח לחם ממש או דבעינן ממין לחם ולדעת ר' ירמי' ע"כ דגמרינן מפסח לגמרי דיהא לחם ממש כמו בפסח וע"ז תלי הפלוגתא דר' יונה ור"י והוא מפורש פלוגתתן בירושלמי (בפ"ג דפסחים ה"א) על הענין שגרסינן בבבלי (דף ל"ה ע"א) ההיקש חמץ למצה לא תאכל חמץ וגו' שבעת ימים

וגו' דברים שאדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח חייב כרת על חמץ עיי"ש. ועל הענין הנ"ל של ההיקש למצה נחלקו ר' יונה ור"י בירושלמי פ"ג על המתניתין דר"פ אלו עוברין בפסח כותח הבבלי וכו' וזיתום המצרי דהוא חמץ ע"י תערובות ופריך שם חבריא בעון קומי ר' יונה הכא כתיב כל וכו' התיבן והתני יוצאין במצה מתובלת אע"פ שאין טעמה דגן והוא שיהא רובא דגן ואלו הואיל ורובן חמץ יהא חייב פי' דחמץ ע"י תערובות כיון דרובן חמץ יהא חייב בכרת א"ל שניא היא דכתיב לחם ואלו אינן לחם פי הק"ע ז"ל הואיל ואיתקש חמץ למצה דאינו חייב על חמץ כי אם בדברים שאדם יוצא בהם חובתו במצה ובמצה כתיב לחם ואלו דמנה התנא במתניתין בחמץ דגן גמור ע"י תערובות אין להם תואר לחם. הילכך אע"ג דרובא חמץ אין חייבין עליו אלמא דר' יונה ס"ל מכיון דאיתקש חמץ למצה דבעינן בחמץ דברים שאדם יוצא בהם במצה ובמצה בעינן לחם ממש ע"כ גבי חמץ בעינן נמי לחם ממש והגם דבא ממין לחם מ"מ אנן בעינן לחם ממש כמו גבי מצה הרי מפורש דעת ר' יונה. התיב ר' יוסי והתני כל עצמו אינו קרוי לחם אלא מצה שבעת ימים וגו' הכא את יליף מצה מחמץ [צ"ל חמץ ממצה או הכונה אחת כמו שפירש הק"ע ז"ל] ופי' הק"ע ז"ל עיקר דקפדינן אלחם דוקא במצה הוא דקפיד קרא אבל אתה האיך יליף חמץ מיני' ועוד מן הדא דתני יוצא אדם ברקיק השרוי ובמבושל שלא נמחה הא נמחה לא ולענין חמץ את אמר המחה את החמץ וגמעו חייב מאי כדון ר' יוסי בשם ר' אידי אין חימוצו חימוץ ברור פי' מאי כדון דפריך על ר' יוסי מכיון דלא ס"ל כתירוצא דר' יונה דבעינן לחם ממש גבי חמץ נמי א"כ מ"ט דמתניתין דפטור מכרת גבי חמץ ע"י תערובות ומשני שאין חימוצו חימוץ ברור ע"כ הרי לפנינו דר"י לא ס"ל כר' יונה ולא בעינן לחם ממש גבי חמץ והגם דבודאי איתקש חמץ ומצה להדדי כדאיתא בכמה דוכתי' בהיקש דלא תאכל עליו וגו' שבעת ימים תאכל עליו מצות מ"מ הגם דמרבינן דאינו חיוב כרת בחמץ אלא בדברים שיוצא בהם ידי מצה מ"מ לא אמרינן כמו גבי מצה בעינן לחם ממש וה"נ גבי חמץ בעינן לחם ממש ז"א אלא מכיון דהוי ממין לחם די בזה וחייב כרת על החמץ דבמצה בעינן לחם ממש אבל מה דגמרינן ממצה לא בעינן לחם בעצם אלא מין לחם לבד [וקצת נוכל להעמיס בדברי ר' יוסי כל עצמו אינו קרוי לחם אלא מצה כלומר כל עצם הלחם לא הוי רק במצה אבל בעלמא לא בעינן לחם בעצם אלא מכיון דהוי רק ממין לחם] הרי בהדיא מחלוקת ר"י ור' יוסי בענין עד שיהא קרוי לחם או מינו קרוי לחם וזהו כונת הירושלמי אתיא דר' יונה כר' ירמי' כמה דר' ירמי' אמר עד שיהא קרוי לחם כלומר הוא בעצמו יהא קרוי לחם ולא ע"י מינו דס"ל דמכיון דילפינן חלה ממצה ע"כ בעינן גבי חלה נמי לחם ממש כמו גבי מצה ולפיכך שאל אם בעינן

דבשעת חיובו יהא ראוי לבוא לידי חו"מ] כן ר' יונה אמר גבי חמץ דגמרינן נמי ממצה דבעינן עד שיהא קרוי לחם כלומר דבעינן שיהא החמץ לחם ממש ור"י דס"ל דמכיון דבא ממין לחם סגי ובזה לבד נקרא דומה למצה תלי לה בר"ז דר"ז קאמר נמי הך דרשא דבעינן ממין לחם כמו דגרסינן גבי חדש אר"ז כתיב ולחם וקלי וכרמל את שחייבין על לחם שלו משום חדש חייבין על קלי שלו משום חדש כלומר דאינו חייב בקלי משום חדש עד שיהא ממין לחם. כיון דקלי כתיב ולא לחם רק דאיתקש ללחם ולא איתקש רק לענין מין לחם והוא ממש כמו ר"י דגבי חמץ נמי לא כתיב לחם אלא דאיתקש ללחם דמצה בהקישא לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים וגו' לחם עני ואיתקש חמץ ללחם עני לא איתקש אלא לענין מין לחם כל שיוצאין בלחם שלו משום מצה חייבין על חימוצו כרת וכל שאין יוצאין בלחם שלו משום מצה אין חייבין על חימוצו כרת כמו גבי' חדש דקלי הנ"ל וה"נ מכיון דיוצאין בלחם שלו משום מצה כדתנינן העושה עיסה מן החיטין ומן האורז אם יש בו טעם דגן חייבת בחלה ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח וכדברינו לקמן בע"ה) ונמצא דילפותא דר"י ור"ז דא ודא חדא היא ומסיים הירושלמי ואתיא דר' יוסי כר"ז אע"ג דלא פליג עילוי' והוא ר"י דירושלמי פסחים הנ"ל שהבאתי דמסיק שם מאי כדון דמ"ט פטור בחמץ ע"י תערובות ומשני ר"י שם משום דלא הוי חמץ ברור ולפיכך אינו אלא בלאו אבל בכרת אינו משום דעכ"פ לא הוי חמץ ברור והוא ממש הך דר' הילא בשם ר"ש ב"ל בסוגיין דאמר ר"ה בשם ר"ש ב"ל לא שנינו אלא העושה עיסה מן החיטין ומן האורז ואינו נגרר אלא עם החיטים בלבד כלומר דדוקא באורז וחיטים תנינן הענין דגרירה אבל כל המינין אינן נגררין וגם כל הה' מינין אף שעורין אינו מגרר רק חיטים לבד אבל כל המינים אינו מגרר ולא הוי חמץ ברור כמו חימוץ שמחמץ התפוח והתם גבי תערובת חמץ דחשיב התנא במתניתין דר"פ אלו עוברין הוי שנתערב מחמשה מינין המחמיצין עם שאר מינים כמו שכר המדי וזיתום המצרי שעושין אותו מתלתא שערי ותלת' קורטמי ותלתא מילחי כמו דאיתא בגמ' בבבלי וירושלמי שם:

וא"כ לרבנן דפליגי עם ר"ה וס"ל דאין לך מגרר אלא חיטים ושעורין בלבד וס"ל דגם שעורין מגרר וס"ל דגם כל המינין נגררין כמו שכ' לקמן בשם הרמב"ן ז"ל וס"ל דגם שעורין מחמיצין לכל המינין חמץ ברור לא אתיא ר"י כוותיה אלא דאתיא כר' הילא כמו ר"ה דס"ל הכא דאין לך מגרר עם כולן אלא חיטים ואורז בלבד אבל שאר המינים מלבד אורז ומלבד חיטים אינן מחמיצין חימוץ ברור דאין בכח להחמיץ חימוץ ברור רק חיטים ואורז אבל חוץ מחיטים ושעורין אינן בכח להחמיץ חימוץ ברור א"כ ס"ל ר"י כר"ה כאשר אבאר בע"ה. ומה מאד יומתק לחיך הירושלמי דמס' פסחים הנ"ל דהנהו

קשה להבין מאד ועכשיו ע"י דברינו יצא הדבר לאמיתה של תורה דהנה לכאורה קשה על דמשני ר"י שם דאין חימוצו חימוץ ברור וקשה למה לא הוי חימוץ ברור הא שכר המדי הוא דרמו מי שערי בשכר והשכר עשוי גם ממינים אחרים ומיירי דאיכא מים נמי בגווי' דבלא מים מי פירות אינן מחמיצין וכדאיתא בירושלמי בהדיא שם אר"מ וכולהון ע"י מוי והובא בהרא"ש ז"ל פ' אלו עוברין וכן חומץ האדומי מיירי נמי דאיכא מים דבלא מים מי פירות נינהו ואינן מחמיצין עי' בהרא"ש ז"ל דמקשה על רב אלפס ז"ל דס"ל דמי פירות אפילו עם מים אינן מחמיצין א"כ מה יעשה בהנך דמתניתין ומתרץ דלא פסק רב אלפס ז"ל כן אלא לענין לישה דאינה ממהרת כ"כ להחמיץ ויכול לשומרה שלא יבוא לידי חמץ כמו שאר עיסה אבל כשנותן בשכר או בחומץ להשהותן השעורים מחמיצין עכ"ל הרא"ש וכן ר"ת ז"ל דס"ל בתוס' במס' פסחים (דף ל"ה ע"ב) דמי פירות עם מים לא הוי אלא חמץ נוקשה והקשה הרשב"א ז"ל מהנך דמתניתין דר"פ אלו עוברין דחשיב להו חמץ דגן גמור ע"י תערובת ומתרץ דמתניתין מיירי שנשרו השעורים במים קודם שנתנן לתוך היין או השכר עי' בתוס' ז"ל במס' פסחים (דף ל"ה ע"ב) עכ"פ לכל הדיעות הוי חומץ האדומי ושכר המדי חמץ גמור והגם דמי פירות עם מים לא הוי אלא חמץ נוקשה מ"מ הכא הוי חמץ גמור משום דהשעורים נשרו במים קודם שנתנן לתוך היין וא"כ יקשה על ר"י דקאמר בירושלמי דלא הוי חמץ ברור רק נוקשה ולא חשיב התנא כלל חמץ דגן גמור ע"י תערובת אליבא דר"י יקשה הא השעורין נשרו במים קודם כמו שכתב ר"ת ז"ל ואין לתרוצי דר"י מוקי דמיירי באמת שלא נשרו השעורין במים קודם ע"כ לא הוי כ"א חמץ נוקשה משום מי פירות עם מים ז"א מב' טעמים א' דזה דוחק לעשות פלוגתא בזה ב' דלכאורה נראה ברור הא דמקשה הרשב"א ז"ל על ר"ת ז"ל מחומץ האדומי ולכאורה קשה אמאי לא הקשה משכר המדי דהוא קדים ברישא דמתניתין ולמה מקשה מסיפא וכן כל מרבוותא ז"ל לא הקשו רק מחומץ האדומי ודילגו שכר המדי דהוא רישא דמתניתין אכן הדבר ברור דשכר המדי איתא בגמרא דרמו מי שערי א"כ הרי בפירוש דלא רמו שעורים יבשים לתוך היין אלא מי שערי. א"כ לא קשה כלל על ר"ת ז"ל ע"כ הקשו מחומץ האדומי דאיתא סתם שעורים וקס"ד דמיירי שרמי שעורים יבשים וגם ע"ז תירצו דמיירי נמי שנשרה במים קודם וזה ברור א"כ לכה"פ יקשה על ר"י דס"ל דלא הוי חמץ ברור כי אם נוקשה משכר המדי דהוא בוודאי הוי חמץ ברור הן אמת דבירושלמי לא גרסינן דרמו ביה מי שערי אלא קימחא דשערי איכא למימר דפלוגתא הוא בין בבלי וירושלמי בזה אבל דוחק גדול לעשות פלוגתא בדבר מציאות בין בבלי וירושלמי:

אלא האמת יורה דרכו דלכאורה צ"ב גדול להבין החילוק שבין הבבלי לירושלמי דלכאורה קשה מאד דמאי פריך בירושלמי ואלו והואיל ורובן חמץ יהא חייב בכרת כמו מצה דיוצאין במצה מתובלת והוא שיהא רובא דגן ה"נ אלו והואיל ורובן חמץ יהא חייב וקשה היאך הוי רובן חמץ הא רובן הוי שכר מתמרים או משאר מינים וכן חומץ האדומי הרי רובן יין משאר מינים ורק מקצת שעורין נתון בתוכו וכמו דאיתא בהדיא בפירש"י ז"ל במס' פסחים (דמ"ד ע"א) גבי הנח לכותח הבבלי דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס וכו' פרש"י ז"ל דסתם שכר וכו' אלא שבמדי מערב עמהן מי שעורין קצת עכ"ל וכן כתב הרא"ש ז"ל בפ' אלו עוברין בהדיא בשם ר"ת ז"ל וז"ל דדווקא בשכר המדי הוא דשרי משום דעיקרו עשוי מתמרים או מדברים אחרים ולא היו נותנים בו אלא מעט שעורים להחמיצו כמו דמשמע בגמ' דרמו ביה מי שערי אבל שכר שלנו לא עכ"ל הרי בהדיא דלא הוי ביה רוב חמץ אלא מעוטא דמיעוטא וא"כ קשה מאי פריך בירושלמי ואלו והואיל ורובן חמץ יהא חייב והאיך פליג הירושלמי עם הבבלי בדבר מציאות כזה. ובוודאי בלא"ה הסברא נותנת דלא רמו השעורין רק לבסומי להיין להחמיצו כמו דאיתא בירושלמי בהדיא בסומי דרומיא עי"ש והאיך ס"ד דיתנו שעורין יותר מן המשקה אלא האמת יורה דרכו דהירושלמי אזיל לשיטתו דהירושלמי ס"ל הטעם דגרירה גבי העושה עיסה מן החיטים ומן האורז דחייבת בחלה ויוצאין בה ידי מצה משום הסברא דגרירה דגם האורז נתחמץ אלמא הגם דאורז הוי מין קטניות שאינו בא לידי חימוץ כמו תפוחי אדמה ואעפ"כ יוצא בה ידי חובתו משום הסברא דגרירה לשיטת הירושלמי דאמרינן דהחיטים או השעורין מחמיצין גם לאורז או לכל הדברים שאינן מחמיצין א"כ לפי"ז מקשה בירושלמי שפיר והלא רובן חמץ שע"י השעורין המקצת שבו מחמץ גם לשארי מינין ונמצא דרובן חמץ חוץ מן המים. דהלא ע"י הסברא דגרירה יוצא בה ידי מצה א"כ לפ"ז יתחייב ג"כ על חמץ דהא הא בהא תליא דאינו יוצא במצה רק שאיסורו משום בל תאכל חמץ אם כן בוודאי איכא איסורא דחמץ וס"ל להירושלמי כמו רבנן דפליגו על ר' הילא בשם רשב"ל וס"ל דגם שעורין מגרר כמו חיטין ומגררין לכל המינין שבעולם א"כ הוי רובן חמץ והא דאיתא בירושלמי (בפ"ג) א"ר הילא בין רבנן דהכא ובין רבנן דתמן עד שיהא רובו דגן וטעמו דגן ר"ה אמר טעמו דגן ואע"פ שאין רובו דגן מתניתא פליגא על ר"ה עירב בה שאר מינים עד שיהא רובו דגן וטעמו דגן פתר לה במינין אחרים ע"כ הרי לפנינו דבשאר מינים שאינן אורז לא נפיק בה עד שיהא רובו דגן וע"כ לא סגי בטעם דגן רק באורז וחיטים אבל בשאר מינים בעינן רובו דגן לכל הדיעות אפילו לר"ה נראה לפענ"ד דרבנן דפליגי על ר' הילא בריש מס' חלה וס"ל דגם שעורין מגרר וגם ס"ל דכל

המינין שבעולם נגררין אחר חיטים ושעורין דחיטים ואורז לאו דווקא דע"כ ל"ל דס"ל דאורז דווקא וחיטים לאו דווקא אלא אף שעורין ז"א דהא לא קתני ודכוותיה אין נגרר אלא עם החיטין ושעורין דהוי משמע דקאי על מין הנגרר. אלא אין לך מגרר משמע דקאי על המגרר ונקטו בהדיא אין לך מגרר עם כולן אלא חיטין ושעורין בלבד ומדנקטו מגרר עם כולן כלומר לכל המינין אלא חיטים ושעורין בלבד משמע דס"ל דחיטין ושעורין מגררין לכל המינין וכן כ' הרמב"ן ז"ל בהדיא דאליבא דרבנן הנ"ל כל המינין נגררין רק אינו מגרר אלא חיטים ושעורין בלבד עי"ש א"כ יקשה להו מהך ברייתא דתני עירב בה שאר מינים עד שיהא רובא דגן וטעמו דגן דאלמא דבעינן רוב דגן דל"ל דמיירי בשאר מינים שאינן של אורז וחיטים ז"א דמ"ש שאר מינין מאורז הלא הכל אחד הוא דהא אורז לאו דווקא. ואין לומר דס"ל לרבנן הנ"ל כמו ר' הילא דשם דס"ל דאף בחיטים ואורז בעינן רוב דגן ובריית עירב בה שאר מינים אין הכוונה לשאר מינים שאינן של אורז אלא לשאר המינין שאינן של חמשה מינין עירב בה עיסה של חמשה מינין וס"ל דכל המינין כולן בין חיטים ואורז בין כל המינים כולן עד שיהא רובא דגן ז"א דהא פשטות הסוגיא משמע דר' הילא בשם רשב"ל ממעט בגרירה יותר מן רבנן הנ"ל דאילו רבנן קאמרי דחיטים ושעורין מגרר לכל המינין ור"ה בשם רשב"ל מוסיף דלא שנינו אלא חיטים ואורז בלבד והאיך נוכל לאמר דרבנן ס"ל דבעינן גם בחיטין ואורז רובא דגן ור' הילא ס"ל בשם רשב"ל דאינו מגרר אלא חיטים ואורז הא בשאר מינים מודה דנגרר ברובו דגן א"כ לפ"ז יהיה ר"ה בשם רשב"ל מוסיף בגרירה דהא מה דס"ל דאינו נגרר אלא חיטים ואורז היינו דווקא לענין טעמא דגן בלבד אבל ברובו דגן אף מינים אחרים נגררין ואילו לרבנן אף חיטים ואורז אינו נגרר אלא ברובו דגן ועוד דלא הוי פלוגתתן בענין אחד דהא זה וודאי מאי דקאמר ר"ה בשם רשב"ל דלא שנינו אלא חיטים ואורז הוא בוודאי לענין טעמא דגן לחוד דאילו ברובו דגן אף שאר המינים כן וכמו שכ' בהדיא במראה הפנים דכל עיקר דאמר ר"ה בשם רשב"ל דלא שנינו אלא חיטים ואורז הוא דווקא לענין טעמא דגן והאיך נימא דרבנן דר' הילא מיירי ברובו דגן וס"ל דחיטים ושעורין מגרר לכל המינין ברובו דגן א"כ מאי מחד אח"כ ר"ה בשם רשב"ל דאינו מגרר אלא חיטים ואורז בטעם דגן הא לאו מענין אחד הוא דרבנן מיירי ברובו דגן והוא מיירי בטעם דגן ודילמא רבנן נמי ס"ל דלא שנינו אלא חיטים ואורז דווקא לענין טעמא דגן. והא דאמרי אינהו דאף שעורין מגרר לכל המינים הוא ברוב דגן דלא הוי שום סתירה מן המשנה אלא ודאי באין ספק דרבנן דס"ל דאף שעורין מגרר לכל המינין הוא בטעם דגן וע"ז קאמר ר"ה בשם רשב"ל דבטעם דגן לא שנינו אלא אורז וחיטים דווקא אבל רבנן ס"ל

דאף שעורין מגרר לכל המינין בטעם דגן. [ועוד נראה דאפשר לומר דמאן דס"ל דבעינן רוב דגן לא ס"ל הסברא דגרירה. דאי ס"ל גרירה ל"ל רוב דגן ול"ל דברוב דגן אז מגרר ז"א דאי איכא רוב דגן ל"ל הסברא דגרירה כלל. הא בלא"ה בטיל ברוב דטע' כעיקר דרבנן לפי שיטת הירושלמי כמו שנבאר לקמן בע"ה ויש להאריך בזה ובס' נו"י כתב כן דאפשר דלר' הילא דפ"ג דבעי רוב דגן לא ס"ל הטעם דגרירה כמו שכתבתי ולפי זה רבנן דר' הילא בשם רשב"ל דס"ל טעם דגרירה לא בעינן רוב דגן ול"ל דהכי פריך ר' הילא בשם רשב"ל דלא שנינו אלא העושה עיסה מן החיטין ומן האורז ואין נגרר רק אור עם החיטין בטעם לבד. אבל כל המינין אינן נגררין אפילו ברוב דגן ז"א דהא בפירוש תנינן בברייתא דעירב בה שאר מינין עד שיהא רובא דגן וטעמו דגן אלמא דבשאר מינין נמי נגרר ברוב דגן וגם ל"ל דהכי פריך דלא שנינו אלא חיטים ואורז דנגרר ברוב דגן אבל שאר מינים אפילו ברוב אינו נגרר ז"א דהא מברייתא הנ"ל מוכח דעירב בה שאר מינין נגרר ברוב דגן דהא לא קתני התם אורז אלא שאר מינים משמע דהרבה מינים ע"כ יוצא לנו מכל אריכות הנ"ל דלרבנן ד"ה חיטים ושעורין מגררין לכל המינים בטעם דגן והא דקתני במתניתין חיטין ואורז לאו דוקא אלא ה"ה שעורין וכל המינים נגררים בטעם דגן וע"ז פריך ר"ה בשם רשב"ל דלא שנינו במתניתין אלא חיטים ואורז בטעם דגן לחוד אבל שאר מינים ברוב דגן ולא קשה על רבנן מן הברייתא דבפ"ג דעירב בה שאר מינין עד שיהא רובא דגן וטעמו דגן ז"א דיש לתרוצי כמו על רב הונא פתר לה בשאר מינים כלומר דמיירי בהעיסה של שאר מינין שאינו של חיטין ושעורין אלא בג' מינין אחרים של חמשה מינין דהא הברייתא לא קאי על המתניתין של חיטים ואורז (ותיבת בה קאי על העיסה כלומר דעירב בהעיסה של חמשה מינין שאר מינים) ומיירי בהמינים אחרים של חמשה מיני דגן מלבד חיטין ושעורין. ודבר זה ברור לפענ"ד אשר הברייתא הזאת יתורץ אליבה דר"ה דמיירי בשאר מינין שאינן של אורז וחיטין. או אפילו חיטים רק אינו מין אורז וכן לרבנן דר' הילא דסתמא דתלמודא בריש מכלתין יתורץ נמי בשאר מינין שאינן של חיטים ושעורין הגם דס"ל דהא דתני במתניתין חיטים ואורז לאו דווקא דאפילו כל המינין בנותן טעם מ"מ ממעטי מחמשה מינים כל שאינו מחיטים ושעורין ופתרי הברייתא במינין אחרים שאינן של חיטים ושעורין:

ע"כ פריך שפיר בירושלמי (פסחים פ"ג) הנ"ל ואל הואיל ורובן חמץ דהכא הוי רובן חמץ וע"ז מתרץ שפיר ר' יוסי בשם ר' אידי אין חימוצן חימוץ ברור והוא מכוון כמו ר' הילא בשם רשב"ל דידן דריש מס' (חלה) דס"ל דלא שנינו אלא חיטים ואורז בלבד אבל שאר המינין אפילו שעורין אינו מגרר דאינו מחמץ חימוץ ברור כמו תפוח שריסקו הנ"ל

דמסקינן דחימוצו לא הוי חימוץ ברור כמו כן הגרירה דשאר מינין אינן מחמיצין חימוץ ברור מלבד חיטים ואורז ע"כ משני שפיר אין חימוצן חימוץ ברור כלומר דהשעורין אם כי הן מעצמן הוי חמץ ברור דהשעורין היו שרוים במים קודם כמו שכ' התוס' ז"ל וכל מרבוותא ז"ל כמו שכתבתי לעיל אבל אין השעורין מחמיצין חימוץ ברור ע"כ לא הוי רובן חמץ ולא קשה קושית הגמ' ואלו והן רובן חמץ יהא ח יב וזה ברור וזהו דקאמר הכא אתיא דר' יוסי כר"ה דסוגיא דידן כלומר כמו ר"ה בשם רשב"ל דס"ל דשעורין אינן מחמיצין חימוץ ברור כמו תפוח וכדברינו לעיל נמצא דמימרא דר' יוסי במס' פסחים בירושלמי שם הוא שיטתו דר' הילא בשם רשב"ל הכא דריש חלה וזהו דקאמר הכא אתיא דר"י הנ"ל כר' הילא הנ"ל אע"ג דו פליג עילוו כלומר דר"י גופי' פליג עם ר' הילא (בפ"ג דמכלתין) דר"ה ס"ל דכל המינין אפילו חיטין ואורז בעינן רובא דגן ור"י פליג וס"ל דטעם דגן לחוד סגי ואם ר' יוסי היה ס"ל כר"ה דאפילו בחיטים ואורז נמי בעינן רובו דגן בודאי אתא שפיר מימרא דר"י (התם בפסחים הנ"ל) דלא הוי חמץ ברור ע"י קצת שעורין. ואלא אע"ג דפליג עילוו דר' הילא שם וס"ל דטעם דגן לחוד נמי סגי מ"מ אתיא כוותיה דר"ה דס"ל בשם רשב"ל דאינו נגרר אלא חיטים ואורז אבל שעורין עם שאר מינים אינן נגררין:

וע"כ ניחא שיטת הרא"ש ז"ל דלא בעינן הסברא דגרירה כי אם לגבי מצה הגם דהאורז חיטים יחשב והוי הממש חיטין מ"מ הא לא בא לידי חימוץ, וגבי מצה הקפידה התורה דווקא בתנאי שיהא ראוי לבוא לידי מצה וחמץ. והוא תנאי אחר בדיני מצה ולאו משום לחם רק ממילא גמרינן דלחם הוא מחמשה מינין הבאין לידי חמץ אבל גבי חלה דלא קפיד רחמנא רק אלחם ומכיון דנקרא לחם סגי ומכיון דמינו קרוי לחם דבא מחמשת המינין הוי קרוי לחם מצד המין שלו ולא גמרינן ממצה דיהא לחם מצד עצמו:

ואין להקשות לפ"ז למה קבע המסדר הש"ס הכא בדיני חלה הענין דגרירה כיון דכל עיקר דבעינן הסברא דגרירה הוא לגבי מצה אבל לענין חלה לא בעינן כלל לסברא דגרירה לשיטת הרא"ש ז"ל וכמו שכ' הש"ך ז"ל הנ"ל הו"ל למיקבע בדיני דמצה (לקמן בפ"ג) על ההיא מתניתין העושה עיסה מן החיטים ומן האורז דתני שם דיוצא בה ידי חובת מצה ע"י גרירה התם הו"ל למיקבע הך סוגיא דגרירה:

ונראה לפענ"ד דהירושלמי לשיטתו אזיל דס"ל דטכ"ע לאו מדאורייתא והילכך לגבי חלה נמי בעינן הסברא דגרירה. והרא"ש ז"ל לא קאמר אלא אפילו טעם כעיקר מדאורייתא נמי מצריך הירושלמי לסברא דגרירה דנ"מ לענין מצה אבל אליבא דהאמת שיטת הירושלמי דבחלה נמי בעינן הסברא דגרירה דשיטת הירושלמי דטכ"ע לאו

מדאורייתא דאיתא בירושלמי (בפ"ב דערלה) אמר ר' אבוה אמר ר"י כל נותני טעמים אין לוקין עליהן חוץ מנותן טעם דנזיר ע"כ והובא בתוס' ז"ל במס' זבחים (דף ע"ט ע"א) ד"ה אמור מביאין הירושלמי הזה לראיה דטכ"ע לאו מדאורייתא ורצו מתחילה לדחות הראי' דיש לפרש דבהיתר מצטרף לאיסור מיירי דבפ' אלו עוברין (ד' מ"ג) ובפ' ג' מינין (דף ל"ה) קאמר ר' אבוה בשם ר' יוחנן גופי' כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר וקרי ליה הירושלמי נותן טעם כעין נזיר ששרה פיתו במים ומסקי התוס' ז"ל מיהו הסוגיא דבירושלמי מוכח דבנותן טעם איירי עכ"ל. הרי לפנינו ראיה עצומה דשיטת הירושלמי דטכ"ע לאו מדאורייתא ע"כ גם לענין חלה בענין הסברא דגרירה וכיון דהענין דגרירה הנ"ל תלוי בפלוגתא בין ב' הטעמים דבעי חמשה מינין טעם א' משום לחם הארץ וטעם ב' דגמרינן מלחם דפסח דבעינן ראוי לבוא לידי חו"מ דאתמר הכא לפיכך קבעו הענין דגרירה גבי חלה הכא משום מצה לא איתמר הכא החידוש דבעינן ראוי לבוא לידי חמץ ומצה וזיל קרי בי רב הואן. דהטעם הא' משום לחם הארץ הענין דגרירה כמו שכ' הרמב"ן ז"ל דע"י גרירה הוי לחם הארץ דדרך עיסה שנו כאן ולטעם הב' משום הראויה לבא לידי חמץ ע"י גרירה הוי כולו חמץ הרי לב' טעמים שייך הסברא דגרירה ועל אלו ב' אופנים דקבע הכא בסוגיא הענין דגרירה ולפי אלו ב' הטעמים יומתק הירושלמי (דפ"ג דחלה) דאמר ר' הילא בין רבנן דהכא ובין רבנן דתמן עד שיהא רובו דגן וטעמו דגן דהענין רבנן דהכא ורבנן דתמן הוא על אלו ב' הטעמי' דגרירה רבנן דהכא ילפין הטעם דה' מינין משום לחם הארץ או כמו רשב"נ שמע כולהון מן ההין קריא ושם חיטה וגו' ורבנן דתמן הוא מטעם הג"ש דמצה דבעינן ראוי לידי חו"מ דבבבלי לא איתאמרא עמים הללו דירושלמי מלחם כי אם הג"ש לחוד דבעינן ראוי לידי חו"מ ע"ז אמר בין רבנן דהכא ובין רבנן דתמן כלומר לפי אלו ב' הטעמים הנ"ל והגרירה לפי אלו ב' הטעמים הנ"ל בעינן רובו דגן דלא מיבעיא לרבנן דהכא משום דדרך עיסה בוודאי בעינן רובא דגן דדרך עיסה הוא אלא אפילו לרבנן דהתם נמי דהטעם משום חימוץ לא תימא דסני במקצת דגן כדי שיחמוץ ע"י מקצת ז"א אלא דבעינן רובא דגן ורב הונא ור' יוסי פליגי וס"ל דטעמו דגן אע"פ שאין רובו דגן ודו"ק:

שיטה כוסמין מין חטין ש"ש מין שעורים

ר"י בן פזי בשם ר"י דר"י בנו של ר"י בן ברוקא היא דתני ר"י בנו של ר"י ב"ב אומר יכול מביא מן הכוסמין וש"ש והשיפון ודין הוא מה החיטים שכשרו לשאר כל המנחות לא כשרו למנחת העומר כוסמין ושיבולת שועל והשיפון שלא כשרו לשאר כל המנחות א"ד שלא יכשרו למנחת העומר השעורין יוכיחו שלא כשרו לשאר כל המנחות וכשרו למנחת

העומר לא אם אמרת בשעורין שמנחת סוטה באה מהן תאמר בכוסמין ושיבולת שועל והשיפון שאין מנחת סוטה באה מהן יצאו החיטים מן הכתוב וכוסמין ושיבולת שועל והשיפון מק"ו ברם כרבנן ג' מינין הן שיפון מין כוסמין ושיבולת שועל מין שעורין א"ר יוסי מיסבר סבר ר"י ב"פ שמנחת העומר באה מן שיבולת שועל ושעורין אילו מן דאמר תאנים שחורות עלי שמא אינו מותר בלבנות אלא שחורות אמר לבנות לא אמר והכא שעורה אביב אמר שיבולת שועל אביב לא אמר רבנן דקיסרין בעין מה תנינן חמשה מינים ולא חמשה דברים וכו' וכו' כן ג' הגר"א ז"ל:

והנה בפי' הירושלמי הזה לא דרכו בו המפרשים בפירוש אחד הרב מהרא"פ ז"ל פי' דר"י בשר"י ב"ב ס"ל הג"ש דאביב אביב לפיכך פשיטא ליה דחיטים לא כשרו למנחת העומר והא דבעי למילף לכוסמין וש"ש ושיפון הוא משום דס"ל דהן בכלל שעורין ג"כ ע"ז קאמר הק"ו מחיטין. וע"ד זה הלך ג"כ הפ"מ ז"ל ואך המפרשים האחרונים תמהו על זה הפירוש דממ"נ אם הילפותא למעט חיטין מן הגזירה שוה דאביב אביב דגמרינן דבאה מן השעורין אם כן צריך למעט גם שאר מינין ואלא משום דגם שאר מינין בכלל שעורין א"כ האיך מסיק מה לשעורין שכן מנחת סוטה באה מהן תאמר בכוסמין וכו' שאין מנחת סוטה באה מהן וקשה מנ"ל למעט כוסמין וש"ש ושיפון במנחת סוטה יותר מן מנחת העומר נימא ג"כ התם דאף שאר מינין הכוסמין וכו' בכלל שעורין ויוכשרו גם המה. ע"כ פירשו דר"י בנו של ר"י ב"ב יליף למעט חיטים במנחת העומר מן הלימוד דאיתא במס' מנחות (דף ס"ח ובדף פ"ד) אם אתה אומר מן החיטים אין שתי הלחם ביכורין וע"כ רצה לילף לשאר המינין דכשר דהא לא כתיב שעורין גבי מנחת העומר ועד דמסיק שעורין שאני שמנחת סוטה באה מהן אלמא דלר"י בנו של ר"י ב"ב לא הוי ש"ש מין שעורין מדממעט מן שעורין לש"ש למנחת העומר ברם כרבנן ג' מינין הם ופריך ר"י מסבר סבר ריב"פ שמנחת העומר באה מן הש"ש אילו מן דאמר תאנים שחורות וכו' והכא שעורה אביב אמר שיבולת שועל אביב לא אמר כלומר דמקשה על ר"י ב"פ דהאיך מדייק מר"י בנו של ר"י ב"ב דכוסמין וש"ש וכו' לאו מין שעורין והא אפילו לרבנן דס"ל (בריש מס' כלאים) דהשיפון והכוסמין וש"ש ושעורים לא הוי כלאים וכולהון זוגות קתני וש"ש ושעורין מין אחד מ"מ מודו רבנן דלא כשר למנחת סוטה דש"ש אביב לא אמר אם כן אין לך להוכיח מר"י בנו של ר"י ב"ב ג"כ דס"ל דשעורין ושיבולת שועל הוי ב' מינים לענין כלאים דלעולם אימא לך דהוי מין אחד ומ"מ פסול למנחת העומר ובס' אחד מקשה דלמה לו להביא הך דשעורה אביב הו"ל למינקט הקרא דקמח שעורין גבי מנחת סוטה דיקשה דאפילו ס"ל דשיבולת שועל ושעורין הוי מין אחד מ"מ איכא האי ק"ו

דר"י ב"ש ריב"ב מחיטין ואי שעורין יוכיחו שאני שעורין שמנחת סוטה באה מהן אבל כוסמין לא הגם דהוי מין אחד מ"מ אינו כשר למנחת סוטה משום דמן דאמר תאנים וכו' והכא נמי קמח שעורין אמר ש"ש לא אמר עיי"ש שהאריך בזה:

הן אמת לפי הנראה במשקל ראשון הפירוש של המפרשים האחרונים הנ"ל קרוב יותר לפרשו ודרך נקל הוא וכן עלה במחשבתי מעיקרא ג"כ לדרוך בדרך הזה אבל קשה לי קושיות עצומות מלבד שהענין על מקומו עדיין אינו מיושב השקלא וטריא של שמעתתא בין ריב"פ לר"י נוסף ע"ז אצלי עוד קושיא חמורה על הברייתא גופא של ר"י ב"ש ר"י ב"ב לפי הענין שנשקול מדעתינו דר"י ב"ש ר"י ב"ב ס"ל דש"ש ושעורין הוי ב' מינים ומתחילה נבאר מה דקשה לי בהשקלא וטריא דשמעתתא ואח"כ נבאר הענין של הברייתא הנ"ל והוא דר"י ב"פ רצה להוכיח דמתניתין אתיא כר"י ב"ש ר"י ב"ב ולא כרבנן דברם כרבנן ג' מינים הן שיפון מין כוסמין ש"ש מין שעורין לפי המתניתין דריש כלאים וע"כ רצה לאוקמי המתניתין דאתיא כר"י ב"ש ריב"ב דאליבי' מוכח דע"כ פליג על המתניתין דריש כלאים וס"ל דש"ש ושעורין לא הוי מין אחד דאל"כ תקשה אמאי ממעט מקמח שעורין לש"ש הא הוי מין אחד אלא ע"כ דלא הוי ש"ש ושעורין מין אחד לפיכך אתיא מתניתין כוותי' וקשה לי הא סוף סוף יקשה מתניתין כמאן דהא אין לנו הוכח' רק דר"י ב"ש ריב"ב ס"ל דשעורין ושיבולת שועל לא הוי מין אחד. אבל מכל מקום כוסמין ושיפון הוי מין אחד וא"כ סוף סוף יקשה מתניתין כמאן אתיא דתני חמשה מינים דנהי דאתיא כר"י ב"ש ריב"ב מ"מ לא הוי חמשה מינין דנהי דש"ש ושעורין הוי שני מינין אבל מנ"ל להוכיח דס"ל דגם כוסמין ושיפון לא הוי מין אחד וכי דמצינו דפליג על התנא דריש כלאים בש"ש ושעורין ע"כ פליג גם על כוסמין ושיפון ולפ"ז אימא פליג על כמה וכמה דינים השנוין בריש כלאים בפרק הזה א"כ סוף סוף אפילו לר"י ב"ש ריב"ב יקשה על חמשה מינין דמתניתין דידן דלא הוי אלא ד' מינים וא"כ יקשה מתניתין כמאן אי כרבנן ג' מינים הן אי כר"י ב"ש ריב"ב ד' מינין הם:

ועוד קשה קצת דמאי מדמה למן דאמר תאנים שחורות עלי שמא אינו מותר בלבנות וכו' והכא שעורה וכו' וקשה הא אנן ס"ל השתא באם ש"ש הוי מין שעורין נכלל בשעורין ובכ"מ דאמרינן סתם שעורין הוי כל המין בכלל א"כ לפ"ז מאי מדחה דש"ש לא הוי בכלל שעורין ומדמה למאן דאמר תאנים שחורות עלי שמא אינו מותר בלבנות אלא שחורות אמר לבנות לא אמר והכא שעורה אביב אמר שיבולת שועל אביב לא אמר וקשה הא אין המשל דומה לנמשל הא התם נמי אם אמר סתם תאנים עלי בוודאי אסור בשניהן דשניהן הוי בכלל סתם תאנים שחורות ולבנות ורק כשאחז פרט אחד מן התאנים

כשפרט המין שחורות לא הוי לבנות בכלל וא"כ מאי הוכחה זו לש"ש דאינן בכלל סתם שעורין דאימא פרט אחד מן המינים הוי בכלל סתם שעורין ומאי דמיון הוא כשפרט התם תאנים שחורות דהא הכא נמי אם הי' בכלל סתם שעורין כמה מינין כמו כוסמין ושיפון ושיבולת שועל אם אמר פרט אחד מן המינים כגון שיפון בוודאי לא היה שיבולת שועל בכלל ורק אנן בעינן למימר באם אמר סתם שעורין הכל בכלל וא"כ מאי ראי' מייתי מתאנים כשפרט אחד מן הפרטים דלא הוי פרט השני בכלל. וזה צ"ב לכאורה:

ועוד קשה לי לכאורה קושיא עצומה על הברייתא דר"י ב"ש ריב"ב דאם נימא דס"ל לר"י ב"ש ריב"ב דאין ש"ש ושעורין מין אחד א"כ האיך נעמיד הברייתא דגרסינן (לקמן בפ"א דחלה) סוף הלכה זו גבי אם השרישו קודם לעומר העומר מתירן ואם לאו אסורין עד שיבוא עומר הבא גרסינן בירושלמי עלה ר"א שאל מהו שיביא עומר מהן אפשר לאמר חדש וישן אין תורמין ומעשרין מזה על זה ואת אמר הכין היתיבון הרי שאר מינין הרי הן תלוין בעומר ואין העומר באה מהן לא אם אמרת בשאר מינים שכן לא הוכשרו למנחת העומר תאמר בשעורין שכשרו למנחת העומר חבריא בשם ר"א ראשית קצירך וכו' דברי חכמים ריב"ב ר"ח בשם ר"ב ב"ח והן שהביאו שליש לפני ר"ה אבל אם הביאו שליש לאחר ר"ה העומר בא מהן ע"כ והפ"מ ז"ל פירש דהאי היתיבון הוי עוד קושיא על ר"א דשאל מהו שיביא עומר מהן משום דיש מקום לאמר דיביא מהן משום דגם הם תלוין בעומר והרי שאר מינים התלוים בעומר ואין העומר בא מהן והדר דחי לי' אם אמרת בשאר מינים שכן לא כשר למנחת העומר תאמר בשעורין כלומר דלא דמי דשאר מינים הגם שהן תלוין בעומר מ"מ אין העומר בא מהן משום דמצות עומר מן השעורין אבל בשעורין שכשרו למנחת העומר אי הן תלוין בעומר העומר בא מהן ורק הקושיא דחדש וישן אין תורמין ומעשרין מזה על זה נשאר ור"א בעצמו מסיק דלא בא העומר ממנו ודברי חכמים אם הביאו שליש לפני ר"ה אין העומר בא מהן הרי מסוגיא הנ"ל מוכח בהדיא דהעומר המתיר חדש יש לו דין כמו תרומה המתרת לטבל דבעינן שיתרום ממין על מינו ומן החדש על החדש אבל לא מן הישן על החדש וא"כ לכאורה צ"ב על הך שמעתא דס"ל דאין העומר של ישן מתיר לחדש דהוי מתיר כמו תרומה א"כ באמת קשה האיך שאר מינים התלוין בעומר נתרין ע"י העומר של שעורין הא אין תורמין ממין על שאינו מינו אלא וודאי הדבר פשוט דלא דמי זל"ז דהתם בשאר מינים שלא כשרו למנחת העומר נתרין שפיר ע"י העומר של שעורין משום דהן בעצמן לא כשרו למנחת העומר ואינן בר חיובא דעומר דחובת העומר אינו חל עליהם לפיכך שפיר נתרין ע"י העומר של שעורין שהוא בר חיובא דעומר ואימתי אמרינן אין תורמין ומעשרין ממין על שאינו מינו

היינו דוקא במקום שמין הזה ג"כ בר חיובא דתרומה ע"כ שפיר אמרינן דאין תורמין עליו ממין אחר כיון דהמין הזה בעצמו בר חיובא דתרומה אבל אי המין הזה בעצמו אינו ראוי לתרומה ולאו בר חיובא דתרומה הוא אלא ע"י מין השני דע"י מין השני חל עליו החיוב שפיר תורמין ממין השני עליו כיון דבלא מין השני לא הי' בר חיובא ולאו בר הרמה ורק המין השני מחייבו והסברא הזה איתא בהדיא בתוס' ז"ל במס' מנחות (ד' ע' ע"ב) וז"ל וא"ת והנך מינין שהן כלאים זב"ז כדתנן בריש כלאים האיך הן מצטרפין לחלה הא תנן ובפ' שני מתרומות) כל שהוא כלאים זב"ז לא יתרום מזה על זה וכו' ועוד יש לפרש דכשיש בכל אחד בפני עצמו כדי חיוב חלה אין תורמין מזה על זה ממין על שאינו מינו והכי מוכח בתוספתא דחלה דקתני קב חיטין וקב שעורין וקב כוסמין הרי אלו אין מצטרפין כשהוא תורם מכל אחד ואחד שאין תורמין ממין על שאינו מינו חצי קב חיטין וחצי קב שעורין וחצי קב כוסמין נועל מן כוסמין ונראה שזהו הטעם דחמשת רבעים קמח חייבין בחלה ומיירי כגון שהשלוש מינין נושכין כולן זב"ז שכל אחד נושך בשני המינין משום הכי ברישא תורם מכל מין ומין כיון שהשנים אחרים מחייבין בלא השלישי אבל לצרף נוטל מן הכוסמין שעיסתו דומה לשניהן עכ"ל התוס' ז"ל הרי לפנינו הענין הזה בפירוש אם המין השני בר חיובא הוא ובר הרמת תרומה הוא אין תורמין ממין אחר עליו אבל אי המין הזה לאו בר הרמת תרומה הוא ולאו בר חיובא הוא רק שכל עיקר שהוא בר חיובא הוא רק ע"י מין השני שפיר תורמין מזע"ז וא"כ ה"נ גבי שאר מינים שנתרין על ידי העומר של שעורין כיון דהן בעצמם לאו בני חיובא דעומר שאינן כשרים לעומר ורק הן תלוים בעומר של שעורין נמצא דכל עיקר הענין שהן צריכין לעומר הוא משום שעורין דאי לאו שעורין לא היו צריכין כלל להעומר דהא מהם עצמן אין העומר בא ורק התורה זקקם לעומר של שעורין דהא קי"ל דשלא בשעת הקרבן היום מתיר כדאיתא לקמן במכלתין ורק בשעת קרבן צריכין לקרבן וא"כ אי לאו שעורין לא היו צריכין כלל לקרבן עומר] שפיר תורמין משעורין עליהן דהא שעורין מחייב אותם לקרבן עומר אבל הכא גבי חדש וישן כיון דהחדש בעצמו זקוק להעומר וצריך עומר והוא בעצמו בר חיובא דעומר וא"כ שפיר קאמר הגמ' הכא אפשר לאמר חדש וישן אין תורמין מזע"ז ואת אמר הכין:

ויותר קרוב להעמיס זה בכוונת הירושלמי והאי התיבון לאו קושיא אחריתי הוא על ר"א אלא דקאי על מה דפריך על ר"א אפשר לאמר חדש וישן אין תורמין מזע"ז וע"ז פריך התיבון הרי שאר מינין הרי הן תלוין כעומר ואין העומר בא מהן כלומר א"כ דמדמה לה לתרומה א"כ האיך תורמין ממין על שאינו מינו הא אין העומר בא כי אם אחד והוא מן

השעורין א"כ האיך נתרים ע"י העומר הא הוי ממין על שאינו מינו וכן מפרש מהרא"פ ז"ל וע"ז מתרץ לא אם אמרת בשאר מינים שכן לא כשרו למנחת העומר תאמר בשעורין שכשרו למנחת העומר וזהו ממש סברת התוס' ז"ל הנ"ל דלא דמי שאר מינים לחדש וישן דשאר מינים שלא כשרו למנחת העומר ואין בעצמם חיובא דהעומר אלא תלוין בעומר דשעורין ע"כ לא איכפית לן במה שהשעורין הוי מין אחר כיון דכל עיקר שהן צריכין להעומר הוא משום שעורין כיון דחייבה התורה להביא עומר מן שעורין הרי הם תלוים בעומר של שעורין אבל חדש וישן כיון דשעורין של חדש בעצמם כשרים למנחת העומר א"כ האיך יתרום מן הישן והא אין תורמין מן הישן על החדש והפירוש הזה הוא המחוור בירושלמי ואין להקשות א"כ האיך תני במתניתן ואם לאו אסורין עד שיבוא עומר הבא משמע דעומר הבא מתירן וקשה האיך יתירם עומר הבא והא אין תורמין מן החדש על הישן ז"א כיון דהישן בעצמו אינו כשר למנחת העומר דעומר בא להתיר החדש וישן אינו מתיר לחדש דישן וחדש אין תורמין מזע"ז וכיון דמישן אינו יכול להביא מנחת העומר של ציבור להתיר החדש של שנה זו א"כ כיון שלא כשר הישן למנחת העומר הרי הוא דומה לשאר מינים שלא כשרו למנחת העומר ע"כ נתרין ע"י עומר של שעורין וה"נ מכיון דהוא עצמו אינו כשר למנחת העומר א"כ ניתר ע"י חדש דהא ל"ל איפכא דהחדש יותר ע"י הישן משום דהחדש אינו כשר להעומר משום דלא מצי להתיר להישן ז"א דהא העומר בא להתיר החדש של שנה זו ולא הישן של אשתקד כדאיתא בפסחים (דף ע"ז) ע"ש ע"כ שפיר כשר החדש להעומר אפי' אי לא הי' מתיר להישן. אבל הישן דלא מצי להתיר רק הישן משל אשתקד ולא חדש של שנה זו אינו כשר למנחת העומר של קרבן ציבור כיון דהישן אינו כשר למנחת העומר משום דלא מצי להתיר החדש ממילא ניתר ע"י חדש:

דדמי לשאר מינים שהן נתרים ע"י עומר של שעורין הגם דהוי מין על שאינו מינו משום דכיון שהן בעצמם לאו בני חיובא דעומר דהא אינן כשירין למנחת העומר וה"נ דכוותי' דהא הישן לאו בר חיוב דעומר הוא דהא אינו כשר לעומר רק החדש כשר למנחת העומר והוא מצפה על עומר של חדש ושפיר ניתר ע"י העומר של חדש כיון דהוא בעצמו לאו בר חיובא דעומר הוא וכל חיובו הוא שצריך לעומר הוא ע"י החדש ונמצא דהחדש מחייב להישן בקרבן עומר והגם דאי לא הי' חדש כלל הי' החיוב בישן דהא א"צ להתיר חדש והי' כשר הישן למנחת העומר מ"מ אזלינן בתר השתא דהשתא מ"מ החדש מחייב לישן לקרבן עומר דהחדש עושה ב' פעולות דעושה להישן לאו בר חיובא ורק הוא מחייבו

וממילא כיון דהוא מחייבו שפיר תורם עליו ולא הוי ממין על שאינו מינו דכללא הוא בידינו בכל מקום דמין אחד דמחייב למין אחר תורם עליו וה"נ דכוותי':

היוצא לנו מן הירושלמי הזה יסוד גדול דכל עיקר דשאר מינים נתרים ע"י עומר של שעורין ולא הוי ממין על שאינו מינו משום דהשעורין מחייב לשאר מינים לקרבן עומר דמצות עומר בשעורין דווקא א"כ האיך נפרנס להברייתא של ר"י ב"ש ר"י ב"ב דיכול מביא מן כוסמין וש"ש ושיפון ק"ו מה חיטים שכשירין לשאר כל מנחות לא כשרו למנחת העומר כוסמין וש"ש ושיפון שלא כשרו לשאר כל מנחות א"ד שלא יוכשרו למנחת העומר שעורין יוכיחו שלא כשרו לשאר כל מנחות וכשרו למנחת העומר לא אם אמרת בשעורין שמנחת סוטה באה מהן תאמר בכוסמין וכו' שאין מנחת סוטה באה מהן ומסיים הברייתא יצאו החיטים מן הכתוב וכוסמין ושיפון וש"ש מק"ו כלומר מן הק"ו של חיטים הנ"ל וקשה דאם נימא דר"י ב"ש ר"י ב"ב ס"ל דש"ש ושעורין לא הוי מין אחד כי אם ב' מינים כמו דמשמע מתוך פי' המפרשים ז"ל דכל זה עיקר הראיה של ר"י ב"פ דמתניתין אתיא כר"י ב"ש ר"י ב"ב דס"ל דש"ש ושעורין הוי ב' מינים וכן כוסמין ושיפון ס"ל דהוי ב' מינים א"כ יקשה הברייתא ממ"נ דמאי קאמר יכול מביא מן הכוסמין וכו' אם כוונתו דיכול דמביא מן הכוסמין וכו' ולא מן השעורין כיון דלא גמר הג"ש דאביב רק דממעט חיטים מן שתי הלחם ביכורים א"כ יכול דדווקא מן הכוסמין או מן השיפון לבד אבל שעורין אינו כשר למנחת העומר ז"א דא"כ מאי מסיים יצאו החיטים מן הכתוב וכוסמין וכו' מק"ו כלומר מן הק"ו של חיטים וקשה ל"ל כלל להק"ו דהא מכיון דמחדש לן דיש ק"ו מחיטים שכשרו לשאר מנחות לא כשרו למנחת העומר כוסמין וכו' דלא כשרו לשאר כל מנחות א"ד וכו' אלמא דדבר הכשר בשאר מנחות יותר סברא שיהא כשר למנחת העומר וא"כ בתר דמסיק לא אם אמרת בשעורין שכן מנחת סוטה באה מהן תאמר בכוסמין וכו' שאין מנחת סוטה באה מהן משום דכוסמין וש"ש לא הוי בכלל שעורין א"כ לפי"ז לא איצטריך כלל להק"ו לכוסמין וכו' דממנחת סוטה גופיה ידעינן כיון דש"ש לא הוי בכלל שעורין ונמצא דבמנחת סוטה אינו כשר רק שעורין לבד. וא"כ היכא נימא גבי עומר דלא כשרו שעורין כי אם כוסמין וכו' הא אמרינן דדבר הכשר בשאר מנחות יותר סברא שיהא כשר למנחת העומר מן הדבר שאינו כשר בשאר מנחות וא"כ היכי נימא דשעורין דכשר בשאר מנחות דהיינו גבי סוטה לא יהיה כשר במנחת העומר כוסמין וכר דאינן כשירים בשאר מנחות דלא מצינו שום מנחה שבא מן כוסמין וכו' יהיה כשר למנחת העומר יותר מן השעורין וא"כ למה מסיק דיצאו החיטים מן הכתוב וכוסמין וכו' מק"ו כלומר מק"ו הנ"ל של חיטים. וקשה דל"ל להק"ו כיון דמסיק

לא אם אמרת בשעורין שכן מנחת סוטה באה מהן תאמר בכוסמין וכו' שאין מנחת סוטה בא מהן לפ"ז בלא הק"ו ידעינן דשעורין כשירין למנחת העומר יותר משאר מינים ומה"ת נימא דשעורין פסולין למנחת העומר וכוסמין וכו' כשירין א"ו דלאו הכוונה ששעורין יהא פסול ורק כוסמין וכו' ז"א דוודאי השעורין כשירין ורק דיכול דאף שאר מינים נמי כשירין כמו שעורין לפיכך צריך הק"ו מן חיטים שהן פסולין למנה"ע וקשה דהאיך ס"ד דנימא דאף כל המינים התלוין בעומר כשירין למנה"ע כיון דברור דשעורין בוודאי כשירין א"כ היכי נימא דאף כל המינים התלוין בעומר כשירין למנה"ע א"כ יקשה האיך מביא עומר מן השעורין כיון דכל המינים התלוין בעומר כשירין ג"כ למנה"ע א"כ יקשה קושית הגמרא דאפשר לאמר דחדש וישן אין תורמין מזע"ז ואת אמר הכין וה"נ דכוותיה דאפשר לאמר דב' מינים אין תורמין מזע"ז ואת אמר הכין דיכול כולן יהא כשירין למנחת העומר כל המינים התלוין בהעומר דהאיך ס"ד דכולן יהא כשירין למנה"ע א"כ ב' מינים אין תורמין מזע"ז והי' צריך לפ"ז עומר מן כל מין ומין דהא ב' מינים אין תורמין מזע"ז וכמו דמתמה הגמ' על ר"א דשאל מהו שיביא עומר מן הישן ופריך עלה הגמ' אפשר לאמר חדש וישן אין תורמין מזע"ז וא"כ האיך ס"ד דר"א למיבעיא בזה. וה"נ יקשה על ר"י ב"ש ריב"ב דקאמר יכול מביא מן הכוסמין וכו' כלומר דכולן כשירין למנה"ע כמו שעורין וע"ז יליף מק"ו ל"ל הק"ו דהאיך ס"ד דנימא דכולן כשירין כיון דשעורין בוודאי כשירין א"כ האיך יביא מן הכוסמין והא ב' מינים אין תורמין מזע"ז וכל עיקר דבעומר מותר ממין אחד דהוא מן השעורין ולא קשה לן הא ב' מינים אין תורמין ומעשרין מזע"ז הוא משום דשאני עומר דשאר מינין התלוין בעומר אינן כשירין למנה"ע ואינן בני חיובא דעומר רק השעורין מחייב לכל המינין לקרבן עומר לפיכך נתרין כולן ע"י עומר כמו סברת התוס' ז"ל במס' מנחות (דף ע' ע"ב) הנ"ל אבל אי ס"ד לאמר דאף כל המינין יהיו כשירין לעומר כמו שעורין א"כ יקשה לן הא ב' מינים אין תורמין ומעשרין מזע"ז ואין לאמר דקאמר יכול מביא מן הכוסמין וכו' דגזה"כ הוא הכא גבי עימר דלא חיישינן ממין על שאינו מינו וגזה"כ חדשה היא ז"א דמהיכי תיתי נימא הכא לעשות גזה"כ חדשה וזה פשוט ואין לאמר דהכי קאמר יכול מביא מן הכוסמין ושיפון ושיבולת שועל כלומר דמחויב לצרף כל המינין להביא מהן העומר ז"א דהא התם גבי חדש וישן פריך אפשר לאמר חדש וישן אין תורמין מזע"ז ואת אמר הכין והגם דלאו כולו ישן הוא דהא חלק שבו נתגדל ג"כ לאחר ר"ה ואעפ"כ אסור למנה"ע וכן בסוף דמסיק אבל אם לא הביא שליש לפני ר"ה העומר בא מהן אבל אם הביא שליש לפני ר"ה אין בא מהן וכן מחצה לפני ר"ה ומחצה אחר ר"ה אין העומר בא מהן ולפירוש הפ"מ ז"ל הוא משום חדש וישן

אין תורמין מזע"ז והגם דקצת חדש איכא נמי בו מ"מ אסור משום דכיון דמקצת ישן יש בו נמצא דהוא מן הישן על החדש והגם דאיכא בו חדש ג"כ אבל חנן בעינן דכל עשירית האיפה יהי' מן החדש אבל אי איכא בו קצת מן הישן קשה לן חדש וישן אין תורמין מזע"ז וה"נ אי איכא בו כמה מינין נמצא דאינו עולה לכל מין ומין דעשירית האיפה אינו ממינו רק פורתא וזה פשוט ע"כ קשה האיך נפרנס הברייתא ולענ"ד היא קושיא עצומה ע"כ נראה לפענ"ד דר"י ב"ש ריב"ב ס"ל דכוסמין ושיפון וש"ש הכל מין שעורין וע"כ אתא שפיר הברייתא באין גמגום דיכול מביא מן הכוסמין ושיפון וש"ש כמו מן השעורין וכשבא מן השעורין כל המינים ניתרים ע"י שעורין החיטים ניתרים משום דאינן כשירים למנה"ע ואינן בר חיובא דעומר רק השעורין מחייב לכל המינים לפיכך שפיר נפטרו ע"י שעורין ושאר המינים אף שכשרו למנה"ע נפטרים ע"י שעורין משום דהם מין שעורין ואינן כלאים זב"ז ע"כ לפי הוכחה שלנו מוכח דר"י ב"ש ר"י ב"ב ס"ל דכוסמין ושיפון וש"ש הוי מין שעורין ועפ"ז יעלה כהוגן כל הסוגיא.

דנראה לפענ"ד כלל חדש דכל היכא דכתב רחמנא שעורין לענין דינא לא אמרינן דכונת הכתוב על כל המין דשעורין אלא סתם שעורין דווקא וכל היכא דכתיב שעורין לאו לענין דינא אלא בדרך סיפור כמו הכא השעורה אביב דמיירי בענין סיפור של יציאת מצרים הוי כל המין בכלל וראיה להכלל הזה הוא גמ' מפורשת בבבלי במס' סוכה (דף י"ג) ובמס' חולין (דף ס"ב ע"ב) דגרסינן אמר ר"ח אאב"ש הני מורריתא דאגמא אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח מתיבי אזוב ולא אזוב יון ולא אזוב כוחלי ולא אזוב מדברי ולא אזוב רומי ולא אזוב שיש לו שם לוי אמר אביי כל שנשתנה שמו קודם מ"ת ובאת תורה והקפידה עליו וכו' רבא אמר הני מרריתא סתמא שמייהו והא דקרי לי' מרריתא דאגמא משום דמשתכח באגמא ע"כ וכן במס' חולין (דף ס"ב) לענין כופשייני צוצייני לענין תורים לגבי מזבח רבא אמר הני כופשייני צוצייני באתרי' סתמא קרי להו ע"כ ע"ש הרי מוכח בפירוש דהגם דאזוב כוחלי וכו' הן מיני אזוב כדפרש"י ז"ל במס' חולין (דף ס"ב) הנ"ל מ"מ פסולין הם למצות אזוב דאינן בכלל אזוב סתמא וכן מרריתא דאגמא אם הן מין דמרור מ"מ אינו יוצא בהם ידי חובתו בפסח משום דקפיד רחמנא על סתם מרור וכן על סתם אזוב ועל סתם תורים אבל המינים הפרטים אם שנכללים בהסתם אינן כשרים כמו אזוב כוחלי אם שנכלל בסתם אזוב מ"מ אינו כשר אלא בסתם אזוב דכוונת הכתוב דאינו כשר למצות אזוב רק סתם אזוב וסתם מרור וסתם תורין. ואילו לענין חמשה מיני דגן לענין ברכת המוציא קחשיב במס' ברכות בכמה מקומות חמשה מיני דגן והם החיטים והשעורין וכוסמין ושיפון וש"ש וכתב הטור ז"ל באו"ח ס' ר"ח

וז"ל וחמשה מיני דגן שהם חיטים ושעורים וכוסמין וש"ש ושיפון שהם ג"כ חשובים שנשתבחה בהם א"י [בפסוק ארץ חטה ושעורה] שכוסמין הם מין חיטים וש"ש ושיפון הן מין שעורין וכו' אם עשה בהם פת מברך עליהם המלמ"ה עכ"ל הרי לפנינו דבפסוק ארץ חטה ושעורה ס"ל דכל מין חיטים בכלל וכל מין שעורין ולא אמרינן דעל סתם חיטה ושעורה קפיד רחמנא ז"א אלא דהכל בכלל כל מין שעורים ואין להקשות מאזוב ולא אזוב מדברי וכוחלי וכו' וכן לענין מרור דאמרינן בסוגיות הנ"ל בדווקא על הסתם אזוב ועל סתם מרור ולא על המין קאי א"ו דשאני התם גבי אזוב דהתם קאי לענין דין לענין מצות אזוב ולענין מצות מרור ע"כ דווקא סתם אזוב וסתם מרור אבל לא כל המין אבל הכא דהכתוב מספר בשבח של א"י ולאו דינא הוא אלא משבח את הארץ הוי הכל בכלל כל המין חיטים וכל המין שעורין א"כ בנ"ד נמי דגבי מנחת סוטה דכתיב קמח שעורין והוא לענין דינא ע"כ שעורין דווקא דהוא סתם שעורין אבל לא ש"ש דהוא מין שעורין כמו אזוב דכתב רחמנא למצות אזוב אמרינן דסתם אזוב דווקא ולא כל מין אזוב וכן מצות מרור וה"נ גבי מצות מנחת סוטה דכתיב שעורין ע"כ סתם שעורין דווקא ולא כל המין שעורין אבל גבי שעורה אביב דהתם לאו לענין דינא אלא דהכתוב מספר ביציאת מצרים הוי כל המין שעורין כמו ארץ חטה ושעורה הנ"ל דהכתוב מספר בשבח של א"י הוי כל מין חיטים וכל מין שעורין בכלל וה"נ הכא גבי סיפור של יציאת מצרי' כל המין בכלל ואף דזה נ"מ לענין דינא דהא אביב אביב לג"ש לענין מנחת העומר מ"מ כיון דהכתוב מספר ביציאת מצרים הוי כל המין בכלל דהא התם גבי סיפור של שבח א"י בפסוק ארץ חטה ושעורה נמי נ"מ לענין דינא בענין שבעת המינין מ"מ כיון דהפסוק מיירי בענין סיפור של שבח א"י כל המין חיטים וכל מין שעורין בכלל:

וע"פ הכלל הזה ועל פי דברינו לעיל יעלה כהוגן הירושלמי דר"י ב"ש ר"י ב"ב ס"ל דכוסמין ושיפון וש"ש הכל בכלל שעורין ובעי למימר יכול מביא מן הכוסמין וכו' כיון דחיטים נתמעט מן שתי הלחם ביכורים ואימא כולן כשירים דהכל הוי מין אחד של שעורין ושפיר תורמין מזע"ז ומביא מאחד מהן מאיזה שירצה ע"ז קאמר ק"ו מה חטים פסולין כוסמין וכו' שעורין יוכיחו לא אם אמרת בשעורין שמנחת סוטה באה מהן תאמר בכוסמין וכו' אע"פ שהן מין שעורין מ"מ מדכתב רחמנא סתם שעורין אינו כשר רק סתם שעורין אבל המין שעורין אינו כשר למנחת סוטה כמו לענין אזוב ומרור הנ"ל וא"כ מכיון דס"ל לר"י דלעולם ע"כ כוסמין ושיפון וש"ש מין שעורין הם דלפיכך קאמר דיכול מביא מן כולם דכולן כשירים למנה"ע ומ"מ לא הוי כתורם ממין על שאינו מינו משום דכולן מין אחד הן של שעורין ע"כ שפיר אתיא מתניתין כר"י ב"ש ר"י ב"ב דהא במתניתין

קתני חמשה דברים חייבין בחלה ואסורין בחדש וגרסינן במס' פסחים (ל"ה ע"א) ובמס' מנחות (דף ע' ע"א) תנא כוסמין מין חטים וש"ש ושיפון מין שעורין ופירש התוס' ז"ל דלא קאי לענין כלאים דהא לענין כלאים הוי כוסמין ושיפון וש"ש ושעורין וכולן זוגות וכן לא לענין מצה אלא לענין חלה עיי"ש. הרי לפנינו בהדיא דמשני המנין ותני להו בכל דוכתא לפי הענין אם קאי בחלה מסדר התנא המינין כוסמין מין חיטים וש"ש ושיפון מין שעורים וכד קאי התנא בכלאים מסדר להמינין באופן אחר דהוא כוסמין ושיפון מין אחד וש"ש ושעורין מין אחד וא"כ ה"נ לענין חדש במתניתין דידן תני שפיר חמשה מינין אליבא דר"י ב"ש ר"י ב"ב דאליבי' הוי שפיר חמשה מינין לענין חדש כיון דלא ס"ל שיפון הוי מין כוסמין אלא כולן הוי פרטים מיוחדים של שעורין ולענין חדש לא הוי כל המין שעורין בכלל שעורין דשעורין כשירין למנה"ע וכל מין שעורין שאסורין בחדש ותלוין בעומר ואין העומר בא מהם לפיכך לא הוי כל המין שעורין בכלל שעורין לענין איסור חדש שתלוי בעומר כמו שעורין דשעורין תלוין בעומר והעומר בא מהן תאמר בכוסמין וש"ש ושיפון שתלוין בעומר ואין העומר בא מהן לפיכך לא הוי כל מין שעורין בכלל סתם שעורים לענין חדש וכן איתא בתוס' ז"ל במס' מנחות (דף ע' ע"ב) בד"ה אתיא וז"ל אלא נראה דאיצטריך לרבות חמשת מינין דלא תימא שעורין דווקא אסורין בחדש דמייתי עומר מיני' עכ"ל הרי בהדיא דאצטריך לרבות כל הדברים משום דשעורין שאני שבא העומר ממנו א"כ לא הוו כל המינין של שעורין בכלל שעורין לענין חדש כיון דאין העומר בא מהן והראיה דשעורין לא בעינן למילף לענין חדש מן ג"ש דלחם מצה אלא מן גופי' דקרא ולחם וקלי וגו' עד עצם וגו' עד הביאכם וגו' וממילא שעורין אסורין אבל כל המינין אפילו מיני שעורין ילפינן מג"ש ולא משעורין משום דלענין חדש אינן בכלל שעורין לכן באיסור חדש של שעורין אינו נכלל כל מיני שעורין בכלל שעורין סתם ע"כ קאמר שפיר ר"י ב"פ דמתניתין ר"י ב"ש ר"י ב"ב היא דס"ל דכל המינין של שעורין שתלוין בעומר אין העומר בא מהן לפיכך הוו חמשה מינין לענין חדש דלענין שתלוין בעומר לא הוי כולן בכלל סתם שעורין וגם שיפון אינו בכלל כוסמין אליבא דר"י ב"ש ר"י ב"ב דהא ס"ל דשיפון לאו מין כוסמין אלא כולן בכלל שעורין ושיפון וכוסמין הוי ב' פרטים של שעורין ואינו נכלל ב' פרטים זב"ז כי אם בשעורין והכא לענין חדש אינן נכלל בשעורין לפיכך הוי שפיר חמשה מינים ברם כרבנן ג' מינין הן דס"ל לריב"פ דאליבא דרבנן כשרין שיבולת שועל למנה"ע כמו שעורין דהא אינהו ילפי מן הג"ש דשעורה אביב הנאמר במצרים וא"כ הוי כל המין בכלל שעורין כמו גבי הכתוב דארץ חיטה הנ"ל דכל המין בכלל א"כ לרבנן גם ש"ש כשר למנחת העומר ואיכא ג' מינין דכוסמין ושיפון

אליבא דרבנן הוי מין אחד וש"ש ושעורין מין אחד אף לענין חדש הוי בכלל שעורין דהא העומר בא גם מש"ש אליבא דרבנן כיון דגמר מג"ש דאביב הנאמר בסיפור של יציאת מצרים ע"ז קאמר ר"י מסבר סבר ר"י בן פזי שמנחת העומר בא מן הש"ש. אילו מן דאמר תאנים שחורות וכו' דאוחז פרט אחד מן התאנים ע"כ אין פרע השני בכלל הגם דשניהם הוי בכלל תאנים מ"מ כשהזכיר שחורות אין לבנים בכלל וה"נ דכותיה הגם ששיבולת שועל הוי בכלל שעורין סתם מ"מ אינו כשר למנחת העומר ולענין מנחת העומר לא הוי בכלל שעורין דהא הכא כתיב שעורה אביב ושעורה אביב אמר וש"ש אביב לא אמר כלומר דהאיך נימא דש"ש הוי בכלל שעורה אביב הגם דש"ש אינו אביב מ"מ נכלל בשעורה אביב האיך נאמר כן דש"ש לא הוי כי אם בכלל שעורין סתם. אבל לא כשפירט בהדיא אביב ובאביב אין כולן בכלל דיכול להיות דזה אביב וזה אינ אביב או איפכא דזה אינו אביב וזה אביב ע"כ לא הוי בכלל שעורה אביב ולפיכך דמי לתאנים שחורות כשהזכיר שחורות אין לבנות בכלל וה"נ כשהזכיר אביב אין ש"ש בכלל וע"ז בעין רבנן דקיסרין מה תנינן חמשה מינין ולא חמשה דברים וכו' ודו"ק:

שם אילו מן דאמר תאנים שחורות עלי שמא אינו מותר בלבנות אלא שחורות אמר לבנות לא אמר. משמע מכאן דתאנים שחורות ולבנות הוי מין אחד לפי פשטות הסוגיא כמובן. וקשה מכאן לדעת הלבוש ז"ל מובא במג"א או"ח סי' רכ"ה סק"י דכ' דתאנים שחורות ולבנות ב' מינים הם וכן מע"מ כ' בשם ס"ח עי"ש בביאורי הגר"א ז"ל שם ס"ק י' דכתב שם הראיה של ס"ח (מפ"ד דתרומות) תאנים שחורות ולבנות דפליגי שם ר"א ור"י עי"ש דהגר"א ז"ל מקשה שם על ס"ח ומציין שם כמה מקומות בבבלי. ויש לעיין גם מירושלמי הנ"ל וגם מירושלמי (פ"ז דסוטה) כשהרכיב תאנים שחורות ע"ג לבנות עי"ש דמשם נמי משמע דהוי מין אחד ויש לעיין שם ודו"ק:

שיטת טעם כעיקר

הא דגרסינן מהו שילקה על חלתן ד"ת ר' יונה בשם שמואל ר' יוסי ור' אבוה בשם רשב"ל אין לוקין על חלתן ד"ת אמר ר' יעקב בר אחא רשב"ל כדעתיה דאיתפלגון הפיגול והנותר. ששחקן ר' אומר לא ביטלו זא"ז ורשב"ל אמר ביטלו זא"ז אמר ר' יוסי ולא דמיין תמן אמר זה אסור וזה אסור ברם הכא שני דברים רבים על אחד ומבטלין אותו וכבר ביטלו עד שלא נעשה איסור אילו אחד עשה חמש עיסות מחמשה מינים ועירבן ואמר רשב"ל אין לוקין על חלתן ד"ת יאות ע"כ:

הנה הסוגיא הזאת קשה מאוד ועמלו המפרשים להעמידה על בורי' וביותר לקמן בהלכה ב' (מענין בזה כאשר יבואר בע"ה. דהקושיא אינה צריכה לפני מאי מדמה הירושלמי

הענין דחלה במינין מחולקין ואיסורן אחד לענין פיגול ונותר דהתם הוי מין אחד ואיסורין חלוקין זמ"ז כידוע ומובן החומרא בענין הזה מאליו ובס' נו"י רצה לפרש מעיקרא דהירושלמי מוקי לה כהא"מ בבבלי דהענין הפיגול והנותר מיירי בב' מינין וס"ל לרשב"ל דטכ"ע לאו דאורייתא וה"נ גבי חלה ע"כ דס"ל דטכ"ע מדרבנן ואתפלא ע"ז ומה ענין טכ"ע איכא גבי חלה הא הכא גבי חלה ע"כ מיירי דאינו נרגש הטעם של המינין דאל"כ מהו צריך הצירוף לחמשה מינין הא משנה מפורשת היא לקמן (בפרק ג') דהעושה עיסה מן החיטים ומן האורז אם יש בו טעם דגן חייבת בחלה משום גרירה. וא"כ ל"ל הצירוף של חמשה מינין דנקט התנא דמצטרפין זע"ז הא במין אחד סגי אם יהיב טעמא אלא וודאי דהחילוק בין הצירוף של חמשה מינין לחיטים ואורז דהתם בעינן טעם דגן והכא אפילו אינו נרגש הטעם של כל אחד וא"כ אין להוכיח דרשב"ל ס"ל דטכ"ע מדרבנן וזה פשוט אבל יש לתרוצי זה ואין זה דיוק כל כך] אבל הענין בעצמו קשה להבין וכי מה לן דהמין אחד בטל בחבירו הא מכל מקום איסור אחד הוא וצ"ב גדול להבין זאת ובס' נו"י כתב דהגמ' מדמה להפיגול ונותר משום דהירושלמי ס"ל דאפילו הוא איסור אחד כל שחלוקין בטעמם מבטלין זא"ז אבל לכאורה קשה אם כן האיך מייתי מרשב"ל דאמר הפיגול והנותר כו' דהתם איסורין חלוקין וכתב דלכאורה אפשר ליישב כמו שהקשה התוס' ז"ל במס' זבחים (דף ע"ח) דהא תנן במעילה הפיגול והנותר אין מצטרפין זע"ז מפני שהן ב' שמות ואמר בגמ' נ"ש אלא לטומאת ידים דמדרבנן אבל לענין אכילה מצטרפין דתניא ר"א אומר לא יאכל כי קודש הוא כל שבקודש פסול בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו וי"ל דהתם בדלא מיערב אבל הכא בדמיערב בטל דאיסורין מבטלין זל"ז א"נ הכא ללקות משום פיגול ונותר קאי אבל התם מיירי לעבור עליו משום כל שבקודש פסול בא הכתוב וכו' ועוד התם נהי דאיסורא איכא אבל מלקות ליכא ע"כ וא"כ אפשר לאמר דהירושלמי ס"ל דהוי איסור אחד משום כל שבקודש פסול אך הטעם בטיל ברוב עכ"ל ודבריו תמוהין כי בוודאי לא עלה זה על דעת רבותינו בעלי התוס' ז"ל לפרש הסוגיא דמס' זבחים (דף ע"ח ע"א) דס"ל לרשב"ל דפיגול ונותר הוי איסור אחד משום כל שבקודש פסול ותירוצם הראשון הוא דהתם במעילה והכא בזבחים ס"ל דהאיסור אחד משום כל שבקודש פסול ורק במעילה מיירי בדלא מיערב ובזבחים מיירי במיערב ואיסורין מבטלין זא"ז ז"א דהאיך יעלה על הדעת דלפיכך פטור גבי פיגול ונותר הגם דהוי מאיסור אחד משום דהטעמים נבטלין זב"ז ומאי איכפית לן אם הטעמים בטלים כיון דעכ"פ הוי איסור אחד והאיך שייך התראת ספק בזה דהא עכ"פ אסור באיסור אחד דהא הענין דהתראת ספק פרש"י ז"ל במס' זבחים התם וז"ל אי אפשר שלא ירבה מין

א' על חבירו כשהוא לועס אותו בפיו נבלל מין אחד לתוך חבירו מיעוטו של זה בטל ברובו של זה ובטל המיעוט ברוב והבטל בכל מין נוסף על המבטל ונקרא בשמו ונגרע במינו וא"א לכוין שלא יהא מין אחד בטל בחבירו יותר ממה שבטל ממין חבירו בו ונמצא שאין באותו המין כשיעור דבציר ליה שיעורא וכי מתרין בו לא ידעינן משום מאי מתרין בו וצריך להתרות בו משום איסור הילכך כי מתרין ביה משום פיגול הוי התראת ספק דילמא לא בדידיה הוי חיובא וכו' וכו' וזה דווקא בב' איסורין מלאוין מחולקין אבל בלאו אחד משום כל שבקודש פסול וכו' לא שייך התראת ספק דמה לן אם הטעם הזה יש בו ואם הטעם של אחר הא מ"מ איסור אחד. א"ו ברור באין ספק שכונת התוס' ז"ל בתירוצם הראשון דנפ"מ בין זבחים למעילה דהתם מיירי בדלא מיערב והכא מיירי בדמיערב ואיסורין מבטלין זא"ז לאו דהכא נמי ס"ל דהוי איסור אחד משום כל שבקודש ורק בדמיערב הטעמים של איסורין בטלין זא"ז ז"א. אלא דכוונתם דהכא בזבחים ע"כ מיירי בשני איסורין כלומר לאוין מחולקין ולא משום כל שבקודש פסול וכו' והתם במעילה (דף י"ז) נמי מיירי באיסורין מחולקין ולא מלאו אחד והא דקאמר התם דלאכילה מצטרפין הפיגול והנותר משום דהוי לאו אחד משום כל שבקודש פסול וכו' היינו דהגמ' קאמר שם אפילו לר"ש דס"ל במס' ערלה (פ"ב) דב' שמות אין מצטרפין מ"מ בקודש מודה משום הקרא דר"א כל שבקודש פסול וכו' אבל לרבנן דפליגי על ר"ש לא בעינן האי כל שבקודש דבלא"ה מצטרפין אפילו ב' איסורין והא דקאמר ר"ש ב"ל במס' זבחים (דף כ"ב) איסורין מבטלין זא"ז והתם קאמר דמצטרפין ע"ז תירוצם הראשון דהתם מיירי בשאינו בלול והכא מיירי בבלול. ולא בדיתי הדברים האלו מלבי כי כן מפורש בתוס' ז"ל גופי' במס' שבת (דף פ"ט ע"ב) וז"ל והא דאמר רשב"ל במס' זבחים (דף ע"ח ע"א) הפיגול והנותר וכו' אי אפשר שלא ירבה מין על חבירו ויבטלנו וכו' וכו' ומדמבטלין זא"ז היה משמע דשני איסורין לרבנן דר"מ אין מצטרפין צ"ל אע"פ שמבטלין זא"ז כשעירבן מצטרפין הן למלקות וכן מוכח במעילה בפ' קדשי מזבח (דף י"ז) דתנן הפיגול והנותר אין מצטרפין וקאמר בגמ' ל"ש אלא לטומאת ידים מדרבנן אבל לענין אכילה מצטרפין והא דאיצטרך ר"א לאתוי הקרא דלא יאכל וכו' כל שבקודש פסול בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו פי' מדנאמרו בלאו אחד מצטרפין לא איצטריך אלא לר"ש דאמר ב' שמות אין מצטרפין ובקודש מודה משום קרא דר"א אבל לרבנן אפילו בעלמא מצטרפין אלמא בפירוש דהתוס' ז"ל ס"ל נמי דהכא בזבחים מיירי בשני איסורין וכל קושיתם ממעילה הוא דהכא בזבחים ס"ל דפיגול ונותר מבטלין והתם במעילה קאמר דמצטרפין ע"ז תירצו דהכא בבלול והתם בשאינו בלול ולעולם ע"כ הכא מיירי בשני

איסורין ובתירוצם הב' תירצו דאפילו התם נמי בבלול מ"מ הוי איסור אחד משום כל שבקודש פסול וגו' וזה ברור באין ספק כלל אבל באיסור אחד לא עלה על דעת כלל דיבטלו הטעמים. וכי מה איכפית לן דהטעמים נבטלים דכל עיקר ביטול דהמין הבטל נוסף על המבטל ונקרא בשמו כדפרש"י שהבאתי וזה לא שייך רק בב' איסורין אבל באיסור אחד מה איכפית לן דהמין האחד בטל בחבירו והמין הבטל נוסף על המין המבטל ונקרא בשם המין המבטל מה איכפית לן הא עכ"פ האיסור הוי אחד:

ולכן נראה לפענ"ד לבאר הענין על תלה בע"ה ועי"ז יתבאר ג"כ הסוגיא (בהלכה ב') דגרסינן שם על המתניתין האוכל מהן כזית מצה בפסח יצא ידי חובתו כזית חמץ חייב בכרת אמר ר' יעקב בר זבדי זאת אומרת שלוקין על חלתן דבר תורה ר"י בשם ר"ח בר ווא תיפתר שאכל כזית מזה וכזית מזה א"ר יוסי ואפילו תימר כזית מכולהון שניא היא שכולהון שם חמץ מחלפא שיטתו דר' יוסי תמן הוא אומר שני דברים רבין על אחד ומבטלין אותו וכא הוא אומר הכין אר"י ב"ר בון כיני מתניתין או כזית מזה וכזית מזה ע"כ ועמלו המפרשים ז"ל להעמיד הך סוגיא על תלה.

אבל נראה לפענ"ד דרך נכון כהירושלמי דבהלכה א' וירווח לן שמעתא בהלכה ב' דנראה לפענ"ד [אם כי קי"ל כרבנן דפליגו עם ר' שמעון וס"ל בפ"ב דערלה) דג' מינין משם אחד מצטרפין וכפירוש ר"ת ז"ל התם במס' שבת (דף פ"ט ע"ב) דנ' מינין משם אחד הוא מאיסור אחד וכמו כן קי"ל במס' מעילה (בפ' קדשי מזבח) דכל ה נבלות מצטרפין כגון נבלת השור ונבלת השה ונבלת הצבי כולן מצטרפין לכזית כיון דהוא משם אחד וכן הרמב"ם ז"ל כתב בפי"ד מהלכות מאכלות אסורות דכן כל המינים המחויבים בתרומה ובמעשר מצטרפין לכזית אחד בטבל לענין שיחול האיסור טבל בכזית ע"י צירוף מכל המינים וכתב הא למה זה דומה לנבלת השור ונבלת הצבי דמצטרפין לכזית וזה מבואר בהדיא במשנה (במס' מעילה) דכל הנבלות מצטרפין לכזית. וכן במס' יומא (בפ' יוה"כ) גרסינן במשנה דכל האוכלין מצטרפין לככותבת והתם בודאי לענין מלקות ולא אישתמיט בשום דוכתא דיפלוג רשב"ל עלה ויסבור דכל הצירוף הוא מדרבנן מטעם ב' דברים רבים על אחד לשיטתו דס"ל דאיסורין מבטלין זא"ז כמו הכא בחלה [ואין לאמר דהתם נמי ס"ל דהוא מדרבנן והא דבעינן הצירוף גבי נבילה וגבי יוה"כ הוא משום דרשב"ל לשיטתו דס"ל דחצי שיעור מן התורה מותר והירושלמי דס"ל דלרשב"ל ח"ש מותר אפילו מדרבנן כמו דס"ד בש"ם דילן ע"כ ע"י צירוף דרבנן נעשה שיעור שלם ולעולם אין לוקין עליו אלא דהוי צירוף דהתם כמו גבי חלה דחייב בחלה מדרבנן דהוי שיעור שלם לענין חלה ה"נ הוי שיעור שלם לענין נבלה ולענין יוה"כ מדרבנן ז"א דהא

שיטת הירושלמי (בפ"ו דתרומות) דרשב"ל מודה ביוה"כ א"כ ל"ל הצירוף ביו"כ לשיעור כיון דהוא מדרבנן דהא חצי שיעור נמי אסור מה"ת א"ו דהתם הצירוף מדאורייתא משום דמיתבא דעתי' והכל משם אחד ולא אמרינן ב' דברים רבים וכו' וה"נ מכיון דכולן חייבים בחלה אמאי נימא דמבטלין זל"ז אבל משום זה לא אריא דאיכא למימר דהתם מצטרף מדאורייתא ול"ק מחלה ז"א דבחלה מיירי בבלול ולפיכך מבטלין זא"ז אבל התם באינו בלול ולפיכך מצטרפין כמו שחלקו בתוס' ז"ל הנ' בין זבחים למעילה אבל לאחר כל התירוצים לא אבין הענין דביטול ב' מינין באיסור אחד וגם יקשה הברייתא דמס' כריתות (דף י"ג ע"א) מובא ברא"ש ז"ל בפ' יוה"כ דמאכילין למעוברת ביוה"כ פחות משיעור כדי שלא יהי' כזית בכדי אכילת פרס ולרשב"ל הלא יכול להאכילה כשיעור וע"י שילעוס מב' מינים כאחת ולא יהי' רק איסור דרבנן. דהכא גבי חלה ענין אחר הוא ונקדים קצת הערות נכונות בסוגיא דהלכה ב' דר' יעקב בר זבדי מוכיח מן מתניתין דלוקין על חלתן ד"ת משום דמשמע לי' דמתניתין מיירי כזית חמץ בתערובת אלו ה' מינין וקתני דחייב בהכרת אלמא דלא הוי מדרבנן וע"ז מדחה ר"י בשם ר"ח בר ווא תיפתר שאכל כזית מזה וכזית מזה וקשה להבין וכי אם אכל כזית מזה ומזה לפיכך הוי מדאורייתא הא טעמא דרשב"ל דהוי מדרבנן משום שני דברים רבים על אחד וא"כ מאי אהני לן דהוי כזית וכי כזית אינו בטל בשני זיתים אמר ר' יוסי אפילו תאמר כזית מכולהן שניא היא שכולן שם חמץ גם זה קשה להבין מאי פירוש הוא אלו הדברים ובס' נו"י פי' דהיינו הא דאמרינן מאי נפ"מ דהוי ב' מינין כיון דאיסורן אחד וע"ז פריך מחלפא שיטתי' דר' יוסי תמן הוא אומר ב' דברים וכו' וכא הוא אומר הכין פי' וא"כ מוכח דאפילו באיסור אחד מבטלין זא"ז כן פי' בס' נו"י ודוחק גדול לפרש כן באם נפרש דר"י מחדש דב' מינין באיסור אחד אין מבטלין זא"ז למה להגמ' להקשות מר' יוסי אר"י דמחלפי' שיטתי' דגבי חלה ס"ל דאפילו באיסור אחד מבטלין זא"ז למה להגמ' להביא ממרחק לחמם להקשות מר"י דחמץ אר"י דחלה דבאיסור אחד דחמץ אין מבטלין זא"ז ובאיסור אחד דחלה ס"ל תמן דמבטלין זא"ז קשה הא אי לא הי' מצינו לעיל גבי חלה מימרא דר' יוסי דס"ל דמבטלין זא"ז משמע דהי' ניחא מימרא דר"י הכא גבי חמץ וקשה האיך נפרנס דברי ר' יוסי הכא בדוכתי' דקאמר שניא היא שכולן שם חמץ פי' שניא היא חמץ מחלה דחמץ כולן שם חמץ ובאיסור אחד אין מבטלין זא"ז וקשה הא חלה נמי איסור אחד הוא ואין לפרש דזה גופי' פריך הגמ' מחלפא שיטתי' דר' יוסי דהתם דהא חלה נמי הוי איסור אחד ז"א דא"כ למה לן להקשות מחלפא שיטתי' דר' יוסי מתמן. הא הכא גופי' אין פירוש לדבריו דמאי שנא חלה מחמץ הא חלה נמי איסור אחד ועוד קשה לי דמאי קאמר ר"י שניא

היא שכולן שם חמץ וקשה למה לא קאמר שכולן שם מצה הא במתניתין קתני האוכל מהן כזית מצה יצא ידי חובתו כזית חמץ חייב בהכרת ולפי הס"ד דמיירי בתערובת א"כ גם גבי מצה מיירי נמי ע"י תערובת וכמו דמוכיח מחמץ ע"י תערובת דלוקין על חלתן ד"ת כן מוכח נמי ממצה. וא"כ למה נקט ר"י שניא היא שכולן שם חמץ הוי לי' למימר שכולן שם מצה כיון דמצה ני במתניתין ברישא קודם חמץ:

אבל נראה לפענ"ד דהענין ב' דברים רבים על אחד ומבטלין אותו לגבי חלה אם כי איסורן אחד וב' מ מינין הם ובבבלי במס' זבחים מוקי אליבא דרשב"ל דטכ"ע דאורייתא והתם גבי פיגול ונותר מיירי ממין אחד אבל ב' מינין טכ"ע דאורייתא ולמה לן לאפושי פלוגתא בין בבלי וירושלמי ברשב"ל דהכא ס"ל גבי ב' מינין דב' דברים רבים על אחד משמע דטכ"ע דרבנן לכן נראה לי דהכא גבי חלה לא שייך כלל לענין טכ"ע אף בב' מינין וכמו שאבאר בע"ה וממילא נבין הענין דבטול באיסור אחד וכל הסוגיא דהלכה ב' על מקומה יבוא בשלום דלכאורה קשה לרשב"ל דס"ל דאין לוקין על חלתן מד"ת מטעם ב' דברים רבים על אחד ומבטלין אותו א"כ יקשה לדידי' המתניתין (דלקמן בפ"ג) העושה עיסה מן החיטים ומן האורז אם יש בו טעם דגן חייבת בחלה ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח קשה הא התם נמי ב' דברים רבים על אחד דהא רובא אורז. והגם דהירושלמי ס"ל הסברא דגרירה והאורז נמי הוי חמץ הא הכא במתניתין בתערובת אל החמשה מינין דכולן הוי חמץ מ"מ ס"ל לרשב"ל דשנים רבים על אחד וא"כ התם נמי הא אורז הוי רובא:

ואין לאמר דרשב"ל ס"ל כר' הילא (בפ"ג) דתני במתניתא עד שיהא רובו דגן וטעמו דגן ז"א דהא רשב"ל ס"ל (בפ"ק דחלה) דלא שנינו אלא העושה עיסה מן החיטים ומן האורז ואינו נגרר אלא עם החיטים בלבד אלמא דס"ל דטעמו דגן בלבד סגי בחיטים ואורז דאי רובן דגן מאי אריא חיטים ואורז אפילו שאר המינים נמי כדתני בברייתא עירב בה שאר מינים עד שיהא רובה דגן וטעמו דגן פתר לה במינים אחרים כמו שבארתי לעיל בארוכה ואין לאמר דהכא נמי הוא חייב בחלה מדרבנן לשיטת רשב"ל. ז"א דהתינח חלה אלא האיך יוצא בה ידי מצה הא פריך רבא במס' זבחים (דף ע"ח) הנ"ל העושה עיסה מן החיטים ומן האורז אם יש בו טעם דגן חייבת בחלה ואע"ג דרובא אורז ומשני מדרבנן אי הכי אימא סיפא ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח אלא מין במינו ברובא מין בשאינו מינו בטעמא הרי מוכח ממתניתין הנ"ל דמין בשא"מ בטעמא דטעם כעיקר מדאורייתא ואפילו דלשיטת הירושלמי אין ממתניתין הוכחה דטכ"ע מדאורייתא דהא הטעם משום גרירה אבל מ"מ לרשב"ל בוודאי יקשה דהא הוא ס"ל אפילו בחמשה מינין

שכולן הוי חמץ מ"מ ס"ל דהוי מדרבנן משום ב' דברים רבים וכו' א"כ לפ"ז מאי אהני לן הסברא דגרירה לכן נראה לפענ"ד דגבי חלה לא שייך טכ"ע דאורייתא דהא דקי"ל, דטכ"ע דאורייתא היינו דווקא בדאיכא כזית בכדי אכילת פרס אבל בדליכא כזית בכדי א"פ לאו דאורייתא לכל דיעות הפוסקים ז"ל ורק בזה מחולקין הרמב"ם ז"ל והפוסקים ז"ל דכל הפוסקים ז"ל ס"ל דבדאיכא כזית בכדי א"פ אף שאכל רק כזית אחד נקרא טעמו וממשו והרמב"ם ז"ל בפט"ו מה' מ"א כתב דבעינן שיאכל כל אכילת פרס אז נקרא טעמו וממשו אבל כ"ז דלא אכל כל אכ"פ לכו"ע לאו דאורייתא וא"כ האיך שייך הכא גבי חלה טכ"ע דהא כתב הרא"ש ז"ל (בפ' ג"ה) דהטעם דבעינן כזית בכא"פ ז"ל ואע"ג דטעם כעיקר ילפינן מקרא מ"מ מסתבר לאמר דלא החמירה תורה בנתינת טעם של איסור בהיתר להופכו לאיסור כשההיתר כ"כ יותר על האיסור שאם הי' האיסור בעין ניכר בתוך ההיתר בלא נתינת טעם לא הי' לוקה עליו דהיינו ביותר מכדי אכילת פרס עכ"ל אלמא דלא קי"ל טכ"ע אלא באופן שהי' לוקין עליו אם היה בעין ולפיכך כשאין בו כזית בכא"פ ליכא רק איסורא בעלמא ולא מלקות משום דלא חמיר טכ"ע מאם היה האיסור בעין לבדו והא דאיכא איסורא בדליכא כזית בכדי א"פ לשיטת ר"ת ז"ל הוא משום דגם בחצי שיעור אסור מן התורה ולפיכך ע"י טכ"ע איכא עליו האיסור דח"ש הנ"ל כמו שהיה בעין וכן כ' הרשב"א ז"ל בת"ה הסברא זה לשיטת ר"ת ז"ל דבפחות מכדי א"פ אסור מדאורייתא ואין לוקין עליו הוא משום דח"ש אסור מן התורה מובא בב"י ז"ל ביו"ד ס' צ"ח ע"ש:

א"כ לפ"ז האיך נימא גבי חלה דטכ"ע כיון דבעינן כזית בכדי אכילת פרס והכא אפילו אי איכא כזית בכא"פ מאי אהני לן כיון דאפילו הי' כזית בכדי א"פ מה בכך דהא כל עיקר הצלה של כזית בכדי א"פ הוא שאם היה בעין היה לוקה עליו לפיכך השתא נמי לוקין דעשאה התורה להטעם כעיקר וממשו ולא גרע מאילו הי' ממשו בלא תערובת וכן בשאין בו כזית בכא"פ נמי איסורא איכא משום דעשאה התורה לטכ"ע וכאילו לא היה בתערובת ואסור משום ח"ש אבל כל היכא דאי דהי' בעין לא היה עליו איסור לא אמרינן דהשתא ע"י שנבלע ברוב במין אחר ע"י טכ"ע יתחדש עליו איסור זה לא אמרינן וא"כ הכא גבי חלה דמיירי בדליכא בדגן שיעור חיוב חלה א"כ האיך נימא דע"י טכ"ע יתחדש עליו איסור טבל כיון דבעין לא הי' עליו איסור טבל והאיך יהיה עכשיו איסור טבל ואפילו אי איכא כזית בכדי א"פ לא מעלה ולא מוריד דהא הכא שיעורו דאיסור טבל הוי בחמשת רבעים קמח לגבי חלה ע"כ אין שייך הכא כלל הסברא דטכ"ע ורק לגבי מצה שייך שפיר הסברא דטכ"ע בכדי א"פ דהתם שיעורו בכזית ואי איכא כזית

בכדי א"פ אפילו רובו אורז נמי נפיק בה ידי חובתו ואפשר ליתן טעם בזה על הא דפסק רשב"ל (בפ"ג דחלה) הלכה כרשב"ג דפליג את"ק וס"ל עד שיהא בדגן כשיעור משום דאזיל לטעמו דאל"כ קשה לשיטתו למה חייב בחלה הא הכא גבי חלה לא שייך הטעם משום טכ"ע אי ליכא בדגן לבד כשיעור טבל. ואי משום הסברא דגרירה והוי האורז גופא חמץ ז"א אליבא דרשב"ל דס"ל בריש מס' חלה דאפילו בחמשה מינין נמי ב' דברים רבים על אחד ומבטלין אותו אם כי כולן הוי חמץ משום הטעם שנבאר בע"ה לקמן ע"כ לא מהני בטעם דגן לבד אלא שיהא בה כשיעור טבל בדגן לבד וע"כ הוי שפיר הטכ"ע והוי ממין דגן כמו בעלמא כזית בכא"פ ולפיכך ניחא קושית הראב"ד ז"ל על הרמב"ם ז"ל דפסק כת"ק והקשה הראב"ד ז"ל הא בירושלמי פסק רשב"ל הלכה כרשב"ג וכל נושאי כליו של הרמב"ם ז"ל עמדו בזה וכתבו שלהרמב"ם ז"ל הי' גירסא אחרת בירושלמי ע"ש היטיב ובדברינו שפיר ניחא דהרמב"ם ז"ל שפיר פסק כת"ק דס"ל דטעם דגן לבד נמי סגי והיינו משום גרירה הגם דלא הוי טכ"ע מ"מ האורז נגרר והוי חמץ וכיון דהאורז והדגן הוא חמץ ע"כ הוי טבל כמו בתערובת של חמשה מינים. אבל רשב"ל ע"כ לטעמיה אזיל דבתערובת מן חמשה מינים דגן נמי ס"ל דאין לוקין על חלתן מד"ת אם כי כולן חמץ משום דלא מהני אליבא דרשב"ל דהוין חמץ אם לא מחמשה מינין לבד והכא ב' דברים רבים על אחד ובטלו כל המינים זב"ז ולא הוי לא מין חיטים ולא מין שעורין ולא מין כוסמין ולרשב"ל בעינן דווקא שיהא נקרא בשם המין אבל אי לא נקרא בשם המין אף דהוא חמץ לא מהני כאשר נבאר אי"ה בארוכה לכן גבי חיטים ואורז הגם דהוי חמץ ע"י גרירה מה בכך הא מ"מ אין נקרא בשם חמשה מינין ואי משום טעם כעיקר ז"א כיון דלא הי' בדגן כשיעור לא הוי טכ"ע ע"כ פסק כרשב"ג דבעינן שיהא בדגן כשיעור לכן הוי טכ"ע והרמב"ם לטעמי' דלא פסק כרשב"ל בענין אין לוקין ע"ח ד"ת] ע"כ שפיר ניחא לרשב"ל דלעולם ס"ל דאין לוקין על חלתן ד"ת ואי יקשה מתניתין דעושה עיסה מן החיטים ומן האורז דהתם נמי דב' דברים רבין על אחד ומבטלין אותו בשלמא חיוב חלה לא קשה דלא חמיר העושה עיסה מן החיטים ומן האורז מתערובת חמשה דברים וכמו דבחמשה מינין הוי לרשב"ל רק מדרבנן חיוב דחלה כן גבי חיטים ואורז וכ"כ הוא אבל ממצה יקשה דהאיך נפק בה ידי מצה הא ב' דברים רבים על אחד ומבטלין אותו ז"א דהתם במצה שפיר טכ"ע דמיירי בדאיכא כזית בכדי א"פ לכן שפיר הוי טכ"ע כמו בעלמא אבל לגבי חלה לא שייך הטכ"ע דהא בעינן שיהא התערובת באופן שאם היה בעין היה עליו האיסור ולפיכך מצריכין כזית בכא"פ בעלמא לפיכך לא שייך הכא גבי חלה טכ"ע ושפיר ס"ל דב' דברים רבים על אחד ומבטלין אותו ולא שייך להקשות

הא טכ"ע ז"א גבי חלה דבעינן שיהא התערובת באופן שאם היה בעין היה עליו האיסור כמו שכתבנו:

זה כתבנו לתרוצי מה דהיה קשה לן על רשב"ל ממתניתין דעושה עיסה מן החיטים ומן האורז דפ"ג דחלה ומן הסוגיא דזבחים ובזה ניחא נמי גירסת רש"י ז"ל התם בזבחים (דף ע"ח) דלכאורה קשה התם בסוגיא דגרסינן שם מתיב רבא העושה עיסה מן החיטין ומן האורז אם יש בו טעם דגן חייבת בחלה כלומר אלמא דטכ"ע דאורייתא ומשני הגמרא מדרבנן והדר פריך א"ה אימא סיפא ואדם יוצא בה ידי חובתו וקשה לפי דברינו מאי קס"ד רבא מעיקרא כלל להקשות מחלה דמשמע דטכ"ע מדאורייתא וקשה הא בעינן עכ"פ כזית בכדי אכילת פרס שיהא התערובת באופן שאם היה לבדו היה עליו האיסור א"כ האיך שייך זה לגבי חלה וע"כ דהוי מדרבנן מן הטעם דטכ"ע מדרבנן ומאי פריך כלל. לכן לא גרס רש"י ז"ל כלל זה וכתב רש"י ז"ל דה"ג עשה עיסתו מן חיטין ומן האורז כו' ואדם יוצא בה ידי חובתו של עשה דקום אכול מצה בפסח ואי נותן טעם ברוב לאו דאורייתא היכי נפיק וכו' אלמא דל"ג כלל לקושיא מן חלה אלא כל הקושיא הוי מן מצה אבל מחלה מעיקרא לא קשה מידי דמה איכפית לן אם טכ"ע מדרבנן חייב מדרבנן בחלה ורק כל הקושיא הוי מן מצה וכן הרא"ש ז"ל בהלכות חלה מעתיק הגמרא דמס' זבחים (דף ע"ח) הנ"ל כגירסת רש"י ז"ל ממש והכי גריס מתיב רבא העושה עיסה מן החיטים ומן האורז אם יש בו טעם דגן חייב בחלה ואדם יוצא בה ידי חובה בפסח ואע"ג דרובא אורז אלא מין בשא"מ בטעמא ע"כ הרי דגריס ואע"ג דרובא אורז בתר דמסיים ואדם יוצא בה ידי חובה בפסח אלמא בפירוש דלא גרס להשקלא וטריא מחלה כלל דמחלה מעיקרא לא קשה מידי דמאי איכפית לן אם טכ"ע מדרבנן יהא יהא חייב בחלה מדרבנן וזה סעד גדול לדברינו לכן אין כאן מקום לקושית הנועם ירושלמי ז"ל על הענין דב' דברים רבין על אחד מן טכ"ע וע"כ רצה לאמר דהירושלמי פליג על הבבלי בזה אליבא דרשב"ל אבל לדברינו אין כאן קושיא דלא שייך הכא כלל הסברא דטכ"ע לגבי חלה וע"כ לא קשה מן מתניתין דעושה עיסה מן חיטין ואורז דמזה דייק הסוגיא בזבחים דמדנפיק ידי מצה ש"מ טכ"ע דאורייתא ולרשב"ל לא הועיל הסברא דגרירה כדברינו לעיל אבל ז"א דהתם גבי מצה שפיר שייך טכ"ע בכזית בכא"פ אבל לא גבי חנה וכפלתי הדבר ב' פעמים כדי שתשמור הכלל הזה ונבוא בע"ה לסוגיא בהלכה ב' ויעלה כהוגן כעין חומר:

ומעתה נבאר הענין הביטול דקאמר רשב"ל ב' דברים רבין על אחד ומבטלין אותו דמאי ביטול שייך הכא כיון דעכ"פ איסורן אחד וקודם שנבוא לענין זה נבאר מה דנסתפקתי

בכוונת הרא"ש ז"ל (בסוף הלכות חלה) שכתב שם כיון דטכ"ע נהפך האורז להיות כמו דגן וטעמו וממשו דגן הוא והירושלמי שהצריך לטעם דגרירה משום דהוי קשה ליה נהי דאזלינן בתר הטעם וחשיב כולו חיטין מ"מ כיון דרובו אורז האיך בא לידי חימוץ והאיך יוצא בה משום מצה ולכך הוצרך לפרש טעם החטה גורר את האורז וגורם לבוא לידי חימוץ עכ"ל ויש בכאן מקום ספק אם הבבלי נמי אם שס"ל משום טכ"ע ועכ"ז נמי צריכין לטעם דגרירה משום הקושיא הנ"ל הא לא בא לידי חמץ וע"כ מצריכין הטעם דגרירה אפילו להבבלי אף דס"ל הכא בסוגיא משום טכ"ע מ"מ הסברא דגרירה נמי בעינן כמו הירושלמי או דילמא דהבבלי מספיק בהטעם משום טכ"ע ורק הירושלמי קשה ליה קושיא הנ"ל דלא בא לידי חימוץ צריכין הסברא דגרירה נמי. וע"י ספק הנ"ל יצא לנו הילכתא חדתא באם העיסה נתחמצה חמץ ברור אך שאינו מחמשת המינין הבאים לידי חימוץ כגון אם עיסה מן חמשה מינים נתחמצה ואח"כ פרח ונפל שמו כגון אם היה מן חיטים ואח"כ כשנתחמץ אבד את שם חיטין ממנו כמו שאבאר אם נפיק בה ידי מצה אי חייב בחלה או לא דיש מקום למימר דחייב בחלה ונפיק בה ידי חובת מצה כי מה איכפית לן בזה שהעיסה אין שם דגן עלי' כיון דנתחמצה וכל עיקר דבעינן מיני דגן משום החמץ והכא כיון דהוי חמץ מאי איכפית לן אם אין שם דגן עליו או דילמא דבעינן בע"כ גם שיהא ממין החמץ כמו דאמרינן לחם הנאמר בפסח דבר שהוא בא לידי חמץ ומצה ולא הוי לחם עד שיהא מדבר שהוא בא לידי חו"מ אבל אם לא מדבר שהוא בא לידי חו"מ אף שהוא חמץ מ"מ לאו מאותו דבר הוא ולא נקרא לחם עד שיהא מדבר שהוא בא לידי חו"מ אבל אי ע"י איזה סיבה נתחמץ לאו לחם הוא וכבר כתבתי לעיל דבחלה דלא הקפידה תורה על חמץ כמו גבי מצה דהקפידה תורה על חמץ דזהו תנאי אחריתי בדיני מצה דבעינן שיהא ראוי לבוא לידי חו"מ ולא מצד לחם רק דאנן גמרינן מזה דלא נקרא לחם עד שיהא ראוי לבוא לידי חו"מ אבל בחלה כל הקפדה הוי על לחם ולפיכך אי בא מאותן הדברים שראוין לבוא לידי חו"מ אף דהעיסה הזאת אינה ראוי לבוא לידי חו"מ ל"ל בה כיון דבא מאותו המין נקרא לחם. והוכחתי זאת בראיה נכונה ואמיתי מן הרא"ש ז"ל והש"ך ז"ל הרי לפ"ז דעיקר לחם הוא דווקא ממין של חמשה דברים דהמין של חמשה דברים נקרא לחם לכן יש לאמר כמו כן אי הוי אפילו חמץ מ"מ אי לאו מן חמשה דברים לאו לחם דקפדינן גם על המין וזה בוודאי באין ספק לפי הדרש הראשון שבירושלמי בריש מכלתין דגמרינן החמשה דברים מריבוי ומיעוט מלחם ולא כל לחם וממעטינן שאר מינין מן המיעוט דמלחם וראשית עריסותיכם ריבה לחמשה מינין בוודאי אי העיסה הזאת נתחמצה אבל אינה מחמשה מינים פטורה מן החלה באין

ספק רק אליבא דרשב"ל דיליף בבבלי במס' מנחות (דף ע' ע"ב) וכן בירושלמי בריש מכילתין מג"ש דלחם לחם דאינו נקרא לחם רק מדבר שהוא בא לידי חו"מ ע"ז יש מקום להסתפק אי סגי בבא לידי חו"מ או בעינן נמי מדבר שהוא בא לחו"מ:

ולכאורה הספק הזה תלי במה שנסתפקנו בכוונת הרא"ש ז"ל אם הבבלי שהוכיחו ממתניתין דעיסת חיטים ואורז דטכ"ע דאורייי' צריכין נמי להסברא דגרירה כמו שכתב הרא"ש ז"ל אליבא דהירושלמי דאפי' יסבור הירושלמי דטכ"ע מ"מ אינו מספיק בזה אלא בעינן נמי הסברא דגרירה דלכאורה נראה לפי דעת ה"ה ז"ל בפ"ו מהלכות חו"מ דכתב וראיתי מי שכתב דאין יוצא במצה שעשוי במי פירות אף שאינן מיין ושמן ודבש ולא הוי מצה עשירה מ"מ לא נפיק בה משום דלא הוכשרה מצה רק בראוי לבוא לידי חו"מ כמו גבי טבל דפסחים (דף ל"ה ע"ב) וכן כתב המג"א ז"ל בס' תע"א ע"ש דבמי פירות אין יוצאין משום שהעיסה אינה ראוי לבוא לידי חמץ ומצה וע"ש בלח"מ וחולקין על הרמב"ם ז"ל דס"ל דדווקא שנילושה ביין ושמן ודבש משום מצה עשירה הא במי פירות נפיק בה ידי חובתו. לכן לפי דעת הה"מ ז"ל שהסכים עם החולקין על הרמב"ם ז"ל במי פירות אלמא דבעינן שבעיסה הזה שנפיק בה תהא ראוי לבוא לידי חו"מ וכן לדעת המג"א ז"ל א"כ לפ"ז גם הבבלי צריך לטעם דגרירה אם שהסוגיא דזבחים (דף ע"ח) הנ"ל נקטו הטעם דטכ"ע מ"מ בעינן נמי הסברא דגרירה דאל"כ קשה הא אין העיסה הזאת בא לידי חו"מ ומה בכך שנקרא דגן ע"י טכ"ע הא מ"מ בעינן ראוי לבוא לידי חו"מ בעיסה הזאת ולא עדיפא מעיסה שנילושה במי פירות דלא נפיק בה וע"כ צריך נמי להטעם דגרירה כמו הירושלמי:

וא"כ לפ"ז יהיה קשה מאד בסוגיא דדייק רבא ממתניתין דעושה עיסה מן חיטין ואורז דטכ"ע דאורייתא דאל"ה האיך נפיק בה ידי מצה הא לאו מחמשת המינין הוא וקשה וכי אפילו אי טכ"ע מדאורייתא והוי טעמו וממשו דגן הא מ"מ אינו ראוי לבוא לידי חמץ ומצה וע"כ ס"ל הסברא דגרירה וא"כ מנא לן להוכיח דטכ"ע דאורייתא אימא טעם כעיקר לאו דאורייתא והכא דנפק בה משום גרירה והוי גם האורז חמץ א"ו בזה דהאורז הוי חמץ לא מהני לענין מצה דבעינן דווקא מחמשה מינין מדבר שהוא בא לידי חו"מ אבל האורז אף שבא לידי חו"מ אבל לא ממין שהוא בא לידי חו"מ א"כ הוי הוכחה גמורה דבעינן ממין שהוא ראוי לבוא לידי חו"מ וע"כ מוכח דטכ"ע דאורייתא:

וע"כ שפיר קאמר רשב"ל דאין לוקין על חלתן ד"ת משום שני דברים רבין על האחד ואי משום דאיסורן לכל הפחות הוי אחד מ"מ ע"י ביטול אין איסור טבל על העיסה. דהרי כתבו התוס' ז"ל במס' זבחים (דף ע"ח ע"א) בד"ה הפיגול וז"ל ועוד קשה אם נפרש

פיגול ונותר וטמא שלשתן יחד א"כ ל"ל למימר א"א שלא ירבה מין אחד על חבירו הא וודאי יש כאן שנים המבטלין את השלישי ואכולהו לפטר דכל אחד הוי בטל ומבטל עכ"ל. הרי בהדיא דבשלשתן יחד כולהון נבטלים כל אחד בשנים לפיכך פעור אכולהו והכא דחמשה מינים עירבן יחד מכל אחד רבע והוי חמשת רבעים קמח מכולהן הא כל מין נבטל בארבעה הנותרים או אפילו בשנים ונמצא דבטל המין כגון המין חיטים נבטל ביתר המינים ולא הוי בכאן המין חיטים כלל וכן שעורין נבטל ולא הוי בכאן כלל המין שעורין וכן מין כוסמין נבעל ולא הוי המין כוסמין כלל הכא דכל אחד בטל ומבטל ונמצא דאין כאן המין של חמשה מינין ואי דטכ"ע דאורייתא ז"א דכבר כתבתי דבטבל דחלה לא שייך כלל טעם כעיקר דטעם כעיקר לא הוי אלא שנתערב באופן דבלא התערובת הי' עליו איסור אבל הכא דבלא התערובת לא הוי עליו איסור טבל דלא הוי אלא רבע הקב ואנן בעינן חמשת רבעים קמח. וע"כ קאמר שפיר ר"י ולא דמין תמן זה אסור וזה אסור ברם הכא ב' דברים רבין על אחד ומבטלין אותו וכבר ביטלו עד שלא נעשה איסור ומדחה לר' יעקב בר אחא דתלי בפלוגתא דר"י ורשב"ל דאיתפלגון גבי נותר דלר"י איסורין לא מבטלי זא"ז ולרשב"ל איסורין מבטלי זא"ז ע"ז קאמר ר"י דלא תלי כלל דהא הכא בטל שפיר אפילו לר"י דהא הכא כשבטל עדיין לא היה איסור ואינו נוגע לענין דאיסורין מבטלין זא"ז דהכא עדיין לאו איסור הוא ויכול כל אחד ליבטל בחברו דהא הם לא הוי איסור עדיין אילו אחד עשה חמשת עיסות מחמשה מינין ועירבן ואמר רשב"ל אין לוקין על חלתן ד"ת יאות כלומר אילו אחד עשה חמש עיסות מחמשה מינין של שיעור חיוב חלה והוי כולן טבל ואח"כ עירבן להטבל של חמשת עיסות וע"ז אי אמר רשב"ל דאין לוקין על חלתן ד"ת משום דכיון דעירבן להטבל נפטר מן חיובו משום ב' דברים רבין על אחד ונמצא דאין כאן מחמשה מינין ואנן בעינן גבי חלה דווקא מחמשה מינים כדתנינן חמשה דברים חייבין בחלה אי ע"ז אמר רשב"ל דאין לוקין על חלתן ד"ת משום ב' דברים רבין על אחד שפיר תלי זה בפלוגתא של ר"י ורשב"ל באיסורין מבטלין דלר"י איני בטל המין של טבל במין אחר של טבל דאיסורין אין מבטלין זל"ז כמו דקיי"ל מצות אין מבטלין זא"ז בפסחים (דף קט"ו) ע"א) דהגם דמצה ומרור שני מינים הן מ"מ לא בטל מצה במרור משום דכיון דמרור נמי מצוה ע"כ נא בטל הטעמים נמי דהטעם של מצוה זו אינו בטל בטעם של מצוה אחרת כי לא שייך כל עיקר הדין דביטול רק דע"ז שהי' טבלים למפרע כל אחד בפני עצמו לא הו אמר גם רשב"ל משום דהכא אין בענין דטכ"ע בכל אחד משום דהכא הוי בוודאי כזית בכדי א"פ דהא חמשה מינין מעורבים של איסור טבל ממנ"פ אי מכל המינים שיעורן שוה כגון מכל אחד חמשת רבעים וקמח

בקמח הוי לח בלח ובלח יש בילה וכי אכל בכדי אכילת פרס שהוא ג' או ד' בצים בוודאי איכא חמשה זיתים ונמצא דאכל מכל אחד כזית בכדי א"פ והוי טכ"ע דהא נתערב באופן שאם היה בעין היה אסור דהא היה אסור מעיקרא באיסור טבל ואי אפינו לא היה כולן שיעורן שוה לכל הפחות מן מין אחד יש כזית בכדי א"פ ונמצא דחייב בחלה ואולי ע"ז לא אמר רשב"ג]:

ועכשיו שזכינו דבחלה תלי האיסור בהטעם דאי הטעמים נבטלו נפקע האיסור יומתק מאד הירוש' דהלכה ב' דר"י בר זבדי רצה להוכיח מן המתניתין דתני בהלכה ב' האוכל מהן כזית מצה יצא ידי חובתו כזית חמץ חייב בהכרת ורצה לדייק דמיירי ע"י תערובת של חמשה מינין ודייק זה דהא במתניתין דריש מכלתין קתני חמשה דברים חייבים בחלה החיטין וכו' מצטרפין זע"ז ואסורין בחדש והאוכל מהן כזית מצה יצא ידי חובתו כזית חמץ חייב בהכרת ומדתני ומצטרפין זע"ז ברישא ואח"כ קתני האוכל מהן כזית מצה וכו' ע"כ משמע דקאי על הרישא דמצטרפין זע"ז ומיירי במתניתין דהכא ע"י צירוף של חמשה מינין וא"כ מוכח מזה דלא אמרינן דמבטלין זא"ז. ומיירי נמי מתניתין דעירבו החמשה מינין קודם שנאפו ובעיסה עירבו בין מצה ובין החמץ. דאי מבטלין זא"ז א"כ הכא אמאי נפיק בה ידי חובתו דהכא נמי אם נבטלין המינין זב"ז נמצא דלא בא המצה מן של חמשה מינים ואף שראוין לבוא לידי חמץ ומצה מ"מ מכיון שאינן מחמשה דברים לא נפיק ידי חובתו ר"י בשם ר"ח בר ווא תיפתר שאכל כזית מזה וכזית מזה כלומר דמכאן אין הוכחה לחלה דבחלה לא מהני כזית כיון דבעינן חמשת רבעים קמח. וא"כ אפילו הכא שנתערב חמשה מינין של כל אחד רבע נמצא דבוודאי כשאכל אכילת פרס ואפילו מעט פחות יגיע לכל אחד כזית מ"מ בטלין דלא הוי טכ"ע רק שנתערבו באופן שבלא התערובת היה אסור בעצמן וזה דווקא באיסורין שאיסורן בכזית ולפיכך אי אוכל כזית בכדי א"פ שפיר הוי טכ"ע אבל הכא גבי חלה אפילו כשנתערבו באופן דהוי כזית בכדי א"פ מ"מ אין התערובת באופן שאם היה בעין הי' אשור דהא הבעין שלו לאו כזית הוא אלא חמשת רבעים קמח אבל בשאר אסורין דשיעורן הוי בכזית ובכזית בכדי אכילת פרס הוי טכ"ע. ולדעת הרמב"ם ז"ל לא מחייב בטכ"ע בכדי א"פ רק כשאכל כל הפרס כמבואר שיטתו בפט"ו מהמ"א והכא בוודאי כשעירב חמשה מינין של דגן בוודאי כשיאכל כל הפרס יהי' כזית מכל אחד ע"ז קאמר כשאכל כזית מזה וכזית מזה ע"כ שפיר נפיק ידי חובתו דהוי מן חמשה מינין ולדעת הרמב"ם ז"ל יומתק מאד הירושלמי הזה דר"י בר אחא הי' ס"ל דמיירי כשאכל כזית אחד וא"כ אפילו אי איכא כזית בכא"פ לא נקרא טעמו וממשו אלא טעמו ולא ממשו לדעת הרמב"ם ז"ל נמצא דלא אכל מחמשה

מינין דאין בכזית הזה לא ממשות של חיטין ולא ממשות של שעורין ואין שום ממשות של איזה מין ונמצא דלא אכל מחמשה מינין והאיך נפיק בה ידי חובתו. וכן אמאי חייב כרת על חמץ דבחמץ נמי בעינן בחמשה מינין מדברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו רק לא בעינן לחם ממש כמו שביארתי לעיל בסוגיא דמינו קרוי לחם דהא אתקיש למצה בדברים שיוצא בהם ידי חובת מצה ולכל הפחות איתקיש דבעי ממין שיוצא בהם ידי מצה. ובפרט לר' יונה בירושלמי (דמס' פסחים פ"ג) בעינן גבי חמץ נמי לחם ממש כמו גבי מצה וכבר בארתי כ"ז לעיל ת"ל] וע"ז מתרץ ר' ירמיה בשם ר"ח בר ווא תיפתר דמיירי שאכל כזית מזה ומזה א"כ הוי טעמו וממשו של כל מין ומין אר"י אפילו תימר כזית מכולהן שניא היא שכולן שם חמץ כלומר אפילו תאמר כזית מכולהן ונמצא שלא אכל כ"א הטעם של כל מין ולא ממשו עכ"ז ל"ל בה שניא היא שכולן שם חמץ דלא איכפית לן דלא אכל ממשות של כל מין מכיון דהוי חמץ לפיכך חייב כרת וכן נפיק ידי מצה כיון דאיכא שם חמץ דראוי לבוא לידי חימוץ דס"ל לר' יוסי דלא בעינן שיאכל דווקא בהמין של חמשה מינין וכי אין עליו ממשו של דגן לא איכפית לן כיון דחמץ הוא או ראוי לבוא לידי חמץ. לפיכך נפיק בה ידי מצה וחייב כרת על חמץ. ולא דמי לחלה דר"י לטעמי' לפי פירש הרב פולדא ז"ל בריש מכלתין דר' יוסי הוא דס"ל דממעטינן שאינו מחמשה מינין מן ריבה ומיעט מלחם לפיכך לא דמי חלה למצה וחמץ דהתם לחם נקרא כל המינים מכיון דבא לידי חימוץ שפיר נפיק בה וחייב כרת על חמץ אבל גבי חלה דבפירוש מיעט הכ' כל שאינו מחמשה מינין וכיון דאין בו ממש של חמשה מינין יצאו מן הכתוב מן המיעוט מלחם דבחלה לא קפדינן על ראוי לבוא לידי מצה וחמץ ואכן אם לא אמר ר' יוסי תמן על מימרא דרשב"ל דאין לוקין על חלתן ד"ת לא הוי קשה לן מאומה דשפיר אמר ר"י הכא דלא דמי חלה למצה דבחלה ממעטינן כל שאינו מחמשה מינין וגבי חו"מ לא אכפית לן רק על שם חמץ אבל מכיון דגם תמן אמר ב' דברים רבין על אחד ומבטלין אותו וכבר ביטלו עד שלא נעשה איסור וזה קאמר לשיטת רשב"ל דס"ל בפירוש בבבלי מנחות (ד' ע' ע"ב) ובירושלמי בריש מכלתין דהטעם דגבי חלה נמי משום חמץ ועכ"ז אמר שם אליבי' דב' דברים רבין על אחד ובטלו ועוד דמשמע דקאמר דהכא הכל מודים אף ר"י דס"ל דאיסורין אין מבטלין זא"ז מ"מ הכא מודה משום דהביטול הוא עד שלא נעשה איסור וקשה הא התם הוי הטעם בחלה משום חמץ אליבא דרשב"ל א"כ יקשה מאי איכפית לן כיון שכולם שם חמץ כמו דקמר ר"י הכא והאיך יפרנס שם לדברי רשב"ל בטעם ביטול דשני דברים רבים על אחד. וכי מאי ביטול שייך כיון שכולן שם חמץ דהא לרשב"ל הטעם דחלה נמי משום חמץ ועכ"ז ס"ל לר"י אליבא

דרשב"ל התם דשייך ביטול ב' דברים רבים על אחד. ועוד דס"ל דהתם הכל מודים וע"כ מחלפה שיטתיה דהכא לא הוזכר כלל רשב"ל אלא דרצו להוכיח מן המתניתין הדין דחלה ע"ז היה שפיר דברי ר' יוסי דלא דמי כלל חלה למצה משום דגבי מצה וחמץ לא בעינן רק שם חמץ. אבל בחלה בעינן דווקא חמשה מינין אבל כל שאינו מחמשה מינין פטור מן החלה וא"כ האיך קאמר לעיל המימרא בשם רשב"ל כיון דכל עיקר הטעם דאין לוקין על חלה בתערובת משום דממעטינן מלחם כל שאינו מחמשה מינין ובחמץ ומצה דכל עיקר בעינן שם חמץ לא בעינן חמשה מינין דווקא ולפיכך אפילו דע"י תערובת ליכא ממש של חמשה מינין לא איכפית לן כיון דהוי שם חמץ ולעיל קאמר בשם רשב"ל הדין בחלה משמע דאפילו לפי הטעם דחמשה מינין משום חמץ נמי שני דברים רבין על אחד והכא קאמר איפכא ע"כ מחלפא שיטתיה מתמן להכא ור"ח בר בון אמר דיחוי אחריתא דלא מצינן למילף ממתניתין לענין צירוף חלה מחמשה מינין דמתניתין לא מיירי כלל בתערובת אלא או כזית מזה או כזית מזה:

לכן היוצא לנו מתוך דברינו לענין הלכה לדעת הה"מ ז"ל ומג"א ז"ל דס"ל דאין יוצאין במצה הנילושה במי פירות אם כי הוי ממין של חו"מ אבל לא מהני כי אם שתהיה העיסה הזאת ראוי לבוא לידי חו"מ א"כ בוודאי לא מהני טכ"ע משום קושית הרא"ש ז"ל דכ' דזה קשה. להירושלמי דהא מ"מ אינה ראוי לבוא לידי חו"מ והגם דנקרא חטין והוי עכשיו ממין חטין מ"מ הא עיסה הזאת אינה ראוי לבוא לידי חו"מ ואנן בעינן שתהא עיסה הזאת ראוי לחו"מ וא"כ ע"כ ס"ל לרבא נמי הטעם דגרירה ועכ"ז בעי לסברא דטכ"ע אלמא דלא ס"ל כסברת ר' יוסי דשניא היא שכולן שם חמץ אלא כאינך אמוראי דס"ל דהגם דהוי חמץ מ"מ אי אין ממשו מחמשה מינים לא נפק ידי מצה ואינו חייב כרת על חמץ ע"כ בעינן ע"כ הסברא דטע"כ וע"י טכ"ע הוי ממשו חטה:

והרמב"ם ז"ל אזיל לשיטתו דפסק בפ"ו מה' חו"מ דיוצאין במצה של מי פירות עם קמח ודווקא יין ושמן ודבש פסולה משום מצה עשירה אבל שאר משקין לא הוי מצה עשירה ולא איכפית לן שאינו בא לידי חמץ בעצם והא דמרבינן לחם הנאמר בפסח דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ לא בעינן שתהא העיסה הזאת ראוי לבוא לידי חו"מ אלא מכיון דבא ממין שבא לידי חו"מ נמי נפיק בה ולדידיה ז"ל הא דמצריך בירושלמי הסברא דגרירה הא סגי בטכ"ע. ז"א דמיירי דליכא כזית בכדי אכילת פרס ובזה אין טעם כעיקר לפיכך מצריכין הסברא דגרירה אבל בטכ"ע לחוד סגי ורבא דמוכיח בזבחים (דף ע"ח ע"א) דטכ"ע לא ס"ל כלל הסברא דגרירה אבל אם היה ס"ל הסברא דגרירה לא היה מצריך כלל הסברא דטכ"ע דלא בעינן תרתי אלא מכיון שהוא שם חמץ יצא ידי מצה כסברת ר"י

בירושלמי דהכא שניא היא שכולן שם חמץ ולא איכפית לן על המינים ובחדא מיניהו סגי [דהתורה הקפידה בחמץ] לפיכך אי לא הוי העיסה הזאת חמץ מ"מ כיון דהוי ממין דגן סגי דהא לא גרע מאילו לש את הדגן במי פירות דאינו בא לידי חו"מ מ"מ נפק. וכן נמי אם הוא בא לידי חימוץ אע"פ שאינו ממשות דגן לכן שפיר פסק הרמב"ם ז"ל לשיטתו כסתם משנה ריש פרקין דכל החמשה דברים מצטרפין זע"ז ודוקא חיטים ואורז משום הסברא דגרירה והא דפסק דלא כבבלי דבבבלי משמע דמשום טעם כעיקר ז"א דהא הרמב"ם ז"ל ס"ל דכזית בכדי אכילת פרס בעינן שיאכל כל הפרס והכא משמע דבכזית אחד יצא ידי חובתו ולפיכך לא פסק מן הטעם כעיקר וכן כ' בשנות אלי' ז"ל טעמיה דהרמב"ם ז"ל אבל רבא דס"ל משום דטכ"ע הוא משום דלא ס"ל דבעינן כזית בכדי אכילת פרס אבל לפי מה דקיי"ל דבעינן כזית בכדי אכילת פרס ע"כ הטעם משום גרירה ולא קיי"ל כרשב"ל דפסק בירושלמי דאין לוקין על חלתן דבר תורה דלכאורה קשה למה לא פסק הרמב"ם ז"ל דע"י צירוף הוי מדרבנן דהא בירושלמי ליכא פלוגתא על רשב"ל בזה הדין דרשב"ל וכולם מדחים לר' יעקב בר זבדי דרצה להוכיח ממתניתין דלוקין וכולם אידחו ההוכחה ולא מצינו שום פלוגתא ור"י בר אחא דתלה הפלוגתא בר"י ורשב"ל לענין איסורין מבטלין דחה לו ר' יוסי ואמר ולא דמיין תמן וכו' אבל לפי דברינו שפיר ניחא דאף דר' יוסי מדחה לר' יעקב בר זבדי וס"ל דאין לוקין על חלתן ולא דמי למצה וחמץ משום שניא הוא שכולן שם חמץ ולא בעינן בחו"מ מין של חמשה דגן דווקא רק מכיון שהוא חמץ אבל בחלה קפדינן דווקא על המין משום דס"ל דחלה נתמעט כל שאינו מחמשה מיני דגן מן הכתוב דמן לחם. אבל אנן דקיי"ל בבבלי כל המיעוט שאינו מחמשה מינים משום חמץ א"כ דמי ממש למצה וחמץ וכיון דע"י צירוף נפיק ידי מצה וחייב על חמץ כרת א"כ בוודאי הוא מדאורייתא וכיון דמצה מדאורייתא נפיק משום שם חמץ ה"נ בחלה משום שם חמץ הוי טבל גמור דלא קפדינן אמין מחמשה מינין והרמב"ם ז"ל לשיטתו דס"ל דבמצה לא בעינן המין כי אם על שם חמץ דליכא הוכחה מן הבבלי לשיטת הרמב"ם ז"ל דבעינן גבי מצה נמי מחמשה מינין כמו שכתבתי לעיל דאליבא דהרמב"ם ז"ל לא ס"ל רבא הסברא דגרירה ורק משום טכ"ע אבל לפי מה דקיי"ל דטכ"ע בעינן שיהא כזית בכדי א"פ ויאכל כל הפרס ע"כ הטעם משום גרירה. וכיון דהוי הסבר' דגרירה לא בעינן לטכ"ע משום דשם חמץ לבד סגי ולפיכך גבי חלה נמי דהטעם משום חמץ סגי בשם חמץ לבד לכן לא פסק כרשב"ל דאין לוקין על חלתן ד"ת דהמינים בטלין כי מה אכפית לן דהמינין בטלים מכיון דהוי שם חמץ וכר"י דבירושלמי:

ושיטת הטור והרא"ש ז"ל דרבא דס"ל בחיטים ואורז משום טכ"ע ס"ל נמי הסברא דגרירה דאל"כ לא מהני משום דבעינן שהעיסה הזאת יהי' ראוי לבוא לידי מצה וחמץ וע"כ בעינן הסברא דגרירה וע"כ מדייק דטכ"ע, דאל"ה לא נפק ידי חובתו משום דגרירה לבד לא מהני דס"ל כרשב"ל בירושלמי דאפילו בחמשה מינין דכולן שם חמץ מ"מ אי בטלים זב"ז לא הוין טבל מדאורייתא לפיכך בעינן הכא דטכ"ע וגבי חלה דלא שייך לטכ"ע מ"מ חייבת בחלה רק מדרבנן כמו שיטת רשב"ל בירושלמי ואם כי ס"ל דחיטים ואורז הוי מטעם דטכ"ע כמו שכ' הש"ך ז"ל ביור"ד סי' שכ"ד ובחלה לא שייך לטכ"ע כדברינו לעיל מ"מ חייבת בחלה מדרבנן משום טכ"ע מדרבנן כי להטור והרא"ש ז"ל אין נפקא מינה בין דאורייתא לדרבנן בדברים הנהוגים בזמן הזה לפיכך לענין חיוב חלה סתם העור ז"ל דחייב בחלה מטעם דטכ"ע לפיכך בחלה לא איכפת לן בזה"ז אי מדאורייתא או מדרבנן וגבי מצה מיירי בכזית בכדי א"פ דהוי אז טכ"ע מדאורייתא ואזלי הרמב"ם והרא"ש ז"ל לשיטתן דלהרמב"ם ז"ל דבעינן שיאכל כל הפרס וא"כ היכי מיירי בעיסת חיטים ואורז ע"כ ס"ל כל הטעם משום גרירה והא דבבבלי לא נקטינן רק משום טכ"ע הוא משום דסגי בזה לרבא אבל לפי דבעינן אכילת פרס ע"כ הוי משום גרירה ובגרירה לא בעינן לעכ"ע אבל להרא"ש ז"ל דגם גבי גרירה בעינן לטכ"ע לפיכך כתב הטור ז"ל דכל ה' מיני דגן עם אורז משום טעם כעיקר דרבנן חייב בחלה מדרבנן ודו"ק:

שיטה דחדש

שם ואסורין בחדש מלפני הפסח אית תניא תני מלפני הפסח ואית תניא תני מלפני העומר מ"ד מלפני הפסח מסעיא לר' יוחנן ומ"ד מלפני העומר מסעיא לחזקי' דאמר ר' יונה בשם חזקי' בשעת קרבן הקרבן מתיר שלא בשעת קרבן היום מתיר ר' יוסי בשם חזקי' בשעת קרבן הקרבן מתיר מודה חזקי' שלא בשעת קרבן היום מתיר ר' יוחנן אמר בין בשעת קרבן בין שלא בשעת קרבן היום מתיר א"ר הילא טעמי' דר"י עד עצם היום הזה מלמד שהיום מתיר יכול אפילו בשעת קרבן ת"ל עד הביאכם וגו' יכול הבאה ממש ת"ל עד עצם היום הזה הא כיצד טול מבנתים זמן הבאה מודה ר' יוחנן באיסור שהוא אסור איסורו מהו ר' ירמיה אמר איסורו מה"ת ר"י ור"י תרוויהן אמרין איסורו מדבריהן א"ר יוסי מילין דרבנן מסייעין לן דתנינן תמן וכו' ועוד מן הדא דאר"ז עלי' דרב בר דעתין דבנוי דר"ח רבה הוא סבר דכוותהון אין תימר איסורו ד"ת רב בר דעתי' דר"י הוא ע"כ:

והנה בפ"מ מגיה הירושלמי דאר"ז עלי' דרב בר דעתי' דר"י עיי"ש ומהרא"פ ז"ל פירש בפשיטות דאר"ז עלי' דרב בר דעתי' דבני דר"ח רבה הוא חזקי' סבר כוותיהון ואין תאמר איסורו ד"ת רב בר דעתי' דר"י הוא כלומר דרב דס"ל בשעת המקדש הוא אסור החדש

עד העומר וש"מ דמודה ר' יוחנן דאסור ע"כ מדבריהן קאמר דאי מד"ת כר"י נמי קאמר וכתב בס' נו"י על המרא"פ ז"ל ותמהני דאם זה הוא רב דאמרינן במנחות (דף ס"ח) רב ושמואל דאמרי תרווייהו בשעת המקדש קיים עומר מתיר בזמן שאין בהמ"ק קיים האיר מזרח מתיר ר"י ורשב"ל דאמרי תרווייהו אפילו בזמן שבהמ"ק קיים האיר מזרח מתיר והא כתיב עד הביאכם למצוה כו' אם זהו רב דאמר עלי' ר"ז דסבר כבנוי דר"ח רבה א"כ מוכח דפליג עם ר' יוחנן בהדיא ואפילו אם ר"י סובר דאסור ד"ת אעפ"כ רב סובר דעובר בלאו כמו דפליג חזקי' עם ר"י אפילו אם נאמר דס"ל דמדאורייתא הוא ואם הירושלמי לא סבר להאי פלוגתא דרב א"כ על איזה רב קאי ע"כ ועוד להמציא מימרא אחריתא דרב עיי"ש:

ואם כי לכאורה יפה הקשה ובשביל הקושיא הזאת טרח להמציא לו מקום אחר מימרא דרב ועלה קאמר ר"ז דרב בר דעתי' דבנוי ר"ח רבה מ"מ עדיין אין רוחי נוח בזה כי עדיין קשה מנ"ל דרב כר"י דילמא משום דר' זעירא ידע מימרא דרב במנחות (דף ס"ח) הנ"ל ומשמע מהתם דרב ס"ל דשלא בשעת המקדש האיר המזרח מתיר ולא ס"ל בוודאי כר"י דהא לר' הילא דמפרש טעמי' דר"י טול מבנתים זמן הבאה א"כ אפילו שלא בשעת המקדש אינו מותר ע"י האיר המזרח כי אם עד זמן הבאה וא"כ בפירוש רב דלא כר"י ודילמא סבר ר"ז כר' הילא בטעמי' דר"י ע"כ שפיר קאמר דרב בר דעתו דבני דר"ח רבה סבר כוותהון ואין לאמר דעד כאן לא קאמר ר"ה בטעמא דר"י דטול מבנתים זמן הבאה היינו דווקא לשעת הקרבן אבל שלא בשעת הקרבן מודה ר"י דהאיר המזרח מתיר ז"א דאינו מובן כלל מנ"ל לר"י הא דאי מעד עצם היום דעד ולא עד בכלל וממילא האיר המזרח מתיר א"כ מנ"ל דבשעת מקדש אסור עד זמן הבאה ואי מעד הביאכם אימא הבאה ממש ואי דכתיב עד עצם היום דמשמע משהאיר המזרח דעד ולא עד בכלל אימא קאי אשלא בשעת קרבן ובשעת קרבן בעינן הבאה ממש ואי דדוחק לחלק הכתוב דעד עצם קאי אשלא שעת קרבן ועד הביאכם אשעת קרבן וע"כ מוקמינן עד עצם היום דקאי נמי אשעת קרבן וע"כ בזמן הבאה סגי א"כ דלא מחלק הכתוב ולפיכך סגי בזמן הבאה א"כ לפ"ז שלא בשעת הקרבן נמי יהא אסור עד זמן הבאה דהא כתיב עד הביאכם ומנ"ל למימר דעד הביאכם קאי אשעת מקדש ועד עצם היום נמי קאי אשעת מקדש וטול מבנתים זמן הבאה ואשלא בשעת הקרבן לא קאי רק עד עצם ולכן לא בעינן זמן הבאה וע"כ דשלא בשעת הקרבן נמי בעינן עד זמן הבאה וא"כ ע"כ דרב דס"ל בפירוש משהאיר המזרח בשלא בזמן הקרבן ע"כ דס"ל דלא כר"י:

ונראה לפענ"ד לתרץ זאת הקושיא דלעולם קאי על המימרא דרב דמנחות (דף ס"ח) ומ"מ שפיר קאמר ר"י אי ס"ד דאיסורו מד"ת רב בר דעתי' דר' יוחנן הוא משום דהכא מרא דשמעתי' הוא ר' יוסי ור"י אזיל לשיטתו וכן כל האמוראים בסוגיא אזלי לשיטתן כאשר יבואר בע"ה בדרך נכון ומתחילה נקדים קושית המפרשים ז"ל דקשה למ"ד דאיסורו ד"ת הוא מעד הביאכם דהגם דלא עבר על הלאו מזמן הבאה מ"מ אסור מד"ת עד הבאה ממש וא"כ עד הביאכם הוי הבאה ממש א"כ קשה מנ"ל לר"י תרתי דהאיר המזרח אינו מתיר הלאו רק עד זמן הבאה משום דכתיב עד הביאכם וע"כ מצוה לבצוע בין הכתובים וע"כ דעד עצם היום לאו דווקא והבאה ממש לאו דווקא אלא טול מבנתים זמן הבאה מנ"ל הא מכיון דאליבא דהאמת עד הביאכם הוא הבאה ממש מד"ת א"כ מנ"ל דהאיר המזרח אינו מתיר משום דכתיב עד הביאכם וע"כ בעינן זמן הבאה ז"א דהא הביאכם בעינן לאיסור עשה עד הבאה ממש וא"כ מנ"ל דהל"ת אינה ניתרת עד זמן הבאה וקשה מנ"ל לר"י הנך תרתי ומצוה להבין זאת ע"כ נראה לי דרך נכון מאד בירושלמי כאשר אבאר בע"ה יתברך באר היטב:

ונקדים מה דקשה לי קושיא עצומה וחמורה בהא סוגיא וע"י זה נבוא לתכלית הענין בע"ה גרסינן במס' יומא (דף כ"ט ע"א) תני אבוה דר' אבון לא זו בלבד אלא אף מליקת העוף וקמיצת המנחה בלילה תשרף וכו' וכו' ובתוס' ז"ל ד"ה אלא וכו' משמע דמשום דנעשו בלילה ותימא תיפוק לי' משום דמקרבי קודם לתמיד של שחר ואמרינן לקמן (דף ל"ד) מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר דכתיב העולה עולה ראשונה וכן בפ"ק (דעירובין דף ב') דאמר שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין שנאמר ושחטו פתח אוה"מ ול"ל קרא תיפוק לי' דקודם תמיד של שחר שחטן דכיון דלא נפתחו דלתות ההיכל א"כ לא נשחט התמיד דאע"ג דלא כתיב בי' ושחטו פאה"מ משלמים גמירי דלא לישחוט לי' אלא בזמן שהוא פתוח כדתנן בתמיד (דף ל') ולא הי' השוחט שוחט עד שהי' שומע קול שער הגדול שנפתח וכו' וכו' ועוד אומר ר"י ז"ל דהא דקאמר שלא יהא דבר קודם לתמיד היינו למצוה והרי איתא בהדיא בפ' התכלת (דף מ"ט) והא דלא פסלינן בשמעתא משום דהוי קודם פתיחת דלתות היכל י"ל דלא מיפסיל אלא בשחיטה כדכתיב ושחטו אבל במליקה וקמיצה לא עכ"ל ע"ש באורך והתוס' ז"ל הזה מובא בכמה מקומות וקושית התוס' ז"ל הנ"ל ותירוצם הוא ירושלמי מפורש במס' יומא (בפ"ב) דגרסינן שם ר' יעקב בר אחא אמר חילפי שאל קומץ שנתנו ע"ג מערכת לילה מה הן ר' ירמיה שאל אימורין שנתנו לו ע"ג מערכת לילה מה הן ולא מתניתין היא אין לך קודם לתמיד של שחר אלא קטורת בלבד מתניתין למצוה מה צריכא לי' לעיכובא עכ"ל

ועיין במל"מ פ"א מתמידין ומוספין דכתב דבירושלמי מוכח בהדיא דלא מיפסל אלא למצוה ולא לעכובא עיי"ש, הרי מוכח בפירוש דלא מיפסל אלא משום שנעשו בלילה אבל קודם תמיד של שחר לא נפסל דאינו אלא למצוה ולא לעיכובא:

וגרסינן במס' פסחים (דף ה' ע"א) רבא אמר אמר קרא לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים ואימא כל חד וחד כי שחיט זמן שחיטה אמר רחמנא ע"כ ובתוס' ז"ל ד"ה לא תשחט וכו' ועדיין חמץ קיים הקשה רשב"א ז"ל היכי יליף מהכא דחמץ אסור משש שעות ולמעלה והא זמן שחיטת הפסח אחר תמיד הוי ותמיד ששחטו לפני חצות פסול וא"כ זמן שחיטה לא הוי מיד אחר חצות עד כדי שהיית הקרבן תמיד וי"ל כיון דדיעבד אם שחט הפסח קודם תמיד כשר כדתנן התם (דף ס"א) חשוב זמן שחיטה מחצות ואילך ע"כ:

הרי מוכח מדברי הסוגיא הזה בפירוש דכל מקום דמרבינן זמן שחיטה לא בעינן הזמן הקבוע מדאורייתא לכתחילה אלא לזמן בדיעבד אם בדיעבד כשר חשיב זמנו וכד מרבינן זמן שחיטה נקרא הזמן בדיעבד שלו נמי זמן שחיטה וכן כתבתי בחיבורי מגדל דוד שכן שיטת הירושלמי בר"פ מקום שנהגו דשיטת הירושלמי דאסור במלאכה מדאורייתא אחר חצות ומובא בתוס' במס' פסחים (דף מ"ט ע"א) הירושלמי הזה ושיטת התוס' ז"ל דלהירושלמי מחצות ואילך הוי איסור דאורייתא דנפ"ל מקרא דשם תזבח דאסר הכתוב לעשות מלאכה מחצות ואילך משום שהוא זמן שחיטת הפסח ואינו בדין שתהא עוסק במלאכתך וקרבנך קרב וקשה א"כ למה אסור במלאכה תכף אחר חצות הא זמן שחיטת הפסח הוא לאחר התמיד ובשעת התמיד מותר במלאכה כדמרבי התם מקרא א"כ למה אסור מדאורייתא תכף אחר חצות במלאכה הו"ל למיתסר אחר התמיד א"ו שגם הירושלמי ס"ל כן כיון דבדיעבד כשר הפסח ששחטו קודם תמיד לאחר חצות חשיב זמן שחיטת הפסח תכף לאחר חצות:

ועתה לפי אלו הסוגיות שהבאתי הוי קושיא עצומה בשמעתין דקאמר ר' הילא טעמא דר"י יכול הבאה ממש ת"ל עד עצם היום ויכול בשעת קרבן ת"ל עד הביאכם הא כיצד טול מבנתים זמן הבאה דהוא לא משהאיר המזרח ולא מהבאה ממש אלא מזמן הבאה כפירוש המפרש ז"ל וקשה למה לא מותר משהאיר המזרח הא משהאיר המזרח הוי זמן הבאה דהגם דבעינן לכתחילה שיקריב אחר תמיד של שחר הא מ"מ בדיעבד כשר כפי שכתבתי לעיל וחשיב זמן הבאה משהאיר המזרח כפי שכתבתי לעיל א"כ הוי קושיא עצומה מתוך אלו הסוגיות שהבאתי להך שמעתא דידן:

ע"כ מתוך חומר הקושיא הנ"ל נראה לפענ"ד דלא כפירוש המפרש דפירש דר' יוחנן ס"ל דעובר בלאו אפילו משהאיר המזרח עד זמן הבאה נלפע"ד דאינו כן דבלא"ה קשה כיון דעצם היום משמע משהאיר מזרח ועד הביאכם משמע אחר הקרבן ממש וכיון דהנך תרי כתובים סתרי אהדדי ע"כ עשה ר' יוחנן פשרה בין הכתובים דהוא דלא ככתוב הבאה ממש ולא ככתוב משהאיר המזרח אלא דתרתי ליתא לא מהאיר המזרח ולא מהבאה ממש אלא באמצע היום בזמן הבאה ואף שמצוה לבצוע מ"מ קשה לומר דהפשרה הוא דלא ככתוב זה ודלא ככתוב זה ותרתי ליתא אלא באמצע היום ואי ס"ל דעד ועד בכלל א"כ הוא בערב וסוף סוף לא יתקיימו ב' המקראות ואם דקרא דעד הביאכם י"ל עד זמן הבאה אבל קרא דעד עצם היום דמשמעו דאי עד ולא עד בכלל או עד ועד בכלל לא יתקיים ע"כ מתוך הקושיא העצומה וגם מכח הדוחק דבלא"ה וגם מכח קושית המפרשים דכתבתי לעיל דמצוה להבין דמנין לר"י להוכיח הנך תרתי דלא מותר בעצם היום אלא עד זמן הבאה ובעינן גם הבאה ממש דאל"ה איכא איסור תורה ע"כ מכל הנ"ל נראה לפענ"ד דר' יוחנן ס"ל דעצם היום מתיר הוא משהאיר המזרח והראי' דקאמר עד עצם היום מלמד שהיום מתיר יכול אפילו בשעת קרבן ת"ל עד הביאכם ולא קאמר יכול משהאיר המזרח ת"ל עד הביאכם ואין לאמר דלעולם בשלא בשעת הקרבן האיר מזרח מתיר ורק בשעת הקרבן בעינן עד זמן הבאה ז"א כמו שכ' לעיל דמנ"ל לחלק דעד עצם היום קאי על תרווי' על שעת קרבן ועל שלא בשעת הקרבן עד הביאכם לזמן הבאה קאי על שעת הקרבן דווקא א"ו דגם בשעת הקרבן ס"ל דהאיר מזרח מתיר הל"ת דלא תאכלו ולא כפי' המפרש ז"ל דעושה פשרה דעד עצם לאו דווקא משהאיר המזרח אלא עד זמן הבאה דהוא באמצע היום ז"א אלא דס"ל דווקא משהאיר המזרח כמי דאיתא בבבלי במס' מנחות (דף ס"ח) בהדיא ר"י ורשב"ל דאמרי תרווי' אפילו בזמן שביהמ"ק קיים האיר מזרח מתיר [דלא מפשינן פלוגתא בין בבלי וירושלמי אליבא דר"י] וה"פ הכא בשמעתין דר"ה ס"ל דעד ועד בכלל כמו ר"י במס' מנחות הנ"ל דס"ל דמן התורה הוא אסור עד סוף היום דעד ועד בכלל רק מ"מ ס"ל דהאיר מזרח מתיר וה"פ עד עצם היום מלמד שהיום מחיר ולא פירש אימתי ביום אי משהאיר המזרח אי עד כלות היום דבירושלמי לא הוזכר בשום פעם האיר מזרח ורק היום מתיר הקרבן מתיר עיין בירושלמי ותמצא בהדיא כן לפיכך קאמר מלמד שהיום מתיר יכול אפילו בשעת הקרבן נמי יהא היום מתיר ולא הקרבן ת"ל עד הביאכם וגו' דדווקא הקרבן מתיר ולא היום א"כ דבשעת הקרבן הקרבן דוקא מתיר ולא היום יכול הבאה ממש כלומר דווקא הקרבן אבל אי לא הקריבו לעומר לעולם יהא אסור בחדש אפילו עבר ט"ז בניסן מ"מ יהא

אסור עד העומר של שנה הבאה דהא אינו מתיר רק הקרבן ולא היום א"כ יום ט"ז אינו מועיל מאומה רק הקרבן ת"ל עד עצם היום דהיום הוא המתיר הא כיצד טול מבנתים זמן הבאה כלומר מבנתים ממה שסתרו הפסוקים זל"ז טול מביניהם זמן הבאה דלא ניתר בסוף היום ולא בהקרבן אלא בזמן הבאה של עצם היום הזה ניתר. ואי לא הוי כתיב עד הביאכם הא"מ דסוף היום הוא המתיר ואי לא הוי כתיב עד עצם היום הא"מ דהבאה ממש מתיר אבל כ"ז שלא הביא קרבן אינו מותר בחדש דיו' אינו מתיר והשתא דכתיבי תרוויי' טול מבנתים כלומר מן הסתירה שביניהן [וכן איתא לשון זה בירושלמי (פ"ק דחלה ה"ד) בנתים מהו עיי"ש] זמן הבאה דמותר חדש בזמן הכאה דיום ט"ז דהוא משהאיר המזרח ולא בסוף היום ולא בקרבן אלא בזמן הבאה דיום ט"ז בניסן דאי אמינא דסוף היום מתיר אי אפשר לאמר בזמן הבאה והיו סתרי הכתובים ע"כ טול מבנתים זמן הבאה ודלא כפי' המפרש ז"ל דטול מבנתים זמן הבאה ולא משהאיר מזרח ז"א אלא טול מבנתים זמן הבאה ולא לאחר שעבר יום ט"ז מכיון דאיכא סתירה בין הכתובים דכתוב אחד משמע דהיום מתיר ומכתוב אחד משמע דהקרבן מתיר טול מבנתים זמן הבאה כלומר היום בזמן הבאה דעד הביאכם מגלה על עצם היום דאינו בסוף היום אלא בזמן הבאה ולפי פי' המפרש הוא איפכא דעד הביאכם מגלה על עצם היום דאינו משהאיר מזרח. וסגנון המילות עולה בין לפי פי' המפרש ז"ל ובין לפי פירושנו דהכתוב דהביאכם מגלה על עצם היום דהוא זמן הבאה רק לפי' המפרש ז"ל מגלה שלא תאמר משהאיר מזרח ולפי פירושנו מגלה שלא תאמר בסוף היום ע"ז מגלה שהוא בזמן הבאה ועולה כהוגן דברי ר"ה דיכול היום מתיר ת"ל עד הביאכם ויכול הקרבן מתיר ת"ל עד היום הא כיצד טול מבנתים זמן הבאה דפסוק אחד מגלה על חבירו דהיום מתיר בזמן הבאה ובבבלי מנחות (דף ס"ח ע"א) משני אליבא דר"י דעד הביאכם למצוה והכא משני דעד הביאכם מגלה על באיזה זמן ביום הוא מתיר ועכשיו ניחא נמי קושית המפרשים ז"ל הנ"ל ועוד נראה דבלא"ה לא קשה קושית המפרשים ז"ל דא"ל דר"ה ס"ל דבאמת איסורו מדבריהן וס"ל כר"י בלא"ה ניחא ואכפיל עוד הפעם בענין טול מבנתים כלומר דמקשה סתירת הכתובים כמו בבבלי תרי קראי כתיבי במנחות (ס"ח ע"ש) וה"נ מקשה הכא הסתירה שבין שני הכתובים וע"ז משני דטול מבנתים כלומר טול משניהן כלומר משני הכתובים זמן הבאה זמן הבאה של עצם היום ולא בסוף היום:

ולפי הבנין שבניתי בראיות נכוחות מן שיטת התוס' ז"ל (במסכת יומא ובמסכת פסחים ומן שיטת הירושלמי גופי') כמו שכתבתי לעיל ועלה כהוגן כל הסוגיא ויתורץ קושית הנו"י ז"ל בטוב טעם וגם כל האמוראים בסוגיא אזלי לשיטתם ולטעמם בע"ה כאשר

נבאר בע"ה ומתחילה נקדים להבין דברי הגמ' במס' מנחות (דף ס"ח ע"א) רב ושמואל דאמרי תרווייהו בזמן שביהמ"ק קיים עומר מתיר ובזמן שאין ביהמ"ק קיים האיר מזרח מתיר וקאמר הגמ' מ"ט תרי קראי כתיבי כתיב עד עצם היום וכתיב עד הביאכם הא כיצד כאן בזמן שביהמ"ק קיים וכאן בזמן שאין ביהמ"ק קיים יש לעיין בהא דצריכין קרא דעצם היום לבזמן שאין ביהמ"ק קיים אי צריכין קרא להתיר בזמן שאין ביהמ"ק קיים דבלא קרא הא"מ דאסור לעולם וע"ז גלי לן קרא דאף דתלה הכתוב איסור בחדש עד. שיבוא הקרבן עומר המתיר וא"כ בזמן שאין ביהמ"ק קיים הא"מ דאסור לעולם ע"ז בעינן קרא דעד עצם היום להתיר בזמן שאין ביהמ"ק קיים אע"פ שאין קרבן המתיר ניתר ע"י עצם היום או דילמא דבעינן האי בעצם היום לשלא בזמן ביהמ"ק לאסור דאי בלא קרא הא"מ דלא אסר הכתוב כלל את חדש רק בזמן דאיכא עומר המתיר אבל בזמן דליכא עומר המתיר לא אסר הכתוב כלל את איסור חדש ומיד אחר הקצירה מותר ע"כ על זה בעי קרא דעצם היום לשלא בשעת המקדש להורות דלכל הפחות אסור עד עצם היום הזה:

ונראה לפענ"ד שהקרא דעד עצם היום בעינן לשלא בשעת המקדש להתיר ולא לאסור מב' טעמים א' דפשטות הגמ' מורה כן. ב' דאין ס"ד דבעינן קרא לאסור בשעת המקדש דבלא קרא הא"מ דמותר מיד כמו שנבאר לקמן בע"ה ומלבד זה הסברא פשוטה דמה"ת נימא דכיון דליכא עומר המתיר מסתמא לא אסר כלל החמשה מינין משום חדש והרי ביבמה חרשת שאינה ראוי' לחליצה באופן שנעשית חרשת אחר הנשואין נימא נמי דלא זקקה הכתוב לחליצה רק במקום דאפשר אבל מכיון דלא אפשר תהא מותרת זה לא מצינו וא"כ נימא נמי בזה"ז דליכא אפר פרה בוודאי הותרה הטומאה וכן בכמה דברים נימא כן הלא לא מצינו זאת בשום מקום ואין זה ענין למה שאמרינן במס' קידושין (דף ל"ח ע"ב) מושבות דכ"ר גם שבת ל"ל סד"א הואיל ובענינא דמועדות כתיב מושבות דכ"ר גבי חלב ודם ל"ל סד"א הואיל ובענינא דקרבנות כתיב בזמן דאיכא קרבן וכו' בזמן דליכא קרבן וכו' ז"א דהא הכא נמי בעניני דמועדות כתיב ולא בענינא דקרבנות עיין בסוגיא שם ותמצא כדברי והרי מצינו במס' יבמות (דף י"ז ע"ב ודף כ' ע"ב וכ"ד ע"א) אמרינן יבום בנחלה תלי רחמנא כלומר דמי שהוא ראוי ליטול נחלה מייבם לאפוקי אחין מן האם ובדף (מ' ע"א) פריך הגמ' אימא היכא דליכא אב דשקיל נחלה תתקיים מצות יבום והיכי דאיכא אב דלא שקיל נחלה לא תתקיים מצות יבום מידי יבום בנחלה תלה רחמנא יבומי מיבם אי איכא נחלה שקיל ואי לא לא שקיל ע"כ ומובן בפשיטות מה דלא סתרי הגמ' זו לאלו סוגיות הקודמים הנ"ל משום דלעולם תלי רחמנא בנחלה

היבום הוא באופן מי שהוא ראוי ליטול הנחלה הוא בר יבום אבל לא דנימא דדווקא דאיכא נחלה אלא לא קפדינן אלא על מי שהוא ראוי ליטול הנחלה אם היה נחלה אבל אי ליכא נחלה כלל לא קפדינן ע"ז אלא אי איכא נחלה שקיל ואי לא לא שקיל וה"נ דכוותי' דחדש אינו תלוי בעומר רק בזה כמו יבום בנחלה לומר לך אי בזמן דאיכא נחלה שקיל תתקיים בו מצות יבום ואי בזמן דאיכא נחלה לא שקיל לא תתקיים מצות יבום אבל בזמן דליכא נחלה כלל לא אמרינן דלא תתקיים מצות יבום כלל וה"נ בעומר הוי אמינא דחדש אינו תלוי בעומר רק אי בזמן דאיכא עומר ראוי הוא לעומר חל עליו איסור חדש ולהכי מרבינן זה מן ג"ש במס' מנחות (דף ע' ע"ב) בשאר המינים שאין העומר בא מהן דגם הוא תלי בעומר ומרבי ר"י מג"ש דלחם לחם הגם דבזמן דאיכא עומר אינו ראוי למנחת העומר מ"מ אסור באיסור חדש כפי' התוס' ז"ל שהבאתיו לעיל אבל זאת לא תלי חדש בעומר דנימא היכי דליכא עומר לא תתקיים הל"ת דחדש זה לא שמענו מעולם אלא אסור באיסור חדש ואי איכא עומר מביא ואי ליכא עומר אינו מביא:

לכן ברור הדבר שצריכין קרא לזמן שאין ביהמ"ק קיים מקרא דעצם היום הזה להתיר החדש שלא בשעת הקרבן בעצם היום דבלא קרא הא"מ כיון דתלה רחמנא איסור דאכילת חדש עד הקרבן עומר המתיר וכיון דליכא עומר הא"מ דאסור לעולם ע"ז צריכין קרא דעצם להתיר ודמיא להההיא דגרסינן במס' פסחים (דף נ"ט ע"ב) יכול יהא זכאין בחזה ושוק קודם הקטרת אימורין ת"ל והקטיר הכהן החלב המזבחה והדר והי' החזה לאהרן ולבניו וכו' יכול נטמאו אימורין או שנאבדו לא יהא כהנים זכאין בחו"ש ת"ל והי' החזה לאהרן ולבניו מ"מ ע"כ אלמא דבלא קרא הא"מ כיון דתלה רחמנא איסור אכילת חו"ש עד הקטרת אימורין ומכיון דליכא אימורין אסור באכילת בשר דחו"ש לפיכך צריך קרא לזה וה"נ דכוותי' דתלה רחמנא איסור באכילת חדש עד הבאת עומר והא"מ כיון דליכא עומר יהא אסור לעולם לפיכך צריך קרא ע"ז לרבות בעצם היום ובעינן קרא דעד עצם להתיר:

וכיון שכן איכא למימר דכל האמוראים בסוגיא דידן לטעמם אזלי ויתורץ גם קושית הנו"י ז"ל דגרסינן בירושלמי (בפ"ב דחלה) ר' יונה בעי קומי ר' ירמי' בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמה לחה מהו שתהא אסורה משום חדש א"ל אלמה לא עד כדון לחה אפילו יבשה א"ל אפילו יבשה אפילו קצורה מעתה אף חיטין בעלי' כן אני אומר לא אכלו ישראל מצה בלילי פסח א"ר יונה מן דנפקית תהית דלא אמרית לי' שניא שכן מצות עשה דוחה למצוה בל"ת. ע"ד דר' יונה דו אמר מצות עשה דוחה לל"ת אע"פ שאינו כתובה בצדה ניחא ע"ד דר' יוסי דו אמר אין מצות עשה דוחה לל"ת אע"כ היתה כתובה

בצדה ממה שהיו תגרי הגוים מוכרין להם וכר' ישמעאל דר' ישמעאל אומר כל ביאות שנאמר בתורה לאחר ארבעה עשרה שנה נאמרו שבע שכיבשו ושבע שחילקו התיב ר' בון בר כהנא והכתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח לא בששה עשר התיב ר"א בר יוסי' קומי ר"י והכתיב ממחרת הפסח יצאו בני ישראל מארץ מצרים לא בחמשה עשר עכ"ל הירושלמי ומובא בתוס' ז"ל במס' ר"ה (דף י"ג) עיי"ש. והנה הירושלמי הזה אם אין לנו צורך גדול לעניננו לפרשו בשלמות כי די לפנינו לע"ע לענין שלנו הדבר המפורש בהדיא ומובן לכל. אם כ"ז אמרתי להציג פירושו בפ' זה כי קצת יהיה נדרש גם לעניננו הנה בהירושלמי הזה עמלו קמאי דקמאי בענין התירוץ דממה שתגרי הגוים היו מוכרין להם ויש שהוכיחו מזה דאין איסור חדש בשל נכרים אבל שיטת התוס' ז"ל במס' קידושין (דף ל"ז ע"ב) דנוהג בשל נכרים וגם בח"ל לכן פי' הפ"מ ז"ל דממה שהיו תגרי הגוים מוכרין להם כלומר מח"ל וכר"י דר"י ס"ל דמושבות לאו בכל מקום שאתם יושבים משמע אלא לאחר ירושה וישיבה והואיל שכן מותר אליבא דר"י מח"ל והא דקאמר מה שתגרי הגוים ה"ה דאפילו של ישראל נמי מותר אפילו מא"י ממש ולא מח"ל אלא דלא מצאו רק מח"ל ובודאי דזה דוחק ועוד הקש המפרשים ז"ל עיין בס' נו"י דמקשה א"כ יהי' קשה אליבא דר"א ור"ע דס"ל מושבות בכ"מ שאתם יושבים משמע ונוהג בח"ל א"כ האיך אכלו מצה בלילי פסח לכן פירש דזה דקאמר וכר"י הוי תירוץ אחר והוי ב' תירוצים ותירוץ הראשון קאי אליבא דר"א ופירש מה שתגרי הגוים מוכרין להם הוא שלל של כותים דהתיר אותו הכתוב וכר"י הוא תירוץ שני א"נ תירוץ אחד וקאמר כמו דלר' ישמעאל האיך אכלו בלילי פסח של סוף י"ד ע"כ ממה שהביאו מתגרי הגוים מח"ל וה"נ לר"א ולר"א נמי מוקמינן ממה שתגרי הגוים מוכרין להם דהוא שלל של כותים ודבריו תמוהין דהאיך נכלל במה שתגרי הגוים מוכרים ענין שלל של כותים: **וחלקי** ד' אמרה נפשי דה"פ בפשיטות ובדרך שדרך הש"ך ז"ל ביור"ד ס' רצ"ג דמפרש הכי בתחילת הסוגיא וז"ל ומשמע לי דה"פ מצאו קמה לחה מהו שתהא אסורה משום חדש מי נימא כיון דסופה ליקצר היי חדש של ישראל או נימא כיון דעייל ביד עכומ"ז מותר. וז"ל למה לא א"ל קמה יבישה מהו א"ל אפילו קמה יבישה דאין חילוק ונוהג בשל עכומ"ז. והר"ש מקוצי ז"ל בפי' המשניות פי' לחה חדשה ויבשה ישנה משל אישתקד וכתב ותימה גדולה למה לא התיר העומר משל אישתקד ולא ירדתי לסוף דעתו דדבר ברור כדפרישית עכ"ל הש"ך ז"ל ושפיר ניחא דמעיקרא בעי לי על לחה ומסיק אפילו יבשה דחדש נוהג בשל נכרים ובעי מעתה אפילו חיטין בעלי' נמי ניחוש שמא הוין מן החדש ולא אמרינן דחיטים מן העלי' הוי מן אישתקד כפי' הפ"מ ז"ל ומהדר לי' א"כ

האיך אכלו מצה בלילי פסח אלא ע"כ לחיטין שבעלי' לא חששו לחדש א"נ דהוא הכל מדברי ר' יונה דמקשה מעתה דחף יבשים אסורין משום חדש דנוהג בשל נכרים א"כ לפ"ז הרי איכא חשש גם על חיטין בעלי' שאולי הם מן החדש א"כ האיך אכלו מצה בלילי פסח ובתר הכי א"ר יונה מן דנפקית תהית דלא אמרית לי' שניא היא מצה שכן מצות עשה דוחה לל"ת וע"ז פריך הגמ' דהניחא ע"ד דר"י לשיטתו שפיר איכא למימר דחדש נוהג בשל נכרים ומ"מ אכלו מצה אף דבאמת איכא חשש על התבואה שבעלי' שמא הן מן החדש כדאיתא בשו"ע ס' רצ"ג דספק בתבואה אם מן הישן או מן החדש אסור רק במקום דרוב התבואה מן הישן אזלינן בתר רובא דמדאורייתא אזלינן בכל איסורין בתר רובא אבל בספק אסור א"כ אף דבאמת איכא חשש על חיטין שבעלי' שמא הן מן החדש עכ"ז מותר לאכול מצה משום מ"ע דל"ת אבל ע"ד דר' יוסי דו אמר אין מצוה דוחה לל"ת אא"כ היא כתובה בצדה א"כ קשה אם נימא דאף יבשים אסורים דחדש נוהג בשל נכרים א"כ מאין הי' להם מצה דהא על חיטין שבעלי' הי' חשש חדש ע"ז משני דשפיר אכלו מן הישן אפילו קודם העומר ממה שהיו התגרים מוכרים להם ובתגרים ליכא חששא דשמא מן החדש דהא הוי זמן קצירה עדיין ובכל הש"ס מלא הענין קודם שנפתחו האוצרות ואחר שנפתחו האוצרות עיין במס' ב"מ (דף כ"ג ע"ב ובדף ע"ב ע"ב) בגמ' בחיטי באכלבי וארבי ופרש"י ז"ל דמשיתחילו בעלי בתים ואוצרי פירות לפתוח אוצרותיהם וספינות באין בנהר המביאין תבואה למכור עכ"ל. אלמא דהי' זמן ע"ז אימתי לפתוח אוצרות ואז גם ספינות באין ומשמע בהדיא דבשעת הקציר גופי' אז סתום האוצרות ובעלי בתים ואוצרי פירות סוגרים אוצרותיהם עד זמן שיפתחו לפיכך אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער אבל לאחר הקציר אין פוסקין על הפירות דעדיין לא יצא השער והשער התחיל בשעה שהתחיל המסחר מן התבואה בשעה שפותחין ב"ב אוצרי פירות את אוצריהם וספינות באים ונעשה מסחר בעולם מן התבואה אבל תכף לאחר הקציר משמע מן הגמ' דסתום האוצרות וסגור המסחר וע"כ ליכא למימר דתכף לאחר הקציר פותחין האוצרות א"כ אימתי הם סגורים דל"ל באיזה זמן אח"כ סוגרים האוצרות א"כ הוין מתחילה סגורים ואח"כ נפתחים ז"א דמגמ' ב"מ דף כ"ג ע"ב) הנ"ל משמע בהדיא דמתחילה סגורים ואח"כ נפתחים עיי"ש כאן קודם שנפתחו האוצרות כו' אלמא דמתחילה סגורים ואח"כ נפתחים דאל"כ ניחוש שמא הוא מקודם שסגרו א"ו דהדבר הזה א"צ לפנים שמתחילה לאחר הקציר סגורים האוצרות ואח"כ נפתחים וממקומו מוכרע מב"מ (כ"ג הנ"ל) וא"כ בוודאי התבואה של התגרים הוא מתבואה ישינה דהא באו לא"י בזמן הקציר כדאמר מצאו קמה לחה א"כ מאין

היו להתגרים תבואה בשעת הקציר ממש דהא אין עתה זמן התגרים וע"כ התבואה של התגרים הוי משל אשתקד ואפילו אי נמצא איזה תגר שקנה לאחר הקציר תומ"י או בשעת הקציר מ"מ רוב תבואה שנמצאת ביד התגרים הוא משל אישתקד וכבר כתבתי שאם רוב התבואה מן הישן לא חיישינן לחדש וע"כ שפיר מחדש הגמ' דאפילו תימא דאפילו יבשים נמי אסורין משום דחדש נוהג בשל נכרים מ"מ שפיר אכלו מצה מן הישן ממה שתגרים היו מוכרים להם ובתבואה שביד התגרים הוא בוודאי מן הישן והגם דאותן שבעלי' יש עליהם חשש חדש מ"מ מצאו עצה ואכלו מצה מן הישן משל אישתקד מאותן שנמצאין ת"י התגרים [א"נ ממה שהתגרים היו מוכרין להם הוא עדיין במדבר כדאי' ביומא (ע"ה ע"ב) ע"ש שגם במדבר היו התגרים מוכרין להם כל הדברים וא"כ היה להם ממה שלקחו מאשתקד ומה דמסיק וכר"י הוא תירוץ אחר והענין של תבואה דאישתקד אם הי' מותר להם עיין בר"ש ז"ל ועיין בש"ך ז"ל שהבאתי לעיל ולהפ"מ ז"ל הי' מותר להם התבואה של אישתקד והר"ש ז"ל מפלפל בזה ור"ת ור"י ז"ל ס"ל דמותר משל אישתקד עיין קידושין (ל"ז ע"ב) בתוס' ז"ל ומהרש"א ז"ל שם עיי"ש:

ונראה לפענ"ד דהתבואה דשל אישתקד הי' מותר להם ודלא כס' נו"י דכתב דאליבא דר"י האיך אכלו מצה בסוף י"ד שנים רק ממה שהביאו מח"ל אבל משל אישתקד אסור להם ולפענ"ד נראה דוודאי לא אסור רק של שנה זו אבל משל אישתקד שרי. והגם דלכאורה שוין הן של אישתקד ודהשתא דכיון דבאו לארץ איתסר החדש עד הקרבת העומר וממילא אף התבואה של אישתקד נמי אסור דמ"ש של אישתקד מן השנה זו הא לא כתב רחמנא ולחם וקלי וכרמל של שנה זו לא תאכלו עד הביאכם וגו' אלא סתם וא"כ מה לי של שנה זו או דאשתקד מ"מ נראה לפענ"ד דמשל אישתקד הותרה וכאשר אבאר בע"ה דלא מיבעיא לפי האיבעיא של ר' ירמי' במס' חולין (דף י"ז) אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהם מהו שתהא אסורה והשתא לא מיבעיא אם נימא דמותר בהכניסתן לארץ אברי נחירה הכא נמי תבואה דאישתקד מותר ורק כל האיסור חדש הוי בתבואה חדשה של שנה זו דהא בשנה הזו נכנסו לא"י אלא אפילו אי נימא דהתם בבשר נחירה אסור בהכניסתם לארץ אפילו מה שהכניסו עמהם מקודם מ"מ התבואה של אישתקד מותר מאיסור חדש דלא תלי כלל באיבעיא הנ"ל דהנה גרסינן במס' מנחות (דף ס"ח ע"א) הנ"ל דבזמן שאין ביהמ"ק קיים האיר מזרח מתיר ונמצא דבזמן שאין ביהמ"ק קיים א"צ כלל להקרבן עומר להתיר חדש אלא מכיון שבא יום ששה עשר בניסן הותר החדש ולא אסרו הכתוב כלל לחדש רק עד יום ט"ז וכיון שבא ט"ז בניסן יצא התבואה מן איסור חדש א"כ לפ"ז גם התבואה של אישתקד נמי הותרה מן איסור חדש

הגם דעד השתא לא נאסרו כלל באיסור חדש והשתא התחיל האיסור קודם העומר מ"מ ניתרים ע"י ט"ז בניסן העבר וראי' גדולה לדברינו במס' נדרים (דף ע"ה ע"א) האומר לאשתו כל נדרים שתדורי מכאן עד שאבוא ממקום פלוני וכו' הרי הן מופרין ר"א אומר מופר וחכמים אומרים אינו מופר אמר ר"א אם הפר נדרים שבאו לכלל איסור לא יפר נדרים שלא באו לכלל איסור אמר לו הרי הוא אומר אישה יקימנו וכו' ושם בגמ' (דף ע"ו ע"א) ורבנן לא דרשי ק"ו והא תניא יכול ימכור אדם את בתו כשהיא נערה אמרת ק"ו מכורה כבר יוצאה אינו מכורה א"ד שלא תמכר ומשני אין בעלמא דרשי ק"ו ושאני הכא דאמר קרא אישה יקימנו ואישה יפירנו את שבא לכלל הקם בא לכלל הפר וכו' וכ' הר"נ ז"ל ומקשו הכא א"כ דאי לאו קרא מודו רבנן לר"א בק"ו דידי' מאי מהדרי לי' מקוה יוכיח שמעלה את הטמאין מטומאתן ואינו מציל על הטהורים מליטמא דהא אינהו גופי' מודה לי' אלא דקרא דרשי וא"ל דהכי קאמרו ליה לא תדחוק נפשך למידחי דרשא דילן משום ק"ו דידך דמקוה יוכיח דאיכא למידן ק"ו ואתא קרא ואפקי' דמקוה שאינו מציל מדרשא נפקא לן מדכתיב והנוגע בנבלתה יטמא הלל אומר אפילו הן בתוך המים וכו' עכ"ל הרי לפנינו מבואר דכולהו ס"ל הק"ו הנ"ל רק היכא דפקע קרא וא"כ הכא דגזה"כ דשלא בשעת הקרבן היום מתיר ולא אסר הכתוב לחדש אלא דווקא עד יום ט"ז בניסן וכיון שעבר יום ט"ז בניסן בזמן הזה ומדאורייתא שבא האיר המזרח של יום ט"ז נמי הותר החדש וכיון שכן ממילא הותר בכניסתן לארץ התבואה דאישתקד דהא שלא בשעת המקדש האיר מזרח מתיר ובפסח דאישתקד הי' שלא בשעת המקדש והאיך נימא דעתה בכניסתן לארץ ונאסר החדש יאסר גם התבואה דאישתקד שעברה עליהן יום ט"ז בניסן הא ק"ו כמו גבי נערה מכורה כבר יוצאה אינה מכורה א"ד שלא תמכר והק"ו הזה מוסכם לכו"ע ולית מאן דפליג רק בדאיכא קרא דמפקע ע"ז פליגי רבנן ור"א אבל בלא"ה הק"ו מקובל הוא וגם גבי מקוה נמי נימא הק"ו רק דהקרא מפקע להק"ו. א"כ ה"נ האיך תאסר התבואה של אישתקד שעברו ט"ז בניסן השתא דנאסר החדש והא ק"ו הוא מה החדש שנאסר כבר כיון דעבר ט"ז בניסן הותרו ויוצאין מאיסורן בזמן שאין ביהמ"ק קיים אותן שלא נאסרו א"ד שלא יתסרו כיון דעבר עליהן כבר ט"ז בניסן ודמיא ממש לק"ו הנ"ל מכורה כבר יוצאה אינה מכורה א"ד שלא תמכר דכיון דימי נערות מוצאה מן מכורה כבר א"ד שימי נערות מעכבין שלא תימכר וה"נ מכיון דט"ז ניסן מתיר מה שנאסר כבר א"ד שט"ז ניסן מעכב שלא תאסר כלל וכ"ת הא השתא הוי שעת המקדש וא"כ אינו מתיר האיר המזרח ובעינן דוקא הקרבן עומר וא"כ לא הועיל השתא מה שעבר עליהן ט"ז בניסן דהא בשעת הקרבן הקרבן דוקא מתיר ז"א דכיון דהתבואה

דאשתקד הוי משלא בשעת המקדש והותרו ע"י ט"ז בניסן הותרו לעולם אפילו דהשתא הוי בעת הקרבן וראי' ברורה לזה דגרסינן במס' סוכה (דף מ"א ע"א) משחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז וכו' ושיהא יום הנף כולו אסור ובגמ' שם מ"ט מהרה יבנה ביהמ"ק ויאמרו אישתקד מי לא אכלנו בהאיר מזרח השתא נמי ניכול ואינהו לא ידעי דאישתקד דלא הוי ביהמ"ק האיר מזרח מתיר והשתא דאיכא ביהמ"ק עומר מתיר דאיבני אימת אלימא דאיבני בשיתסר הרי התיר האיר מזרח אלא דאיבני בחמים מחצות היום ולהלן תשתרי דהתנן והרחוקין מותרין מחצות היום ולהלן לפי שאין ב"ד מתעצלין בו לא צריכא דאבני בלילה א"נ סמוך לשקיעת החמה ע"כ ופרש"י ז"ל א"נ דאיבני בשיתסר שלא נבנה עד יום ט"ז עצמו הרי התיר האיר המזרח ושפיר קאכלו דהואיל והאיר המזרח ואין מקדש בנוי אישתרי לי' חדש עכ"ל הרי ראי' ברורה ועצומה לדברינו דהכא נמי הלא השתא איבני ביהמ"ק וא"כ אמאי פריך הגמ' בפשיטות הרי התיר האיר מזרח. א"ו כיון דהותר ע"י האיר המזרח ועבר על התבואה הזה ט"ז בניסן שלא בשעת המקדש מתיר הט"ז בניסן אף על שעת המקדש ולא אמרינן השתא בשעת המקדש יחול עליו איסור חדש דקודם העומר ז"א אלא דלא חל עליו איסור חדש בשעת המקדש כיון דעבר עליו ט"ז בניסן שלא בשעת המקדש וה"נ דכוותי' דלא חל עליו איסור חדש בשעת המקדש כיון דעבר עליו ט"ז בניסן שלא בשעת המקדש וכיון דעבר עליו ט"ז בניסן שלא בשעת המקדש הרי הוא מותר מאיסור חדש וכיון דעבר ט"ז בניסן על התבואה הזה ונא הי' ביהמ"ק בנוי מותר מאיסור חדש לעולם אפי' ק כשיבנה אח"כ ביהמ"ק:

לכן מן הראיות שהבאתי הרי הוא סעד גדול לדברי הר"ת והר"י ז"ל במס' קדושין (דף ל"ח) ע"ש דהר"ת ז"ל ס"ל דלעולם אכלו מצה מן הישן והר"י ז"ל ס"ל שלעולם מן הישן מותר אך שלא מצאו ישן עדיין עי' במהרש"א ז"ל דפירש כן דבריהם וס"ל דלא כהר"ש מקוצי ז"ל הנ"ל אלא אין איסור חדש על תבואה דאישתקד רק על החדשה משנה זו לכן שפיר בעי ר' יוסי אם באת לחוש אף על חיטין בעלי' א"כ מאין היה להם מצה ור' יונה מהדר דלעולם אף חיטין שבעליה יש כאן חשש חדש ומ"מ אכלו מצה ע"י עשה דוחה לל"ת ופריך ע"ד דר' יוסי דפליג עם ר' יונה מאין היה להם מצה כיון דעל חיטים שבעליה יש חשש חדש וא"כ מאין מצאו מצה מן הישן ומשני ממה שביד התגרים דהוא ישן דלעולם אף על חיטין שבעליה יש חשש חדש אבל מן התגרים מצאו וא"כ שפיר מצאו ישן ואכלו מעבור הארץ אף קודם לעומר דמצאו מן הישן והא דכתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח אכלו מעיקרא לא אכול אלמא דאקריב עומר והדר אכול כדאיתא בש"ס דילן קידושין (דף ל"ח) ואם נימא דמצאו מן הישן א"כ קשה למה

לא אכלו מעבור הארץ קודם לעומר ע"ז אמר וכר' ישמעאל דר"י אמר כל ביאות שנאמר בתורה וכו' וא"כ אף מחדש מותר להם וע"כ אליבא דר"י לא דרשינן דאקריב עומר והדר אכול דלמה להם העומר בתוך י"ד שנה אלא ודאי דבאמת אכלו מן הישן וה"נ לא קשה על מצה מאין היו להם מצה דבאמת היו להם מן הישן ולא ס"ל דאקריב עומר והדר אכיל אלא האי ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח הוא מזמן שחיטת הפסח וכדמסיק אליבא דר' ישמעאל ממחרת הפסח יצאו בני ישראל מארץ מצרים לא בחמשה עשר:

ועתה נחזור לדברינו דאליבא דהך ירושלמי אזיל ר' יונה ור' ירמיה לשיטתן דר' ירמי' אמר איסורו ד"ת ור' יונה ס"ל איסורו מדבריהן הוא מן הטעם הזה דר' יונה לא מצי למיסבר דאיסורו ד"ת דעצם היום מתיר הל"ת ומ"מ אסור מד"ת עד הקרבן ואיסור ד"ת הוא מעד הביאכם וא"כ הוי איסור עשה כמו שכתב התוס' ז"ל במס' מנחות (דף ס"ח ע"א) ע"ש:

ולפי"ז הוי בחדש בשעת המקדש איסור ל"ת עד עצם היום וגם קודם הקרבה הוי עדיין עשה וע"כ קודם ט"ז בניסן הוי חדש עשה ול"ת. ל"ת קודם האיר המזרח ועשה קודם הקרבה א"כ יקשה לשיטת ר' יונה דס"ל דבשעה שנכנסו ישראל לארץ אכלו מצה מן החדש קודם ט"ז בניסן משום דעשה דוחה ל"ת ואי ס"ד דהוי איסורו קודם הקרבה בזמן שבהמק"ק ד"ת א"כ התם בשעה שנכנסו ישראל לארץ דהוי בזמן בית המקדש דהוי שעת קרבן הוי עשה ול"ת ל"ת דקודם ט"ז בניסן ועשה קודם הקרבה וא"כ יקשה לר' יוחנן האיך אכלו מצה בלילי פסח וע"כ אזיל לשיטתו וס"ל דהוי איסור מדבריהן ולא הוי רק ל"ת לחוד דקודם ט"ז בניסן ועד הביאכם הוא זמן הבאה והבאה ממש היא מצוה מן המובחר כתוס' במנחות (ד' ה'). ור' ירמי' אזיל לשיטתו דס"ל התם דמקשה התם כן אני אומר לא אכלו ישראל מצה בלילי פסח. לכן שפיר ס"ל הכא דאיסורו מד"ת ושפיר אזיל ר' ירמיה ור' יונה לשיטתם:

ומעתה לפי דברינו לעיל גם ר' יוסי בשיטת הירושלמי דהתם אזיל לשיטתו דהנה לר' יוסי דס"ל דלא מצי אכלי מצה בלילי פסח דאין עשה דוחה לל"ת אא"כ היתה כתובה בצדה א"כ קשה אליבא דר' יוסי דל"ל קרא עד עצם היום לזמן שאין בהמ"ק קיים דעצם היום מתיר פשיטא דמותר ולכתוב רחמנא רק עד הביאכם לחוד דהקרבן מתיר לחדש ומ"מ ל"ל דבזמן הזה דליכא הקרבן יהא אסור בחדש א"כ יקשה דהא גרסינן במס' פסחים (דף כ"ח ע"ב ודף ק"כ ע"א) דכתב רחמנא בערב תאכלו מצות לקבוע חובה לדורות דס"ד אמינא על מצות ומרורים כתיב בזמן דאיכא פסח אין ובזמן דליכא פסח לא לפיכך רבי רחמנא חובה לדורות ובמס' קידושין (דף ל"ז ע"ב) יליף מן מושבותיכם

לקבוע חובת לדורות א"כ יקשה אליבא דר' יוסי כמו קושית הירושלמי הנ"ל אם אסורין בחדש בשעה שנכנסו ישראל לארץ א"כ מאין היה להם מצה. דמקשה שם בשלמא לר' יונה ניחא דשניא היא מצה שעשה דוחה לל"ת ולעולם אסורין בחדש ומצה שאני אבל אליבא דר' יוסי מקשה התם וא"כ כמו כן ה"נ יקשה לר' יוסי אי ס"ד דבזמן הזה דליכא קרבן המתיר לחדש יהא אסור בחדש א"כ האיך קבעו הכתוב מצה חובה בזה"ז וע"כ דבזה"ז א"צ לקרבן להתיר ומותר בחדש בזה"ז ואין לאמר דהוי אמינא דמותר לגמרי בזה"ז תכף לאחר קצירה משום דלא קבע הכתוב היתר לחדש רק הקרבן ולא מצינו מתיר אחר כי אם הקרבן לבד ובזה"ז דילפינן דמותר החדש מן מצה לא ידעינן אימתי ניתר דע"י קרבן לא הותר בזה"ז וע"כ דלא נאסר כלל בחדש ז"א דהוי ידעינן שפיר דניתר ע"י עצם היום בזמן הקרבן כיון דמצינו דהכתוב מתיר לחדש ע"י הקרבן א"כ בוודאי מה דילפינן ממצה דבזה"ז הותר חדש ע"כ דניתר בזמן הקרבן וכן גרסינן במס' פסחים (דף ה' ע"א) רבא אמר מהכא לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים ואימא כל חד וחד כי שחיט זמן שחיטה אמר רחמנא ע"כ ופי' רש"י ז"ל דכיון דלא חלק התורה לזה זמנו ולזה זמנו הואיל וקבע לו זמן איסורו שוה בכל לכולם זמן אחד קבע כגי' רש"ל ז"ל והתוס' ז"ל כתב אע"ג דאמת הוא דלא תשחט על חמץ כל חד וחד כי שחיט דאמרינן בפ' תמיד נשחט (דף ס"ג) השוחט את הפסח על החמץ עובר בל"ת מ"מ מכיון דאשכחן דהזהיר על השבתה והזהיר שלא לשחוט פסח על חמץ סברא הוא שבזמן שחיטה הזהיר על השבתה עכ"ל הרי לכוונת רש"י ז"ל דהכא גבי השבתה דכתב רחמנא זמן איסור שוה בכל בשלמא גבי לא תשחט על חמץ לא עשה התורה לאו כוללת ובפירוש כתב רחמנא לא תשחט וא"כ האיסור הוא על השוחט בפועל ובוודאי הוי כל חד וחד כי שחיט אבל הכא גבי השבתה כ"ר סתם תשביתו ולא חלק רחמנא אלא סתם ע"כ דקבע זמן איסור שוה בכל ולפיכך לא גמרינן דבשעת שחיטה בפועל ממש דא"כ הוי חלק זמן איסורו והכא כתב רחמנא סתם משמע דזמן אחד קבע לכולם וכוונת התוס' ז"ל דהא גבי השבתה לא כתוב רחמנא זמן ולא ידעינן זמן השבתה אימתי ורק דגמרינן מן מה דאשכחן דהזהיר על לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים ש"מ דבאותו זמן נמי השבתה וא"כ כיון דלא גמרינן אלא אימתי זמן ההשבתה ולא גמרינן מלא תשחט רק על הזמן על כן לא גמרינן מהתם דבעינן שחיטה ממש דהא לא בעינן למילף רק אימתי זמן השבתה ע"כ שפיר התם בלא תשחט הוי שחיטת הפסח בפועל אבל הכא לא ילפינן רק על זמן שחיטת הפסח קפיד קרא זמן השבתה. ועי' במהרש"א ז"ל התם דמפרש דלעולם הוי רבא ידע מדרשו של רנב"י והא דקאמר מלא תשחט וכו'

עיי"ש והכ"מ ז"ל בפ' ב' מה' חו"מ כתב הגם דמפי השמועה ידעינן דהראשון הוא ארבעה עשר מ"מ בעינן למילף מן לא תשחט דאי מביום הראשון לא ידעינן זמנו אימתי. כלומר או מצפרא או מאורתא או באמצע היום ועל זה גמרינן מלא תשחט לידע אימתי זמנו עיי"ש וא"כ הגם דלא תשחט את הפסח על החמץ הוא בוודאי שחיטה בפועל. מ"מ מה שילפינן מני' לא ילפינן רק לזמן שחיטת פסח. ובאיזה הסברא ילפינן כ' התוס' ז"ל דזה הסברא כיון דאשכחן דהזהיר על השבתה ואך לא ידעינן זמנו אימתי ע"ז אמרינן הסברא נותנת דכיון דאשכחן דהזהיר לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים בוודאי גם על אותו זמן הזהיר ואם דהתם הוי שחיטה בפועל מ"מ אנן לא ילפינן רק לזמנו דמסתמא על אותו זמן דמצינו דאסרו הכתוב בשחיטה בפועל ממש מסתמא גם על אותו זמן אסור גם השבתה אף שאינו בפועל ממש אלא זמן שחיטת הפסח דאנן לא בעינן למילף רק על הזמן הרי לפנינו הענין בפירוש דבמקום דאסר הכתוב בלא זמן ולא ידעינן אימתי זמנו גמרינן מסברא ממה דאשכחן דאסרו חד זימנא מסתמא ה"נ על אותו זמן הזהיר גם הכא ואם כי התם הוי שחיטת הפסח בפועל ממש אבל הכא רק בזמן שחיטת הפסח ולפיכך ידעינן מכאן זמן השבתת חמץ וכן קבע הרמב"ם ז"ל להלכה דזמן השבתת שאור וחמץ בזמן שחיטת הפסח מן הטעם דרבא עיי"ש בהדיא וכן כתבו הנושאי כליו וכל המפרשים ז"ל דהרמב"ם ז"ל נקט לטעמי' דרבא ונקבע הלכה פסוקה לזמן השבתה בזה הסברא כיון דמצינו דאסר הכתוב לחמץ בשחיטת הפסח ע"כ על אותו זמן הזהיר על השבתה אף שאינו בשחיטה ממש אלא בזמן השחיטת פסח. וה"נ בהתירא דכוותיה דכיון דמוכח ממצה דקבע הכתוב חובה לדורות דחדש מותר בזה"ז אך לא ידעינן באימתי זמן ניתר ע"כ כיון דאשכחן דהתיר הכתוב לחדש בהקרבת העומר ע"כ באותו זמן דהקרבה ניתר החדש הגם דהתם הוי הקרבה ממש אבל הכא לא בעינן הקרבה ממש אלא בזמן הקרבה דהתורה לא אסר החדש רק עד הביאכם ומה דמצינו דניתר החדש בזה"ז הוא בוודאי עד זמן הבאה כמו ממש דהתם בזמן השבתה לאיסורא ילפינן הזמן שלו ממה שאסרו הכתוב בשחיטת הפסח וע"כ הזהיר על השבתה בזמן השחיטה אף שאינו בפועל רק בזמן הנ"ל וה"נ גבי התירא כמו כן מכיון דאשכחן דחדש ניתר בזה"ז ולא ידעינן זמנו ע"כ בזמן הקרבה דמצינו דהתיר הכתוב ואם כי התם הקרבה ממש והכא זמן הקרבה. וכבר כתבתי דזמן הבאה הוא משהאיר המזרח מן הראיות הגדולות שהוכחתי לעיל וא"כ ע"כ מותר משהאיר המזרח בזה"ז אליבא דר' יוסי הנ"ל ע"כ אליבא דר"י לא מוקמינן אליבא דרב כמו בש"ס דילן חד לזמן שבית המקדש קיים וחד לזמן שאין בית המקדש קיים וע"כ דהקרא דעצם היום קאי אשעת קרבן וע"כ ניתר בעצם היום דליכא רק עשה ע"כ

שפיר קאמר לשיטתו דאי איסורו ד"ת רב כר"י וליכא למימר דרב ס"ל דהוי ל"ת עד הקרבן ז"א דהא כתיב בעצם היום וע"כ ניתר בעצם היום בשלמא ש"ס דילן שפיר מוקי אליבא דרב דעצם היום קאי אשלא בשעת קרבן אבל ר' יוסי לשיטתו לא מצי למוקי הכי וע"כ לא הוי אלא עשה. וא"כ בלא ר"ז הוי אמינא דלעולם לא פליג חזקי' עם ר"י דחזקי' דאמר הקרבן מתיר הוא מתיר להעשה ור"י דס"ל דהיום מתיר הוא מתיר להל"ת אבל מודה ר"י באיסור שהוא אסור ואיסורו ד"ת כן נמי חזקיה מודה דהיום מתיר הל"ת כמו דר"י מודה דבשעת הקרבן הקרבן מתיר להעשה ולא היינו עושין כלל פלוגתא כמו דרך הירושלמי בכ"מ ואזכיר אחד לדוגמא דהירושלמי רצה לומר דלא הוי פלוגתא בין האמוראים ככ"מ דאיפשר להשוות ביניהן דמה דאמר מר מירי כך ומה דאמר מר מירי כך ורק דמצינו דאמורא אחד אמר אתיא האי מ"ד כמ"ד זה והאי מ"ד כמ"ד אחר ע"כ דפליגון במס' (סוכה פ"ד) הוין בעי מימר דלא פליגון מה דאמר רב וכו' מה דאמר שמואל וכו' א"ר מנא אתיא דר וכו' ודשמואל כריב"ל א"ר אימי זאת אומרת שהן נחלקין ע"כ עיי"ש וכן מלא זאת כמה פעמים בירושלמי:

וכן הוא אומר הכא דבלא ר"ז לא הוי עבדינן פלוגתא בין חזקי' ור"י כיון דר"י ס"ל נמי איסורו מד"ת אבל מכיון דר"ז ס"ל אתיא דרב כבני ר"ח רובה ע"כ דפליגין ובמה פליגין דבעשה ול"ת לא שייך פלוגתא אליבא דר' יוסי כדברינו לעיל וע"כ ס"ל לר' יוחנן דאיסורו מדבריהם ואזלי ר' יוסי לטעמו שפיר ויש להאריך בזה הרבה ואכמ"ל ודו"ק:

שם ר"א שאל מהו שיבוא עומר מהן איפשר לאמר חדש וישן אין תורמין ומעשרין מזע"ז ואת אמר הכין וכו' עד סוף הסוגיא כבר הזכרתי למעלה הירושלמי הזה ודברתי בו הרבה בע"ה עיי"ש ורק קצת אזכיר בכאן בכדי שלא יהא ביהמ"ד בלא חידוש. עיין במס' מנחות (דף ה' ע"ב) בסוגיא להוציא את הטריפה דפריך אסורה להדיוט א"ד שתהא אסור לגבוה וכו' אמר רב משום דא"ל מנחת העומר תוכיח דאסורה להדיוט ומותרת לגבוה וכו' וכו' אלא פריך הכי מה למנחת העומר שכן מצותו בכך ופרש"י ז"ל שאי איפשר להביא מן הישן שאין חדש מותר בענין אחר תאמר בטריפה שאיפשר להביא כשירה עכ"ל ולכאורה קשה להבין דברי רש"י ז"ל הזה דכתב שאין חדש מותר בענין אחר וכו' לכאורה הו"ל למימר שאין מנחת העומר מותר בענין אחר אבל טריפה איפשר בכשירה ורש"י ז"ל לא כתב כן אלא שאין חדש מותר בענין אחר. וצ"ב גדול לכאורה להעמיד דברי רש"י ז"ל הזה אבל לפי הירושלמי הזה מובן היטיב דברי רש"י ז"ל דל"ל דמה למנחת העומר שכן אי איפשר להביא עומר מן הישן משום דגזה"כ ראשית קצירך ואין העומר מותר מן הישן ז"א דהא אנן בעינן למילף דדבר האסור להדיוט מותר לגבוה והראי' דהא עומר

מן חדש מותר לגבוה והיכי פרכת דלעולם דבר האסור להדיוט לא התיר הכתוב לגבוה ורק עומר שאני דהכתוב לא הי' יכול להתירו בענין אחר שכן אסר הכתוב מן הישן את הקרבן עומר ע"כ התיר הכתוב החדש אע"פ שאסור להדיוט ז"א דסוף סוף מוכח דאסור להדיוט ומותר לגבוה דאל"כ אמאי צוה הכתוב להביא עומר מן החדש מאי תאמר שאני עומר דלא הי' יכול הכתוב לצוות שיבוא עומר מן הישן משום דישן פסול כ"ז קשה למה צוה הכתוב את עיקר המצוה מן העומר שיהא מן החדש דבר שאסור להדיוט וע"כ מוכח דאע"פ דאסור להדיוט מ"מ מותר לגבוה והיכי תאמר שאני עומר שאי איפשר מן הישן למה לא איפשר ואיזה טעם בו שאי איפשר מן הישן ע"כ שפיר פרש"י ז"ל בכוונה רבה שאי איפשר להביא מן הישן שאין חדש מותר בענין אחר אלא ע"י עומר מן החדש וכפי הירושלמי הזה איפשר לאמר חדש וישן אין תורמין ומעשרין מזה ע"ז ומדמי לי' לתרו"מ ע"כ שפיר פריך הא שאני עומר דאי אפשר בענין אחר דהא צריך לבוא להתיר החדש והאיך יביא מן הישן הא חדש וישן אין תורמין ומעשרין מזע"ז ע"כ אי איפשר בענין אחר אבל טריפה הא איפשר בכשירה ולא מצינו דדבר האסור להדיוט הכשיר הכתוב לגבוה רק היכא דלא איפשר בענין אחר אבל היכא דאיפשר בענין אחר לא עי' בפרש"י ז"ל במס' יבמות (דף ו' ע"א) מה להנך שכן הכשר מצוה ודו"ק:

הלכה ב

אמר ר' יעקב בר זבדי זאת אומר שלוקין על חלתן ד"ת עד סוף הסוגיא והסוגיא הזה חמורה מאד מאד כבר הבאתי הסוגיא הזה לעיל ומדברי שם תבוא לעומק הענין עיי"ש היטיב ודוק:

הלכה ג

שיטה דמדומע

אלו דברים חייבין בחלה ופטורין מן המעשרות הלקט וכו' וכו' ובגמ' רב אושעיא שאל לכהנא מנין שהן חייבין בחלה ופטורות מן המעשרות א"ל לא תימר לי תרימו וכן תרימו חזר וא"ל מארבעה עשרה מה ארבעה עשרה חייבים בחלה ופטורים מן המעשרות אף אלו חייבין בחלה ופטורים מן המעשרות ע"כ מכאן נמי משמע בהדיא דכהנא ס"ל דתרומה בזה"ז מדבריהן כמ"ד מעליהן קיבלו עליהן את המעשרות דאי ס"ד דס"ל דתרומה בזה"ז מדאורייתא וחלה מדרבנן וכדאפיך להו ר"ה בר דר"י במס' כתובות (דף כ"ה) ובמס' נדה (דף מ"ז) א"כ מאי ארוכה בזה דארבעה עשרה שנה שנתחייבו בחלה ופטור מן התרומה ומעשר הלא מצינו בהיפך בזה"ז א"ו כדאשכח ר"ה בר' דר"י לרבנן שם דס"ל דמצד זה דארבעה עשרה שנתחייבו בחלה ופטורין מן התרומה חמיר גם חנה

בזה"ז אך משום זה לא אריא דהא לא נחית לזה רק דבעי למימר דלא תימא הא כתיב כתרומת גורן א"כ לא מחייב בחלה אא"כ חייב בתרומה ע"ז קאמר מארבעה עשרה דמצינו דאע"ג דפטור מן תרומה חייב בחלה וזה פשוט:

אבל במקום אחר מצינו מדעתי' דרב כהנא האיך הוא ס"ל בענין תרומה בזה"ז או דאורייתא או דרבנן ובזה נבוא לעומק הענין בירושלמי דסוף הלכה זו וז"ל הירושלמי מיליהון דרבנן פליגון כהנא שאל לשמואל לא מסתברא בהדין מדומע דתלינן הכא שרובא תרומה א"ל אף אנא סבר כן אלא כד תיסק לארעא דישראל את שאיל לי' כד סליק להכא שמע ר' יוסי בשם ר' יוחנן אפילו סאה אחת שנפלה לתוך תשעים ותשע חולין א"ר אבהו כך משיב רשב"ל לר' יוחנן הסאה פוטרת את הכל א"ל וכי עיגול בעיגולין דבר ברור הוא שתרומה עלתה בידו ואת אמרת דבר קל הוא ואף הכא קל הוא ויתביני' שניא היא עיגול בעיגולין שכבר בטלו ר' יונה ור' יוסי תרווי' בשם ר"ז אפילו חיטין בחיטין טוחן ומתיר ע"כ ועוד שם בסוגיא לא על הדא איתאמרת אלא על הדא דאמר ר' יוחנן מדומע פטור מן החלה ספק הנאכל משום דמוע חייב בחלה עלי' ר"י בר בון בשם ר' אבינא הדא דתימר כשהי' יותר מחמשת רבעים אבל אם הי' חמשת רבעים מצומצמים פטורה מן החלה ע"כ:

והנה בהירושלמי הזה כבר עמלו כמה גבורי כח עושי דברו להבין הירושלמי ורצו לעמוד על עומק הענין הנה הירושלמי הזה מובא (בפ"ד דתרומות בירושלמי) ועל סוגיא דהתם גבי תאנים שחורות אזלי האי מיליהון דרבנן פליגון. הר"ש מקוצי ז"ל בפי' המשניות כ' הסוגיא הזה במס' חלה משמע דס"ל דעיקר קאי הכא על המתניתין דידן דמדומע פטורה מן החלה וע"ז המדומע קאי לא מסתברא בהדין מדומע דתנינן הכא ורק לא פירש כלל מאי מיליהון דרבנן פליגון. וע"כ מיליהון דרבנן פליגון הוא רבנן דסוגיא (דפ"ד דתרומות) כי שם נמי גרסינן כל הסוגיא אות באות וס"ל להר"ש ז"ל דכל השקלא וטריא קאי בדמוע דחלה דהכא ובזה הוי מיליהון דרבנן פליגון על הסוגיא דהתם והא דקאמר גם הכא מיליהון דרבנן פליגי הוא כן דרך הש"ס הזה והפ"מ ז"ל פירש דכל השקליא וטריא דהסוגיא במדומע הוא ענין מדומע דהתם (דתרומות פ"ד) ומפרש שם הסוגיא על פי דרכו והא דקבע הכא הוא רק אגב גררה ובס' נו"י ז"ל כתב ג"כ כהר"ש ז"ל דהכא קאי עיקר השקלא וטריא בענין מדומע דהכא ומיליהון דרבנן פליגון הוא ע"כ קאי אפ"ד דתרומות:

ונראה לפענ"ד לפרש ולברר את כל הענין ובענין המדומע הזה כמדומה לי שכוונתי לאמיתה ת"ל יתברך ומתחילה נקדים מה דקשה לי הא דגרסינן במס' נדה (דף מ"ז

ע"א) דתניא עיסה שנדמע או שנתחמצה בשאור של תרומה חייבת בחלה ואינה נפסלת בטבו"י דברי ר"מ ור' יהודא ר' יוסי ור"ש אומרין פטורה מן החלה סברוה מאן דאמר תרומה בזה"ז דאורייתא חלה נמי דאורייתא מ"ד דתרומה בזה"ז דרבנן חלה דרבנן אי אמרת בשלמא קסבר ר' יוסי תרומה בזה"ז דרבנן אתא דמוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן אלא אי אמרת קסבר ר' יוסי תרומה בזה"ז דאורייתא אתא דמוע דרבנן ומפקע חלה דאורייתא לא קסבר ר"י תרומה בזה"ז דאורייתא וחלה דרבנן וכדאהדר להו ר"ה בריה דרב יהושע לרבנן דאמר רב הונא בריה דרב יהושע אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי אפילו למ"ד תרומה בזה"ז דרבנן חלה דאורייתא שהרי ארבעה עשרה וכו' נתחייבו בחלה ולא נתחייבו במעשר ואמינא להו אנא אדרבה אפילו למ"ד תרומה בזה"ז דאורייתא חלה דרבנן דתניא אי בבואכם יכול משנכנסו לה שנים ושלשה מרגלים וכו' ע"כ:

ולכאורה קשה לרבנן דבי רב ולר"ה בדר"י האיך יפרנסו המה הפלוגתא שבין ר"מ ור' יהודא ור"י ור"ש דר"מ ור"י מחייבים בחלה ור"י ור"ש פוטרים דבשלמא למאי דסברוה דחלה ותרומה הוי כהדדי שפיר מיתפרשא הפלוגתא שבין ת"ק ור"י ור"ש דת"ק ס"ל דחלה בזה"ז דאורייתא ולא אתא דימוע דרבנן ומפקע לחלה דאורייתא כמו שפירש רש"י ז"ל בהדיא ור"י ור"ש ס"ל דחלה דרבנן ולפיכך אתא דימוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן אבל לרבנן דבי רב דס"ל דלכו"ע חלה דאורייתא אף למ"ד תרומה בזה"ז דרבנן מ"מ חלה דאורייתא א"כ ישאר לדידהו קושית הגמ' אתא דימוע דרבנן ומפקע חלה דאורייתא ומ"ט דר"י ור"ש שפוטרין מן החלה הא לדידהו ליכא למ"ד דחלה דרבנן ולכו"ע דאורייתא ודימוע לכו"ע מדרבנן ולפ"ז בוודאי קשה האיך דימוע דרבנן מפקע חלה דאורייתא וכן קשה לר"ה בדר"י דס"ל דלכו"ע חלה דרבנן אף למ"ד תרומה דאורייתא א"כ מ"ט דת"ק דס"ל דחייב בחלה דל"ל דס"ל דחלה דאורייתא ולא אתא דימוע דרבנן ומפקע חלה דאורייתא כמו שפירש רש"י ז"ל ז"א לר"ה בדר"י דלדידיה לכו"ע חלה דרבנן ובשלמא לפום הקס"ד שפיר פליגי דלת"ק הוי חלה דאורייתא ולר"י ור"ש הוי מדרבנן אבל לרבנן דבי רב ולר"ה בדר"י קשה לרבנן דבי רב יקשה מ"ט דר"י ור"ש ולר"ה בדר"י יקשה מ"ט דת"ק וצריך ביאור גדול לכאורה:

ועוד קשה לכאורה בתוס' ז"ל התם בסוגיא ד"ה אתי מכאן מביא ריב"א ז"ל ראיה דתרומה בטילה ברוב דאורייתא והא דדרשינן בספרי מאת מקדשו ממנו אסמכתא בעלמא הוא וכו' וכו' ומיהו ראיה דהכא יש לדחות דלעולם מדאורייתא הכל אסור לזרים מטעם תערובת התרומה שאינה ניכר אבל מה שגם החולין נחשבו כתרומה לפטור מן החלה

כאילו הכל תרומה זה אינו אלא מדרבנן ומיהו יש להביא ראיה גבי אגוזים וכו' וכו' עיי"ש. ולכאורה קשה מאי מדחין הראיה דהכא דיש לאמר דלעולם התרומה אינו בטל מדאורייתא ורק שהחולין אינן נחשבין כתרומה לפטור מן החלה וקשה דא"כ מאי פריך הגמ' הכא אי אמרת קסבר ר' יוסי דתרומה בזה"ז דאורייתא וחלה דאורייתא אתא דימוע דרבנן ומפקע חלה דאורייתא וקשה מנ"ל למידק מהכא דר"י ס"ל דחלה דרבנן דילמא לעולם ס"ל דחלה דאורייתא וכ"ת א"כ האיך אתא דימוע מדרבנן ומפקע חלה דאורייתא ז"א דילמא מיירי בדליכא רק חמשה רבעים מצומצמים וכמו דאיתא בירושלמי דכל עיקר דמדומע פטור מן החלה מיירי בה' רבעים מצומצמים וא"כ לפ"ז שפיר פטור מן החלה דהא חסיר לי' שיעורא דה' רבעים דהא איכא בו חלק תרומה דכשנפלה סאה אחת לתוך צ"ט סאין ואח"כ כשנוטל ממנה ה' רבעים מצומצמים נמצא דאחד מק' שבו הוא תרומה ותרומה אינה בטילה ברוב מדאורייתא וחלק התרומה הוא תרומה לעולם א"כ מאי איכפת לן הא דמדאורייתא אינו מדמע להחולין לחשבו כמו תרומה. דאפילו החולין אינן נחשבין תרומה מ"מ הא עכ"פ פטור מן החלה משום חלק התרומה שבו אכן יש לתרוצי זה דהא מדומע אין פירושו שנדמעה העיסה דהיינו שנפלה בתוכה סאה תרומה ונבללה בכל העיסה דנאמר כאשר לקח ממנה ה' רבעים מצומצמים נמצא אחד מק' שבו הוי תרומה ז"א אלא דימוע הוא רק נפלה בתוכה ולא נבללה דדימוע ובלילה שני ענינים הן א"כ עכ"פ חייב בחלה מאי תאמר הלא איכא בה אחד ממאה תרומה ז"א דמנ"ל דאיכא בו חלק תרומה דשמא הוי כולה מן החולין ומספק חייב בחלה דהא קיי"ל דספק מדומע חייב בחלה כמו דאמר ר"י בירושלמי (פ"ק דחלה) ואין להקשות כ"ז קשה למה לא מוקי הגמרא דלעולם ס"ל לר"י דתרומה וחלה הוי מדאורייתא וכי תימא האיך אתא דימוע דרבנן ומפקע חלה דאורייתא ז"א דמיירי בדימוע שנבללה באמת א"כ אחד מק' שבו הוי תרומה וכשנוטל ממנה ה' רבעים קמח נמצא דאחד מק' שבו תרומה והתרומה אסורה מדאורייתא ולא איכפת לן מה שהמדומע הוי מדרבנן דהחולין הוי נחשב לתרומה מדרבנן כיון דאית ביה תרומה מדאוריי' ובציר לי' שיעורא דחמשה רבעים. ז"א דא"כ יקשה מ"ט דר"מ ור' יהודא דמחייבין בחלה אלא ע"כ מיירי דליכא בחמשה רבעים הנ"ל חלק תרומה ומה שהחולין נחשבין כמו תרומה הוא מדרבנן א"כ יקשה האיך אתי דימוע דרבנן ומפקע חלה דאורייתא וז"ב:

והשתא נבוא לעניננו דכהנא שאל לשמואל לא מסתברא בהדין מדומע דתנינן הכא שרובה תרומה וקשה לי האיך ס"ל לכהנא דס"ל דבעינן רוב תרומה דאי ככל שאר דימוע דמיעוט בטל ברוב חולין חייב בחלה צריכין אנחנו להבין טעמא מאי חייב

בחנה ממנפ"ש היכי ס"ל דאי ס"ל דחלה דרבנן למה לא אתא דימוע מדרבנן ויפקע לחלה מדרבנן ואי דס"ל דחלה דאורייתא לפיכך לא אתי דימוע מדרבנן ומפקע לחלה דאורייתא ע"כ בעינן שיהא רוב תרומה ז"א דא"כ אפילו רוב תרומה נמי לא מהני ואפילו כולו תרומה נמי לא מהני להפקיע מחלה דהאיך אתי תרומה בזה"ז דרבנן ומפקע חלה דאורייתא דהא כהנא גופא ס"ל דתרומה בזה"ז דרבנן כמו דגרסינן בירושלמי בהדיא (בפרק א' מתרומות) מהו שחייבין על קדשיו מבחוץ כהנא אמר אין חייבין על קדשיו מבחוץ והדא דכהנא פליגו דר"י דר"י פוטר טבלו ד"ת ותימר אכן כמ"ד מעליהן קיבלו עליהן את המעשרות ע"כ הרי לפנינו דכהנא ס"ל דתרומה בזה"ז דרבנן גם בלא"ה הרי לשיטת הירושלמי לא מחלקינן בין חלה לתרומה כמו ש"ס דילן לרבנן דבי רב ולר"ה בדר"י דהא בש"ס דילן החילוק שבין רבנן דבי רב מחלה לתרומה הוא לאו דסבירא ליה לרבנן דבי רב דבטלה קדושת הארץ לפיכך פטור מן התרומה ז"א דא"כ אמאי חייב בחלה הא מאי אהני לן הסברא דז' שכיבשו וז' שחילקו דמטעם זה יהיה חייבין בחלה אף דבטלה הקדושת הארץ אלא דפטרי מתרומה משום דבעינן ביאת כולכם ביאה חשובה אבל בחלה לא ס"ל דבעינן ביאה חשובה מטעם דז' שכיבשו וז' שחלקו נתחייבו בחלה אלמא לא בעינן ביאה חשובה וס"ל לרבנן דבי רב דה"נ לא בעינן ביאת כולכם ור"ה בדר"י סבירא ליה להיפוך דלענין ביאה חשובה הוי כי תבואו משמע יותר ביאה חשובה מבואכם ולפיכך בעינן לאחר י"ד שנה אבל לענין ביאת כולכם בבואכם משמע יותר דבעינן ביאת כולכם אבל כי תבואו לא בעינן ביאת כולכם כדאיתא בתוס' ז"ל במס' נדה (דף מ"ז) עיי"ש אבל הירושלמי לא מחלק בזה כי הירושלמי ס"ל למ"ד דמעליהן קבלו את המעשרות הוא מטעם דבטלה הקדושה וריב"ח דמחייב מד"ת משום דס"ל דמד"ת הוי ירושה כמובא בכמה מקומות בירושלמי עיין בפ"ו משביעית בר"ש ז"ל דלמ"ד מעליהן קיבלו המעשרות הוא אפילו בחלה נמי מטעם ובכל זאת אנחנו כורתים אמנה כתיב ראשית עריסותנו וע"כ לרב כהנא דסבירא ליה כמ"ד מעליהן קיבלו את המעשרות ה"ה לחלה נמי וא"כ קשה לרב כהנא למה לא מוקי בזה"ז דתרווייהו דרבנן ואתא דמוע דרבנן ומפקע לחלה דרבנן וכמו דמוקי בפ"ב דתרומות אליבא דר"י כמ"ד מעליהן קיבלו וכו' והכי נמי מוקי בפשיטות מתניתין דמדומע פטור מחלה כמ"ד מעליהן ושפיר אתי מדומע מדרבנן ומפקע חלה מדרבנן:

ע"כ נראה לפענ"ד דהענין הוא כך דתרומה דרבנן דמצרכי רבנן ק"א לבטלה כמו עיגול בעיגולין דהוי תרתי דרבנן דתרומת תאנים הוי מדרבנן וק"א מדרבנן הוא לאו דהחולין נחשבו כמו תרומה ז"א אלא דלעולם החולין אינן נעשים תרומה ואינן נחשבים כמו

תרומה רק דהוי מדומע ואסור לזרים משום החלק תרומה שיש בו כ"ז דליכא ק"א אמרו רבנן דלא מיבטל התרומה שבו ולפיכך אסור לזרים משום מדומע דחלק התרומה שיש בו אבל לא דהחולין נעשים תרומה וכמו דדחו התוס' ז"ל במס' נדה (דף מ"ז ע"א) דיש לאמר הא דמדאורייתא התרומה בטל ברוב ולא בעינן ק"א היינו דהחולין אינן נחשבין כמו תרומה אבל לעולם החלק תרומה אינו בטל ברוב עד ק"א ומה שדימוע הוי מדרבנן הוא דמדרבנן החולין נחשבין כמו תרומה. ורק שהתוס' ז"ל לא כתבו רק בדרך דיחוי ולמסקנא דמדאורייתא גם חלק התרומה בטל ברוב אבל בדרבנן נראה לפענ"ד דתרומה דרבנן הא דצריכין ק"א הוא משום חלק התרומה שיש בו אבל לא דהחולין נחשבין כמו תרומה ובזה הוי חילוק בין תרומה דאורייתא לתרומה דרבנן דתרומה דאורייתא דאמרו רבנן דבעי ק"א הוא משום דבבציר מק"א הוי מדומע כלומר דהסאה אחד מדמע לצ"ט סאין ונחשב כולו תרומה אבל בתרומה דרבנן כמו עיגול בעיגולים הא דמדמע סאה בצ"ט סאין הוא לאו דמדמע להחולין שיהא נחשבין כמו תרומה ז"א אלא דהחולין אין נחשבין כמו תרומה ורק דהוי מדומע משום חלק התרומה שיש בו ואסור לזרים:

ונראה לה"ר לזה מירושלמי (פ"ק דחלה) דגרסינן שם הדא דאת אמרת כשהיה יותר מחמשת רבעים קמח אבל הי' חמשת רבעים מצומצמים לא בדא ע"כ ופי' הר"ש מקוצי ז"ל בפי' המשניות וז"ל ומשמע שם בירושלמי במסקנא הא דמדומע פטור מן החלה היינו כשאין מן החולין ה' רבעים דאם נתערב סאה תרומה בצ"ט סאין של חולין ולקח מהן ה' רבעים קמח וגלגלן נמצא אחד מק' שבה הוי תרומה ולכן פטורה מן החלה. אבל אם אחר שתסיר אחד מק' נשתיירו עדיין ה' רבעים לפי חשבון תרומה שנתערבה נתחייבת בחלה עכ"ל ואם נימא דתרומה דרבנן דמדמע בפחות מק' סאין כשנפלה רק בצ"ט סאין מדמע לכל הצ"ט סאין ונחשב הכל תרומה א"כ לפ"ז אפילו אם יש ה' רבעים לבד חלק התרומה נמי תהא פטורה מן החלה דהא כל הה' רבעים נחשבים תרומה א"ו דתרומה דרבנן דמדמע בצ"ט סאין הוא לאו הסאה דמדמע לכל הצ"ט סאין להיות כולן נחשבין כמו תרומה ז"א אלא דאסור לזרים משום חלק התרומה שיש בו דחלק התרומה אינו בטל רק בק"א ולא בצ"ט וכדברינו:

ועוד נראה לה"ר לזה מהירושלמי בב' מקומות (בפ"ד דמעשרות ופ"ג דחלה) בסוגיא דהפלוגתא בטבל אי בטל ברוב גרסינן שם אמר ר' בא מה פליגין בטבל שנטבל ד"ת אבל בטבל שנטבל מדבריהם כ"ע מודיי שהטבל בטל ברוב התיב ר' בא בר כהנא קומי ר"י והתנינן כיוצא בו זיתי מיסק שנתערבו עם זיתי ניקף ענבי בציר עם ענבי עוללת ולא טבל שנטבל מדבריהן הוא א"ר מנא קיימתי' בשמן של זיתי מיסק שנתערבו בשמן של

זיתי ניקף וכו' והנה מה דמחדש ר"ב דבטבל מדבריהן כו"ע מודי שהטבל בטל ברוב הוא לומר דאפילו מדרבנן בטל ברוב דע"כ לא פליגי ר' יוחנן ורשב"ל אם הטבל בטל ברוב היינו דווקא בטבל מדאורייתא ופליגי אם מדאורייתא בטל ברוב אי לא אבל מדרבנן כו"ע מודי דאינו בטל ברוב כמו דאיתא במתניתין בהדיא הנוטל שאור מעיסה שלא הורמו חלתה וכו' וכו' וכן איתא בירושלמי בהדיא (בפ"ג דחלה) דמקשה לרשב"ל דס"ל דהטבל בטל ברוב והתנינן ואם לאו מוציא מאחד על הכל א"ר יוסי כ"ע מודיי שמפריש מה פליגין לחוש להפרשה שני' מ"ד דהטבל בטל ברוב ארימה ונפלה לאתר חורין אינו חושש להפרשה שני' וכו' כלומר כיון דמדאורייתא הטבל בטל ברוב ורק מדרבנן אינו בטל ור' בא דמחדש דבטבל שנטבל מדבריהן כ"ע מודיי שהטבל בטל ברוב כלומר דאף מדרבנן אינו אוסר את הכל ואינו עושה מחולין טבל וע"ז פריך רב"א בר כהן קומי ר"י והתנינן כיוצא בו זית מיסק שנתערבו בזיתי ניקף וכו' אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון ואם לאו מוציא תרומה ותרומת מעשר לכל ולא טבל שנטבל מדבריהן הוא כלומר אלמא דאפילו בטבל מדבריהן נמי אינו בטל ברוב אלא מוציא תרומה לכל אלמא דאפילו בטבל מדבריהן עושה לכל החולין טבל דהא תנינן ואם לאו מוציא תרומה לכל. וע"כ הא דמחדש ר' בא דבטבל מדבריהן כו"ע מודיי שבטל ברוב לאו. למימר דמ"מ מדרבנן אינו בטל ז"א דא"כ מאי פריך לי' ר' בא בר כהן מן מתניתין הא כבר תירץ לעיל דכו"ע מודיי שמפריש דמתניתין מיירי מדרבנן ולפיכך צריך להפריש מדרבנן ומאי פריך לי' אלא ע"כ הא דמחדש ר' בא דבטבל מדבריהן כו"ע מודיי שבטלי ברוב הוא לאמר דבטבל מדבריהן בטל ברוב אף מדרבנן וע"ז פריך לי' ר' בא בר כהן מן מתניתין ודבר פשוט הוא וכך ביארו המפרשים ואין לאמר דר' בא ס"ל דבטבל מדבריהן בטל אף הטבל עצמו ברוב אף מדרבנן ז"א דמה יעשה בכולי מתניתין דקי"ל דתרומה מדרבנן נמי צריך ק"א ולא אמרינן כיון דמדרבנן הוא יבטל ברוב אף מדרבנן א"ו דהטבל גופי' אף שהוא מדבריהן אינו בטל ברוב אבל לאסור על החולין שיהי' החולין נחשבים כמו טבל ויהא צריך לעשר גם על החולין זה ס"ל לר' בא דטבל מדבריהן בטל ברוב אף מדרבנן ואינו אוסר את החולין לעשותו כמו טבל וע"ז פריך ר"ב בר כהן והתנינן גבי זיתי מיסק שנתערבו עם זיתי ניקף דמדרבנן הוא ומ"מ תני ואם לאו מוציא תרומה ותרומת מעשר לכל אלמא אפילו טבל מדבריהן אינו בטל ברוב אלא דעושה להחולין כמו טבל וצריך לעשר גם החולין אלמא אפילו טבל מדבריהן. אוסר להחולין ועושה מהחולין טבל ע"ז משני ר"מ דמיירי בשמן וכו' דהוי מדאורייתא אבל בטבל מדבריהן אינו עושה להחולין טבל וכן עולה הסוגיא יפה בפ"ד דמעשרות עיי"ש. וע"כ הרי לפנינו

בהדיא דטבל מדרבנן אינו אוסר להחולין דיהא נחשבים כמו טבל אלא אעפ"כ הטבל גופי' אינו בטל ברוב אף שהוא מדרבנן דהא תרומת תאנים דמדרבנן נמי בעינן ק"א וע"כ טבל חמיר מתרומה בענין העלאה כמו שכתבו כל המפרשים ז"ל וע"כ הא דס"ל לר' בא דטבל מדבריהן אף מדרבנן בטל ברוב הוא לאו דהטבל גופי' בטל מדרבנן ז"א אלא דהטבל גופי' אף שהוא מדרבנן מ"מ אינו בטל רק בק"א אך דאינו אוסר להחולין דיהא נחשב לטבל:

לכן מן הירושלמי הזה ומן הירושלמי דפ"ח דחלה והר"ש ז"ל הוא ראי' עצומה לדברינו דתרומה מדרבנן דבעי ק"א וכפחות מק"א הוי מדומע לאו דעושה הסאה אחד לכל הצ"ט סאין תרומה אלא דהוי מדומע משום חלק התרומה שבו ואסורה לזרים כסברת התוס' ז"ל במס' נדה (דף מ"ז ע"א) הנ"ל אבל בתרומה דאורייתא דהוי מדומע בצ"ט סאין הוא מדמע לכל הצ"ט סאין ונחשבין כמו תרומה כמו דמשמע בתוס' ז"ל הנ"ל במסקנא וגם ממתניתין דזיתי מיסק לבתר דאוקמינן בשמן דהוי טבל ד"ת וכן הנוטל שאור מעיסה שלא הורמו חלתה דלמ"ד דמדאורייתא בטל ברוב אבל מדרבנן צריך לתרום אף על כל החולין כדתני במתניתין בהדיא:

ועפ"ז שפיר נבואה לעומק הענין בירושלמי הנ"ל דמיליהון דרבנן פליגין כהנא שאל לשמואל דעל מתניתין דפ"ד דתרומות גבי תאנים שחורות ולבנות ועיגולי דבלים גדולים וקטנים קאמר עלה בר פדי' אמר טוחן ומתיר אע"ג דבר פדי' אמר אין בלילה אלא ליין ושמן בלבד מודה הוא הכא שהן נבללים וס"ל. לבר פדי' דבעינן אף בתרומה דרבנן שיהא טוחן ומתיר וע"ז אמר מיליהון דרבנן פליגי דרבנן דלקמן ס"ל דבתרומה מדרבנן לא בעינן טוחן ומתיר דהענין טוחן ומתיר הוא כך דע"י טחינה נעשה כולו גוש אחד וכל כזית שאוכל יש בו אחד מק"א חלק תרומה וכבר בטל הוא בק"א והא דצריך להעלות סאה אחד ליתן לכהן הוא משום גזל השבט כידוע וס"ל לבר פדי' דאף בתרומה דרבנן כמו עיגול בעיגולים בעינן נמי לטחון ומתיר ונותן אחד מק"א לכהן מפני גזל השבט וע"ז קאמר מילוהן דרבנן פליגין כהנא שאל לשמואל לא מסתברא בהדין מדומע דתנינן הכא שרובה תרומה תרומה ושני פעמים גרסינן בספרים שלנו תיבת תרומה ולפי משקל הראשון נראה דאחד מיותר אבל באמת אינו מיותר ותרוויי' צריכי דכהנא אזיל לשיטתי' דס"ל ובפ"א דתרומות) דתרומה בזה"ז דרבנן וא"כ ע"כ דכשנפלה סאה אחת לתוך צ"ט סאין ונעשה מדומע אינו אלא דאסורה לזרים מפני חלק התרומה דאינו בטל אבל אינו עושה לכל הצ"ט סאין תרומה וא"כ דכשנוטל מזה ה' רבעים קמח וגלגלן הרי צריך להיות חייב בחלה דהא הסאה אחת אינו עושה לכל הצ"ט סאין תרומה:

ונמצא דליכא רק סאה אחת תרומה וכולן חולין הגם דאסורה לזרים משום חלק התרומה אבל מ"מ כולן חולין הן וכשנוטל ה' רבעים אפילו מצומצמים מ"מ מנין דיש בו חלק התרומה דלמא כל החולין עלתה בידו ואף דאסורה לזרים משום חשש זה דילמא יש בכאן חלק התרומה אבל מהיכי תיתי לפוטרה מן החלה הא הוי ספק דאולי לא עלתה בה' רבעים הללו חלק התרומה וקי"ל דספק מדומע חייב בחלה וממנפ"ש אם לקח יותר מה' רבעים דוודאי חייב בחלה כמו שכתבתי בשם הר"ש ז"ל לעיל והוא מן הירושלמי דמכילתין ואם לקח ה' רבעים מצומצמים מ"מ לא הוי רק ספק מדומע דמנין שיש בו בה' רבעים הללו חלק תרומה ולא הוי רק ספק מדומע דדילמא הוי כל ה' רבעים מן החולין והחולין אינן נחשבים תרומה ע"י הסאה אחד. והוי כמו יותר מה' רבעים דיש ה' רבעים בלא חלק התרומה דאיתא בירושלמי דחייב בחלה משום דאיכא ה' רבעים מן החולין ואי דהוי בו ג"כ תרומה פחות מק"א ונמצא דמדמע החולין אבל ז"א כמו שכתבתי דכיון דהוי מדרבנן אינו מדמע להחולין דיהיו נחשבין כמו תרומה והגם דאסור לזרים משום חלק התרומה שבו אבל מ"מ חייב בחלה משום חלק החולין וא"כ לרב כהנא דס"ל לשיטתו דתרומה בזה"ז דרבנן לפיכך שאיל לשמואל אפילו בה' רבעים מצומצמים מנין שיש בו חלק תרומה דילמא הוי כולן מן החולין והחולין אינן נחשבין תרומה וחייבין בחלה לפיכך קאמר לא מסתברא בהדין מדומע דתנינן הכא בחלה שרובה תרומה תרומה כלומר דע"י רוב תרומה הוי כולו תרומה אף החולין כיון דהוי רובו תרומה וע"י רובו תרומה הוי תרומה:

אבל ע"י מיעוט תרומה אינו תרומה משום דתרומה מדרבנן אינו מדמע לעשות מהחולין תרומה כי אם ע"י רובו תרומה הוי תרומה אבל ע"י מיעוט תרומה צריך להיות חייב בחלה דמנין לנו דמהתרומה ג"כ עלתה בתוך הה' רבעים הללו ולכל הפחות הוי ספק מדומע דחייב בחלה והגם דחלה הוי ג"כ מדרבנן מ"מ אינו נפטרת דדילמא הה' רבעים שעלתה בידו הוי חולין גמורים ולא רצה לאוקמי דמיירי בבלול וכמ"ד דיש בילה ונמצא דיש בידו בכל כזית חלק תרומה ז"א דכמה טעמים א' דלשיטת הסמ"ק ז"ל הוי קמח בקמח יבש ביבש ושמואל אזיל לטעמו במס' ר"ה (דף י"ג) דאין בילה ביבש ב' דלשיטת הירושלמי אין בילה רק בב' המינין שוין אבל אחד רוב ואחד מיעוט אין בילה ואמרינן על כל כזית דהוי מן הרוב דכן איתא בירושלמי (דמאי פ"ה) על המתניתין אמר ר"י אימתי בזמן שהמתנה מרובה ובגמ' שם דבי ר' ינאי אמרי בשעת הגורן שנו שהכל היו נותנים ממאה סאה ופירש הר"ש ז"ל דמוכח מהירושלמי הזה דלא אמרינן בילה אלא בששניהן שוין אבל אחד מרובה ואחד מועט חיישינן על כל אחד שמא הוא מן הרוב

ונא אמרינן בכל אחד שיש בו גם מהמועט עיי"ש וכן כ' רבינו עובדי' ז"ל ועיין במ"ל סוף הלכות מעשר הרי דלשיטת הירושלמי לא מהני בילה בסאה בצ"ט סאין ע"כ לא רצה רב כהנא ושמואל לאוקמי בבלול דלא מהני בילה לשיטת הירושלמי ודלא כש"ס דילן במס' זבחים (דף פ' ע"א עיי"ש). ואין לאמר דמיירי כשהי' פחות מה' רבעים וע"י התרומה נצטרף השיעור ולפיכך פטור ז"א דזה לא הוי מטעם מדומע רק פחות מה' רבעים וכבר תני לה במתניתין פחות מחמשת רבעים בתבואה ובפ"ד דמסכת חלה תני דתרומה באמצע אין מצטרפין] לפיכך ס"ל לרב כהנא ושמואל דבעינן רוב תרומה דווקא לפיכך ע"י רוב תרומה אף החולין פטורין משום מדומע כד סליק שמע דמר ר"א בשם ר' יוחנן אפילו סאה אחת שנפלה לתוך צ"ט סאין לאו משום דהסאה אחת עושה לכל הצ"ט סאין תרומה ז"א כמו שכתבתי אלא דהסאה הזה פוטרת לכל ה' רבעים שנוטל דאמרינן דכשנוטל ה' רבעים מצומצמים דברי הוא שיש בו חלק תרומה ואין בו ה' רבעים מן החולין ואמר ר"א כך משיב רשב"ל לר"י ואותו הסאה פוטרת את הכל כלומר האיך סאה אחת פוטרת דנימא דברי שיש בכל ה' רבעים מאותו סאה א"ל וכי עיגול בעיגולים דבר ברי הוא שתרומה עלתה בידו ואת אמרת דבר קל הוא אוף הכא קל הוא דס"ל לר"י דעיגול בעיגולין אינו צריך לטחון תחילה בכדי שיובטל ויהא בכל כזית אחד מק' תרומה ומה שיתן אחד לכהן הוא משום גזל השבט ז"א דס"ל דלא בעינן זה רק בתרומה דאורייתא אבל בתרומה דרבנן א"צ לזה אלא אינו טוחן ורק נוטל אחד ונותן לכהן וכשמעלה אחד ונותן לכהן הותרו כולן וע"כ אמר וכי עיגול בעיגולים דבר ברי הוא שתרומה עלתה בידו ואעפ"כ אמרת דבר קל הזה דבדרבנן אמרינן דדבר ברי שתרומה עלתה בידו וניתר כולן וה"נ כיון דחלה מדרבנן דבר ברי הוא שגם תרומה עלתה בידו ולפיכך בה' רבעים מצומצמים פטורה מן החלה דדבר ברי שגם תרומה עלתה בידו וכמו שכתב הר"ש ז"ל וע"ז פריך ויתביני' שניא היא עיגול בעיגולין שכבר בטלו כלומר מהיכי תיתי נימא דקלינן משום דסמכינן בדרבנן דדבר ברי שתרומה עלתה בידו דילמא משום שכבר בטלו דס"ד דאפילו בלא טחינה נמי בטל ונמצא שמה שנותן לכהן אחד מק' הוא משום גזל השבט. ע"ז משני דאינו כן דהא ר"י ור"י תרווייהו בשם ר"ז דאפילו חיטין בחיטין [דנבלל יפה] מ"מ טוחן דווקא ואז מתיר אלמא דאינו בטל רק כשטוחן והכא בעיגולין דאינו טוחן לא אמרינן שכבר נבטלו. אלא דמקלינן משום דבדרבנן אמרינן דדבר ברי הוא שתרומה עלתה בידו ונמצא לפ"ז דר"י ס"ל בעיגול בעיגולין דלא בעינן טוחן ומתיר ולפיכך לא קשה שניא היא עיגול בעיגולין שכבר בטלו ע"כ שפיר מילוהן דרבנן פליגי על בר פדיא (דמס' תרומות פ"ד) דס"ל התם בעיגולין דבעינן נמי טוחן ומתיר

וע"כ שפיר נקבע הסוגיא התם (בפ"ד דתרומות) והא דקאמר הכא מיליהון דרבנן פליגי הוא כדרך הש"ס הזה והא דמסיק בספק מדומע דחייבת הוא משום דהוי ספק דילמא לא הי' כאן תרומה כלל וכלל אבל אם יש בו בוודאי סאה תרומה כשנוטל ה' רבעים אמרינן דדבר ברי שגם תרומה עלתה בידו:

ולפי פירש הר"ש ז"ל בירושלמי לא על הדא איתאמרת אלא על הדא דאמר ר"י מדומע פטור מן החלה ספק מדומע חייב בחלה עלי' ר"י בר"ב בשם ר' אבינא הדא דתימר כשהיה יותר מה' רבעים אבל אם היה חמשת רבעים מצומצמים פטורה מן החלה כלומר לא אמרינן האי קולא דתרומה עלתה בידו רק לפי חשבון לפיכך אם יש כאן ה' רבעים מצומצמים בוודאי איכא בו חלק תרומה לפי חשבון אבל אם יש יותר מה' רבעים לא אמרינן דיהא ג"כ פטור מן החלה דאולי יש בו תרומה יותר לפי החשבון שנתערבה התרומה והגם דהוי זה ספק מ"מ ספק מדומע כזה חייב בחלה דכשיש בו ה' רבעים מצומצמים לא הוי ספק מדומע רק קלינן בי' ואמרינן דדבר ברי שחלק תרומה עלתה בידו אבל כשיש יותר מה' רבעים לא תלינן מספק דאולי יש בו תרומה יותר לפי החשבון שנתערבה ותהיה פטורה מן החלה ז"א דקמ"ל ר"י דספק מדומע חייב בחלה כן הוא לפי דעת ופי' הר"ש ז"ל דיותר מה' רבעים נקרא ספק מדומע ובה' רבעים מצומצמים הוי וודאי מדומע דלא מקלינן רק לפי חשבון תרומה שנתערב ולא יותר וסלקא כל הסוגיא בטוב טעם:

וכ"ז דאמרינן זאת הקולא הוא דווקא אי ס"ל דחלה בזה"ז דרבנן ולפיכך אמרינן הקולא דתרומה עלתה בידו אבל בחלה דאורייתא לא מקלינן בזה. ולפיכך לא קשה קושייתן על התוס' ז"ל (במסכת נדה) וכפי שכתבתי לעיל דהתם קאי אחלה דאורייתא:

ועפ"ז שפיר ניחא הגמרא דמס' נדה (דף מ"ז ע"א) דהקשינו לעיל האיך יתורץ לרבנן דבי רב ולר"ה ברי' דר"י דהאיך נעמיד הפלוגתא בין ת"ק ור"י ור"ש דלרבנן דבי רב דס"ל דלכו"ע חלה דאורייי' א"כ יקשה מ"ט דר"י ור"ש ולר"ה בדר"י יקשה מ"ט דר"מ ור"י דמחייבים בחלה כיון דלכו"ע חלה דרבנן אמאי לא אתי מדומע מדרבנן להפקיע חלה מדרבנן. בשלמא לפי הס"ד שפיר ניחא דבזה פליגי ר"מ ור"י ור"י ור"ש דר"מ ור"י ס"ל דחלה דאורייתא ולא אתא דימוע מדרבנן ומפקיע חלה דאורייתא ור"י ור"ש ס"ל דחלה דרבנן אבל לר"ה בדר"י דלכו"ע חלה דרבנן קשה מ"ט דר"מ ור"י ובמאי פליגי הנך תנאי אבל לפי הירושלמי הזה עולה כהוגן דר"ה בדר"י ס"ל כרב כהנא ושמואל בירושלמי הזה ע"כ שפיר לעולם כו"ע ס"ל דחלה דרבנן ופליגי בתרומה אי דאורייתא אי דרבנן דר"מ ור"י ס"ל דתרומה דרבנן ור"י ור"ש ס"ל דתרומה דאורייתא ע"כ שפיר ניחא לשיטת

רב כהנא ושמואל דכשנטל ה' רבעים מן המדומע הזה שנתערב סאה בצ"ט סאין וכיון דתרומה דרבנן לא עשאה הסאה אחד לכל הצ"ט סאין תרומה ואם שנוטל ה' רבעים מן הצ"ט וסאה הנ"ל לא אמרינן דדבר ברי הוא שלפי החשבון יש בו חלק תרומה ולפיכך ס"ל לרב כהנא דאינו מדמע להחולין שיהא החולין נחשבין כמו תרומה רק ברובו תרומה הוי תרומה והכא מיירי כשנפלה סאה אחת לתוך צ"ט סאין כדפרש"י ז"ל בהך ברייתא עיסה שנדמעה כגון שנפלה סאה לתוך צ"ט סאין של חולין ע"כ ס"ל לר"מ ור"י דחייבת בחלה דאפי' שנוטל ה' רבעים מצומצמים מ"מ החולין מצד עצמם אינן נחשבין כתרומה ע"י סאה תרומה דרבנן ורק דנימא דדבר ברי הוא שהתרומה עלתה בידו לפי חשבון התרומה. ז"א לשיטת רב כהנא דרק בעינן רובו תרומה לעשות מהחולין תרומה ולפיכך ס"ל לר"מ ור"י דחייבת בחלה ולא קשה אמאי חייבת ליתי דימוע דרבנן ויפקע חלה מדרבנן ז"א דהא תרומה דרבנן אינו מדמע להחולין באופן שהחולין יהא נחשבין תרומה וגם לא אמרינן שתרומה עלתה בידו ולפיכך שפיר חייבת בחלה ור"י ור"ש דס"ל דפטורה מן החלה הוא כמו דמסיק דסבר ר' יוסי דתרומה דאורייתא וחלה דרבנן וכיון דתרומה דאורייתא שפיר הוי המדומע מתרומה דאורייתא שהחולין ג"כ נחשבין לתרומה מדרבנן ואתי דימוע דרבנן ומפקע לחלה דרבנן ולפיכך לר"ה בדר"י דלכו"ע חלה מדרבנן ורק בתרומה איכא פלוגתא שפיר פליגי ר"מ ור"י ור"י ור"ש בתרומה אי מדאורייתא אי מדרבנן וכדברינו ולרבנן דבי רב ניחא נמי דאע"פ דס"ל דלכו"ע חלה דאורייתא מ"מ לא קשה אליבא דר"י ור"ש דאמאי פטורה מן החלה האיך אתי דימוע ומפקע חלה דאורייתא כמו דמקשה הגמרא לפי הס"ד נראה לפענ"ד דזה לא היה קשה רק לפום הס"ד אבל להמסקנא לרבנן דבי רב שפיר ניחא דהנה לכאורה קשה ג"כ על ר' יוחנן דר"י ס"ל אליבא דר' יוסי דבאמת ס"ל דתרומה בזה"ז דאורייתא כברייתא דסדר עולם כמו דאיתא במסכת יבמות (דף פ"ב ע"ב) ע"ש בסוגיא ובתוס' ז"ל שם א"כ בוודאי יקשה אליבי' קושית הגמ' הכא דע"כ כ"ל לר"י דחלה דרבנן אבל לר"י שפיר ניחא דר"י לטעמיה אזיל דס"ל בפסחים (דף מ"ד ע"א) דמדומע הוי דאורייתא בדאיכא כזית בכדי אכילת פרס ולפיכך שפיר ניחא להמסקנא אליבא רבנן דבי רב דלעולם חלה לכו"ע דאורייתא ולא קשה אמאי פטרי ר"י ור"ש מן החלה האיך אתי דימוע דרבנן ומפקע חלה דאורייתא ז"א דמיירי דאיכא כזית בכדי אכילת פרס והוי דימוע ג"כ דאורייתא ור"י ור"ש ס"ל דתרומה בזה"ז נמי דאורייתא ולפיכך בכזית בכדי אכילת פרס אתא דימוע דאורייתא ומפקע לחלה דאורייתא וכ"ת א"כ מאי טעמיה דר"מ ור"י דמחייבים בחלה הא דימוע הוי דאורייתא אי איכא כזית בכדי אכילת פרס ז"א דכיון דהשתא במסקנא מחלקינן בין

תרומה לחלה דאפילו חלה דאורייתא מ"מ תרומה מדרבנן וכן להיפך ע"כ שפיר איכא למימר דבזה פליגי דר"י ור"ש ס"ל דחלה ותרומה דאורייתא לפיכך שפיר אתא דימוע דאורייתא בכזית בכדי אכילת פרס ומפקע לחלה דאורייתא אבל ר"מ ור"י ס"ל דתרומה דרבנן ולפיכך חייבת בחלה כיון דחלה דאורייתא ובשלמא לפי הס"ד דסברוה דחלה ותרומה כהדדי נינהו ומאן דא"ל חלה דאורייתא תרומה דאורייתא לא מצינן לאוקמי פלוגתיי' רק בחלה דר"מ ור"י ס"ל דתרומה וחלה דאורייתא ודימוע מדרבנן ור"י ור"ש ס"ל דחלה ותרומה מדרבנן אבל להמסקנא שפיר ניחא כדברינו אליבא דרבנן דבי רב ולאליבא דר"ה בדר"י ע"כ פליגי בתרומה אי דאורייתא אי דרבנן ע"פ דברינו בהירושלמי הנ"ל. דאל"כ אמאי לא אתא דימוע דרבנן ויפקע חלה דרבנן ומ"ט דר"מ אם לא בדרך שכתבתי ודו"ק:

שם מעשר ראשון שהקדימו בשיבלין וכו' וכו' עיין במס' פסחים (דף ל"ה ע"ב):

שם אמר ר' יוסי כתיב את כל חלבו וכו' לא חלבו וחלב חבירו וכו' אמר ר' יוסי כתיב והרמותם וכו' בשמירח ואח"כ הפריש אבל אם הפריש ואח"כ מירח לא בדא כשהפריש ממנו עליו אבל אם הפריש ממקום אחר עליו לא בדא וכו' אין לזוז מפירוש הפ"מ ועיי' במ"ל שכ"כ בשם שדה יהושע ואכמ"ל:

שם הוי פליגין וכו' מ"ד חייב אפילו תרומה שבו חייבת וכו' וכו' הסוגיא הזה חמורה והרבה מגיהין בה ומהרי"ט אלגזי ז"ל מאריך בה הרבה ומפני הטעם המבואר בהקדמה קצרתי ודו"ק:

שם פשיטא על דרבנן בההין פחות משליש שאינו נגרר לענין מעשרות ר"ח בר יוסף שאל על דעתי' דר"א מהו שיהא נגרר לענין חלה כעיסת האורז נראה לפענ"ד הענין הספק של ר"ח בר יוסף הוא תלי בהנך ב' טעמים דגרירה לעיל בריש מכלתין דטעם אחד מריבוי ומיעוט דלאו לחם הוא וטעם הב' משום מצה וחמץ. ולהנך ב' טעמים קי"ל הסברא דגרירה לטעם הא' משום ריבוי ומיעוט דלא נקר לחם רק מחמשה מינין ע"כ אם עשה עיסה מן החיטין ומן האורז דקיי"ל דחייב בחלה משום הסברא דגרירה הוי ענין דגרירה דדרך עיסה הוא ודרך עיסה שנו כאן כמו בהן וסובן ומורסנן דאמרינן (לקמן בפ"ב) דדרך עיסה שנו כאן וכמו שכתבתי לעיל בשם הרמב"ן ז"ל ולטעם השני משום מצה וחמץ הוי הסברא דגרירה דע"י גרירה גורם להחמיץ גם להאורז ולשאר מינים כמו שמבואר כ"ז לעיל בשיטה דגרירה ע"כ ע"ז שפיר שאל ר"ח בר יוסף בפחות משליש ע"ד דר"א מהו שיהא נגרר לענין חלה כעיסת האורז ומיבעיא ליה אם נימא דע"י גרירה הוי לחם כמו בעיסת האורז דאמרינן דרך עיסה שנו כאן וה"נ הוי דרך עיסה ולפיכך לענין

עשרות ע"ד דרבנן פשיטא שאינו נגרר דבמעשרות הטעם דפטור בפחות משליש משום דאם נזרע אינו מצמיח כדאמר ר"ז וע"כ פשיטא שאינו נגרר אבל לענין חלה הטעם דפטור משום דלאו לחם הוא כדאמר לעיל אשכח תני בשם ר"א אינו חייבת בחלה ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח משום דלאו לחם הוא ע"כ שפיר מיבעיא לי' אם ע"י גרירה הוי פחות משליש דרך לחם כמו בעיסת האורז או לא ועוד י"ל דמיבעיא לי' בזה דמספקא לי' בהנך ב' טעמים הנ"ל וס"ל דלעולם דרך לחם הוא אבל כ"ז מיבעיא ליה אם מהני בזה דרך לחם אם אמרינן כלל הסברא דדרך לחם והענין דגרירה הוא משום דע"י גרירה נתחמץ אבל הענין דדרך לחם הוא לא אמרינן או דילמא הענין דגרירה משום דרך לחם הוא כטעם הא' ודרך הראשון נראה לי עיקר ודו"ק:

שם בנתים מהו ר"י בשם רשב"ל בנתים כבראשונה ר"י בשם רשב"ל בנתים כבאחרונה איזהו בנתים העושה עיסה מן הטבל חלה חייבת בתרומה תרומה חייבת בחלה ופירש בשדה יהושע בראשונה כמו שאמרו ברישא דמתניתין דחייבת בחלה באחרונה בסוף מתניתין דפטורה מן החלה וטעמא דה"ל כמדומע דמתניתין וקשה לי האיך הוי כמדומע הא גרסינן בירושלמי לעיל מה בין גדיש שנדמע לעיסה שנדמע גדיש שנדמע את אמר חייבת עיסה שנדמע את אמר פטורה ר' תנחומא בשם ר' חונא גדיש שנדמע עד שלא נדמע עבר והפריש ממנו תרומה אינה תרומה עיסה שנדמע עבר והפריש ממנו חלה אינו חלה דתנינן תמן המפריש חלה קמח וכו' הרי לפנינו דמדומע כל עיקר פטור שלה הוא משום דטרם חיוב חלה הוי עלה שם תרומה א"כ לפ"ז בעיסת טבל דהפריש תרומה בוודאי התרומה שמגבי' מעיסה זו חייבת בחלה ואין עלה שם דמדומע דהא עד שלא הפריש ממנה התרומה הרי היא חייבת בחלה לכן מחוורתא כדפירש במראה הפנים ז"ל ודו"ק:

שם א"ל ר"י ובלבד ע"י משקה עי' בפוסקים ז"ל ובשנו"א ז"ל דהאריכו הרבה בזה ואכמ"ל ודו"ק:

שם מיליהון דרבנן פליגון כהנא שאל לשמואל וכו' הרא"ש ז"ל העתיק הסוגיא הזה הכא משמע דקאי כל הסוגיא לענין המדומע דהכא ובאמת הסוגיא הזה איתא אות באות (בפ"ד דתרומות) ופירש שם הפ"מ ז"ל דעיקר הסוגיא שייך התם והכא אגב גררה נסבה ופירש שם מה שפירש ופירושו דחוק:

ובאמת נראה לפענ"ד דהסוגיא שייך הכא ומיליהון דרבנן קאי אפ"ד דתרומות כדרך הש"ס הזה וכן מוכח בשנו"א ז"ל דמעתיק הסוגיא הכא משמע דס"ל דהכא עיקר הסוגיא ובפירוש הענין פי' בס' נו"י ז"ל דשמואל לשיטתו דס"ל דתרומה בזה"ז דאורייתא

דס"ל קדושה ראשונה קידשה לע"ל במס' ב"ב (דף נ"ו ע"א) ע"כ גם חלה דאורייתא ולא אתי דימוע מדרבנן ומפקע לחלה דאורייתא ור"י ס"ל דתרומה בזה"ז דרבנן וה"ה לחלה ולפיכך דימוע מדרבנן מפקע לחלה דרבנן וע"ז מביא ראיה מעיגול בעיגולין דהוי מדרבנן וכמו דאיתא ביבמות (דף פ"א) עי"ש וכל דבריו תמוהין א' דכהנא גופיה ס"ל דהוי מדרבנן כדאיתא בהדיא (בפ"א דמס' תרומות) כמו שהבאתי לעיל וגם תיבת עיגול בעיגולין דדבר ברי הוא שתרומה עלתה בידו אין מקום לדברי' הללו לפי דרכו וגם אין מקום למיליהון דרבנן פליגי ע"פ דרכו ועי' לעיל בסוגיא דמדומע שת"ל ירדתי לעומק הענין ברוך ה' ע"ש:

הלכה ד

הלכה זו מבואר היטב וק"ל מאלי' ודו"ק:

הלכה ה

נחתום וכו' הממרח כריו של חבירו שלא מדעתו עי' באו"ז ומפני הטעם המבואר בהקדמה קצרתי:

שם ונעשית ביו"ט מתניתין דר"ש בן אלעזר הוא דתני אין עושין מיו"ט למוצאי יו"ט והתני ממלאה אשה קדירה בשר אע"פ שא"צ אלא חתיכה אחת קומקם חמין אע"פ שאינו שותה ממנו אלא כוס אחד אבל לאפות אינו אופה אלא צורכה דתני רשב"א אומר ממלאה היא אשה את התנור פת מפני שהפת יפה בשעה שהתנור מלא ע"כ לפי' המפרש פ"מ ז"ל דחוק והדברים פשוטים דפי' הירושלמי מובן על משקל הדעת הראשון דהירושלמי ס"ל דאתיא מתניתין כרשב"א דס"ל דהפת נאפה יפה בשעה שהתנור מלא ולפיכך ס"ל לתנא דמתניתין דבשעה שהרועים אוכלים ממנה דנעשית ביו"ט ואע"פ שהחלק של הכלבים נאפת ג"כ משום דס"ל כרשב"א דהפת נאפת יפה בשעה שהתנור מלא וע"כ אין טירחא שלא לצורך או"נ ביו"ט וכן פי' בס' פני יהושע ז"ל במס' ביצה (דף כ"א ע"א) ע"ש:

ומה שהקשה הפנ"י ז"ל על התוס' ביצה (דף כ"א ע"א) מן הירושלמי הזה על התוס' ז"ל בד"ה עיסה דמקשים על ר"ח דקאמר עיסה חציו של נכרים וחציו של ישראל אסור לאפותה ביו"ט משום דאפשר למיפלג בלישה וז"ל וא"ת האמר לעיל (דף י"ז) רשב"א אומר ממלאה אשה התנור פת מפני שהפת נאפה יפה בשעה שהתנור מלא ושרי לאפות ביו"ט אפילו לכתחילה וכ"ת דאתיא לת"ק והא הילכתא כר"ש דמתיר וי"ל דשאני התם דכל הפת של ישראל שהרשות בידו לאכול כל אחד ואחד או זה או זה ועוד דילמא מקלעי ליה אורחים אבל הכא דחציו של נכרים אסור לאפות ביו"ט עכ"ל

והקשה הפנ"י ז"ל דתירוצם הוא לנגד הירושלמי דהכא דהא בירושלמי בפ"ק דמסכת חלה מוקי המתניתין דעיסת כלבים דנאפת ביו"ט דאתיא כרשב"א והכא במס' ביצה מדמה הגמרא המתניתין דעיסת כלבים להא דעיסה חציו של נכרים וחציו של ישראל אלמא דהירושלמי מוקי כרשב"א וזה דל כדברי התוס' ז"ל דכתבו דעיסה חציו של נכרים וחציו של ישראל אינו ענין לדרשב"א ואילו בירושלמי מוקי כדרשב"א ע"ש ולפענ"ד נראה דאין כאן קושיא ושום סתירה מהירושלמי הזה לדברי רבותינו בעלי התוס' ז"ל הן אמת לפי פי' הפ"י בתוס' ז"ל הנ"ל שפירש שכוונת דבריהם דהתם בדרשב"א הוא דאמרינן דמותר לכתחילה לפי שליכא איסור דאורייתא משום דהוי כמו הואיל דלכל הפחות כל חדא וחדא חזיא לדידיה והוי כמו במסכת פסחים (דף מ"ח ע"א) ע"ש אבל הכא בחדא מיהת קצת לא חזיא אלא לנכרים ולפ"ז גם בעיסת כלבים נמי דכוותיה דהא בשעת דעיילי לתנורא מיהת איכא קצת מן העיסה דלא חזיא אלא לכלבים ולפ"ז בוודאי לא אתא מתניתין דעיסת כלבים כרשב"א משום סברת התוס' ז"ל דהתם שרינן אף מדרבנן מהסברא שהפת נאפה יפה בשעה שהתנור מלא משום דבלא"ה ליכא איסורא דאורייתא משום דכל חדא וחדא חזיא לי' בעידנא דקמעייל בתנורא אבל הכא דבוודאי קצת מהעיסה לא חזיא אלא לכלבים ע"כ איכא איסור דאורייתא אבל להמסקנא דמסיק הגמרא דאפשר לפייסן בנבילה א"כ הוי ממש כמו בדרשב"א דהא כל העיסה חזיא לדידיה בעידנא דקמעייל לתנורא והגם דבדעתו ליתן לכלבים מ"מ מכיון דבעידנא דקמעייל לתנורא חזיא לדידיה ע"כ ליכא אישור דאורייתא ושרי אף לכתחילה מטעם דמוקי בירושלמי דאתיא כרשב"א ולפיכך ע"פ המסקנא אין סותר הירושלמי לסברת התוס' ז"ל ודו"ק:

שם בסוף הפרק מנין שלא עשה כלום עד שמשייר מקצת ת"ל מראשית ולא כל ראשית עי' במהרי"ט אלגזי ז"ל בהלכות חלה ועי' בירושלמי יומא ברפ"ב והרים אין והרים אלא כו' ודו"ק:

סליק פרקא קמא

פרק ב

הלכה א

חבריא בשם ר"א רב"א בשם ר"א ר' הילא בשם רשב"ל כך משיב ר"ע את ר"א אין את מודה לי בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמחים וסלתות שהן חייבין בחלה ולא גידולי פטור הן והוא מקבל מני' א"ר אסי תמהני איך ר"ע מותיב את ר"א והוא מקבל

מיניה תמן עד שלא נכנסו לה למפרע ירשו דאר"ה בשם ר"ש בר נחמן לזרעך אתן אין כתיב כאן אלא לזרעך נתתי כבר נתתי מה מקיים ר"ע טעמיה דר"א לחם הארץ בספינה שנכנסה לארץ אם קרמו פניו מן החוט ולפנים חייבת מן החוט ולחוץ פטורה ע"ד דר"ע היא ספינתו היא עיסה תני היא הכנסתן שהכל הולך אחר קרימה בתנור מודים חכמים לר"ע בהכנסתן לארץ שהכל הולך אחר קרימה בתנור מן מה דר"ע מותיב לר"א והוא מקבל מני' ע"כ:

והנה פי' הפ"מ ז"ל דחוק מאוד ונראה לפענ"ד דה"פ מה מקיים ר"ע לחם הארץ דמשמע דקפיד הכתוב על לחם הארץ ע"ז משני דהא דכ"ר לחם הארץ דמשמע דבעינן מן הארץ לאו דבעינן דהתבואה יהיה מן הארץ אלא אפילו כשהתבואה מן חו"ל נמי נ"ל בה כיון דהכניסן לארץ ורבי רחמנא מן הקרא מביא אתכם שמה כיון שנכנס לא"י חייב אבל ע"ז קפיד רחמנא בקרא דלחם הארץ דבעינן שיתהווה לחם בארץ דווקא דיכניס תבואה מן חו"ל ויעשנה לחם בארץ אבל אי הכניס לחם מחו"ל פטור דע"ז קפיד קרא ולפיכך דייק התנא במתניתין ותני פירות חו"ל שנכנס לארץ דמשמע דווקא פירות לחוד הכני לארץ ועשאו לחם בארץ אבל אם הכניס לחם מחו"ל פטור וע"ז קאמר הוא הכנסתן שהכל הולך אחר קרימה בתנור דע"כ גם בהכנסתן עכ"פ בעינן דיתהווה לחם ביד ישראל כיון דמדמי ליה את שעת הכנסתן כמו הכניס מחו"ל לארץ ע"כ בעינן דוקא דיהא לחם בארץ דהוא אחר הכנסתן אבל אם היה לחם קודם הכנסתן לארץ דהיה אז דין חו"ל פטורה אפילו בשעה שהכניסו לארץ דעכשיו הוי דין א"י משום דרבי רחמנא לחם הארץ וע"ז קאמר מודים חכמים לר"ע בהכניסן לארץ שהכל הולך אחר קרימה בתנור מן מה דר"ע מותיב לר"א והוא מקבל מניה כלומר דלקמן (בפ"ג מ"ד) פליגי חכמים, ור"ע בענין נכרי שנתן לישראל עיסה במתנה אם עד שלא גלגלה חייבת ומשגלגלה פטורה אליבא דחכמים ור"ע אומר הכל הולך אחר קרימה בתנור והנה ב' פטורים מרבינן גבי חלה חדא בתבואת חו"ל וחדא בתבואת נכרים ופליגי רבנן בתבואת נכרים דממעט הכתוב מן עריסותיכם ע"כ ס"ל לרבנן דאם בשעת גלגול היתה של נכרים פטורה כיון דבשעת חיוב היתה ביד נכרים שבשעת חובתו היתה פטורה כלשון המתניתין שם ואילו בפטור דחו"ל מרבי הכתוב בהדיא דהולך אחר קרימת התנור דכ"ר לחם הארץ דבשעה שהכניסו לארץ חייב בחלה ע"י שעושה לחם והאי הוי ריבוי דמרבי דלא תימא הא דרבי רחמנא בפירות חו"ל שנכנסו לארץ הוא דווקא כשהכניס קודם גלגול אלא אם הכניס לאחר גלגול פטור מן החלה משום דבשעת חובתו פטורה היתה ע"ז מרבי לן קרא דלחם הארץ דכיון דעושה לחם בארץ חייבת בחלה דבארץ הלחם מחייבו דלא אזלינן בתר

הגלגול דחו"ל אבל הלחם דארץ מחייבו בחלה וע"ז קאמר הגמרא דעל דעתיה דר"ע הוא ספינתו הוא עיסה דלשיטת ר"ע בעצמו דס"ל גם בעיסה שהיתה בשעת גלגול בפטור ואחר הגלגול נכנסה ליד החיוב חייב כדס"ל במתניתין דפ"ג הנ"ל ע"כ אין חילוק זה בין אם הכניס מחו"ל לארץ בספינה או עיסה כלומר בעיסת נכרים וקאי על המתניתין דפ"ג הנ"ל דנחלקו בעיסה ע"ש וע"ז קאמר ע"ד דר"ע אין חילוק בין אם הכניס מחו"ל לא"י או עיסה דפליגי בפ"ג דלר"ע בכולן הולך אחר קרימת התנור דקרימת התנור דא"י מחייב אפילו לאחר הגלגול וכן קרימת התנור דיד ישראל מחייב אליבא דר"ע וע"ז קאמר תני הוא הכנסתן כלומר בשעה שנכנסו ישראל ארץ דמדמי ר"ע לפירות חו"ל שנכנסו לארץ. וע"ז קאמר מודים חכמים לר"ע בהכנסתן לארץ שהכל הולך אחר קרימת התנור כלומר הגם דחכמים פליגון עם ר"ע שם במתניתין בנכרי שנתן לישראל עיסה במתנה דס"ל לרבנן התם דאם אחר הגלגול פטורה משום דבשעת חובתן היתה פטורה ולפיכך לא נתחדש עתה חיוב ביד ישראל ע"י קרימת התנור מ"מ מודים חכמים בהכנסתן לארץ דאפילו אחר הגלגול מ"מ בהכנסתן לארץ ישראל קרימת התנור מחייב דקרימת התנור דא"י מחדש החיוב ואם היינו סוברים כר' יוסי דאמר בשם ר"ה בשם ר"ש ב"נ כבר נתתי דלמפרע ירשו. א"כ כשנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמחים וסלתות ביד נכרים לא דמי כמו שהכניס מחו"ל לארץ דנימא דקרימת התנור דא"י מחדש החיוב אע"פ שהיא אחר הגלגול מ"מ קרימת התנור דא"י מחדש החיוב מגזה"כ דלחם הארץ הנ"ל ז"א לר"ה בשם ר"ש ב"נ דס"ל למפרע ירשו. אלא לדידיה כיון דמעיקרא נמי א"י חשיבא הוי בהכנסן לארץ ומצאו קמחים וסלתות ביד נכרים דומה למתניתין דפ"ג הנ"ל נכרי שנתן לישראל עיסה במתנה דלחכמים פטורה אחר הגלגול דבשעת חובתה היתה פטורה וקרימת התנור דישראל אינו מחדש חיוב אבל מן מה דר"ע מותיב לר"א והוא מקבל מניה כדאמר לעיל דלא ס"ל למפרע ירשו אלא דמי ממש להכניס מחו"ל לארץ וכיון שכן דמי להכניס מחוץ לארץ לארץ לא איכפית לן על שבשעת גלגול היתה פטורה כיון דהקרמת התנור דהכנסת א"י מחדש החיוב מה איכפית לן מה שבשעת חובתה היתה ביד נכרים כמו דלא איכפית לן על שהיתה בשעת חובתה בחו"ל כיון דגזה"כ הוא דבכניסת א"י הקרימת התנור מחייב וז"ב ודו"ק:

שם ר"י בעי קומי ר' ירמיה בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמה לחה מהו שתהא אסורה משום חדש א"ל למה לא עד כדון לחה אפילו יבשה וכו' וכו' עד סוף הסוגיא עי' לעיל בדברינו בשיטה דחדש והארכתי שם בדברים נכונים ת"ל ע"ש ודו"ק:

שיטה דקדושה ראשונה קדשה לע"ל

שם רבנן דקיסרין בשם ר' חנינא במחלוקת כ"מ אשר תדרוך וכו' אין בכלל אלא מה שבפרט וכו' עד סוף הסוגיא ראיתי להעתיק בכאן ממכתבי השיטה דק"ר ק"ל וקל"ל שזה ענין רחב בש"ס וראיתי כמה גאוני עולם שהרחיבו בזה ואענה גם אנכי את חלקי בעזר ה' ית"ש ומפני שהוא נוגע הרבה בענין זה ע"כ הצגתי פה:

גרסינן במסכת שבועות (דט"ז ע"א) על מתניתין אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא ע"פ מלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי תודות ובשיר וב"ד מהלכין ושתי תודות אחריהן וכל ישראל איתמר ר"ה אמר בכל אלו תנן ר"נ אמר באחת מכל אלו תנן ר"ה אמר בכל אלו תנן קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתא וקידשה לעתיד לבוא ועזרא זכר בעלמא הוא דעביד ר"נ אמר באחת מכל אלו תנן קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתא ולא קידשה לעתיד לבוא ועזרא קדושי קדיש אע"ג דלא הוי אורים ותומים וכו' ע"כ ע"ש בסוגיא:

וקשה לי לכאורה קושיא עצומה לפום הך סוגיא דס"ל למ"ד דלא קידשה לעתיד לבוא דעזרא קדושי קדיש דגרסינן במס' יומא (דף נ"א ע"ב) הי' מהלך בהיכל עד שמגיע לבין שתי הפרוכת המבדילות בין קודש לבין קודש הקדשים וביניהן אמה ר' יוסי אומר לא הי' שם אלא פרוכת אחת בלבד שנאמר והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש וגו' ובגמ' שפיר קאמר ר"י ורבנן א"ל הנ"מ במשכן אבל במקדש שני כיון דלא הוי אמה טרקסין ובמקדש ראשון הוא דהוי ואיסתפקו להו רבנן בקדושתו אי כלפנים או כלחוץ ועביד שתי פרוכת ע"כ ופירשו התוס' ישנים ז"ל בד"ה מספקא לי' וכו' וז"ל ולר"י לא מספקא לי' לכך לא עביד אלא חדא אבל לא ידעינן לדידיה אי קדושת' כלפנים או כלחוץ ולרבנן נמי אי לא הוי מספקא לן לא הוי עבדי שתי פרוכת שאין לחוש אי מוסיפין על אויר ההיכל או בית קדשי הקדשים וא"ת בשלמא לצד פנים אסור לעשות פרוכת דדילמא נכנסין שם לצורך עבודת ההיכל והוא קדוש קדושת פנים אלא לצד חוץ למה לא יעשה מה יש לחוש וי"ל כי לפעמים נכנס שם כדי להקטיר קטורת על בין הבדים שבולטין בפרוכת כמין שני דדי אשה כדלקמן וא"כ היה מקטיר בחוץ ריב"א ז"ל עכ"ל:

ולפ"ז קשה הא כל עיקר הטעם דרבנן דהוצרכו לשני פרוכת הוא משום אמה טרקסין שהיה במקדש ראשון בקדושת דוד ושלמה ואיסתפקא להו רבנן בקדושתו או כלפנים או כלחוץ ע"כ דס"ל דקדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא דאי ס"ד דלא קידשה לעתיד לבוא א"כ תקשי למה לן למיעבד שתי פרוכת משום הך אמה טרקסין שהיה במקדש

ראשון ואיסתפקא להו בקדושתו מאי נפ"מ לן השתא בקדושה ראשונה מאי דהוה הא כבר נתבטל הקדושה אלא ע"כ דהת"ק ס"ל דק"ר קל"ל:

א"כ יקשה לן על התו"י ז"ל דחידשו פלוגתא חדשה בין ת"ק לר"י דלת"ק מספקא ליה בקדושת אמה טרקסין אי כלפנים או כלחוץ ולר"י לא מספקא ליה וכן התוס' ז"ל נמי בעי לאפושי פלוגתא בין ת"ק ור' יוסי בב' תירוצים א' דלר"י הוי ק"ק מלבד עובי הפרוכת ב' דלר"י פשיטא לי' באמה טרקסין עיי"ש ומה להו לרבותינו לאפושי פלוגתא חדשה בין ת"ק ור"י דהא יש לתרץ בפשיטות אליבא דר"י דהוא מרא דשמעתא דסדר עולם המרעיש בכולא תלמודא מאן תנא סדר עולם ר"י אשר ירשו וגו' ירושה ראשונה ושניה יש להן שלישית אין להם ופירש"י ז"ל דירושה ראשונה ושניה יש להן כלומר דבעי ירושה אבל שלישית אין להם כלומר בעי מיהדר ומירתא דירושה עומדת היא ואשמעינן האי קרא דלא בטלה קדושת הארץ לאחר חורבן בית שני אבל משגלו גלות ראשונה בטלה קדושת הארץ עיי"ש הרי דר"י ס"ל דק"ר לא קידשה לעתיד לבוא והגם שהתוס' ז"ל במס' יבמות (דף פ"ב ע"ב) מחלקין בין קדושת הארץ לקדושת הבית אליבא דר"י דס"ל כר"י היינו דווקא אליבא דר' יוחנן משום ההכרח דקשה לן מר' יוחנן אר"י אבל לר"י אין לנו שום הכרח לחלק בין קדושת הארץ לקדושת הבית ואימא לכולהו ס"ל בסדר עולם דלא קל"ל בין לקדושת הארץ בין לקדושת הבית. ואפילו לר"ל דס"ל דר' יוסי תני לסדר עולם ולא ס"ל כלומר דס"ל דאפילו קדושה שלישית יש להן א"כ ע"כ דק"ר לא קל"ל. ואיזה הכרח דחק לן לחלק אליבא דר' יוסי בין קדושת הארץ לקדושת הבית דילמא ס"ל כהנך תנאי דס"ל דגם לקדושת הבית לא קידשה לעתיד לבוא כמו במס' שבועות (דף ט"ז ע"א) הנ"ל (ועיין בתוס' ז"ל במס' זבחים (דף ס' ע"ב) ד"ה מאי עי"ש דר"י אליבא דר' ישמעאל ע"פ הגירסא שם אי קידשה אי לא עיי"ש ועיין במהרש"א ז"ל בתוס' ז"ל יבמות (דף פ"ב) הנ"ל עיי"ש] מלמעבד פלוגתא חדשה בין ת"ק ור"י דידן בענין שתי פרוכת דלרבנן מספקא להו באמה טרקסין דבית ראשון ולר"י פשיטא הא בפשיטת מצינן לתרוצי דלעולם לר"י מספקא ליה ג"כ כמו לת"ק וליכא פלוגתא חדשה בין ת"ק ור"י בזה רק ר"י לטעמיה בסדר עולם. דהא ע"כ רבנן ס"ל דקדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא כדכתיבנא וממילא ר"י לטעמיה אליבא דר' יוחנן דמאן תנא סדר עולם ר' יוסי וסבר כוותיה א"נ אליבא דר"ל סבר ר"י דלא קידשה כלל אף בבית שני לעתיד לבוא וממילא ס"ל דלא הוי אלא פרוכת אחת בלבד דמאי אכפית לן בקדושתיה דהיה לו במקדש ראשון כיון דכבר נתבטל ועזרא קדושי קדיש ליה בקדושה חדשה והרי לדעת הראב"ד ז"ל בפ"ו מה' בית הבחירה דפסק כמ"ד לא קידשה לעתיד לבוא

וכתב שם אפילו לר"י דס"ל דקדושה שניה קידשה לעתיד לבוא היינו דווקא קדושת הארץ אבל קדושת הבית לא קידשה לע"ל ומסיים שם הראב"ד ז"ל לפיכך הנכנס עתה במקום מקדש אינו בכרת עיי"ש וא"כ יש לאמר כמו כן אליבא דר"י דסגי בפרוכת אחת והגם דמספקא לן בקדושת אמה טרקסין דמקדש ראשון או כלפנים או כלחוץ מ"מ מאי איכפת לן דהא כתבו בתו"י ז"ל הנ"ל דאי היה פשיטא לן באמה טרקסין אין נחוש אי מוסיפין על אויר ההיכל או על בית קדשי הקדשים ורק כל עיקר משום דמספקא לן אי כלפנים אי כלחוץ לכן אין להוסיף האמה טרקסין להיכל דילמא קדושתי' לפנים ונמצא הולך בקדשי קדשים אבל אליבא דר"י מאי אכפית לן הא קדו"ר בטלה. וכן נמי קשה דיכניס האמה טרקסין בלפנים ואי משום חששא דילמא קדושתו כלחוץ מאי איכפית לך אליבא דר"י כיון דס"ל דבקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא ומשגלו ראשונה בטלה קדושתי' וקאמר הגמ' במסכת שבועות (דף ט"ז ע"א) הנ"ל דלהאי מ"ד עזרא קדושי קדיש בקדושה חדשה אם כן אפילו אם קדושתי' כלחוץ מ"מ יקדשו אותו בקדושה חדשה בקדושת ק"ק כמו דקדשו את כל המקדש ובשלמא לת"ק דס"ל דק"ר קל"ל נא קשה כנ"ל דיכניס האמה טרקסין לפנים ויקדש אותו בקדושה חדשה. ז"א דהא עזרא לא היה יכול לקדש אותו וכל קדושתו רק מקדושה הראשונה ומכיון דאיתקדש האמה טרקסין בקדושת היכל לעולם הוא בקדושת היכל ע"כ אי אפשר להכניס בפנים דילמא מקטיר בחוץ אבל לר"י דס"ל דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא וע"כ עזרא קדושי קדיש דבאחת מכל אלו תנן כהך סוגיא דמס' שבועות (דף ט"ז ע"א) הנ"ל ומכיון דכל המקדש נתקדש ע"י עזרא בקדושה חדשה א"כ מאי איכפית לן אם יכניסו את האמה טרקסין לפנים וא"כ למה לן לאפושי פלוגתא חדשה בין ת"ק לר"י באמה טרקסין הא לר"י בלא"ה לא איכפית לן כיון דקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא א"כ לפ"ז אין כאן חשש להכניס האמה טרקסין או לפנים או לחוץ:

אכן אין כאן מקום קושיא אליבא דר"י כי אם שאין חשש להכניס האמה טרקסין לפנים אבל זאת לא קשה דהא יכול להכניס האמה טרקסין לחוץ וברור הדבר בעיני דע"כ לא הכשיר הראב"ד ז"ל לכנוס עתה במקום מקדש אפילו אי לא קידשה לע"ל דהא בהדיא גרסינן במס' ע"ז (דף נ"ב ע"ב) בה גנזו בית חשמונאי את אבני המזבח ששיקצו אנשי יון וכו' וכו' נתברינהו אבנים שלימות אמר רחמנא לינסרינהו לא תניף עליהם ברזל אמר רחמנא ופריך הגמ' ואמאי לתברינהו ולישקלו לנפשיי' מי לא אמר רב אושעיא ביקשו לגנוז כל כסף וזהב שבעולם משום כספא ודהבא של ירושלים והוינן בה ירושלים הוי רובא דעלמא אלא אמר אביי ביקשו לגנוז כו' כו' עד שמצאו לה מקרא מן התורה שהוא

מותר ובאו בה פריצים וכו' התם נא אשתמש בהו לגבוה הכא אישתמש בהו לגבוה לאו אורח ארעא לאישתמושי בהו הדיוטא ע"כ הרי לפנינו מפורש הגם דאבני המזבח יצאו לחולין כדאמר שם בסוגיא מקרא אשכח ודרוש ובאו בה פריצים וחיללוה ויצאו אבני המזבח לחולין מ"מ גנזו ואסור להשתמש בהו הדיוט וא"כ מקום המקדש נמי אפילו למ"ד דלא קל"ל ובטלה קדושתה מ"מ אסור לכנוס שמה דלא גרע מאבני המזבח הנ"ל שגנזו בית חשמונאי והראב"ד ז"ל דקדק בלשונו הטהור דכתב לפיכך הנכנס עתה שם חין בו כרת משמע דאינו מוציא רק כרת ולעולם איסורא איכא כפו הסוגיא דמס' ע"ז (דף נ"ב ע"ב) הנ"ל ע"כ לפ"ז אי אפשר להכניס האמה טרקסין לחוץ דילמא קדושתי' כלפנים והגם דעכשיו בטלה קדושתי' מ"מ אסור להורידו לקדושה קלה ממנה דהרי גרסינן במס' פסחים (דף כ"ו ע"א) ובמס' יומא (דף כ"ג ודף ס') והניחם שם מלמד שטעונין גניזה ר' דוסא אמר ראוין הן לכהן הדיוט ומאי והניחם שם שלא ישתמש בהם יוה"כ אחר ופריך הגמ' למ"ד דס"ל דכיון דנעשית מצותו אין בו מעילה משום דס"ל דכיון דנעשית מצותו יצא לחולין ולא קרינן בי' קדשי ה' כדפרש"י ז"ל בכמה מקומות והרי תרומת הדשן יש בה מעילה אף אחר שנעשית מצותו ומשני משום דהוי תרומת הדשן ובגדי כהונה שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין תרומת הדשן הא דאמרן בגדי כהונה דתניא והניחם שם מלמד שטעונין גניזה הניחא לרבנן אלא לר"ד וכו' מאי איכא למימר ויש ספק לכאורה בפשט דברי הגמ' דלכאורה מצינן למימר דהגמ' מקשה דאליבא דר"ד לא נעשית עדיין מצותן ואפילו יש בו מעילה מ"מ לא מצינו ב' כתובים הבאין כאחד לענין נעשית מצותו דהא לר"ד לא נעשית עדיין מצותו כן היה לכאורה נראה לפרש קושית הגמ' אבל רש"י ז"ל במס' יומא (דף ס') מפרש דהכי מקשה הגמ' דאליבא דר"ד לא מצינו ב' כתובים לענין נעשית מצותו ומועלין בו דהא לדידי' דס"ל דראוין הן לכהן הדיוט ע"כ אין בו מעילה דהא קיי"ל בגדי כהונה אין מועלין בו וע"כ לא מצינו לר"ד דיהא נעשית מצותו ומועלין בו בבג"כ וא"כ לא הוי ב' כתובים עיי"ש הרי חזינן דרש"י ז"ל ס"ל דאפילו אליבא דר"ד נמי נעשית מצותו קרינן ביה ובאמת מה שדחקו לרש"י ז"ל לפרש כן ולא מפרש בפשיטות דאליבא דר"ד לא נעשית עדיין מצותו כדכתיבנא וראיתי בפני יהושע ז"ל במס' קדושין דמרגיש בזה ונראה לפענ"ד לתרוצי קושיתן על רש"י ז"ל כמו שמבואר בכתבים שלי משום דמסיק בברייתא רבי אומר ב' תשובות בדבר חדא דאבנטו של כה"ג לא זהו אבנטו של כהן הדיוט ועוד בגדים שנשתמשה בהם קדושה חמורה תשמש בהם קדושה קלה ואי ס"ד דלר"ד לא נעשית עדיין מצותו דמתחילה הוקדשו הבגדים לכה"ג ביום הכפורים ולאחר יוה"כ יהיה בגדי כהונה לכהן הדיוט א"כ

מאי מקשה רבי בגדים שנשתמשה בהם קדושה חמורה תשמש בהם קדושה קלה ואם שמתחילת ההקדש נתקדש כן לא הוי קשה לן האיך מותר שנשתמשה בהם קדושה חמורה להשתמש קדושה קלה הלא מתחילה הוקדש כן ובהדיא שנינו במס' נדרים א כ"ט ע"א) שור זה עולה ל' יום ולאחר ל' יום שלמים כל ל' יום עולה ולאחר ל' יום שלמים והוי מקדושה חמורה לקדושה קלה כדאיתא שם בהדיא בסוגיא עיי"ש אלמא כל היכא דתחילת ההקדש הי' כן לא אמרינן אין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה ואימתי אמרינן אין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה היינו דווקא באם שהוקדש מתחילה לקדושה חמורה לבד ע"כ אסור להורידו לקדושה קלה אח"כ אבל אם בתחילת ההקדש הוקדש ע"מ כן לא אמרינן אין מורידין וכו' וא"כ ע"כ הכא דפריך רבי בגדים שנשתמשה בהם קדושה חמורה ישתמש בהם קדושה קלה ע"כ דלא נתקדש רק לבגדי כה"ג ליוה"כ לבד וע"כ אפילו לר"ד קרינן בהו נעשית מצותו דהא לא נתקדשו רק בגדי כה"ג ליוה"כ ומכיון דעבר יוה"כ דאסורין לעולם ואינן ראוין לקדושה הזה דהא לא ישתמש בהם ביוה"כ אחר ע"כ נעשית מצותן נקרא לפיכך פרש"י ז"ל דלר"ד הגם דמצינו בבגדי כהונה דנעשית מצותו אבל לא מצינו דמועלין בו משום דס"ל ראוין הן לכהן הדיוט וקיי"ל דבגדי כהונה אין מועלין בהם ע"כ לא הוי אליבא דר"ד ב' כתובים לענין נעשית מצותו ומועלין בו:

וא"כ חזינן דלשיטת רש"י ז"ל נקרא נעשית מצותו ואין בו צורך גבוה עוד ולא קרינן ביה קדשי ה' כדפרש"י ז"ל בכמה מקומות ואפילו הכי כשהכשיר ר"ד לבגדי כהן הדיוט קפריך רבי בגדים שנשתמש בהם קדושה חמורה תשמש בהם קדושה קלה והרי הכא דנעשית מצותו ולא קרינן ביה קדשי ה' ואעפ"כ אסור להשתמש בהם קדושה קלה א"כ חזינן בפירוש הגם דבטלה קדושתי' מ"מ אסור להורידו לקדושה קלה כי אם יגנוזו וא"כ ה"נ אי אפשר להכניס האמה טרקסין לחוץ דילמא קדושתי' כלפנים. ואי דלר' יוסי בטלה קדושתי' דקדושה ראשונה לא קידשה לע"ל מ"מ אסור להכניסו לחוץ ולהורידו לקדושה קלה דדילמא הוא מק"ק אפילו שבטלה קדושתו כשגלו מכל מקום יקשה נשתמש בו קדושה חמורה ישתמש קדושה קלה דאסור להורידו מקדושתו:

אכן זאת ישאר בקושיא ע"פ הסוגיא דמס' שבועות (דף ע"ז ע"א הנ"ל) דלמ"ד לא קידשה לע"ל עזרא קדושי קדיש את כל המקדש בקדושה חדשה דקדושה ראשונה בטילה א"כ יכניסו האמה טרקסין לפנים דהא מעלין בקודש ואין לחוש אי מוסיפין על אויר בית קדשי הקדשים כדאיתא בתו"י ז"ל וכל חששא היא דילמא מקטיר בחוץ ז"א דזה דווקא למ"ד דק"ר קידשה לע"ל ובכל אלו תנן א"כ אפילו אם יכניסו אותו לפנים לעולם בקדושת

חוץ עומדת אבל למ"ד דק"ר לא קידשה לע"ל ובאחת מכל אלו תנן ועזרא קדושי קדיש לכל המקדש קדושה חדשה וא"כ אם יכניסו אותו לפנים לא הוי כמקטיר בחוץ דיתקדש בקדושת פנים ומעלין בקודש וכבר כתבתי לעיל בשם תוס' ישנים ז"ל דאין לחוש אי מוסיפין על אויר בית קדשי הקדשים ואע"ג דגרסינן במס' זבחים (דף ל"ג ע"א) וליעבוד פישפוש אבייי ורבא דאמרי תרווייהו הכל בכתב וגו' כלומר דאסור להוסיף על הבנין וכן פירש"י ז"ל כך אמר דוד כל פתחי העזרה ומידותי' ובנין כל הבית נמסר לי מיד ד' ואין להוסיף על החשבון והקשו בתוס' ז"ל ד"ה וליעבד והא דמוסיפין על העיר ועל העזרות היינו היכא דאיכא למימר קרא אשכח ודרוש כההיא דסוכה (ד' נ"א) וכו' וכו' עיי"ש ומ"מ ס"ל להתוס' ישנים ז"ל דמותר להוסיף על אויר בית קדשי הקדשים משום דאינו מוסיף בבנין כי אם באויר לחוד הוא מוסיף ולא שייך ע"ז הכל בכתב וגו':

ול"ל דאימתי ס"ל להתוס' ז"ל דמותר להוסיף על האויר ולא חיישינן להכל בכתב כשאינו מוסיף על הבנין היינו דווקא באם הי' פשיטא לן דאמה טרקסין שייך לפנים א"כ אינו מוסיף קדושה בקרקע וקדושת הקרקע הוא כמו בכתב ורק אויר לחוד הוא דמוסיף ע"ז לא חיישינן להכל בכתב אבל כשמספקא לן דילמא קדושתי' כלחוץ לא מצינן להכניס האמה טרקסין לפנים דדילמא הי' קדוש במקדש ראשון בקדושת חוץ ואע"ג דהשתא בטל קדושתי' ועזרא קדושי קדיש בקדושה חדשה מ"מ אסור להכניס את האמה טרקסין לפנים ולקדשו בקדושת פנים משום דהכל בכתב ואי דאינו מוסיף רק על האויר לחוד ז"א דהא הכא מוסיף על הקדושה דמכניס אמה יתירה בקדושת פנים ובכתב לא נתקדש והרי אסור להוסיף אמה יתירה בקדושת פנים דבשלמא אם הי' הקדושה כמו שהי' בכתב רק דחסר הכותל ע"פ נביא ונמצא דאינו מוסיף על הבנין רק דממילא ניתוסף האויר ולא קפדינן למיעבד שתי פרוכת על המקום אמה כדי שלא יהיה הוספה על האויר ז"א דלא חיישינן אי מוסיף על האויר מכיון דאינו מוסיף קדושה דהא בכתב נמי הי' הקדושה מן האויר בקדושת פנים ועכשיו אינו מוסיף לא בבנין ולא בקרקע אבל אי קדושתי' כלחוץ נמצא דמוסיף על הקרקע בקדושת פנים:

אבל ז"א דאי אין מוסיף על הבנין אין לחוש ג"כ אי מוסיפין על הקרקע בקדושה דכל איסור דאסור להוסיף על הכל בכתב הוא דווקא בבנין אבל להכניס קרקע בחוץ ולהוסיף קדושה על קרקע בחוץ אין בכך כלום כיון דאינו מוסיף בבנין וראי' גמורה לזה דהא גרסינן בכמה מקומות גבי ויעמוד יהושפט בקהל יהודה בחצר החדשה מאי חצר חדשה א"ר יוחנן שחידשו בה דברים ואמרו טבו"י אל יכנס במחנה לוי' ופרש"י ז"ל במס' פסחים (דף צ"ב ע"א) שהוסיפו בה קדושה ועשאוה כמחנה שכינה לענין טבו"י אלמא דמותר

להוסיף קדושה חדשה בקרקע מבחוץ והגם דנא נתקדש הקדושה דטבו"י אל יכנס כי אם בקדושת הבית מ"מ הוסיפו באותו קדושה מחוץ לבית אלמא דאינו נקרא מוסיף על הכתב אי מכניס עוד קרקע מבחוץ באותו קדושה אי אינו מוסיף בבנין והתם ל"ל דקרא נמי אשכח ודרוש ז"א דא"כ אמאי אמר ר"י דבר תורה אפילו עשה לית ביה עיי"ש:

נמצא למדין אנחנו מתוך התוס' ישנים ז"ל ומתוך הסוגיא דמצורע שחל שמיני שלו בערב הפסח דאין לחוש אי מוסיף על האויר וכן אין לחוש להוסיף קדושה בקרקע מבחוץ לבית רק שאינו מוסיף בבנין א"כ חוזר קושיתנו לדוכתי' לר"י דס"ל דק"ר לא קידשה לע"ל אפילו אי הי' מספקא באמה טרקסין בקדושתי' אי כלפנים אי כלחוץ מ"מ מה חשש יש כאן להכניסו לפנים דאפילו אם הי' קדוש בקדושת חוץ במקדש ראשון מאי איכפת לן הלא השתא יתקדש בקדושת פנים כמו דעזרא קדושי קדיש לכל המקדש בקדושא חדתא כן יקדש נמי את האמה טרקסין בקדושת פנים דאין לחוש אי מוסיף על האויר ועל קדושה חדשה כיון דאינו מוסיף מאומה בבנין:

ואין לתרוצי דאי לר"י מספקא ליה באמה טרקסין אי כלפנים אי כלחוץ לא הי' יכול להכניס האמה טרקסין לפנים הגם דאינו עובר על הכל בכתב כשיוסיף על האויר ועל הקדושה חדשה בפנים מ"מ עובר על הכל בכתב דממעט בקדושת היכל דכשם שאסור להוסיף על החשבון כן אסור נמי לפחות מן החשבון כמו שכ' הגאונים ז"ל הסברא הזאת ובודאי פשיטא שאסור למעט מידת ההיכל ממה שניתן בכתב וא"כ הכא ימעט בקדושת ההיכל ממה שהי' בכתב דדילמא בכתב הי' קדוש האמה טרקסין בקדושת היכל ועכשיו ימעט קדושת ההיכל ואימתי אמרינן דמותר להוסיף קדושה במקום חדש היינו דווקא שאינו עובר על הכל בכתב במקום חדש אבל הכא הרי עובר על הכל בכתב במקום חדש דבכתב ניתן האמה לקדושת היכל והוא מקדשו בקדושת ק"ק. והתם במחנה לוי' אינו עובר על הכל בכתב דהתם אינו ממעט בקדושת מחנה לוי' דעדיין הוא מחנה לוי' לכל דבר רק לענין טבו"י הוסיפו בו קדושה חדשה ועשאוה כמחנה שכינה אבל הכא האיך רשאי למעט מידת ההיכל והגם דבמידה לא ימעט אבל בקדושה יתמעט דמיעקר מני' שם קדושת ההיכל מן המקום ההוא ונקרא ק"ק ונמצא דעובר על הכל בכתב:

אבל ז"א דבוודאי לא יעבור על הכל בכתב כשימעט המקום אמה טרקסין שעמד עלי' הכותל מקדושת היכל משום דכללא כיילינן בכולא תלמודא אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו וכבר הבאתי להך סוגיא לעיל ופרש"י ז"ל מכיון דנעשות מצותו אין בו צורך גבוה ולא קרינן בי' קדשי ד' עיי"ש. והנה כל הקדשים איתקדשו לקדושתן לאותו דבר

שנתקדש למצותן כמו בגדי כהונה ואברים ופדרים וכל הקדשים וכן ההיכל נתקדש לקדושתי' ועבודה וזהו למצותו:

וא"כ האי אמה טרקסין ע"כ למאי נתקדש המקום האמה הזה ע"כ לעמידת הכותל וזהו למצותו ובע"כ במקדש שני דהגביהו להכותל ע"פ נביא ואי איפשר להעמיד הכותל גבוה של מ' אמה בעובי אמה כדפרש"י ז"ל ע"כ אי אפשר עוד לקיים מצותו בהך אמה טרקסין ואין בו צורך גבוה עוד דהא מצותו כבר נעשית ואי דאיכא בו עוד איזה צורך מ"מ נקרא נעשית מצותו דהא בכ"מ דנעשית מצותו נמי איכא בו עוד איזה צורך מ"מ מכיון דלדבר דהוקדש למצותו נעשית מצותו ואין בו עוד צורך לאותו מצוה שהוקדש לה נקרא נעשית מצותו וא"כ ה"נ מכיון דנתקדש רק להכותל ועתה שאין צורך בכותל נקרא נעשית מצותו וא"כ אפילו אם יקדשו את האמה טרקסין להיכל מ"מ לא יוקדש כמו שהי' בכתב דאין בו צורך גבוה למה שהי' בכתב לכן אינו עובר על הכל בכתב כשאינו מקדש להאי אמה לקדושת היכל כיון דאין בו צורך גבוה על מה שהי' בכתב וע"כ אינו מחויב לקדשו בקדושת היכל כמו שהי' בכתב דהא אי אפשר על מה שהי' בכתב ולקדשו קדושה למצוה חדשה דהוא לעבודה אינו מחויב כמו בכל דבר דנעשית מצותו ובשלמא כל ההיכל נתקדש למצותו לעבודה ע"כ אין למעטו ממידתו משום הכל בכתב אבל האי אמה נתקדש למצותו דהוא הכותל ואין בו צורך עוד דלא נתקדש לעבודה כי אם לדבר אחד להעמדת כותל ועכשיו אין בו צורך והגם דקדושת המקום הוא עד ארעית תהומא כדאיתא במס' זבחים (דף כ"ד ע"א) כי קדיש דוד וכו' לעולם פשיטא ליה דעד ארעית דתהומא קדיש וכו' עיי"ש מ"מ על מה נתקדש רק למצותו דהוא לעבודה שעל גבי הקרקע נתקדש בקדושת היכל וא"כ הכא דלא נתקדש רק על הכותל וכי יש עבודה ואיזה נפ"מ בקדושתו בארעית דתהומא מתחת לכותל ולא נתקדש מעיקרא האי מקום עד ארעית דתהומא רק להעמדת הכותל וא"כ קמה ונצבה קושיתנו לעיל דלמה לן לאפושי פלוגתא חדשה בין ת"ק ור"י בענין אמה טרקסין דלרבנן מספקא להו ולר"י פשיטא לי' הא לעולם איכא למימר דלר"י נמי מספקא ליה בקדושתי' אי כלפנים אי כלחוץ ומ"מ סגי בפרוכת אתת ומכניסו להאמה טרקסין לפנים דאזיל לטעמי' דס"ל דקדושה ראשונה לא קידשה לע"ל וא"כ מה איכפת לן בקדושת אמה טרקסין שהי' במקדש ראשון הלא כבר בטלה קדושתו ונהי דלא אפשר להכניסו להיכל מפני שאין מורידין כמו שבארתי אבל הלא אפשר להכניסו בפנים לפום הך סוגיא דמס' שבועות (דף ט"ז ע"א) הנ"ל דלמ"ד דלא קידשה לע"ל עזרא קדושי קדיש א"כ אין חשש הקטרה בחוץ דהא יוקדש כלפנים ע"י עזרא כמו כל המקדש ואינו עובר על הכל בכתב כמו

שביארתי דאין לחוש אי מוסיפין על אויר בית קדשי הקדשים וגם אין לחוש להוסיף על הקדושה במקום חדש בקדושה חדשה וגם אין ממעט בהיכל ע"פ הכתב משום דכל הנפ"מ של הקדושה עד ארעית דתהומא הוא רק למצותו של העבודה והכא האי אמה טרקסין כל עיקר מצותו רק לכותל שעלי' ע"פ הכתב ועתה נעשית מצותו ואין בו צורך גבוה עוד:

ונקדים עוד קושיא אחת בסוגיא דשבועות ויתורץ ב' הקושיות אלו חדא בחברתה בע"ה יתברך למ"ד באחת מכל אלו תנן קשה לי לכאורה דגרסינן (במס' חלה פ"ב) עפר חו"ל שנכנס בספינה לארץ חייב במעשר ובשביעית אר"י אימתי בזמן שהספינה גוששת אבל אין הספינה גוששת פטורה ע"כ וגרסינן בירושלמי רבנן דקסרין בשם ר"ח במחלוקת כל מקום אשר תדרוך כף רגליכם אין בכלל אלא מה שבפרט וכר"י מתיבן לר"י אם בספרי א"י והא כתיב מהמדבר והלבנון הזה וגו' אלא אם אינו ענין לספרי א"י תנוהו ענין לספרי חו"ל מעתה מה שהי' דוד הולך ומכבש בארם נהרים ובארם צובה יהא חייבין בחלה שניא היא שהי' דוד מניח ספרי א"י ומכבש ספרי חו"ל הוי בעי מימר מ"ד תמן חייב אוף הכא חייב ומ"ד תמן פטור אוף הכא פטור אפילו כמ"ד תמן פטור וכו' וכו' וה"פ ע"פ פירוש המפרשים וכך מורה הפשע בפשיטות דתלי הירושלמי הפלוגתא שבין ת"ק ור"י במתניתין בעפר חו"ל שבא בספינה לארץ דלת"ק מחייב במעשר ובשביעית משום דלת"ק הוי העפר חו"ל שבא לארץ כעפר א"י וחייב במעשר וכן בשביעית דהוי כמו שנתוסף על א"י מחוץ לגבול א"י דלת"ק הוי קדוש בקדושת א"י וכן כשהכניס עפר מחו"ל לתוך הארץ הוי כמו שנתוסף על הארץ ויש לו דין עפר ארץ ישראל ור"י לטעמי' דס"ל דאם נתוסף על ארץ ישראל מחוץ לגבול לא הוי קדוש בקדושת ארץ ישראל והילכך כשהכניס עפר חו"ל לתוך ארץ ישראל לא הוי קדוש בקדושת א"י ואזדי ר"י ורבנן לטעמי' דלר"י דדרש אין בכלל אלא מה שבפרט והאי כ"מ אשר תדרוך לא קאי על הוספה מחוץ לגבול אלא קאי על הפרט מהמדבר והלבנון א"כ הכא שהכניס עפר מחו"ל לארץ נמי אין בו קדושה של א"י דס"ל דהיספה מחוץ לגבול אינו קדוש בקדושת א"י אבל רבנן לטעמם דס"ל דהוסיף עפר מחוץ לגבול הוי קדוש בקדושת א"י כן נמי כשהכניס בתוך הגבול מחוץ לארץ דומה כשהוסיף על א"י והרי הוא כעפר ארץ ישראל והגם דהוספה מחוץ לגבול דהוי לרבנן בקדושת א"י הוא דווקא כשנתוסף ע"פ מלך ומ"מ מדמה הירושלמי כשנתוסף בתוך הגבול שלא ע"י מלך לכשנתוסף מחוץ לגבול ע"י מלך וכן כ' המפרשים ז"ל עיין שם (וזה שלא כסוגית הבבלי (בגיטין דף ז') דתלי הגמ' פלוגתתן בענין עציץ נקוב וה"ה בעפר א"י נמי הכי הוי וכן איתא במפרשים ז"ל:

וקשה לי לכאורה על הדא שמעתא דגרסינן במס' סוטה (דף ט"ז ע"ב) על הדא מתניתין להיכל ופנה לימינו ומקום הי' שם אמה על אמה וטבלא של שיש וטבעת היתה קבוע בה כשהוא מגבי' ונוטל עפר מתחתי' ונותן כדי שיראה ע"פ המים ת"ר ומן העפר אשר יהי' יכול יתקן מבחוץ ויכניס ת"ל בקרקע המשכן יכול יחפור בקרדומות ת"ל אשר יהי' הא כיצד יש שם הבא אין שם תן שם ע"כ ופרש"י ז"ל אי לא הוי כתיב בקרקע הא"מ בעינן מקרקע המשכן ממש אבל השתא דכתיב בקרקע משמע דאינו מקפיד אלא שיכניס עפר להיכל ובד"ה אי בקרקע קדרשינן ולא כתיב אשר יהי' יכול לא מצא עפר תיחוח נוח ליטול יחפור שם בקרדומות ת"ל אשר יהי' וכו' ש"מ לא הקפיד אלא שיהא מונח בקרקעית המשכן שעה אחת וכו' וכו' עיי"ש היטב וקשה דלמה לן האי קרא אשר יהי' לאורי לן דמותר להכניס עפר ממקום אחר למשכן דבלא קרא ה"א דקפדינן דווקא על עפר המשכן אבל עפר מבחוץ שהכניס למשכן פסול ז"א דאפילו בלאו האי קרא דאשר יהי' נמי שפיר ידעינן כשהכניס עפר ממקום אחר למשכן על עפר סוטה דכשר אם דכ"ר עפר המשכן משמע דבעינן עפר המשכן מ"מ יהי' כשר בעפר מבחוץ שהכניס במשכן לעפר סוטה דהא גבי שביעית נמי כ"ר בהדיא ושבתה הארץ ובעינן עפר הארץ ומ"מ אמרינן עפר חו"ל שבא לארץ חייב במעשר ובשביעית דנקרא עפר הארץ הגם דעד הנה שהי' בחו"ל הי' נקרא עפר חו"ל אבל מכיון שנכנס לארץ נקרא עפר ארץ ומדמי הירושלמי הנ"ל לכמו שנתוסף א"י מחוץ לגבול ע"י מלך דהוי ההוספה א"י כן בהכניס עפר חו"ל לתוך הגבול דהוי הוספה על א"י ונקרא עפר א"י אפילו שלא ע"י מלך וא"כ ה"נ במשכן ל"ל קרא להכי פשיטא דאם הכניס עפר ממקום אחר למשכן על עפר סוטה דכשר לעפר סוטה דנקרא עפר המשכן דהא דמי נמי לכמו שאם הוסיפו על המשכן מחוץ לגבולו כמו דקי"ל מוסיפין על העיר ועל העזרות] הוי קדוש בקדושת המשכן ונקרא ההוספה מחוץ לגבול עפר המשכן וכשר בוודאי לעפר סוטה כן אם הוסיף בתוך הגבול על עפר סוטה נמי כשר לעפר סוטה. דאם דכ"ר עפר המשכן מ"מ זה נמי עפר משכן נקרא ול"ל קרא לרבות עפר ממקום אחר שהכניס למשכן דכשר לעפר סוטה למה יגרע מקדושת א"י דעפר חו"ל דנקרא לעולם עפר חו"ל שאם הכניסו לתוך הגבול נקרא עפר א"י ואמרינן דעד השתא נקרא עפר, חו"ל ועכשיו נקרא עפר א"י דדמי כמו שנתוסף על א"י מחוץ לגבול ע"י מלך כן בהכניסו לתוך הגבול אף שלא ע"י מלך כן נמי במשכן דעד הנה הי' נקרא עפר בעלמא ועכשיו שהכניסו לתוך הגבול של משכן נקרא עפר משכן ובשלמא למ"ד בכל אלו תנן ובעינן לקדושי למקדש במלך ונביא ואו"ת ובתודה ושיר וכ"ז שלא נתקדש בתודה ובשיר כהלכה אינו קדוש דבעינן דווקא קידוש ב"ד בכל אלו

דתנינן במתניתין שפיר ניחא דלא דמי להוסיפו על העזרה מחוץ לגבולו דהא התם נמי אינו קדוש בקדושת העזרה אלא ע"י קידוש וכ"ז שלא נתקדש בתודה ובשיר אינו קדוש ולא נקרא מקדש רק ע"י קידוש א"כ שפיר מצריכין קרא לעפר ממקום אחר שהכניסו למשכן דכשר לעפר סוטה דהא עפר משכן כתיב והא"מ דבעינן עפר משכן אבל עפר ממקום אחר שהכניס למשכן ה"א דפסול דהא לא הוי עפר משכן דלא דמי לעפר חו"ל שהכניסו לארץ דז"א דהתם גבי קדושת ארץ לא בעינן לקדושי אלא ע"י כיבוש בלבד נתקדש בקדושת הארץ ובהוספה בעלמא ע"י מלך לפיכך אמרינן דעפר שנכנס ונתוסף בתוך התחום נקרא עפר הארץ דבהוספה בעלמא סגי אבל למ"ד באחת מכל אלו תנן ופרש"י ז"ל (לעיל ט"ו ע"ב) בסוף העמוד דסגי במלך לבד או בתודה לבד ואי במלך לא בעינן תודה ושיר וכל הדברים לא בעינן מה שעשה עזרא עיי"ש. א"כ חוזר קושיתנו לדוכתי' דלמה לן קרא לרבות דעפר שהכניס למשכן על עפר סוטה דכשר לעפר סוטה פשיטא דהא מכיון דהוסיפו על עפר המשכן נקרא נ"כ עפר המשכן כמו בהוספה על העזרה מחוץ לגבול המשכן ע"י מלך לחוד נקרא ההוספה משכן וכשר לעפר סוטה אפילו בלא קידוש כן נמי בהכניסו לתוך המשכן בלא מלך נקרא עפר משכן ופשיטא דכשר לעפר סוטה כמו בעפר חו"ל שנכנס לארץ וכ"ת הא אסור להוסיף על הבנין כי אם ע"י מקרא אשכח ודרוש כדאיתא בתוס' ז"ל במס' זבחים (דף ל"ג ע"א) שהבאתי לעיל ומלך שהוסיף על העזרה הוי באופן דמותר דלא יעבור על הכל בכתב. אבל הכא הא"מ דאסור להכניס עפר ממקום אחר למשכן ולהוסיפו על עפר המשכן משום דאפשר לחפור בקרדומות ז"א מב' טעמים א' ע"פ הגמ' דמס' חולין (דף פ"ג) דאינו מכוין לבטלו ב' דאינו נקרא מוסיף בבנין אפילו שמוסיף עפר בקביעות על העפר המשכן נמי אינו עובר על הכל בכתב שלא ניתנה בכתב את גובה האדמה כמה יהי' גובה האדמה וגם הרצפה דהא אינו מבואר זה בכתב. וכן משמע במס' זבחים (דף כ"ד) וגם שמקדש עפר ממקום אחר לא נקרא מוסיף בבנין על שמוסיף קדושה במקום אחר שכבר הוכחתי דזה שרי כמו שהוסיפו קדושה על הר הבית במחנה לוי' א"כ יקשה למ"ד דבאחת מכל אלו תנן ל"ל קרא דאשר יהי' לרבות עפר ממקום אחר שהכניס למשכן דכשר לעפר סוטה פשיטא דכשר לעפר סוטה דהא השתא הוי עפר משכן כמו עפר חו"ל שהכניסו לארץ ואין לאמר דשאני הכא דכתיב ומן העפר אשר בקרקע המשכן ומשמע דווקא מקרקע המשכן ממש אבל עפר ממקום אחר שנכנס למשכן לא קרינן עליו עפר בקרקע המשכן אע"פ שמניחו על גבי הקרקע כדאיתא שם בסוגיא משום דמקרקע משמע דמקרקע ממש ז"א מב' טעמים א' דהא לגיר' רש"ל ז"ל בפירש"י ז"ל דבקרקע לא משמע מקרקע ממש

כי אם מקרקע הוי משמע הכי ולא בקרקע דבקרקע משמע שמונח רק ע"ג הקרקע עיי"ש וכ"כ בהדיא הרב המאירי ז"ל למס' סוטה וז"ל ואין צריך לחפור שם בדקר או בקרדום שלא נאמר מקרקע אלא בקרקע וכל שהי' בקרקע שעה אחד אשר יהי' בקרקע המשכן קרינן בי' ולא נתמעט אלא שלא יביא מתוך קופתו אלא דיהא מניחו ע"ג הקרקע עיי"ש הא קמן כדעת רש"ל בגירסתו דבקרקע אין קפידא מבקרקע ממש אלא ע"ג הקרקע וגם בלא"ה אין תיבת מקרקע משמעו יותר קרקע ממש מושבתה הארץ הנאמר בשמיטה אע"פ שהכניס עפר מחוץ לארץ קרינן על העפר הזה ושבתה הארץ וד"ל):

לכן קמה ונצבה קושיתנו דלמה לן אשר יהי' לרבות כשהכניס עפר מחוץ למשכן דכשר לעפר סוטה הא פשיטא דכשר דלמה יגרע מעפר חו"ל שבא לארץ דמדמי הירושלמי וכמו שנתוסף מחוץ לגבול ע"י מלך כן כשנתוסף בתוך הגבול אף שלא ע"י מלך וא"כ ה"נ במשכן אם נתוסף מחוץ לגבול המשכן ע"י מלך הוי משכן כן כשהוסיף בתוך המשכן עפר על עפר סוטה פשיטא דנקרא עפר המשכן וכשר לעפר סוטה:

ועל ידי הקושיא הזאת יש מקום להבין הענין דחלקו התלמודים דבבבלי גרסינן יכול יחפור בקרדומות ת"ל אשר יהי' וכו' ובירושלמי (בפ"ב דסוטה) גרסינן יכול עד שיחפור בדקר ת"ל אשר יהי' אם אין שם תן שם א"ר אבין הכי איתאמרת יכול לא יהא כשר עד שיחפור בדקר ת"ל אשר יהי' מ"מ וכו' ע"כ וצריך טעם למה נשתנה הענין זה בבבלי מירושלמי דבירושלמי גרסינן יכול עד שיחפור ואילו בבבלי לא גרסינן עד שיחפור אלא יכול יחפור דפשט הלשון רחוק זמ"ז:

אבל מתוך קושיתנו יומתק הענין על נכון דיש לתרוצי קושיתנו הכי דהא דצריך קרא דאשר יהיה לרבות שהכניס עפר מבחוץ לתוך ההיכל לאו לרבות דהוא ג"כ כשר לעפר סוטה כמו אם שחפר בדקר ז"א דהא בלא"ה ידעינן זאת דכשר אלא דאתא לרבות דמחויב לכתחילה להכניס עפר מבחוץ להיכל דגזה"כ הוא דווקא עפר מבחוץ אבל לא יחפור לכתחילה בהיכל כי אם דווקא יביא מבחוץ ואי לא כתב רחמנא אשר יהי' הא"מ דהרשות בידו לעשות מה שירצה אם ירצה יכניס מבחוץ ואם ירצה יחפור בקרדומות ע"ז מגלה לן הקרא דקפיד רחמנא דוקא שיהא מכניס מבחוץ ולא יחפור בקרדומות וכ"ר הרב המאירי ז"ל במס' סוטה וז"ל ולא עוד אלא שאם בא לחפור בדקר אינו רשאי שנאמר אשר יהי' ואם חפר והוציא עפר כשר עכ"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' סוטה הי"ג ולא יחפור בקרדום בהיכל ויוציא עפר שנאמר אשר יהי' בקרקע המשכן ואם חפר והוציא עפר כשר עכ"ל אלמא לפנינו דהקרא לא אתא לרבות דאף מותר להכניס עפר מבחוץ אלא דמחויב להכניס עפר מבחוץ וכן כוונת הברייתא יכול יחפור בדקר כלומר יכול רשאי

לחפור בקרדומות ת"ל אשר יהי' דאינו רשאי לחפור בקרדומות אלא דמחויב להכניס עפר מבחוץ לפי גירסת הבבלי דלא גרסינן עד שיחפור בקרדומות דלשון עד שיחפור הא"מ דאסור אלא עד שיחפור בקרדומות ע"ז מגלי לן הקרא דגם להכניס מבחוץ כשר אבל לפי הבבלי לא גרסינן עד שיחפור דהי' הא"מ דאסור עד שיחפור אלא יכול יחפור בדקר כלומר דמותר לחפור ת"ל אשר יהי' דאסור לחפור ושפיר אזדי הבבלי והירושלמי לטעמם דהנה בירושלמי גרסינן יכול עד שיחפור דלשון זה משמע דיכול דאסור עד שיחפור ע"ז רבי לן הקרא דלא בעינן עד שיחפור דווקא אלא דאף להכניס מבחוץ נמי כשר וא"ר אבין הכי איתאמרת יכול לא יהא כשר עד שיחפור בדקר הא קמן בפירוש דאי לא אשר יהי' הא"מ דלא כשר עד שיחפור [ועיין במפרשים ז"ל החילוק שבין ר' אבין לת"ק ואף לדבריהם מוכח מן הירושלמי דאי לא כתב רחמנא אשר יהי' הא"מ דאינו כשר עד שיחפור דווקא ואבל פירוש האמיתי בירושלמי הוא דזהו החילוק בין ת"ק ור' אבין דלת"ק ס"ל דלא הקפיד הכתוב אפילו לכתחילה על קרקע המשכן ממש וה"ק יכול עד שיחפור בדקר כלומר דהקפיד הכתוב עד שיחפור בדקר ת"ל אשר יהי' אם אין שם תן שם אפילו לכתחילה דאף אלכתחילה ליכא קפידא על חפירת הדקר דאף לכתחילה מותר להכניס מבחוץ ור' אבין ס"ל דלא בא הכתוב דאשר יהי' לרבות לכתחילה דמותה להכניס מבחוץ אלא דמרבה דבדיעבד כשר אם הכניס מבחוץ וה"ק יכול דלא יהא כשר כלומר אפילו בדיעבד עד שיחפור בדקר ת"ל אשר יהי' כלומר לרבות דכשר אם הכניס מבחוץ וזה דווקא דיעבד ולעולם הקפיד הכתוב לכתחילה על חפירת דקר ורק אשר יהי' ריבוי הוא ומרבה דגם אם הכניס מבחוץ אינו פסול בדיעבד דגם זה כשר כן נראה לפענ"ד בפשיטות וזה הוא פירוש הנכון]:

וע"פ דברינו שפיר אזלי הבבלי והירושלמי לטעמם בזה דהנה גרסינן במס' גיטין (דף ז' ע"ב) אר"ז עציץ נקוב המונח ע"ג יתדות באנו למחלוקת ר"י ורבנן עיי"ש היטב בסוגיא דס"ל אפילו לר"י דס"ל דבמוסיף על א"י מחוץ לגבול לא הוי א"י מ"מ ס"ל דהכניס בתוך הגבול הוי עפר א"י הגם דלא הוי קדושת ארץ ישראל רק מה שכבש יהושע והוא בתוך התחומים שקדשה התורה מהמדבר והלבנון וגו' שירש אברהם אבל מה שנתוסף על התחומים אינו קדוש בקדושת א"י ואף קידוש ליכא בזה לא ע"י מלך ואו"ת אליבא דר"י ומ"מ בעפר שהכניס לתוך התחום הוי עפר א"י וא"כ לפ"ז ע"כ לשיטת הבבלי לא צריך קרא לרבות דכשר בדיעבד אם הכניס עפר מבחוץ לתוך המשכן דכשר לעפר סוטה דזה פשיטא דהא הוי עפר משכן אלא ע"כ צריכא קרא לרבות דיכניס דווקא מבחוץ ולא יחפור בקרדום כדברינו לעיל דבלא קרא הא"מ דמותר לכתחילה לחפור בקרדומות

כדגרסינן יכול יחפור בקרדומות לפיכך רבי רחמנא מאשר יהי' דלא יהא לכתחילה חופר בקרדומות:

אבל הירושלמי אזיל לטעמו דתלי הפלוגתא שבין ת"ק ור"י בהוסיף עפר לתוך א"י בפלוגתא שבין ת"ק ור"י בעפר חו"ל שנכנס בספינה לארץ בהא דאין בכלל אלא מה שבפרט וענין הוספה מחוץ לגבול והירושלמי במס' סוטה מסיק המשכן לרבות שילה ונוב וגבעון ובית עולמים ורש"י ז"ל פירש בכמה מקומות לפיכך נקרא ביהמ"ק בית עולמים שאין אחרי' היתר אלמא דק"ר קל"ל עיין מגילה (דף ט' ע"א) ולפ"ז למ"ד דקדושה ראשונה קידשה לע"ל ובכל אלו תנן ואינו קדוש הוספת עזרה כי אם ע"י קידוש בכל אלו אבל כשהוסיפו על העזרה בלא קידוש אינו קדוש אפילו כשניתוסף ע"י מלך א"כ לפ"ז לשיטת הירושלמי (במס' חלה) דתלי הענין בעפר שנכנס לארץ בהוספה מחוץ לגבול דמאן דס"ל בהוספה מחוץ לגבול לא הוי בקדושת א"י כן בהוסיף עפר לתוך התחום רק מאן דס"ל דהוספה מחוץ לגבול הוי א"י כן בהוספה בתוך הגבול וא"כ לפ"ז הוא דווקא בשהכניס עפר חו"ל לארץ דנקרא עפר א"י ע"י ההכנסה משום דהוי כמו הוספה על א"י אבל בעזרה ל"ל הכי דהוי עפר משכן משום דהוי כניתוסף על העזרה ז"א דהא תוספת העזרה בעי קידוש בתודה ושיר וכל הדברים ובלא קידוש אינו קדוש תוספת העזרה ע"כ בלא קרא דאשר יהי' הא"מ דאסור להכניס עפר מבחוץ אלא עד שיחפור בדקר ונמצא דאזלי שפיר הבבלי והירושלמי לטעמם בע"ה:

והשתא ע"פ דברינו מתורץ שפיר קושייתן דלמה לן לאפושי פלוגתא בין ת"ק ור"י בהאי אמה טרקסין הלא לר"י שפיר דמי לעשות פרוכת אחת ולהכניס האמה ולפנים כדברינו לעיל ואי משום דממעט בקדושת ההיכל מאי אכפית לן הא כל הקדושה דעד ארעית דתהומא לא נתקדש רק למצותו והמצותו של מקום האמה הזה הוא רק להעמדת הכותל וכבר נעשית מצותו אבל ע"פ דברינו שפיר ניחא דהנה עכ"פ למ"ד דבאחת מכל אלו תנן ועזרא קדושי קדוש וס"ל דאף בלא קידוש רק ע"י מלך לחוד ניתוסף העזרה והתוספת הוי קדוש לדידיה אם הכניס עפר מבחוץ להיכל נקרא עפר משכן א"כ ע"פ היסוד הזה לעולם בעינן אפילו אליבא דהמסקנא עפר משכן דווקא דלעולם קפיד רחמנא על עפר משכן דהא דמותר להכניס מבחוץ ומכשירין העפר הזה לעפר סוטה דעפר הזה הוי נמי עפר משכן דהוא בכלל הוספה והקרא לא אתא לרבות לעפר שהכניס למשכן רק דלכתחילה מחויב לעשות כן וכדברינו א"כ נמצא לפ"ז דאף להמסקנא אינו כשר לעפר סוטה רק עפר משכן ומהא דכשר עפר מבחוץ אין להוכיח דלא בעינן עפר משכן ז"א כדברינו דהא הוא בכלל הוספה ועפר משכן נקרא וא"כ ל"ל כקושיתנו דהאי מקום האמה כבר

נעשית מצותו דכל קדושתי' למצותו הוא רק על הכותל וכיון דעכשיו ליכא להאי תשמיש של הכותל ממילא נעשית מצותו דהא אפילו דנתקדש עד ארעית דתהומא מ"מ אין בו תשמיש אחר ומצוה אחריתי כי אם להכותל וע"כ נעשית מצותו ז"א דהא האי מקום דנתקדש בקדושת היכל עד ארעית דתהומא לעולם לא נעשית מצותו דהא תשמיש אחרת יש בו והוא דהא נתקדש לע"ס דבעינן מקרקע ההיכל כמו דאיתא במתניתין הנ"ל דהא אם חפר בקרדומות והוציא עפר מארעית תהומא הוא כשר לעפר סוטה וע"כ לעולם לא נעשית מצותו ע"כ אין למעט מקדושת ההיכל דהא העפר ההיכל עד ארעית דתהומא נתקדש לעפר סוטה. דהא דכשר עפר חוץ נמי משום דהוי עפר ההיכל ול"ל דסוף סוף אין בו צורך גבוה עוד משום דע"ג הקרקע אין בו צורך דלא נתקדש רק להכותל וכבר נעשית מצותו ועד ארעית תהומא נמי אין בו צורך לעפר סוטה דהא יכול להכניס עפר מבחוץ דהתיר הכתוב ז"א דא"כ בכ"מ נימא הכי דאפילו עד שלא נעשית מצותו נמי לא יהיה מועלין בו משום הך סברא דאין בו צורך גבוה כמו בבגדי כהונה נימא דאפילו עד שלא נעשית מצותו נמי לא יהא בו מעילה מטעם דאין בו צורך גבוה דהא יכול ליטול בגדים אחרים ולקדשם וכן בכל הקדשים נימא הכי דאין בו צורך גבוה מטעם דיכול לקדש אחרים ואלא ע"כ מכיון דבו איכא ג"כ צורך נקרא לא נעשית מצותו ולא נקרא נעשית מצותו רק לאחר שאינו ראוי לאותו קדושה או דכבר נעשית אותו דבר כמו בריח לאחר שעלתה תמרתו אבל מקודם שעלתה תמרתו לא אמרינן דאין בו צורך דהא יכול ליטול קטורת אחרים ולקדשם ז"א אלא באם היה אפשר לתקן הדבר הזה בלא ההקדש אפילו בדבר חול היה יכול לתקן זאת דלא בעינן קדושה ע"ז שפיר היה אמרינן דאין בו צורך קדושה. אבל אם אי איפשר בלתי קדושה לעשות הדבר הזה לא נעשית מצותו קרינא בי' ולא אמרינן הא איפשר לקדש אחר במקומו וה"נ דכוותיה באם היה ס"ל דלא בעינן הקדושה דעפר המשכן דגם עפר חולין נמי כשרים הוי אמינא שפיר דאין שום צורך בקדושתו עד ארעית דתהומא דהא ע"ג הקרקע בוודאי כבר נעשית מצותו בהאי מקום אמה כדברינו לעיל וקדושתו עד ארעית דתהומא אין בו צורך ואי לעפר סוטה ז"א דעפר סוטה לא בעינן עפר קדוש קדושת משכן דהא אפילו של חולין נמי מותר אבל השתא דלדברינו דעפר חולין דכשרים ועפר סוטה הוא משום דנעשים קדושים בקדושת המשכן א"כ בוודאי לא נעשית מצותו בעפר הזה עד ארעית דתהומא דהא קדושים לעפר סוטה מאי תאמר הלא מאי צורך איכא בקדושתו הלא יכול לקדש עפר מחוץ ע"ז. ז"א דהא בכל דוכתא לא אמרינן כן דאין צורך בקדושו דהא יכול לקדש מחולין ע"ז וה"נ דכוותי' ודו"ק:

שם ר"י בר"ח אמר דר"א בן יהודא איש ברתותא הוא דתנינן תמן ר"א בן יהודא איש ברתותא אומר משום ר יהושע לא פסול אלא מקום מגעו בלבד רשב"ל אמר מה פליגין שהוכשרה ואח"כ נילושה שמי פירות מחברין להכשיר אבל אם נילושה ואח"כ הוכשרה אין מי פירות מחברין להכשיר ר"ח בשם ר"י ד"ה היא אף ע"ג דר"ע אמר תמן אין מי פירות מחוורין לטומאה מודי הוא הכא שמי פירות מחוורין לחלה עכ"ל הירושלמי ונחלקו הפוסקים ז"ל הלכה כמאן דהטור יוד בס' שכ"ט כתב בשם הרמב"ם ז"ל דחייב וכתב ב"י ז"ל דכיון דהרמב"ם והרשב"א ז"ל מסכימים לדעת אחד הכי נקטינן וכן פסק בשו"ע אבל הרא"ש ז"ל בה"ח כ' וז"ל ונראה אע"ג דרבי סתם לן הכא דעיסה שנלושה במי פירות חייבת בחלה כיון דאמוראי סברי דמי פירות אין מחברין לחלה ומוקמי הך סתמא כראב"י איש ברתותא ופליג עלי' ר"ע וקי"ל הלכה כר"ע מחברו א"כ אין הלכה כסתם משנה זו אע"ג דר' יוחנן פליג וסבר דר"ע מודה בחלה דמי פירות מחברין וכו' וריב"ל ור"י ובריית מסייעתן וכו' עיי"ש וכן רבינו עובדי' ז"ל מסתפק בזה ומובא בש"ך ז"ל ס' שכ"ט:

ולכאורה נראה לה"ר לדעת הרא"ש ז"ל דגרסינן (במס' דמאי) חלה ב"ש מחייבין [כלומר בדמאי] וכו' אילו הלוקח זרע וכו' שמן לנר שמא אינו פטור מדמאי אלא במגבל עיסתו במי פירות וכו' ר"י בר"ח דר"א בר יהודא איש ברתותא הוא הא כרבנן לא אלא דלא כר"י דר' יוחנן אמר כאן בעושה בטהרה וכאן בעושה בטומאה אלא כר"א דר"א אמר כאן וכאן בעושה בטהרה וכו' עי' בשנו"א ז"ל דדבריו הקדושים קילורין לעינים דמפרש דמקשה על ר"י דא"כ יקשה אמאי חייב בחלה הא הוי חלה טמאה דאינו עומד אלא לשריפה והוי כמו שמן לנר. ועיי"ש דדבריו ברורים כשמש בצהרים עי"ש ולכאורה קשה דמאי פריך לר"י הא ר"י לטעמי' שפיר קאמר דהא פליג על ר"י בר"ח דמוקי כראב"י איש ברתותא ולא כרבנן דהא הכא קאמר ר"י בהדיא אע"ג דר"ע אמר תמן אין מי פירות מחוורין לענין טומאה מודה הוא הכא שמי פירות מחברין לחלה א"כ לדעתיה שפיר מוקמינן בנילושה במי פירות אלמא דהגמ' לא רצה לאוקמיה כר"י באוקמתיה בעושה בטהרה וכאן בטומאה משום דס"ל להלכה כר"י בר"ח דראב"י איש ברתותא הוא ולא כרבנן אבל משום זה לא אריא דהגמ' דפריך מר"י בר"ח לאו משום דס"ל לתלמודא כן להלכה אלא דיקשה על ר"י בר"ח והא דקאמר ודלא כר"י אע"פ דר"י בהדיא לא ס"ל כר"י בר"ח הוא דע"כ דר"י לא מוקי בנילושה במי פירות דהוי חלה טהורה ועומד לאכילה ז"א דהא ר"י משני כאן בעושה בטהרה וכאן בעושה בטומאה אלמא דס"ל דלא משכחת הך דינא דהלוקח יפריש דמאי רק בעושה בטומאה וא"כ ע"כ לא מיירי בחלה טהורה

בנילושה במי פירות דא"כ אמאי חייב כלל בדמאי אבל יש להוכיח ולה"ר לדעת הרא"ש ז"ל דהירושלמי ס"ל להלכה כר"י בר"ח דראב"י איש ברתותא הוא הא כרבנן לא ודלא כר"י דס"ל דלא דמי חיבור דטבו"י לחיבור דחלה דאע"ג דרבנן דהלכה כוותי' דמי פירות אינן מחברין בטבו"י מחברין בחלה. דגרסינן במס' (חלה רפ"ד) סתמא דתלמודא יש דברים שהן חיבור בחלה ואינן חיבור בטבו"י חיבור בטבו"י ואין חיבור בחלה חיבור בחלה דתנינן ובזמן שהן של אשה אחת מין במינו חייב ושלא במינו פטור ואינן חיבור בטבו"י דתנינן תמן המכניס חלות על מנת להפריש ונשכו ב"ש אומרים חיבור בטבו"י וב"ה אומרים אינן חיבור בטבו"י אלמא דלב"ה אינן חיבור בטבו"י וחיבור בחלה חיבור בטבו"י וכו' דתנינן תמן בשר הקדש שקרם עליו הקיפה וכו' וכו' ולכאורה קשה אמאי לא תלו נמי מי פירות דאינן חיבור בטבו"י וחיבור לחלה אליבא דר"י ומשמע מכאן לכאורה דסתמא דתלמודא אזיל בשיטת ריבר"ח דס"ל דלרבנן דאינו חיבור בטבו"י אינו חיבור בחלה אבל ל"ל דע"כ הגמ' אזיל בשיטת ר"י הכא דס"ל לסתמא דתלמודא הכא דנשיכה הוי חיבור בחלה ואינו חיבור בטבול יום ע"כ כר"י הוא דאתיא ומחלקינן באמת בין טבו"י לחלה דגרסינן בירושלמי בפ"ג דחלה) א"ר אימי אתפלגין ר"י ורשב"ל ר"י אמר הנשוך תורה ורשב"ל אמר אין הנשוך תורה וכו' נפרש מיליהון דרבנן ממיליהון דתנינן תמן המכניס חלות ע"מ להפריש ונשכו ב"ש אומרים חיבור בטבו"י וב"ה אומרים אינו חיבור בטבו"י ארשב"ל ממה דתנינן אינו חיבור הדא אמרת שאין חייבין עליו משום טמא אוכל טהור א"ל ר"י שניא היא בטבו"י דכתיב טהור וטמא טהור לחולין מבעוד יום ולתרומה עד. משתחשך הוי ר"י דו אמר דבר שאינו חיבור בטבו"י תורה היא דו אמר שהנשוך תורה ורשב"ל דו אמר אינו תורה דו אמר אין הנשוך תורה עכ"ל הירושל' ולפי' הפ"מ ז"ל קשה לי בדעתיה דרשב"ל דמה"ת נימא לקולא דאינו נקר' טמא ע"י נשיכה לענין טהור האוכל ולענין טמא האוכל חשבינן לי' טומאה שיהא פטור משום טמא שאכל טהור. וכן הקשה הגמ' במס' שבת (דף מ"ח ע"ב) גבי מספורת של פרקים ואיזמל של רהיטני ממנ"פ אי חיבור הוא אף הזאה נמי ואי אינו חיבור הוא אפילו לטומאה נמי לא וכו' עי"ש ובס' נו"י ובמפרש אחד מגי' הירושלמי כל אחד בהג"ה אחריתא וזה דבר דחוק להגיה:

ע"כ נראה לפענ"ד דה"פ בפשיטות ארשב"ל ממה דתלינן אינו חיבור הדא אמרת שאין חייבין עליו משום טמא אוכל טהור כלומר דרשב"ל ס"ל דאי הוי נשוך חיבור מן התורה א"כ למה אינו חיבור בטבו"י כמו בחלה דהא ע"כ ב"ה נמי ס"ל דנשוך גבי חלה הוי חיבור וא"כ למה ס"ל דבטבו"י אינו חיבור וע"כ דהא דנשוך הוי חיבור בחלה הוא

רק מדרבנן וע"כ לא קשה למה בטבו"י נמי לא גזרו רבנן לעשות הכל עיסה אחד כמו לענין חלה ז"א כיון דמדרבנן הוא אינו מדמין תקנת חכמים זל"ז כמו שמבואר בכמה דוכתי בתוס' ז"ל לאין מספר ובחלה גזרו לעשות הכל בחיבור עיסה אחד ע"י נשוך אבל בטומאה לא וכמו דאיתא במס' ביצה דף ז' ע"א) עד כאן לא אמרי רבנן אלא לענין איסור אבל לענין טומאה לא וכ"ת לענין טומאה נמי נגזור אפושי טומאה הוא ואפושי טומאה מדרבנן לא מפשינן וא"כ ה"נ דכוותיה אבל אי נימא דלענין חלה הוי נשוך חיבור גמור ועיסה אחד יחשב מדאורייתא א"כ קשה מאי טעמא ס"ל לב"ה דאין נשוך חיבור לענין טומאה וע"כ קאמר רשב"ל ממה דתנינן אינו חיבור הדא אמרת שאין חייבין עליו משום טמא אוכל טהור כלומר ממה דתנינן דאין הנשוך חיבור לטומאה והוי עיסת הנשוך להעיסה שנגע בה הטבו"י טהורה גמורה ואין חייבין עליו משום טהור אוכל טמא א"כ ע"כ שאין הנשוך תורה בחלה דעלמא ואין חייבין עליו משום טמא אוכל טהור משום דלאו מדאורייתא הוא חלה בנשוך ע"כ אין חייבים בנשוך משום טמא אוכל חלה טהור דכיון דמדאורייתא לאו חלה הוא לא חשיב תרומה דיהא חייב בו משום טמא אוכל טהור דכיון דהוי חלה רק מדרבנן ונקט דבר והפוכו [וע"כ לא קאמר הדא אמרת שאין לוקין על חלתן ד"ת כמו דאמר רשב"ל בריש פ"ק דחלה גבי בלול עי"ש] כלומר כיון דקאמרינן דאינו חיבור בטומאה ואין חייב עליו משום טהור אוכל חלה טמאה ע"כ בוודאי דאין הנשוך חיבור ולפיכך ע"כ שאין חייבין עליו בחלת נשוך משום טמא אוכל טהור דאי ס"ד דבעלמא חייבין בחלת נשוך משום טמא אוכל טהור א"כ הכא הו"ל לחייב משום טהור אוכל טמא הא ע"י נשוך הוי טמא א"ו מדהכא הוי טהור גמור ואין חייבין עליו משום טהור אוכל עמא ע"כ דבחלת נשוך אין חייבין משום טמא אוכל טהור והוי דבר והיפוכו כלומר מדהכא הוי טהור ע"כ דחלת נשוך אין חייבין עליו משום טמא אוכל טהור דאי ס"ד דבנשוך חייבין משום טמא אוכל טהור לא הוי למיחשבי' הכא טהור ואלא מדתנינן הכא דאינו חיבור ע"כ שאין חייבין עליו כלומר על הנשוך. [גם יש הוכחה לזה דאי ס"ד דקאי על העיסה השניה שלא נגע בה הטבו"י הול"ל עלי' והאי עליו לשון זכר קאי על הנשוך דהוא ל"ז] משום טמא אוכל טהור דאי בעלמא בנשוך חייבין משום טמא אוכל טהור דהוי חלה מדאורייתא א"כ היה לו לחייב בכאן משום טהור אוכל טמא דהוי טמא מדאורייתא אלא מדכאן לא הוי טמא ואינו חייב משום טהור אוכל טמא ע"כ דבחלת נשוך אין חייבין משום טמא אוכל טהור. דס"ל לרשב"ל דאין הנשוך תורה וא"ל ר"י שניא הוא בטבו"י דכתיב ביה טהור וטמא וכו' כלומר דלעולם הנשוך תורה וחייבין בעלמא אחלת נשוך משום טמא אוכל טהור ורק שניא היא בטבו"י דאין חייבין משום

טהור שאכל טמא משום דכתיב ביה טהור וטמא דחלוקה טומאתו כמו בנדה (דף מ"ג ע"ב) עיי"ש. ע"כ הוא חלוק מן התורה משארי ענינים וא"כ לעולם הנשוך תורה דהוי ע"י נשוך חיבור גמור מן התורה ואעפ"כ שאני טבו"י דהוא קיל ואף דנשוך מן התורה מ"מ מקילינן בטבו"י ואמרינן דלא הוי חיבור דמה"ת נמי ראוי להיות חנוק דכתיב בי' טהור וטמא וכל זה מפרש הגמ' הוי ר"י דו אמר דבר שאינו חיבור בטבו"י תורה היא כלומר ד"ה דבטבו"י אינו חיבור הוי מן התורה א"כ לעולם נשוך תורה ואעפ"כ שאני בטבו"י דמן התורה גופא היא אמרינן נמי דאינו חיבור אבל רשב"ל דס"ל דאין מקום לחלק מן התורה בטבו"י מכל הדברים ע"כ אין הנשוך תורה וזה דאמר נפרש מיליהון דרבנן ממיליהון היא משום דלא שמע בהדיא הפלוגתא כמו ר' אימי דאמר ר"י אמר הנשוך תורה ורשב"ל אמר אין הנשוך תורה. ובהדיא לא שמע פלוגתא בנשוך רק ע"י שמפרש מיליהון דרבנן ממילהון וכיון שכן א"כ אפילו לרשב"ל מחלקינן בין טבו"י נחלה דהרי בהדיא תנינן דנשוך חייב בחלה ואינו חיבור בטבו"י לב"ה. ואם כן ע"כ דהסוגיא הזה (דף"ד דחלה) קאי אליבא דתרווייהו דאף לרשב"ל אתיא וע"כ הוי ראיה מסתמא דתלמודא דלא חשיב נמי מי פירות דחיבור בחלה ואינו חיבור בטבו"י ואלא ע"כ מוכח דלא מחלקינן חלה מטבו"י רק לענין חיבור ולענין נשוך אבל לא לענין מי פירות לד"ה ודו"ק:

הלכה ג

בסוף פרקין תניא ר"א אומר משום ר"א תורמין מן הטהור על הטמא בלח כיצד כבש זיתים בטומאה והוא רוצה לתורמן בטהרה מביא משפך שאין בפיו כביצה וממלא אותו זיתים ונותנו ע"פ החבית ונמצא תורה מן המוקף ל"ל פחות מכביצה אפילו כביצה וכו' אמרו לו אין לך כל לח קרוי לח אלא יין ושמן בלבד. נראה לפענ"ד דחכמים ור"א פליגי בהך ענינא כמו ר' פדי' ור"י לעיל (במס' דמאי פ"ה ומע"ש פ"ב) דבר פדי' אמר ור"י בשם חזקיה אין בלילה אלא ליין ושמן בלבד וס"ל דאין בילה אלא לח בלח. ור"י אמר עד כזיתין הנבללין דס"ל דכזיתים הוי כמו לח בלח ולפיכך ר"א ס"ל דעד כזיתים נקרא לח בלח וחכמים השיבוהו אין לך כל לח קרוי לח אלא יין ושמן בלבד אבל זיתים לא נקרא לח בלח. ועי' היטב במס' ר"ה (דף י"ג) וזבחים (דף פ') ודו"ק:

סליק פירקא תנינא

פרק ג

הלכה א

ר"י בשם רשב"ל דר"ע היא דתנינן תמן הנוטל חלה מן הקב ר"ע אומר חלה וחכמים או' אינו חלה כלום אמר ר"ע אלא לשעבר שמא בתחלה והכא בתחלה אנן קיימין ר"י ר"ח בשם רשב"ל ירדו להם בשיטת ר"ע אמר ר' יוחנן ד"ה היא כיון שהיא נותנת את המים זו היא ראשית עריסותיכם:

ואמרתי בזה לפרש לפענ"ד ענין חמור מאד מאד בירושלמי סתום וחתום ופי' המפרשים ז"ל דחוק ורחוק מן הדרך האמת לפי ענ"ד ובהך ענינא נראה לפענ"ד לבאר על נכון בע"ה באותו סוגיא בע"ב מה למדו את הכהנת הרי זה חלה על העיסה הזאת ועל השאור המתערב בה ועל הקמח שנשתייר בה ועל הקרץ שניתן תחתי' לכשתעלה כולה גוש אחד תוקדש זה שבידי לשם חלה חוץ מן הטמא שבה אר"י נראין הדברים בערבי שבתות שזו מביאה וזו מביאה כמפריש מן החיוב על החיוב אבל בחול תקנו בחלה שתהא ניטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף שמא מן הפטור על החיוב אר"י לא מסתברא דלא בחול אבל בע"ש צריכה לאמר היא והטמא שבה למה עד שלא תעשה גו אחד היא נוטלת לשם חלה ומשתעשה גוש אחד היא קדושה לשם חלה אם אומר את חוץ מן הטמא שבה נמצא טבל טמא מעורב בחלה מתוך שאתה אומר היא והטמא שבה חולין טמאין הן לא מוטב להפריש מן הפטור על החיוב ולא יהא טבל טמא מעורב בחלה אר"ש בר אבדומא ולא למפרע היא קדושה מכיון שהיא קדושה למפרע כמפרשת מן החיוב על החיוב למה לי ובלבד שלא יהא שם ה' רבעים קמח א"ר מתניתא קודם עד שלא למדו את הכהנת עכ"ל:

והנה הסוגיא הזה חמורה מאד באין להבין מאומה הענין הפלוגתא של ר' יוסי ור"י והענין של ערב שבת וחול וכל הענין של חוץ מן הטמא שבה. והסוגיא הזה אינו אומר אלא פרשני ועמלו המפרשים ז"ל להעמידה על בוריה והפ"מ ז"ל פירש בע"ש שזו מביאה וזו מביאה כלומר זו מביאה להעיסה לאפות וזו מביאה להעיסה לאפות ועי"ש מה שפירש ודחוק מאד ומפרש החילוק שבין ע"ש לחול בענין שיהא טבל טמא מעורב בחלה הוא משום דבע"ש אין פנאי להפריש גם על הטמא אח"כ אבל בחול יש פנאי להפריש הוא דחוק מאד ואין הענין והמילות סובלין את פירושו ובהא דר"ש בר אבדומא דלמפרע היא קדושה מפרש דלמפרע היא קדושה אח"כ והעיקר הכונה של ר"ש בר אבדומא דאח"כ היא קדושה ומה שאמר דלמפרע היא קדושה כוונתו על אח"כ וזה אין לו הבנה דא"כ העיקר חסר מן הספר והול"ל ולא לאח"כ היא קדושה ועוד לפי פירושו

דכל עיקר דחיישינן בחול על החשש דפטור על החיוב הוא דחיישינן שיאמר הר"ז חלה מתחילה על העיסה ויפטור תחילה את העיסה ואח"כ יאמר ע"ז וע"ז מתוך שבחול אינו טרוד ויש לו פנאי חיישינן להך חששא א"כ מאי טעמא דר"ש בר אבדומא:

וגם פירש הא דתקנו בחלה שתהא ניטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף דקאי בעלמא על מתניתין דפרק דלעיל) ר"א אומר ניטלת מן הטהור על הטמא והגם דר א אמר שם דנותן פחות מכביצה באמצע כדי ליטול מן המוקף מ"מ לאו מוקף ממש הוא דהא א"א ליגע עיסה הטמאה בטהורה עי"ש ואין להאריך בזה כי פירושו ז"ל דחוק מאד והענין חמור ומצוה לפרשו ואני אומר על עצמי שלא אוכל להגיד שכוונתי ממש לאמיתה רק ת"ל שפתחתי פתחא בכווחא לחכמים והחכמים הבאים אחרי אולי יגיעו ע"י הפתח הזה למחוז האמת אפתח את פתחי בג' מקומות מירושלמי ונבוא אח"כ לענין זה בע"ה דאיתא בירושלמי (במס' פסחים פ"ג) הלש עיסה ביו"ט וכו' לא אמר אלא וכו'. אר"ש אחוי דר' ברכי' הכא בעיסה טמאה עסקינן שאינו מפריש חלתה אלא בסוף אר"ש אחוי דר"ב בדין הי' בעיסה טהורה שלא יפריש חלתה אלא בסוף תקנה תקנו בה שיפריש תחלה כדי שלא תטמא את העיסה עכ"ל כמדומה לי שכן לשון הירושלמי ממש:

וגרסינן בירושלמי (במס' גיטין פ"ז) אף בהבקר כן שדה מובקרת מעכשיו ולאחר ל' יום ע"ד דרבי מובקרת וע"ד דרבנן אינה מובקרת אף בהקדש כן כ"ע מודיי דאמירתו לגבוה כמסירה להדיוט ע"כ. וכבר הארכתי בענין הזה ואכמ"ל:

וגרסינן בירושלמי (במס' תרומות פ"א) אין תורמין זיתים על שמן וענבים על היין ואם תרם בש"א תרומת עצמן בהם וב"ה אומרים אין תרומתן תרומה חבריא בשם ר"י ואפילו על אתר וגירסת הגר"א ז"ל ואפילו על אחרניתא ר"ח ר"א בשם ר"י דברי ב"ש נעשה כאומר הר"ז תרומה עלי' ועל שלמטן ר"ח סבר מימר במינו א"ל ר"ז לא תקבל עליך כן מכיון שאמר הר"ז נפטר מה שבידו והשאר חולין וחולין פוטרין את הטבל אר"ח ברי' דר' הלל כאחת מכיון שאמר הר"ז נפטר מה שבידו ונפטר מה שלמטן ע"כ פי' דאיך איפשר לאמר דנעשה כאומר הר"ז תרומה עלי' פי' על הזיתים לפי שיעור הזיתים וא"כ השאר של הזיתים שמונחים בידו נעשה חולין וא"כ איך יכול לומר אח"כ ועל שלמטן דהיינו ששאר הזיתים שבידו יהיה תרומה על השמן ג"כ דהא חולין אינן פוטרין את הטבל וע"ז משני ר"ח בדר"ה כאחת פי' שהתרומה חל בב"א וכן פי' בס' נו"י וזה פשוט:

נמצא מתוך כל הנ"ל באומר על מה שבידו שיהא תרומה על שני דברים ומה שבידו הוא דבר ממין אחד מן הדברים אם תאמר דנפטר תחילה המין ממה שבידו נמצא דגם השאר מה שבידו נפטר ותו לא מצי למימר הר"ז תרומה על המין השני כיון שכבר נפטר תחילה

המין שבידו א"כ כבר נפטר השאר שבידו ג"כ ואיך יכול אח"כ בשאר שבידו לפטור המין השני הא חולין אין פוטרין הטבל אם לא בבת אחת הן נעשים תרומה ומתוקן הכל בב"א:

ובסוגיא דידן הא דלמדו רבנן את הכהנת לאמר הר"ז חלה על העיסה הזאת וכו' וכשתעלה גוש אחד תוקדש מה שבידי לשם חלה. וכל עיקר דינא דמתניתין דמכיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה לאו דכן עיקר דינא ז"א אלא דעיקר דינא לאחר הלישה ממש. ורק תקנתא דרבנן היא בעיסה טהורה שתטול חלתה בשעה שהיא נותנת המים וע"ז ס"ל לר' יוסי ולר' יונה דמתניתין ר"ע הוא דבעינן עכ"פ שיתן מים כדי קב ור"י ס"ל דזו היא ראשית עריסותיכם הוא אסמכתא בעלמא הא דקאמר ר"י ראשית עריסותיכם כן לפי' הרא"ש ז"ל וכל הראשונים נוחי נפש וסמכו עצמן על הירושלמי (דמס' פסחים) הנזכר וע"כ דעיקר דינא שיטול החלה אח"כ ורק תקנתא דרבנן הוא שמשעה שנותנת המים מגבהת חלתה כדי שלא תטמא את העיסה ולפיכך למדו רבנן את הכהנת שעושין עיסתן בטהרה כדפירש הר"ש ז"ל שיאמרו בשעה שנותנים המים שתהא חלה על העיסה הזאת ועל השאור ועל הקמח וכשתעלה כולה גוש אחד תוקדש מה שבידי לשם חלה כדי שתועיל אפילו כשיהיה קמח שלא נגעו במים חמשה רבעים כדאיתא בסוגיא והא דלא תיקנו להם רבנן שיטלו את החלה בשעה שנותנת המים משום התקנה שלא יטמא את העיסה כנ"ל ובשעת נטילה לא תאמר כלום רק תמתין עד אחר שתעלה כולה גוש אחד ואז תקרא שם חלה ואז יהי' טוב יותר ע"פ עיקר הדין אבל ז"א דאז כשתטמא העיסה לא תוכל להקפות ולא תהי' מן המוקף ע"כ תיקנו רבנן דתהא אומרת בתחילה בשעה שהעיסה מחוברת לקמח שתהא חלה לאחר שתעלה גוש אחד ועי"ז נקרא מן המוקף כמו דאיתא במס' נדה (דף ז' ע"א) בהא דגרסינן שם האשה שהיא טבו"י לשה את העיסה וקוצה הימנה חלתה ומניחתה בכפישה או באנחותא ומקפת וקורא לה שם וכו' ומקשין בתוס' ז"ל ד"ה ומקפת דהכא משמע דאפילו לענין קריאת שם צריך הקפה. וקשה דאמר בסוטה פ' כשם (דף ל' ע"ב) ר"א אומר חלה ניטלת מן המוקף כיצד ב' עיסות אחת טמאה ואחת טהורה נוטל מן עיסה שלא הורמה חלתה וכו' וי"ל דהתם מיירי כשיש הרבה מעיסה טהורה וכו' וכו' עיי"ש בתוס' ז"ל דדעת רבותינו בעלי התוס' ז"ל דלעולם בשעת קריאת שם ממש צריך להיות מן המוקף ולא מהני מה שהי' במחובר בשעה שקוצה הימנה חלתה אלא דבעינן מן המוקף בשעת קריאת שם. והר"ש מקוצי ז"ל בפי' המשניות (בפ"ד דמס' טבו"י) במ"ב מקשה נ"כ קושית התוס' ז"ל הנ"ל ומשני תירוץ אחר וז"ל וי"ל דלעולם צריך מוקף בשעת קריאת שם והתם כגון

דאמר בשעת חיבורא לאחר שיהא מופרש ומובדל יהי' חלה דכה"ג מוקף הוא כיון דאמר בשעת חיבורו אע"פ שלא חל עליו שם חלה עד שהפריש עכ"ל וע"כ ה"נ דלמדו רבנן את הכהנת שתגביה החלה משעה שנותנת המים משום התקנה שלא תטמא העיסה ואם תמתין עד שתענה גוש אחד אולי תטמא העיסה ולא יהי' מוקף בשעת קריאת שם. ע"כ למדו רבנן לכהנת שתקרא שם בשעת חיבורו על אח"כ וזה הוי מן המוקף כמו שכ' הר"ש ז"ל הגם דלא הוי מן המוקף ממש דמוקף ממש הוא בשעה שחל עליו שם חלה מ"מ גם זה חשיב כמו מן המוקף:

והנה בדינא דמתניתין דתיקנו רבנן דמשעה שנותנת המים תגביה חלתה כדי שלא תטמא את החלה הסכימו כל הפוסקי' ז"ל דעיקר הגירסא במתניתי ובלבד שלא יהא שם ה' רבעים קמח ומ"מ הסכימו כל הפוסקי' ז"ל דאע"פ דלא גרסינן במתניתין ובלבד שיהא שם ה' רבעים קמח. מ"מ לענין דינא נקטינן דבעינן דיהא ה' רבעים קמח מעורבין במים וכ"כ הב"י והש"ך ז"ל ביו"ד סי' שכ"ז ולר"י ולר"י דמוקמי מתניתין כר"ע לא בעינן דהמים יגעו בה' רבעים כי אם בקב אחד וגרסינן לקמן (בפ"ד דמכילתן) דר"ע מדמי לאומר פירות ערוגה זו מחוברין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושים לכשיתלשו ונתלשו עיי"ש דלר"ע דחלה מקב הוי חלה היינו דווקא לכשישלים אח"כ לכשיעור חלה (עיי"ש בפ"ד ה"א). והנה זה פשוט דבעיסה מועטת נותנים מעט מים ובעיסה מרובה נותנים הרבה מים. והנה בעיסה מרובה כמו של עשרים קבים שנותנים מים הרבה שבוודאי נוגעים ה' רבעים קמח בשעה שמגביה חלתה מן העיסה ואומרת הר"ז חלה על העיסה הזאת וכו' ועל הקמח הנשאר ומסיים לכשתעלה גוש אחד תוקדש זה שבידי לשם חלה הרי זה דומה למעכשיו ולאחר ל' דהא מעיקרא אומרת הר"ז חלה על העיסה ומסיימת לכשתעלה גוש אחד תוקדש לשם חלה וע"כ על הקמח בוודאי לא חל שם חלה עכשיו כי אם לאחר שתעלה בגוש כדאיתא לעיל (במסכת חלה פ"א) עיסה שנדמע עבר והפריש ממנה חלה אינה חלה עד שלא נדמע עיי"ש. אבל על העיסה דיש בה ה' רבעים ע"כ כמו שכתבתי בשם הב"י והש"ך ז"ל א"כ תומ"י שאומר הר"ז חלה על העיסה הזאת אע"פ שמסיים וכשתעלה גוש אחד מ"מ היא קדושה על שיעור העיסה תומ"י כשאמר הר"ז חלה על העיסה וא"כ השאר העיסה שבידו נמי נפטרה תומ"י והוי חולין והאיך תפטור אח"כ להקמח דהא חולין אינן פוטרין להטבל ומהירושלמי (דמס' תרומות פ"א) מוכח בהדיא דכה"ג אי איפשר למיפטר במה שבידו על ב' דברים כי אם שבב"א הן קדושים עיי"ש והכא אי איפשר בב"א משום דהעיסה תומ"י נפטרה וממילא נפטרה מה שבידו והקמח אינה נפטרת אלא לאחר שתעלה בגוש ובשלמא התם (במס' תרומות)

שפיר אמרינן דהשמן נפטר בב"א בשעה שנפטרו הזיתים אבל הכא אי איפשר לאמר כן דהא ע"כ הקמח לא נפטר רק לאחר שתעלה בגוש והעיסה תומ"י נפטרה בשעה שאמר הר"ז חלה על העיסה. ואע"פ שמסיים לכשתעלה גוש אחד מ"מ נפטרה תומ"י בשעה שאמר הר"ז חלה על העיסה כיון דבהעיסה ג"כ יש חיוב חלה דהא ע"כ בעינן שהמים יגעו לה' רבעים כדכתבתי בשם הפוסקים ז"ל ובשלמא בעיסה מועטת דאינה נותנת מים הרבה כי אם שיגע לקב אחד בשעת נתינת המים ואליבא דר' יוסי ור' יונה דמוקמי כר"ע וע"כ אפילו על העיסה גופה אינה חל שם חלה כי אם כשתעלה בגוש כמו שכתבתי לעיל (בפ"ד דמס' חלה) ע"כ שפיר בב"א קדוש החלה על העיסה ועל הקמח אבל בעיסה מרובה דנותנים מים הרבה ויגע המים בשעת נתינה לה' רבעים א"כ יקשה האיך משכחת לה להאי דינא הא הוי מן הפטור על החיוב דהא אינן נפטרין בב"א דע"כ דעיסה דיש בה ה' רבעים נפטרה תומ"י כשאומר הר"ז חלה על העיסה ואע"פ שמסיים לכשתעלה בגוש אחד מ"מ אינו מועיל כמו שהוכחתי מירושלמי (פ"ז דגיטין) בהקדש דלא מהני חזרה אף בתוך כדי דיבור ויש לי בזה אריכות דברים בענין חלה אם דמי להקדש בזה הפרט ואכן מפני שנא מספיק הזמן ע"כ לא הצגתי בפה כי הכא בלאו הכי עולה דברינו כהוגן דהא זה פשוט דלאחר תוך כדי דיבור אע"פ שהוא עסוק עדיין באותו ענין אינו יכול לחזור בו כמו דאיתא בכמה מקומות והכא כשהתחיל לאמר הר"ז חלה על העיסה הזאת ועל השאור המתערב בה ועל הקמח שנשתייר בה ועל הקרץ שניתן תחתי' לכשתעלה כולה גוש אחד תוקדש זה שבידי לשם חלה. וע"כ כשאומר לכשתעלה גוש אחד הוא לאחר כדי דיבור משעה שאמר הרי זה חלה על העיסה הזאת והאיך מהני אחר כדי דיבור מה שמסיים לכשתעלה גוש אחד אז תוקדש הא זה הוי לאחר כדי דיבור והאיך מהני אחר כדי דיבור לבטל שם חלה אחרי שכבר הוקדש תומ"י קודם כדי דיבור וא"כ לפ"ז ע"כ אינן נפטרים בב"א העיסה והקמח דהא כיון דע"כ מיירי שיש בהעיסה לבד ה' רבעים קמח וכיון שאמר הר"ז חלה על העיסה לא מהני לאחר כדי דיבור דבריו שיהא חלה לאחר שתעלה גוש אחד וא"כ העיסה נפטרה תומ"י והקמח לאחר שתעלה בגוש ומכיון שאינן בב"א א"כ יקשה קושית הירושלמי (דמס' תרומות פ"א) מכיון שאמר הר"ז נפטרה מה שבידו והשאר חולין הן כלומר השאר שבידו חולין הן וחולין אינן פוטרין הטבל אבל בעיסה קטנה שאינו נותן מים הרבה כדי שיגעו המים לה' רבעים אלא לקב אחד אליבא דר' יוסי ולר' יונה דמוקי כר"ע שפיר דמי דהא באופן זה בב"א נפטרים העיסה והקמח דהא העיסה ג"כ אינה נפטרת עד שתעלה בגוש דלר"ע אינו קדוש החלה מקב רק לאחר שישלים לשיעור כמו שמבואר בירושלמי (פ"ד דחלה) שהבאתי לעיל:

וזה דקאמר ר' יוסי לשיטתו נראין הדברים בע"ש דעיסתו של הכהנת בע"ש מועטת היא מפני שזו מביאה וזו מביאה כלומר דהרבה חלות יש לה בלא עיסתה דכל הנשים מביאין לה חלה דבע"ש כל העולם אופין חלות לשבת וכולם מביאין לה חלה שהופרשו עיסתן ויש לה הרבה וע"כ עיסתה מועטת והא דקאמר שזו מביאה וזו מביאה כלומר האשה הזאת מביאה לה חלה והאשה הזו מביאה לה חלה וע"כ בע"ש עיסתה של הכהנת מועטת היא וע"ז למדו רבנן להכהנת בשעה שמפרשת חלה מעיסת עצמה שתאמר בלשון הזה משום דלמדו להן רבנן רק ע"ש שאז עיסתה מועטת מפני שזו מביאה וזו מביאה וע"כ בעיסה מועטת אינה נותנת מים הרבה עד שיגעו בה' רבעים וא"כ שפיר הוי מן החיוב על החיוב דהא בב"א הן נפטרין דהא החלה מן שיעור העיסה אינו קדוש לשם חלה עד שתעשה גוש אחד לשיטת ר' יוסי דמוקי כר' עקיבא כפי שמבואר בירושלמי (פרק ד' דחלה) שכתבתי לעיל ועל כרחך הוי החלה קדושה בבת אחת וע"כ הוי שפיר מן החיוב על החיוב כמו בירושלמי (במס' תרומות פ"א הנ"ל) אבל בחול דאין מביאין לה חלות הרבה ועיסחה מרובה האיך תקנו לה רבנן דבר זה דהא תקנו בחלה שתהא ניטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף שמא מן הפטור על החיוב כוונתו דהא עיקר דינא בחלה מדאורייתא שתהא ניטלת לאחר הלישה בסוף ולא תקנתא דרבנן הוא שתטול בתחלה משעה שנותנת המים כדי שלא תהא חלה טמאה דאולי תטמא העיסה וכמו שכ' בשם הרא"ש ז"ל וא"כ בתקנה הזו שתקנו רבנן שתטול בתחלה בשעה שהעיסה טהורה ואם לאח"כ יטמא העיסה יהא מן הטהור על הטמא וגם שלא מן המוקף דבשעה שתחול החלה אין זה מן המוקף וכבר כתבתי לעיל דמוקף ממש הוא דבשעה שתחול החלה הוא מחובר אבל הכא בשעה שתחול החלה אין זה מן המוקף ואע"פ דבשעת קריאת שם הוא נמי מן המוקף אבל אינו מן המוקף ממש אלא דחשיב נמי מן המוקף אבל מ"מ אינו מן המוקף ממש וראיה לזה דמוקף ממש הוא דמחובר בשעה שחלה הקדושה ולא בשעת קריאת שם לחוד מהך מתניתין דטבו"י דמובא במס' נדה (ד' ז' ע"א) שהבאתי לעיל אשה שהיא טבו"י לשה את העיסה וקוצה ממנה חלתה מפרישתה ומניחתה בכפישה או באנחותא ומקפת וקורא לה שם מפני שהוא שלישי וכו' והא דצריך לכפישה או לאנחותא פרש"י ז"ל משום הכירא וקשה למה לן לאטרוחי כולי האי תקרא לה שם חלה בשעה שהיא קוצה עכשיו חלתה ממנה שתהי' חלה אחר שיניחנה בכפישה ויסולק ידיה מן הכלי ולמה אצרכוה רבנן שתהא קוצה חלתה ואח"כ כשתניחה בכלי תקפה ותקרא לה שם כדי שתהא הקריאת שם במוקף. הא בשעה שקוצה ממנה חלתה אפשר לה לקרוא שם חלה על אחר כך שתניחנה בכפישה דבהכי חשיב מן המוקף ועלה בדעתי

לחלק דלא דמי מתניתין דטבו"י המובא במס' נדה (דף ז') להך דפ' כשם דמס' סוטה (דף ל') דהתם שפיר אמרינן דקורא שם חלה לאחר שיהיה מופרש ומובדל ובהכי חשיב מן המוקף. דאי איפשר לה למיעבד באופן אחר דהיינו דתקרא שם בשעה שתחול השם דהא יהיה שלא מן המוקף דהא בשעה שתחול השם אי איפשר להקפות דהא תטמא. ע"כ בע"כ תקרא שם בשעת מחובר שתחול השם אחר שיהיה מופרש ומובדל. וחשיב מוקף מה שקריאת השם הוא במחובר אע"פ שלא חלה עדיין השם והגם דעיקר מוקף הוא בוודאי בשעה שחל השם [דבלא"ה הסברא נותנת כן כיון דבעינן השם חלה בשעת הקפה ע"כ דעיקר מצותו שתחול אז השם חלה] אבל מכיון דאי איפשר בשעה שתחול השם להקפות אז ע"כ סמכינן על קריאת השם לבד דבזה נמי חשוב מוקף אבל במתניתין דטבו"י דשפיר מצי לקיים בשעת הקפה ממש להטיל עליו השם חלה שיהי' אז חלה עליה הקדושה בוודאי שפיר טפי עדיף שיהא מקפה בכפישה ויקרא עליו אז שם חלה שיחול הקדושה בשעת הקפה ממש ול"ד לפ' כשם במס' סוטה (ד ל' הנ"ל) דהתם אי איפשר למיעבד טפי אבל הכא מכיון דאיפשר לי' למיעבד הקפה גמורה שפיר עביד ורק כ"ז דווקא באם דס"ל דבענין קריאת שם חלה נמי בעינן מן המוקף והגם דעיקר מצות מן המוקף ילפינן מן הקרא דוהרמותם ממנו והתם לא כתיב רק הרמה דהוא רק הפרשה לחוד מ"מ ס"ל דגם הקריאת שם חלה נמי צריך להיות מן המוקף אז מחלקינן כה"ג כיון דבאמת קפדינן על השם חלה נמי דיהא מן המוקף ע"כ ס"ל הגם דע"י שקורא עליו רק השם ועדיין לא חלה השם עליו מ"מ נמי מן המוקף יחשב אבל המוקף גמור דיהא השם חל עניו מן המוקף אבל אי ס"ל דלא בעינן מן המוקף כלל על השם דבקרא לא כתיב רק והרמותם דהוא רק הפרשה לחוד אז לא נוכל לחלק בהכי דנימא דהגם דלא בעינן השם מן המוקף כי אם הפרשה בעלמא דוהרמותם ממנו כתיב ולא בעינן כלל השם מן המוקף כי אם ההרמה לחוד בעינן מן המוקף מ"מ העיקר המצוה דמוקף שיהא ג"כ השם מן המוקף ז"א כיון דלא כתיב כלל בקרא דבעינן השם מן המוקף כי אם ההרמה א"כ מנ"ל דעיקר מצותו שיהא השם מן המוקף ע"כ לא יכלו התוס' והר"ש ז"ל לחלק בין דינא דמתניתין דטבו"י לפ' כשם במס' סוטה הנ"ל דלעולם בענין השם לא בעינן מן המוקף משום דוהרמותם ממנו כתיב ולא בעינן רק ההרמה לחוד ולא מצינו שום מצוה מן המוקף על השם. רק בדינא דמתניתין דטבו"י כיון דמצינו למיעבד השם בשעת הקפה שפיר עבדינן דהכי עדיף טפי כי כן עיקר מצותו ז"א דמנין לנו שעיקר מצותו שיהא השם בשעת הקפה כיון דבענין השם לא בעינן כלל הקפה דבקרא דמן המוקף לא כתיב רק והרמותם ע"כ לא מצינן לחלק בהכי רק לבתר דס"ל דבענין השם

נמי בעינן מן המוקף דאע"ג דכתיב והרמותם הוא השם נמי במשמע. א"כ לפ"ז בוודאי עיקר המצוה שתחול השם בשעת הקפה ע"כ הגם דבקריאת שם לבד נמי מן המוקף יחשב. ובהכי מתוקמא מתניתין דמובא בפ' כשם. אבל מ"מ עיקר מצותו שתחול השם בשעת המוקף ע"כ במתניתין דטבו"י כיון דאפשר למיעבד שתחול השם בשעת הקרבה שפיר עדיף טפי זה עלה בדעתי לתרוצי מתניתין דטבו"י והא דפ' כשם וזה הוי סברא ישרה ואחר כתבי זאת האיר ד' את עיני וראיתי בהרא"ש במס' טבו"י דמקשה קושייתן דמתרץ נמי כתירוץ הר"ש ז"ל דבענין השם נמי בעינן מן המוקף והתם בפ' כשם מיירי דאמר שתהיה החלה לאחר שיהא מופרש ומובדל ומקשה קושייתן וז"ל שם והכא לא מצי למימר הכי דא"כ תטמא בידה הילכך בעי הקפה בשעת קריאת שם עכ"ל ולכאורה דבריו סתום וחתום דמאי מתרץ דלפיכך במס' טבו"י לא מצי למימר דתהי' חלה לאח"כ דא"כ תטמא בידה וקשה הא מצי למימר דתהיה חלה אחר שתניח בכפישה ויגטתי להבין דבריו הקדושים ונראה דה"פ דהענין דנקרא מוקף כשאמר בשעת החיבור שתהיה חלה לאחר שתהי' מופרש ומובדל היינו דווקא שתהיה חלה תומ"י כשתהיה מופרש ומובדל אבל אם תומ"י כשתהי' מובדל לא תהי' ג"כ חלה רק לאח כ בזה לא נקרא מן המוקף. וכן מוכח דברי הר"ש ז"ל שכ' בקושייתו בזה"ל כיון שקוצה ממנה חלה ע מ לקרות שם לאלתר מוקף קרינן וכו' אלמא דלכל הפחות יהא לאלתר חלה אבל לאח"כ לא וה"נ בקריאת שם אם כשקורא שם במחובר שתהיה חלה כשיהיה מופרש ומובדל אז שפיר חשוב מן המוקף אבל אם לאלתר לא יהיה חלה לא נקרא מוקף וע"כ זאת כוונת הרא"ש ז"ל כיון דלאלתר לא תוכל לחול עליו שם חלה כי אם לאח"כ שתניח בכפישה דלאלתר לא תוכל לחול עליו שם חלה דתטמא בידה ורק לאח"כ שתניח בכפישה א"כ באופן זה לא נקרא מן המוקף כן כוונת הרא"ש ז"ל וכ"כ בס' הגהת הרש"ש ז"ל במס' טבו"י בהגהותיו שכן כוונת הרא"ש ז"ל:

א"כ לפי דעת הרא"ש ז"ל בנ"ד בענין דלמדו את הכהנת לא נקרא כלל מן המוקף כיון דאי אפשר לחול החלה לאלתר משיהא מופרש ומובדל כי אם לאחר כך שתעלה בגוש אחד ע"כ לא נקרא כלל מן המוקף וכן לדעת רבותינו בעלי התוס' ז"ל במס' נדה (דף ז' ע"א) דלא חלקו כלל דבקריאת השם שתחול לאחר שיהא מופרש ומובדל נקרא מן המוקף והמה לא חילקו בזה אלא דס"ל דבשעה שחל השם תהי' מן המוקף בוודאי בנ"ד דלמדו את הכהנת לא הוי מן המוקף:

נמצא מן כל דברינו שיגענו להעמיד דברי הר"ש והרא"ש ז"ל נמצא מתוך דברינו לעיל טולה לשיטת הר"ש ז"ל בנידון דלמדו את הכהנת דהוי מן המוקף ע"י קריאת השם

במחובר שתחול לאחר שיהא מופרש ומובדל. אבל מ"מ בפירוש תנינן במתניתין דטבול יום ומובא במס' נדה (ד' ז' ע"א) דקוצה הימנה חלתה ומניחתה בכפישה או באנחותא ומקפת וקורא לה שם ולא קורא השם חלה בשעה שקוצה במחובר ע"מ שתחול לאחר שתניח בכפישה משום דעיקר מצות מן המוקף דבעינן בענין השם הוא שתחול השם בשעת המן המוקף ע"כ בלמדו את הכהנת הגם דהוי מן המוקף יחשב מ"מ אינו מן המוקף ממש ולפיכך כתב הר"ש ז"ל במס' חלה דבענין למדו את הכהנת חשיב מן המוקף אלמא דלא מחלק כחילוקא דהרא"ש ז"ל בין שתחול השם לאלתר או לאח"כ ולפיכך ס"ל גבי למדו את הכהנת דנקרא חשוב מן המוקף הגם שתחול השם לאח"כ אבל מ"מ אינו מן המוקף ממש כעיקר מצותו. ולפיכך שפיר ניחא קושיתן מן מתניתין דטבו"י אבל להרא"ש ז"ל וכן לדעת רבותינו בעלי התוס' ז"ל במס' נדה (דף ז' ע"א) הנ"ל לא נקרא כלל מן המוקף גבי למדו את הכהנת מהא דכתב הרא"ש ז"ל בהלכות חלה דגבי למדו את הכהנת נקרא מן המוקף הוא לאו משום דהוא מחובר בשטת קריאת שם שתחול שם חלה לאחר שיהא מופרש כמו שכ' הר"ש ז"ל ז"א דלאו משום לתא זה נקרא מן המוקף כיון דלא תחול שם חלה לאלתר אלא משום דלמסקנא בירושלמי בסוגיין דלר"ש בר אבדימי דלמפרע הוא קדוש נמצא דלמדו את הכהנת שתאמר במחובר הר"ז חלה על העיסה וכו' לכשתעלה גוש אחד ואז יהי' חלה הקדושה למפרע ונמצא דהוי מן המוקף ממש דהא חלה עליו השם חלה בשעת מחובר ממש והר"ש ז"ל כתב לשיטתו אפילו להא"מ בשמעתין נמי חשיב מן המוקף:

ואחר שת"ל בארנו כל השיטות של רבותינו ז"ל נבוא לעומק הענין דידן ומדויק כל מלה ומלה אבל בחול תיקנו בחלה שתהא נוטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף שמא מן הפטור על החיוב דמילת תיקנו מדויק דהא מן הדין צריך ליטול חלתה בסוף אלא שתיקנו רבנן משום שלא תטמא את העיסה ואצריכוה רבנן ליטול מן הטהור ולפ"ז אם באמת תטמא העיסה ולפום קס"ד ס"ל דלאו למפרע היא קדושה אלא לאחר שתעלה גוש אחד אז יהי' החלה שהופרש מן העיסה יהי' עלה שם חלה על העיסה טמאה א"כ תיקנו בחלה כלומר תיקנו רבנן בחלה שתהא נוטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף כלומר לשיטת הרא"ש וכן לרבותינו בעלי התוס' ז"ל נקרא שלא מן המוקף כלום ולשיטת הר"ש ז"ל נקרא שלא מן המוקף ממש [כפי פי' הפ"מ ז"ל שלא מן המוקף ממש רק הוא ז"ל פי' דקאי על מתניתין דפ"ב דחלה וזה קשה מאד דלמאי הזכיר זאת הכא כלל ואין המשך הוא הכא אבל לפי דברינו שפיר עולה כהוגן ת"ל דהכא קאי בתקנה דתיקון רבנן הכא בכהנת גופא ומסיים שמא מן הפטור על החיוב הוא כדברינו לעיל כיון דבחול

דעיסת עצמה מרובה והמים יגעו לה' רבעים קמח. א"כ לאו בב"א קדוש החלה דעל העיסה קדוש תומ"י דנפטר מה שבידו וחולין אין פוטרין את הטבל כפי הירושלמי (דמס' תרומות פ"א) הנ"ל דהכא ל"ל כר"ח בד"ר הילל כאחת כיון דאמר הר"ז חלה על העיסה נפטרה מה שבידו ועל הקמח הוא דווקא כשתעלה בגוש ע"כ לא מתוקמא רק בע"ש דעיסתה מועטת מפני שזו מביאה וזו מביאה ונמצא דעל העיסה נמי לא תחול החלה רק כשישלים השיעור והוא שתעלה בגוש לשיטת ר"י דאוקים כר"ע וכפי הירושלמי (דפ"ד הנ"ל) וע"ז אמר ר"י דלא מסתברא דלא בחול אבל בע"ש צריכה לאמר היא והטמא שבה כפירוש המפרש ז"ל דיהא חנה גם על הטמא למה עד שלא תעלה בגוש היא נוטלת לשם חלה משתעלה בגוש היא קדושה לשם חלה אם אומר את חוץ מן הטמא שבה נמצא טבל טמא מעורב בחלה מתוך שאתה אומר הוא והטמא שבה חולין טמאין הן לא מוטב להפריש מן הפטור על החיוב ולא יהי' טבל טמא מעורב בחלה כלומר דבע"ש דלא חל שם חלה על העיסה לאחר שהעיסה ג"כ תעלה בגוש אחד עם הקמח והשאור והקרץ א"כ ממילא לא נפטרה העיסה עד שתעלה בגוש ובב"א עם הקמח נמצא מה שבידו לא נפטרה לעולם דהא לא הורם חלה על העיסה רק כשתעלה בגוש ומה שבידו אינו עולה בגוש א' עם הקמח והשאור והקרץ והעיסה נמצא דלא הורם חלה לעולם על מקצת העיסה הנשאר בידו דהא מה שבידו אינו עולה בגוש אחד והוא היתנה בפירוש דיהי' חלה על העיסה דווקא כשתעלה בגוש אבל כ"ז שלא תעלה בגוש לא הורם חלה עלה. א"כ לפ"ז כשאומר מן הטמא שבה נמצא דטבל טמא מעורב בחלה והוה ליה למימר בפירוש דגם על הטמא שבו מפריש חלה ויהי' חלה גם על הטמא ובשלמא בחול דעיסתה מרובה והעיסה נפטרה אפילו כשלא תעלה בגוש הגם דהוי חסרון דהוי מן הפטור על החיוב דהא אינו נעשה חלה בב"א ונמצא דכשאומר הר"ז נפטרה מה שבידו וחולין אינן פוטרין את הטבל כההיא ירושלמי (במסכת תרומות פ"א הנ"ל). אבל ע"י זה נצמח מעלה דממילא נפטר מה שבידו דהא הוא אינו צריך לעלות בגוש אחד ע"כ שפיר קאמר חוץ מן הטמא שבו דאינו מקדש הטמא שבו לשם חלה. אבל נפטר בהחלה שהוקדש בידו ע"כ הגם דהוי מן הפטור על החיוב אבל עי"ז נצמח מעלה כיון דנפטר מה שבידו דאינו צריך לעלות בגוש אחד ממילא חונין מתוקנים הן חלק הטמא אבל בע"ש דהעיסה אינה נפטרת עד לאחר שתעלה בגוש אחד א"כ לפ"ז החלק הנשאר בידו לעולם אינו מתוקן צריך לומר אף על הטמא שבה כדי שלא יהא טבל טמא מעורב בחלה וזה מדויק מאד אבל בע"ש צריכה לאמר וכו' למה עד שלא תעלה גוש היא נטלת לשם חלה ומשתעשה גוש אחד היא קדושה לשם חלה. כלומר כיון דבע"ש משתעשה גוש אחד

אז היא קדושה לשם חלה ולפ"ז אם אומר חוץ מן הטמא שבה נמצא טבל טמא מעורב בחלה וכדברינו ובשלמא בחול לאו משתעשה גוש אחד היא קדושה לשם חלה דהא על העיסה קדושה תומ"י אבל בע"ש ע"כ משתעשה גוש א' נמצא טבל טמא מעורב בחלה נמצא דבע"ש יש מעלה וע"י המעלה נצמח חסרון ובחול יש חסרון וע"י החסרון נצמח מעלה לפיכך מקשה ר"י דמוקמית בע"ש ולא בחול מטעם החסרון דפטור מן החיוב הא בע"ש איכא חסרון יותר גדול דהוא טבל טמא מעורב בחלה הא לא מוטב להפריש מן הפטור על החיוב ולא יהא טבל טמא מעורב בחלה:

וע"ז אר"ש בר אבדומא לא למפרע היא קדושה מכיון שהיא קדושה למפרע כמפרשת מן החיוב על החיוב כלומר דהא אע"פ שמסיים לאחר שתעלה בגוש מ"מ כוונתו דלאחר שתעלה בגוש תהא קדושה למפרע אף על הקמח ג"כ תהיה קדושה למפרע בשעת הרמה ונמצא דלא גרע הקמח מן העיסה דכל עיקר הטעם דהוי מן הפטור על החיוב דהא ל"מ למימר בב"א כמו דמשני ר"ח בדר"ה (בפ"א דמס' תרומות) דהא על העיסה מכיון שאמר הר"ז נפטרה ונפטרה מה שבידו ועל הקמח אינו קדושה לשם חלה רק לאח"כ שתעלה בגוש ונמצא דלאו בב"א היא קדושה אבל מכיון דאמרינן דלמפרע היא קדושה נמצא דהשאר שבידו נעשה חלה על הקמח בב"א כמו הראשונות על העיסה דהא למפרע היא קדושה ועי' בסוגיא החמורה הזה ומתוך דברינו תמצא טעם בע"ה יתברך ודו"ק:

עוד באותו סוגיא אר"ש ב"א לא למפרע היא קדושה הסברא הזאת איתא בירושלמי (במס' דמאי ובמס' מע"ש) ועל ידי השיטה הזאת השבתי תשובה בענין אחד ומפני שהוא דבר נוגע לדינא ודבר נכון הוא ושיטה כוללת היא בענינים הרבה ע"כ הצנתיה פה ועי' עלה ותמצא טעם בע"ה יתברך שמו ויתעלה:

על דבר השאלה בב' שותפים שעשו שותפות בסחורה אחת והסחורה מונחת ביד אחד מהשותפים והתנו ביניהם שיש ביד אחד לחזור למפרע כ"ז שירצה ואין למסחרם זמן ידוע וקבוע כמבואר בש"ע ח"מ סי' קע"ו והלך אחד מן השותפים ומכר מקצת סחורה לאיש אחר בקנין גמור אגב סודר כד"ת שנקנה המקח ללוקח. ואח"כ כאשר בא שותף המוכר ליטול הסחורה מן השותף השני למוסרם להלוקח. אמר השותף השני הנ"ל שהוא חוזר מן השותפות ושאל השואל אם קנה הלוקח הסחורה אם לא כי יש מקום לאמר דכ"ז דלא חזר בו השותף השני הרי הי' השותף המוכר כיורד ברשות וכמחז"ל שותף כיורד ברשות דמי והוי שלוחו וקי"ל דשליח שמכר או לקח מה שעשה עשוי. יהא דהתנה עמו שיש לו רשות לחזור היינו לחזור מן השותפות שלא יהא לחבירו חלק ברווח או בהפסד אבל ככ"מ דלא חזר בו הוי השותף שמכר כיורד ברשות וא"כ אפילו

אם נתגלה הדבר למפרע שהי' שייך לרשות הב' הנ"ל מ"מ המכירה חל דלא גרע מאילו עשאו השותף הב' הנ"ל להשותף המוכר שליח שימכור דבר שלו וה"נ אפילו כשהי' למפרע שלו מ"מ כבר נמכר ע"י שלוחו דהוא הי' יורד ברשות עד הנה. והילכך לא מצי השותף הב' נחזור בו משום דלא תני החזרה שביניהם בעסק השותפות לענין הרשות שהי' זע"ז דאפילו השותפות שביניהם בטל למפרע מ"מ רשות הי' להם זע"ז או דילמא כיון דאיתבטל השותפות למפרע איתבטל נמי הרשות שהי' זה על זה ויכול השותף השני לחזור בו ע"כ תוכן השאלה:

תשובה גרסינן במס' נדרים (ד' פ"ה ע"א) רבא אמר דהיינו טעמא דיטלו בע"כ משום דתרומה לא חזיא אלא לכהנים וכיון דאתיא למיסרא עלייהו שויא עפרא בעלמא עכ"ל הגמרא ופי הר"צ ז"ל דאי אפשר ליתנה לישראל הילכך כיון דמיסרא עלייהו שויא עפרא בעלמא דאפקריה לההוא טובת הנאה שיש לו בה. ומיהא שמעינן דהאוסר פירותיו על עצמו יכולים אחרים ליטול אותם בע"כ ואינו יכול לעכב אע"פ שיכול לישאל על נדרו כיון דהשתא מיהא הא לא איתשיל מיהו היכא דאיתשיל חייבין לשלם כיון דחכם עוקר הנדר מעיקרא וכיון דאיתשיל הויין להו הנך פרי כאלו לא אתסרו עלי' מעולם וא"ת א"כ האיך יטלו כהנים בע"כ למה לא ניחוש דילמא מיתשיל ומתהני מדידי' לאו קושיא היא דהתנן המקדש את האשה ע"מ שאין עליה או עליו נדרים ונמצאו עליו או עליה נדרים אינה מקודשת ומדקתני אינה מקודשת משמע שאינה מקודשת כלל ויכולה להנשא לאחר. אע"ג דתני התם וכן היא שהלכה אצל חכם והתירה וכן הוא שהלך אצל חכם והתירו מקודשת אלמא אע"ג דמצי מיתשיל וחיילי קדושי למפרע כל אימתי דלא מיתשיל לא חיישינן דילמא מיתשיל ה"נ אע"ג דאי מיתשיל עבדי כהנים איסורא למפרע כל אימתי דנא מיתשיל לא חיישינן להכי הרשב"א ז"ל והר"ן ז"ל כתב שמסתפק בזה לפי שמשעה שאסרו על עצמו הפקירו וכל שזכה בו אחר קנה כזוכה מן ההפקר ואע"פ שאיסור שבו הלך ע"י שאלה קנין ממונו של זה אינו בטל שאינו מוצא שאלה בהפקר ומשום הכי יטלו בע"כ דאי לא כיון דנדרים לאיתשולי קיימי דמשום הכי מקרי דבר שיש לו מתירין בפרק הנודר מן הירק (דף נ"ט) חיישינן דילמא מיתשיל וכי תנן אינה מקודשת לא שתהא מותרת להנשא אלא דינא קתני וכו' דלא מקלקלה נפשה וכו' ע"כ:

וקשה לי לדעת הרשב"א ז"ל קושיא חמורה לכאו'. דגרסינן במס' ב"מ (דף מ"ט ע"א) אמר ר"פ ומודה ר' יוחנן במתנה מועטת דסמכה דעתיה ה"נ מסתברא דחמר ר"א אמר ר' יוחנן ישראל שאמר לב"ל כור מעשר יש לך בידי ב"ל רשאי לעשותו תרומות ומעשרות על מקום אחר אא"ב לא מצי למהדר בי' משום הכי רשאי אלא א"א מצי למהדר ביה

אמאי רשאי אישתכח דקאכיל טבלים. הב"ע כגון שנטלו ממנו וחזר והפקידו אצלו א"ה אימא סיפא נתנו לב"ל אחר אין לו עליו אלא תרעומות ואי בשנטלו ממנו וחזר והפקידו אצלו אמאי אין לו לו עליו אלא תרעומות כיון דמשכי' ממונא אית ליה גביה אלא לאו ש"מ בדלא נטלו ש"מ ע"כ וא"כ לפי דעת הרשב"א ז"ל דס"ל דמשום הכי יטלו הכהנים בע"כ ולא חיישינן דילמא ישאל על מקצת הכהנים ויהיו אלו אסורין באיסור קונמות כדאיתא להדיא ברשב"א ז"ל. הגם דנדרים קיימי לאיתשולי מ"מ לא חיישינן דילמא מיהדר מן הנדר ויהי' איסור למפרע ויהיו הכהנים אסורין ליטול בע"כ. מ"מ לא חיישינן על חזרה כ"ז דלא חזר בו והכא אמרינן אלא א"א דמצי למיהדר בי' אמאי רשאי הב"ל דילמא יחזור הישראל הרי קמן להדיא דחיישינן דילמא יחזור הבע"ב ועבד הב"ל איסורא למפרע וזה נגד סברת הרשב"א ז"ל. ואין לומר דהרשב"א ז"ל כתב דלא חיישינן לזה דילמא יחזור הישראל אח"כ ויהי' איסור למפרע זה דווקא דהשתא וודאי לא איתשיל ורק חיישינן דילמא אח"כ יחזור מן הנדר אמרינן דאוקי אחזקתי' כמו דהשתא לא הדר ביה כן גם להבא לא יחזור אבל הכא הכי פירוש הגמ' אלא אי אמרת דמצי למיהדר בו אמאי רשאי אישתכח דקאכיל טבלים כלומר דניחוש דילמא כבר הדר ביה הישראל. אבל זה הפירוש אינו דא"כ לא משכחת לה דינא דהרשב"א ז"ל רק באופן שלא זזו ידן של מתוך ידיו של הבע"ב מזמן הקונמות עד שעה שנטלו ובשעת אכילת התרומה עד שאכלו כל התרומה ולא נשאר מאומה. וידעו בבירור שהשתא לא חזר ביה הישראל. ולכן לא יחושו ג"כ על להבא שמא יחזור ויהיה איסור למפרע. אבל אם בתוך הזמן זזו קצת ידי הכהנים מתוך יד הישראל אסורין זה לא ניתן להאמר כלל א"כ לפ"ז חוזרת קושיתנו לדוכתא למה אמרינן הכא א"א דמצי לחזור הישראל ליחוש הב"ל דילמא יחזור וימצא דעביד הב"ל איסורא למפרע דקאכיל טבלים למפרע הרי זה נגד סברת הרשב"א ז"ל:

אבל כד נדייק שפיר בסוגיין יתורץ הדבר כעין חומר. דמעיקרא נבין מה דאמרינן בסוגיין א"א בשלמא לא מצי למיהדר בי' משום הכי רשאי אלא א"א מצי למיהדר בי' אמאי רשאי וכו' וקשה הא אפילו נימא דיש בדברים מחוסר אמנה מ"מ ככ"מ דלא מטא ליד הבן לוי המעשר לאו שלו כי מחוסר אמנה אינו עושה קנין והוי עדיין של הבעלים אלא דמחוסר אמנה הוא א"כ במה קנאו הבן לוי שיהא מפרישו תרומת מעשר על מקום אחר ויסמוך על זה לאכול טבלים. הא עדיין לא נתקנו הטבלים בהך תרומת מעשר שהוא עדיין של הבע"ב רק דמחוסר אמנה וכל כמה דלא מטא לידו לא יחול עליהם שם תרומת מעשר:

והשיטה מקובצת ז"ל תירץ שני תירוצים בשם הרא"ש ז"ל וז"ל כתב ר"מ ז"ל אע"פ שלא קנאו ב"ל לא במשיכה ולא בהגבהה איירי במכירי לוי' דחשיב כאילו בא לידו כדאיתא

בפ' כל הגט א"נ לא גרע מנותן רשות לחבירו שיתרום מכריו על תבואה שלו הרא"ש ז"ל ע"כ:

והנה שיטת הרא"ש ז"ל צ"ע גדול לכאורה דמאי משני דמיירי במכירי כהונה דהוי קנין גמור. א"כ מאי מייתי הגמ' ראי' דמתנה מועטת הוי מחוסר אמנה דלעולם נימא דאין בו מחוסר אמנה והכא משום מכירי כהונה נגעו בה ומצאתי בקצוה"ח ז"ל דמקשה זאת וז"ל ממ"נ אי מכירי כהונה חשיב כמו קנין ממש א"כ היכי מוכח מינה מתנה מועטת כיון דמכירי כהונה חשיב קנין ממש והוי זכי' גמורה ואי נימא מכירי כהונה אינו קנין ממש אנא דמכירי כהונה הוי כמתנה מועטת דאסור לחזור בו וכמבואר בתוס' ז"ל בפ' יש נוחלין (ד' קכ"ג ע"ב) ד"ה הכא במכירי כהונה ע"ש שכתבו טעמא דמכירי כהונה משום מתנה מועטת דאסור לחזור ואע"פ שאם רצה יכול לחזור בו מ"מ כך"מ דלא הדר בי' הוי מוחזק עש וכו'. א"כ אכתי הוי כמו מתנה מועטת דאינו קנין ואינו שנו והאיך יכול לעשותם מעשר ונהי דגבי בכור חשיב מוחזק אבל קנין אינו עכ"ל. וזה וודאי ברור דמחוסר אמנה אינו קנין דאל"כ בטלת להו כל הקנינים. וא"כ לפי דעת רבותינו בעלי התוס' ז"ל דמכירי כהונה הוי משום מחוסר אמנה א"כ בוודאי אינו קנין וא"כ באמת צ"ע גדול הסוגיא דפ' כל הגט (ד' נ' ע"א) המלוה מעוץ את הכהן ואת הלוי להיות מפריש עליהן מחלקן מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין ע"כ ופריך הגמ' ואע"ג דלא אתאי לידו אמר רב במכירי כהונה ולוי' עסקינן ושמואל אמר וכו' ואי לפי דעת התוס' ז"ל דמכירי כהונה הוי משום מחוסר אמנה א"כ אינו קנין וחוזר קושית הגמ' ואע"ג דלא אתא לידו ופירש רש"י ז"ל וכיון דלא אתי לידו מאן זכי להאי כהן האי תרומה שיטלנה זה בחובו והאיך יצא ידי נתינה עכ"ל ובשלמא לפירש"י ז"ל דמפרש במכירי כהונה וז"ל כיון דמילתא דפשיטא היא דלדידהו יהיב אסחי להו שאר כהנים דעתי' והוי כמאן דמטי לידי' דהנהו עכ"ל לפ"ז שפיר ניחא דהוי זכי' גמורה כמאן דמטי לידי' דהנהו אבל לפי' התוס' ז"ל דס"ל דמכירי כהונה הוי משום מחוסרי אמנה א"כ לאו קנין הוא וחוזר קושית הגמ' לדוכתי' ואע"ג דלא אתי לידי':

ועוד צ"ע מאיזה טעם חשיב מכירי כהונה מוחזק לגבי בכור משום מחוסר אמנה דכתבו כך"מ דלא הדר בי' הוי מוחזק כיון דלא קנו עדיין והוי עדיין של הבעלים וגם הוא ברשות הבעלים וא"כ מאיזה טעם הוי הכהן מוחזק:

ועוד צ"ב בתוס' ז"ל במס' ב"מ (דף ז' ע"ב) גבי תקפו כהן מקשים בתוס' ז"ל וז"ל וא"ת אמאי לא מוציאין מידם יאמרו הבעלים ליתן לכהן אחר. ומתרצים דאירי במכירי כהונה עיי"ש. וקשה דלפי דעת התוס' ז"ל דמכירי כהונה משום מחוסר אמנה ואינו קנין ממש

וא"כ לפ"ז אם בא הכהן ליטול מן הבעלים והבעלים חוזרים ורוצים לעבור על מחוסר אמנה הלא בוודאי אינו יכול הכהן לתפוס אותו מידו בע"כ דהא אין בידו לכוף אותו שלא לעבור על מחוסר אמנה וא"כ כשתפס ג"כ יוציאו הבעלים ממנו בטענתם שרוצים לעבור על מחוסר אמנה וליתן לכהן אחר ומאיזה הטעם נתגדל כח הכהנים בתפיסה. והלא אי לאו במכירי כהונה יכול הבעלים להוציא מידו ומאיזה כח נתגדל במכירי כהונה בתפיסה:

אבל לפענ"ד נראה דיש מקום לדברי התוס' ז"ל בסוגין דידן דמס' נדרים (פ"ה ט"א) הנ"ל אמר רבא שאני תרומה דיטלו בע"כ משום דתרומה לא חזיא אלא לכהנים וכיון דאתא למיסרא עלי' שויא עפרא בעלמא ופירש הר"נ ז"ל דאפקריה לטה"נ שיש לו בה נמצא דכיון דתרומה אין לבעלים קנין הגוף כ"א טה"נ בעלמא וכיון דאסור על הכהנים באיסור קונמות ממילא אין לו ט"ה והוי הפקר ומשום הכי אין הכהנים מתהנין מדידי' וא"כ ה"נ גבי מכירי כהונה דכיון דהוי מחוסר אמנה ואסור לו ליתן לכהן אחר א"כ ביודאי הוי הפקר בעלמא דלדידי' לא חזיא אלא לכהנים וכיון דהוי עליו איסור ליתן לכהנים א"כ ע"כ אפקריה לט"ה שיש לו בה ומה לן איסור קונמות דהוי על הכהנים לאיסור דהן צדק דחל על הבעלים משום מחוסר אמנה ובפרט לשיטת הרמב"ם ז"ל דמביא הר"נ ז"ל לעיל (דף ט"ו ע"א) דכל איסור דלא יחל דברו עובר המדיר ולא המודר דהא המודר אינו מיחל דברו עיי"ש. א"כ מתפרש דברי רבא הכא דלא חזיא אלא לכהנים וכיון דקאתי למיסרא עלי' וכו' כלומר כיון דאיסור דקונמות על הכהנים נמצא דאין לו הט"ה ליתנם לכהנים משום דהוא יעבור על לא יחל. א"כ כמו כן גבי מחוסר אמנה נמי הכי מכיון דלא חזיא אלא לכהנים ומעולם אין גוף הדבר שלו כ"א הט"ה ומכיון דאסור לו הט"ה שיתן לאיזה כהן שירצה משום מחוסר אמנה א"כ ממילא אין לו טובת הנאה ושויא עפרא בעלמא דאין לו בגווה כלום וא"כ לפ"ז בוודאי יכול הכהן של מכירי כהונה ליטול אותו בעצמו ולא יעבור על הא דקי"ל במס' חולין (ד' קל"ב) גבי מתנות כהונה ונתן ולא שיטול בעצמו דאימת אמרינן שלא יעול מעצמו היינו דווקא בזה דקרינן בי' ונתן שיש להבעלים ט"ה אבל כל היכא דלא קרינן ונתן דאין להבעלים ט"ה מותר ליטול בעצמו והראי' מתוך סוגיא דנדרים הנ"ל דאמרינן דהכהנים יטלו בע"כ ולא קשה הא לא יטול מעצמו אלא פשיטא כדברינו דבמקום דאין לבעלים ט"ה לא חיישינן שיטול מעצמו וא"כ בוודאי מכירי כהונה יכולים ליטול מעצמם ומ"מ השאר כהנים אינן יכולים ליטול מעצמם הגם דאפקריה לט"ה שלו. ז"א דהא כל עיקר דאפקריה משום דמחויב בהן צדק שיהא למכירי כהונה וא"כ האיך יטלו הכהנים אחרים משום הפקר שלו הא כל עיקר

ההפקר שלו משום דימטי לידי דמכירי כהונה וזה פשוט עי' ב"ק קט"ו] ומ"מ צריך מכירי כהונה לזכות בו וכל זמן דלא מטי לידו לאו שלו הוא והגם דתרומה הוי ממון כהן ולאחר הפרשה הוי ממון השבט ואין להבעלים רק טה"נ ומכיון דבטל הט"ה שלו ממילא הוי שייך למכירי כהונה אבל ז"א דהא עדיין הוי ממון של כל השבט כמו מעיקרא דהא עדיין לא זכה בו כהן רק דלגבי' יש להבעלים עדיין ט"ה וכיון דכל ההפקר שלו משום דימטי לידי מכירי כהונה ונמצא הוי כמעיקרא ממון של כל השבט רק דלהבעלים יש ט"ה אבל לגבי מכירי כהונה הוי ט"ה הפקר ויכול לזכות בו כזוכה מן ההפקר ועכ"פ בעינן דאתא לידו שיזכה בו ויהי' שלו רק שיכול המכירי כהונה ליטול בעצמו וכיון שיכול המכירי כהונה לימול מעצמו ויהי' שלו ע"כ שפיר נקרא מוחזק ואזלי התוס' ז"ל לשיטתם במס' גיטין (דף מ"ד ע"א) דגרסינן שם בשלוה ע"מ למשכנו ולא משכנו פי' בקונטרס ז"ל בא ומשכנני קרקע זו ותהא שלך וכ"ז שלא בא הישראל ומשכנו הוי בחזקת נכרי וגבי עבד כה"ג קנסוה רבנן וקשה דהוה ליה למימר אידי ואידי דמטא זמני' לכך נראה דאתא לשנוייא שנוייא קמא הא דמטא זימנא והא דלא מטא זימנא והא דאקשינן גבי עבד דמטא זימנא צריכא למימר בשלוה ע"מ למשכנו ולא משכנו דס"ד כיון דלא משכנו עדיין לא יצא לחירות קמ"ל דהואיל ובידו למשכנו דיצא לחירות עכ"ל והנה הפי' של בא ומשכנני מקרקע זו ותהא שלך הפ' דכ"ז שלא משכנו עדיין לאו שלו אלא דרשות בידו למשכנו ויהי' שלו ולאחר המשכן יהי' שלו אבל כ"ז שלא משכנו לא הוי שלו כי אם לאחר שמשכן בזה יהי' שלו כן עי' המפרשים ז"ל [עי' בספר גרש ירחים] וא"כ לפנינו שיטת התוס' ז"ל דאף בדבר שעדיין לאו שלו אלא שבידו ליטלו ויהי' שלו הוי בחזקתו ולפיכך מכירי כהונה הנם דעדיין לאו שלו מ"מ הוא בחזקתו מכיון דלבעלים הוי עפרא בעלמא כמו נדרים (פ"ה ע"א הנ"ל) א"כ יכולין מכירי כהונה ליטול מן הבעלים ויהי' שלהם והגם דעדיין לא נטלו מ"מ הוי בחזקתם:

ולפ"ז שפיר ניחא התוס' ז"ל במס' ב"מ (ד' ז' ע"ב) גבי תקפו כהן אין מוציאין דמיירי במכירי כהונה ולא קשה דהשתא דתקפו נמי יאמרו הבעלים ליתן לכהן אחר ויעברו על מחוסר אמנה כמו במעיקרא כשלא תקפו אבל השתא שפיר ניחא דהרי כבר כתבתי שיטת הר"נ ז"ל דגבי כהנים ולוים אפילו כשישאל על נדרו מ"מ מכיון דבשעת נדרו לא הי' לו ט"ה דהוי עפרא בעלמא לגבי ונמצא דזכו מן ההפקר לא מהני חרטה להוציא מידם כיון דזכו מהפקר עיי"ש וא"כ ה"נ כיון דתפסי כהן במכירי וזכו מן ההפקר לא יכול הבעלים אח"כ להוציא מידו דלאחר שזכו מן ההפקר לא מצי למימר שרוצה עוד בט"ה ויתחרט על מחוסר אמנה:

ולפ"ז שפיר ניחא הסוגיא דפ' כל הגט (דף ל' ע"א) הנ"ל כיון דמסקינן דמכירי כהונה דהוי מחוסר אמנה לפי שיטת התוס' ז"ל דמי להההיא דנדרים (פ"ה ע"א הנ"ל) דתרומה לא חזיא אלא לכהנים וכיון דאתא למיסרא עלי' שוויא עפרא בעלמא ולהכי הכהנים יטלו בע"כ א"כ ממילא אין עליו מצות נתינה דאימתי יש עליו מצות נתינה בשעה שאין הכהנים יכולים ליטול בע"כ בעצמם אבל בשעה שהכהנים יכולים ליטול מעצמם לא קרינן ונתן כמו שכתבתי לעיל א"כ אין עליו ממילא מצות נתינה וכל עיקר הקושיא היא משום מצות נתינה כמו שפירש"י ז"ל אבל השתא מכיון שהפריש כבר נתקן הטבל שלו ומצות נתינה אין עליו ומצוה על הכהנים ליטול ליכא ע"כ שפיר מפריש עליהן מחלקן:

עכ"**פ** מסקינן דלדברי התוספת ז"ל אין במכירי כהונה שום קנין וכל הסוגיות עולים כהוגן וע"כ שיטת הרא"ש ז"ל דמכירי כהונה אינו עושה קנין דאל"כ מאי ראי' מייתי ממכירי כהונה למחוסר אמנה דילמא שאני מכירי כהונה דעושה קנין אבל לעולם אין במתנה מועטת מחוסר אמנה כדברינו לעיל וע"כ ס"ל דמכירי כהונה הוי רק משום מחוסר אמנה ומחוסר אמנה אינו קנין כדברינו לעיל ומ"מ שפיר מתורץ קושיתנו לעיל דהנה גרסינן בירושלמי (פ"ז דדמאי) על הדא מתניתין מזגו לו את הכוס אומר מה שאני עתיד לשייר בשולי הכוס הרי הוא מעשר וכו' מה נן קיימין אם באומר מכבר משקה מעורב הוא ואם באומר לכשאשתה למפרע טבל שתה אלא כי אנן קיימין באומר מכבר לכשאשתה ע"כ נמצא דיכול לאכול טבל על סמך שיהי' בוודאי תרומה למפרע הגם שעכשיו הוא וודאי טבל אך כיון דבוודאי יתוקן למפרע באין ספק מותר לו לאכול הטבל:

והנה בפלוגתא דאביי ורבא בענין למפרע הוא גובה או מכאן ולהבא הוא גובה כל עיקר טעמי' דרבא דס"ל דמכאן ולהבא הוא גובה מפורש במסכת פסחים (ד' ל"א ע"א) כיון דאילו הוי לי' זוזי מסלק לי' בזוזי אישתכח דהשתא הוא דקני ע"כ. א"כ כיון דכל עיקר הטעם דאמרינן אליבא דרבא מכאן ולהבא הוא גובה משום דעד זמן הגבי' הוי הדבר בספק אם יבא לידי גובייגא דדילמא יהי' לו זוזי ויסלק לו בזוזי ורק עכשיו שאין לו זוזי מגבה לו הקרקע אבל אם הי' הדבר ברור מעיקרא שבוודאי יגבה לו הקרקע ולא יתן לו מעות אף אם יהי' לו מעות ויש ברירה בידו ליתן לו מעות מ"מ הדבר ברור שלא יעשה כן ובוודאי יתן לו הקרקע בחובו והי' הדבר פשיטא שיבוא הקרקע לידי גובייגא משעה הראשונה בוודאי מודה רבא דלמפרע הוא גובה דהרי מתחילה נתוודע הדבר שהקרקע יבוא לידי גובייגא באין ספק ולא שייך לאמר דהשתא אגלאי מילתא דהרי מעיקרא אגלאי מילתא ומשעה הראשונה פשיטא לן שיבוא הקרקע לידי גובייגא:

והנה במכירי כהונה פירש"י ז"ל במסכת גיטין (דף ל' ע"א) וז"ל הלכך כיון דמילתא דפשיטא הוא דלדידהו יהיב אסחי וכו' הרי לפנינו דמכירי כהונה חשיב בעינינו למילתא דפשיטא שבוודאי יהיב למכירי כהונה ומטעם זה אסחי שאר כהנים דעתי' לפי שיטת רש"י ז"ל משום דכיון דרגיל ליתן לו תמיד הרי זה בחזקה שבוודאי יתן לו וא"כ חלוק מכירי כהונה בין שאר כהנים בזה דהא אנן קי"ל דתרומה הוי ממון כהן תומ"י לאחר הפרשה והרי בכ"מ נקרא גזל השבט לאחר הפרשה משום דהוי ממון של השבט רק דלהבעלים שייך הט"ה שיכול ליתן לאיזה כהן שירצה והילכך כשמטא ליד כהן והוי שלו לא אמרינן דלמפרע הוא שלו משעת הפרשה דהא ממון כהן הוא משעת הפרשה וזכי' אית להו משעת הפרשה כמו שכתב הריטב"א ז"ל במס' נדרים (פ"ה ע"א) עיי"ש. ז"א דהא לא ידעינן עד השתא לאיזה כהן מתרמי, לי' אלא אישתכח דהשתא הוי ממון של כהן דמטי לידו אבל מכירי כהונה אינו כן אלא מכיון דמילתא דפשיטא הוא דלדידי' יהיב באין ספק משום דרגיל עד הנה ליתן להם הרי בחזקה שבוודאי יתן להם עכשיו ג"כ ומילתא דפשיטא הוא משעה הראשונה דיבוא לידו. והילכך משעה הראשונה דהוי ממון כהן ידעינן דממונו הוא דהא אין להבעלים כ"א טה"נ בעלמא וידעינן דיבוא לידו והוא מלתא דפשיטא א"כ גם רבא מודה בזה דלמפרע הוא גובה ולא אמרינן דלמפרע הוי ספק אולי לא יבוא לידו כ"א לכהן אחר ז"א דהא מילתא דפשיטא הוי למפרע דיבוא לידו ובזה חלוק מכירי כהונה לבין שאר כהנים א"כ שפיר ניחא תירוץ הרא"ש ז"ל דמיירי במכירי כהונה ולפיכך לא קשה במה קנאו הב"ל להמעשר שיעשה אותם תרומת מעשר דהא עדיין הוי המעשר של הבעלים דאינו רק מחוסר אמנה עדיין ז"א דכיון דמיירי במכירי כהונה נמצא דכשיגבה לבסוף למפרע הוא גובה והוי שלו למפרע ובהדיא גרסינן במס' פסחים (ד' ל"א) אליבא דאביי דלמפרע הוא גובה אי אקדיש מלוה ואח"כ דכשיגבה דאמרינן דלמפרע גובה הוא דמעיקרא ברשותי' הוי קאי ושפיר אקדיש ושפיר זבין וה"נ כשיבוא המעשר לידו נמצא דשפיר עשה תרומת מעשר משעה הראשונה ונמצא דלא אכיל טבלים והגם דהשתא עדיין לא גבה ולא הוי עדיין שלו ונמצא שבשעת אכילה אוכל טבלים מ"מ מותר לו לאכול טבל על סמך שאח"כ יהי' תרומת מעשר למפרע כמו דאיתא בירושלמי גבי מזגו לו את הכוס שהבאתי לעיל דמותר לכתחילה לאכול טבל כשיהי' אח"כ תרומה למפרע:

לפיכך שפיר ניחא אהא דקאמר התלמודא א"א בשלמא לא מצי למיהדר בי' משום הכי רשאי כדפירש"י ז"ל דיש לו לסמוך על שארית ישראל לא יעשה עולה וגומ' הלכך יש לו לסמוך עכשיו ולאכול טבל משום דבוודאי יגבה המעשר ויהי' תרומת מעשר למפרע

אלא א"א דמצי למיהדר בי' מאי רשאי אישתכח דאכיל טבלים דמשום דאין לו על מה לסמוך שיבוא בוודאי לידי גוביינא כי אולי יחזור הישראל דהא אינו מחוסר אמנה והגם דמכירי כהונה הוי מילתא דפשיטא דלדידי' יהיב משום דכיון דרגיל עד הנה ליתן לו הרי זה בחזקה שבוודאי גם היום יתן לו אבל מ"מ אסור לו לסמוך ע"ז החזקה שבוודאי יתן לו ויאכל השתא טבלים על סמך שאחר כך יתקן למפרע:

ונבאר הדבר בטוב טעם ויתורץ בזה גם הקושיא שלנו על הרשב"א ז"ל כעין חומר דגרסינן בירושלמי (פ"ז דדמאי ופ"ג דגיטין) על הדא מתניתין דגיטין (ל"א ע"א) המניח פירות להיות מפריש עליהן תרומה וכו' מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין אם אבדו ה"ז חושש על מלע"ע. ואיתא פלוגתא בירושלמי אם מעל"ע של הנחה או ממעל"ע הראשון חושש כמו בבבלי עיי"ש. ואח"כ גרסינן שם והדא מתניתין דלא כר"י וכר"ש גבי הלוקח יין מבין הכותים דר"י ור"ש אוסרין שמא תבקע הנוד ונמצא שותה טבלים למפרע וא"כ ה"נ ניחוש שמא עד כשיוליך ליתן להכהן התרומה יתקלקל ויהא חששא למפרע ממעל"ע הראשון. ומשני א"ר זעירא תמן למפרע נתקלקלו ברם הכא מכאן ואילך נתקלקלו ואע"ג דגם בהמניח מתניתין דגיטין הנ"ל נמי איכא חששא למפרע וניחוש שמא יתקלקל [כמו לשמא ימות במס' גיטין כ"ח ע"ב ע"ש] פי' המפרשים מהרא"פ ופ"מ ז"ל דה"פ דהתם גבי הלוקח יין מבין הכותים דעדיין לא הופרש תרומה מעולם ושותה טבלים למפרע על סמך שיפריש אח"כ ויהא תרומה למפרע וא"כ חיישינן לבקיעת הנוד ולא נתהווה תרומה מעולם אבל בהמניח מתניתין דגיטין הנ"ל דהא הופרש תרומה והרי הוא בחזקת תרימה עד השתא ורק כל החשש שמא יתקלקל טרם יגיע ליד הכהן ויהיה קלקול למפרע ז"א דלא דמי דהתם גבי הלוקח יין מבין הכותים חיישינן שמא יתקלקל ולא יתוקן למפרע הטבלים מעולם. ולא יבוא לידי חזקת תרומה מעולם אבל החששא ממתניתין דהמניח דהוי חששא שמא יתקלקל ויהי' קלקול למפרע ויקלקל החזקת תרומה נמצא כיון דעד השתא בחזקת היתר הוא לא חיישינן שמא יהי' אח"כ קלקול שיתקלקל ההיתר למפרע לחששא זו לא חיישינן אלא אוקמינן על חזקתו שלא יתקלקלו הפירות וכמו שהן עתה כן יהיו ג"כ אח"כ אבל הכא גבי הלוקח יין מבין הכיתים דהשתא בוודאי טבלים הוא שותה רק על סמך שיתהוה אח"כ תרומה למפרע ע"ז שפיר חיישינן שמא לא יבוא לידי תרומה ונמצא שלא יבוא לידי תיקון למפרע:

הרי בהדיא הירושלמי הזה שיטת הרשב"א ז"ל הנ"ל דכיון דהשתא בחזקת היתר לא חיישינן שמא יתקלקל ההיתר למפרע והילכך לא חיישינן שמא יחזור מנדרו ונמצא דעקר נדרו למפרע ועבדי הכהנים איסורא למפרע זה לא חיישינן כמו דלא חיישינן

גבי המניח פירות להיות מפריש עליהן הנ"ל מטעם הנ"ל דלקלקול למפרע לא חיישינן משום דאוקמינן על חזקתו דהשתא וכל שלא מתוקן למפרע שפיר חיישינן. וזאת הכוונה בירושלמי הנ"ל לפי פירוש המפרשים ז"ל הנ"ל וזה הוא דעת הרשב"א ז"ל ע"כ שפיר ניחא הכא דמקשה הגמ' שפיר אא"א דמצי למיהדר בי' אמאי רשאי אישתכח דקאכיל טבלים למפרע דאינו רשאי לסמוך על מכירי כהונה דפשיטא דלדידיה יהיב כמו שהוא רגיל עד הנה כן אוקמינן על חזקתו שגם עתה יתן לו ונמצא מתוקן למפרע ז"א דע"ז התיקון למפרע חיישינן שפיר שמא לא יבוא לידי תיקון למפרע והשתא שפיר ניחא קושיתנו מעיקרא על הרשב"א ז"ל דהתם גבי נדר כיון דהשתא הוא בחזקת היתר וליכא חששא רק שמא יחזור מן הנדר ויתקלקל החזקת היתר למפרע ע"ז לא חיישינן אבל הכא כיון דמסקינן דלע"ע הוי טבל גמור רק כל עיקר ההיתר שלו דרשאי לעשותן תרומת מעשר על מקום אחר הוא משום דיתקן למפרע כמו גבי מזגו לו את הכוס הנ"ל ע"ז שפיר חיישינן שמא יחזור הישראל ולא יבוא לידי תיקון מעולם. רק אי נימא דהוי מחוסר אמנה ולא מצי למיהדר ביה משו"ה רשאי לסמוך עליו משום שארית ישראל לי"ע כמו דפירש רש"י ז"ל הנ"ל ובוודאי יבוא לידי תרומת מעשר למפרע אא"א דמצי למיהדר ביה אמאי רשאי דאין לסמוך על חזקה דמעיקרא שרגיל תמיד ליתן לו כן גם להבא יתן לו ז"א דלתקון למפרע לא סמכינן על חזקה דמעיקרא אלא אמרינן שמא לא יבוא לידי תיקון כלל. וגבי מזגו לו את הכוס הנ"ל מתרץ בירושלמי דלא חיישינן משום שניא היא שהיא על אתר עיי"ש. ובשלמא אי לא מצי למיהדר ביה משום הכי רשאי דהרי מחויב ליתן לו אבל אי מצי למיהדר ביה ורק דאמרינן שיתן ל המעשר הגם שאין עליו חיוב ליתן רק משום החזקה שרגיל עד הנה ליתן לו ז"א דלתקן האיסור למפרע לא אזלינן בתר חזקה.

[**וגם** בבבלי לא מצינו פלוגתא על הדא דבירושלמי הנ"ל משום דבכ"מ דמדמינן שמא ימות לבקיעת הנוד היינו נמי באופן שסמכינן על להבא כמו הר"ז גיטך שעה אחת קודם מיתתו דהתם נמי הרי אסרה שעה אחת קודם מיתתו אלא דאתא לסמוך על להבא שיחיה. וכן גבי סוכה (דף כ"ה) נמי צריך לסמוך על להבא. אבל במקום דלא סמכינן על להבא אלא על השתא דשעה זו שעת היתר אלא חיישינן דילמא להבא יבוא קלקול ויקולקל למפרע על זה לא חיישינן כדברי ר"ז בירושלמי הנ"ל]:

ועכשיו נבוא לתירוץ השני של הרא"ש ז"ל ויבואר נ"ד בענין השותף שחזר על למפרע אם מה שמכר השותף השני דהוי אז כיורד ברשות אם מה שעשה עשה א"ל דהנה התירוץ השני של הרא"ש ז"ל הוא ירושלמי ערוכה (במס' תרומות פ"א) וז"ל ר"י בשם ר' ינאי

ישראל שאמר לב"ל כור מעשר יש לך בידי והלך ב"ל ועשאו תרומת מעשר על מקום אחר והלך ישראל ונתנו לב"ל אחר אין לו עליו אלא תרעומות. הדא דתימא בשנתנו זה עד שלא עשאו זה אבל אם עשאו זה עד שלא נתן זה לא כדהא מתניתין ביטל אם עד שלא תרם ביטל אין תרומתו תרומה ואם משתרם ביטל תרומתו תרומה ופריך הירושלמי וכולה מינה כלומר כל כמיניה] ומשני מכיון שאמר כור מעשר יש לך בידי נעשה שלוחו נמצא כתורם ברשות ישראל פתר לה כר"י דר"י אמר בעה"ב שתרם את המעשרות מה שעשה עשוי ע"כ וזה ממש תירוצו דהרא"ש ז"ל דלא גרע מנותן רשות לחבירו שיתרום מכריו על תבואה שלו עיי"ש ועיין בקצה"ח דמקשה על תירוץ השני של הרא"ש ז"ל עיי"ש ובאמת הוא ירושלמי ערוכה כנ"ל. והנה לכאורה יש לפשוט הך נידון דידן בשותף שחזר למפרע אם המכירה חל שהיה אז כיורד ברשות או לא ומן הירושלמי הנ"ל יש לפשוט לכאורה דהמכירה שמכר בשעה שהיה כיורד ברשות הרי המכירה קיימת דהרי התם נמי הרי ישראל יכול לחזור מן ההבטחה שהבטיח ליתן לו המעשר ומ"מ אמרינן מכיון שעד שלא חזר ביה היה הב"ל תורם ברשות ישראל והוי שלוחו ומה שעשה עשוי לפיכך אינו חוזר אחר שעשאו תרומת מעשר:

אבל יש לעיין אם הבבלי ס"ל כהירושלמי בדין זה והנה הפ"מ ז"ל במראה הפנים כתב דהבבלי לא ס"ל הך דינא אלא הישראל יכול לחזור בי אפילו לאחר שעשאו הב"ל תרומת מעשר הגם דהוי כיורד ברשות מ"מ מכיון דכל רשותו הוי מפני שהבטיח לו שיהי' שלו וכיון דחזר בו מעיקר מתנה ע"כ הדין ממילא השליחות נמי בטל וראיתי שם וז"ל וזה מוכרח הוא מדלא מחלק הש"ס התם כמו דמחלק הכא הד דתימר בשעשאו זה וכו' וכו' ואני איני מבין ראייתו בשביל זה דלא מצינו הענין הזה בבבלי לא ס"ל כן. הלא כמה דברים מצינו דאיתא בירושלמי ולא איתא בבבלי ולא מדחינן מהלכה אלא א"כ הבבלי מחולק בפירוש אבל לא דייקינן ממה שלא איתא כן נמי בבבלי דאימא סמכו על הירושלמי אכן נלפע"ד ע"פ דרכנו לעיל להוכיח כהפ"מ ז"ל דהבבלי לא ס"ל כן משום דלכאורה קשה מאי פריך בבבלי אלא א"א דמצי למיהדר ביה אמאי רשאי אישתכח דקאכיל טבלים וקשה כיון דהוי כתורם ברשות ישראל והוי שלוחו אמאי ניחוש לזה דילמא חזר בו הישראל אם כן יתעורר קושיתנו על הרשב"א ז"ל דכיון דהשתא הוא תורם ברשות ישראל ונמצא דהשתא בשעת מעשה שאכל הרי אוכל בהיתר גמור ורק החששא דחזרה הוא דילמא יתקלקל ההיתר וע"ז לא חיישינן לדעת הרשב"א ז"ל קשה מאי פריך אמאי רשאי אישתכח דקאכיל טבלים ממ"נ אימתי יחזור בו דאם יחזור בו אחר שעשה מעשה אין חזרתו חזרה דהרי השתא הוא יורד ברשות כדאיתא בירושלמי אלא חזרתו

יהיה קודם שהפריש והילכך פריך הגמ' דאמאי סומך על זה השליחות שתורם ברשותו דילמא בתוך כך הדר בו הישראל ז"א דכיון דהשתא הוא אוכל בחזקת היתר למה ניחוש שמא חזר בו והוי באיסור. וזה קשה לדעת הרשב"א ז"ל ועוד קשה אם כן בכ"מ כשאחד עשה שליח יחוש השליח שמא בתוך כך חזר המשלח חששא זו לא מצינו בשום מקום והרי בהדיא גרסינן במס' גיטין (דף ל"ג ע"א) מ"ד מפני תקנת ממזרים סבר לה כר"נ דאמר בפני שנים ובתרי ל"ל קלא והיא לא ידעה ואזלא ומנסבא ותקנת ממזרים הוא דאיכא וקשה האיך היתה רשאי לאזלא ומנסבא לכתחילה ניחוש דילמא הדר הבעל מן השליחות קודם שעשה השליח מעשה היינו קודם שנתן לה הגט ואישתכח דהוויא א"א כמו דפרכינן הכא אמאי רשאי דילמא הדר ביה המשלח ונמצא דאכיל טבלים ואין לחלק בין שליח בפירוש לשליח שנעשה ממילא דבשליח שנעשה בפירוש לא חיישינן לזה ובנעשה שליח ממילא חיישינן לזה ז"א דאין טעם לחלק בזה ועוד גבי מי שהי' מושלך בבור במס' גיטין (דף ס"ו) האיך יתנו הגט דילמא חזר בו קודם הנתינה דהא לא עשאו שליח בפירוש ועוד בנעשה שליח סתם כמו באה"ע (סי' ל"ה ס"ד וס"ה) דאפילו בלא מינוי שליחות אמרינן דנעשה השדכן שלוחו ומקודשת ולפי דעת הש"ע שם מקודשת קידושי ודאי ואם קבלה קדושין מאחר לאי כלום ואמאי ניחוש דילמא חזר בו קודם שעשה השליח המעשה וע"כ אוקמינן על החזקה ומקודשת וא"כ הכא אמאי ניחוש לה א"ו הכא דנעשה שליח סתם הוא משום שהבטיח לו ליתן לו ויהיה שלו הרי תלה השליחות ורשות שיש לו בהמתנה וכ"ז דלא נתקיים המתנה השליחות מתלי תלי באם שיסכים אח"כ על המתנה ולא יחזור בו הוי הרשות שיש לו שפיר דמי למפרע ואם. יחזור מן המתנה נתבטל הרשות למפרע כיון דכל עיקר הרשות שהיה לו היה רק משום מתנה וכ"ז דהמתנה מתלי תלי כן הרשות נמי מתלי תלי באם שיסכים הישראל על המתנה נמצא הרשות שלו למפרע והוי תרומה למפרע והרי זה ממש כברייתא דכלך אצל יפות מהן דאוקמינן בב"מ (דף כ"ב ע"א) דהכא במאי עסקינן דשוויא שליח וא"ל זיל תרום וסתמא דבעל הבית כי תרים מבינונית תרים ואזיל איהו ותרים מיפות ובא בעה"ב ומצאו וא"ל כלך אצל יפות אם נמצאו יפות מהן תרומתו תרומה ומכיון דהוי מעיקרא תורם ברשות אך לא ידע לדעת בעה"ב ואח"כ כשבא בעה"ב והסכים למעשיו הוי תרומה למפרע משום דמעיקרא הוי ברשות והגם דבירושלמי (פ"א דתרומות) אמרינן עלה אית לך מימר למפרע נעשית תרומה לא מכאן ולהבא ואוף הכא מכאן ולבא פירוש דלמדין מזה להך ברייתא דקטן שהניח אביו במוקשה ובא אביו ואימן על ידו דלא נעשית תרומה למפרע אלא מכאן ולהבא אבל ז"א דהירושלמי לא מוקי לה כשעשאו שליח לתרום כמו

דאוקמינן בש"ס דידן והילכך דווקא מכאן ולהבא. אבל כשעשאו שליח והוי מעיקרא ברשות הגם דלא ידע דעת הבעה"ב ומכל מקום כשמצאו בעה"ב והסכים למעשיו הוי תרומה למפרע משום דהוי ברשות ובפירוש משמע במס' קדושין (דף נ"ב ע"ב) דהוי תרומה למפרע. וכן איתא בפ"מ בירושלמי שם וא"כ ה"נ מכיון דהוי מעיקרא כיורד ברשות לתרום הגם דעדיין תלוי בדעת בעה"ב במתנה דילמא לא יתרצה במתנה מ"מ כשהסכים הבעה"ב אח"כ למתנה הוי תרומה למפרע וא"כ שפיר ניחא התלמודא דפריך א"א בשלמא דלא מצי למיהדר ביה משום מחוסר אמנה שפיר כדפי' רש"י ז"ל דיש לו לסמוך על שארית ישראל לא יעשו עולה וגו' ובוודאי יסכים הבעה"ב למתנה ונמצא תרומה למפרע ושפיר אכיל השתא טבל משום דיסמוך ע"ז דאח"כ יהי' תרומה למפרע אא"א דמצי למיהדר ביה אמאי רשאי דילמא הדר ביה הבעה"ב ולא סמכינן על החזקה דהשתא ז"א כמו שכתבתי דהא השתא הוא טבל דהגם דהוי יורד ברשות מ"מ ככ"מ דלא. הסכים הבעה"ב על המתנה עדיין לא הוי תרומה כ"א לאחר שיסכים הבעל הבית על המתנה אז יהיה תרומה למפרע ע"כ על זה שפיר חיישינן דילמא לא יבוא לידי תיקון למפרע וכבר כתבתי דלא דמי החששא שמא יבוא לידי קלקול למפרע לחששא שמא לא יבוא לידי תיקון למפרע מירושלמי (דמס' דמאי ומס' גיטין) כמו שכ' לעיל:

ע"כ נלפענ"ד שמחולק הבבלי עם הירושלמי בזה והילכך בנ"ד שכל הרשות שיש להשותף הוא משום גמר השותפות וכיון דבכל שעה בידו לחזור על למפרע גם הרשות תלי בזה ומכיון שחזר אח"כ למפרע גם המכירה בטל ועכ"ז איני סומך עלי להפקיע הדין מתוך מה שמשמע מפורש בירושלמי והרוצה לסמוך על הפ"מ דעושה פלוגתא בין בבלי וירושלמי הדין מבואר הנלפענ"ד כתבתי ודו"ק:

הלכה ב

א"ר יונה תרתין מלין תני ר"ח רובה ואינון פליגין חדא על חדא טבל מנינו בחולין וכל הספק הפוסל את התרומה פוסל את החולין מלעשותו תרומה וכו' דתנינן תמן אוכל מעשר שהוכשר במשקה מפרישין ממנו תרו"מ בטהרה וכל הספק הפוסל את התרומה פוסל את החולין לעשותו תרומה דתנינן תמן נולד לה ספק טומאה עד שלא גלגלה וכו' עיין במס' נדה (דף ו' ע"ב ודף ז' ע"א) כל הסוגיא ותבין גם זה הסוגיא ועיין בשנו"א ודו"ק:

הלכה ד

מתניתין נכרי שנתן לישראל עיסה לעשות לו פטורה מן החלה מה בינה לעיסת ארנונא שמא אינה חייבת בחלה תמן ברשות ישראל הוא שמא ימלוך הגוי ליטלה ברם הכא לדעתו היא תלוי עכ"ל הגמ' ופי' הפ"מ ז"ל בניחותא ברם הכא בדעתו הוא תלוי' דבוודאי

יטול את העיסה שלו ולא יניחנה אצלו ולפיכך היא פטורה אבל בקרבן נתנאל ברא"ש ז"ל במס' פסחים (פ"ק ס"ה) מפרש בלשון בתמי' כלומר ברם הכא בדעת הנכרי תלויה בתמיה הישראל נותן לו חלקו בע"כ עכ"ל ולפי פירושו מתפרשת בפשיטות יותר.

ומתוך הירושלמי הזה יש לעיין בדינא ע"פ דעת התוס' ז"ל במס' ב"ק גבי חמרא דר"ס בד"ה אדעתא דאריא אפקרה לא דמי להא דאמר באלו מציאות (דף כ"ד ע"א) המציל מן הארי ומן הדוב וכו' הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתיאשים מהם דהתם ודאי שהארי בא לטרוף כדמשמע המציל מן הארי מתיאש לגמרי אבל הכא הארי היה עמהם והיה מלוה אות' לשמור בהמותיהם מן החיות ולסטים רק שהיו נותנים לו לאכול חמור בכל לילה ואפשר שלפעמים היה שבע ולא אכיל הילכך אין מפקיר אלא אדעתא דאכיל ליה אריא והא לא אכיל ליה עכ"ל ולפי דבריהם ז"ל יקשה על הך פיסקא דרבינו מאיר ז"ל דמביא הרא"ש ז"ל במס' ב"ק בענין הנ"ל במעשה שאמר ראובן לשמעון תקף לי בגדים מן הנכרי וכו' וכו' נשאלתי למי ישארו המעות ואמרתי להחזירם לראובן והבאתי ראיה מהך דהכא מהך מעשה דרב ספרא ה"נ אדעתא שיתנם לנכרי נתן ראובן לשמעון ולא אדעתא שיעכבם לעצמו עיי"ש באריכות ולפי דברי התוס' י"ל דכל עיקר דאמרינן גבי חמרא דרב ספרא דלא אפקרי' רק אדעתא דארי' משם דהוי ספק דאולי לא יאכל וגם מציל מן הארי הוי וודאי שבא לטרוף א"כ לפי הירושלמי הזה דאמרינן שוודאי שיטול הנכרי א"כ לפ"ז הענין הנ"ל לא דמי למעשה דרב ספרא ואכמ"ל ודו"ק:

שם א"ר בון בר חייא ב' גוים שעשו ב' קבין וכו' וכו' יש להאריך בזה הענין הרבה ומפני הטעם המבואר בהקדמה קצרתי ועיין בחידושנו (לקמן פ"ד) ד"ה קב שדברנו בזה עיי"ש ודו"ק:

הלכה ה

הלכה העושה עיסה מן החיטין ומן האורז אם יש בו טעם דגן חייבת בחלה וכו' מתניתא דרשב"ג הוא דרשב"ג אומר לעולם אינה חייבת בחלה עד שיהא בו דגן כשיעור ר' יעקב בר אידי בשם רשב"ל הלכה כרשב"ג ע"כ בספרים ישנים גרסינן מתניתין דלא כרשב"ג ועיין בכ"מ ז"ל פ"ו מבכורים דמפלפל בזה בין הגירסות אם גרסינן מתניתין כרשב"ג אי דלא כרשב"ג עיי"ש והראב"ד ז"ל מקשה על הרמב"ם ז"ל דפסק דלא כרשב"ג מן הירושלמי דהכא דקאמר ריב"א בשם רשב"ל בהדיא דהלכה כרשב"ג וכל הנושאי כליו של הרמב"ם ז"ל מפלפלין בזה ועיין בדברינו לעיל בשיטה דטכ"ע מה שאמרנו שם דבר נכון מאד בזה דרשב"ל לטעמיה אזיל ועיין שם היטב ותמצא טעם ודו"ק:

שם א"ר הילא בין כרבנן דהכא ובין כרבנן דתמן עד שיהא רובה דגן וטעמו דגן ר"ה אמר טעמו דגן אע"פ שאין רובו דגן מתניתא פליגי על ר"ה עירב בה שאר מינים עד שיהא רובה דגן וטעמו דגן פתר לה במינים אחרים עד סוף הסוגיא עיין בחידושנו לעיל בשיטה דגרירה שהארכתי הרבה בסוגיא הזה בדברים ברורים ואמתים ת"ל עיין שם היטב בעיון נמרץ ותמצא טעם בע"ה ודו"ק:

שם בסוגיא דר"ב ב"ח וכו' וכי טבל שנתערב וכו' בשעה שהוא מוצא ממנו עליו הואיל ואין אותו הטבל ראוי לעשות כתרומה וכו' הסוגיא הזה חמורה ועיין במפרשים ז"ל ולי נראה שפיר הגירסא של הפ"מ ז"ל ופירושו ודו"ק:

שם נפרש מיליהון דרבנן מן מיליהון דתנינן תמן המכניס חלות ע"מ להפריש ונשכו וכו' ארשב"ל ממה דתנינן אינו חיבור הדא אמרת שאין חייבין עליו משום טמא אוכל טהור כבר בארתי היטב הסוגיא הזה בחידושנו (לעיל בפ"ב) בסוגיא דעיסה שנילושה במי פירות עיין שם היטב ודו"ק:

שם א"ר בא מה פליגון ר"י ורשב"ל בטבל שנטבל ד"ת אבל בטבל שנטבל מדבריהן כ"ע מודיי שהטבל בטל ברוב התיב ר' בא בר כהנא קומי ר"י והתנינן כיוצא בו זיתי מיסק וכו' הסוגיא הזה כפולה לעיל (במס' מעשרות) עיי"ש ועיין בחידושנו לעיל בשיטה דמדומע ותמצא טעם בסוגיא הזה ודו"ק:

סליק פרקא תליתאי חנה מסכת חלה

פרק ד

הלכה א

יש דברים שהן חיבור בחלה ואין חיבור בטבו"י חיבור בטבו"י ואינו חיבור בחלה חיבור בחלה דתנינן ובזמן שהן של אשה אחת מין במינו חייב ושלא במינו פטור ואינן חיבור בטבו"י דתנינן תמן המכניס חלות ע"מ להפריש ונשכו ב"ש אומרים חיבור בטבו"י וב"ה אומרים אינו חיבור ע"כ לכאורה משמע מכאן דהלכה כר"י ב"ח דאמר ראב"י איש ברתותא הוא לענין חלה שנילושה במי פירות לעיל (בפ"ב דמס' חלה) הא כרבנן דאינו חיבור בטבו"י אינו חיבור בחלה ודלא כר"י דמחלק שם אפילו לר"ע דס"ל דאין מי פירות מחברין לטבו"י מחברין לחלה דא"כ ליתני הכא דלענין מי פירות דלרבנן אינו חיבור בטבו"י וחיבור בחלה וע"כ דלענין מי פירות לא מחלקינן בין חלה לטבו"י וכמו דלא הוי חיבור בטבו"י כן נמי לא הוי חיבור בחלה והגם דלכאורה אזיל הגמ' הכא בשיטת ר"י דלשיטת רשב"ל (לעיל בסוף פ"ג דחלה) אין חילוק בין חלה לטבו"י לענין נשוך

ומדמחלקינן הכא בזה ש"מ דבשיטת ר"י קיימינן עיין לעיל בחידושנו בפ"ב דחלה) בד"ה ר"י בר"ח עיי"ש שפרשתי הענין הזה באר היטב עיי"ש ודו"ק:

שם מהו שיירתה ר"ה אמר אם אומר את השיפון מין כוסמין מצטרף עם החיטין שיבולת שועל מין שעורים אינו מצטרף עם החיטים ר"י ב"נ אומר שאר המינים מצטרפין זע"ז עיין בהרא"ש ז"ל ובשו"ע יור"ד דמפרשי הירושלמי הזה ופסקו לענין דינא ע"פ פירושם ועיין בשנו"א ז"ל דהקשה על פירושם וכתב שאין משמע כן בירושלמי ומגיה הירושלמי ומפרש פירוש אחר עיי"ש ודו"ק:

הלכה ב

קב חדש מצרף קב דבר שנטלה מן האמצע מצרף ור' בון בר חייא בעי קב חלה מהו שיצטרף תני ר"ח בן שאול קב הקדש מצטרף קב חלה אינו מצטרף מה בין הקדש מה בין חלה הקדש ראוי לפדותו ולחייבו חלה אינו ראוי לפדותו ולחייבו ע"כ:

ולכאורה קשה הא חלה נמי ראוי ע"י שאלה לבוא לידי חיוב וכי היכא דהקדש ראוי לפדותו כן חלה נמי ראוי לשאלה ולחייבו לכן הו"ל בחלה ג"כ להיות מצורף. [וכן אליבא דרשב"ל יהיה ג"כ דינא חדתא בהקדש דהא לפום הך סברא דקאמר הגמ' דבהקדש ראוי לפדותו ולחייבו היינו דווקא בשהקדיש אחר הגלגול לכן הקדישה משגלגלה ופדאה חייבת אבל אם הקדישה עד שלא גלגלה וגלגלה הגזבר ופדאה פטורה שבשעת חובתה היתה פטורה כדאיתא במשנה מפורשת לעיל (בפ"ג דמס' חלה) ואולי לפי הסברא דשאלה א"כ בהקדש נמי ראוי לשאלה ולחייבו אפילו הקדיש עד שלא גלגלה וגלגלה הגזבר אליבא דרשב"ל יהיה זה חלוק בין שאלה להקדש דגרסינן בירושלמי (מס' מעשרות פ"ה ה"ג וכן בפ"ק דמס' חלה) הממרח כריו של חבירו ר"י אמר נטבלו ורשב"ל אמר לא נטבלו מתיב ר"י לרשב"ל והתנינן הקדישן עד שלא נגמרו וגמרן הגזבר ואח"כ פדאן פטורין הרי גזבר כאחר הוא ואת אמרת מה שעשה עשוי א"ל תיפתר כמ"ד גזבר כבעלים ע"כ וא"כ אליבא דרשב"ל נמצא כל עיקר הפטור של גלגול הגזבר משום דגזבר כבעלים הא לא"ה הוי ממרח כריו של חבירו שלא מדעתו וכ"ז דווקא כשפדה מן הגזבר נמצא דגלגול הגזבר פוטר דכ"ז שלא נפדה הרי גזבר כבעלים. אבל אי ישאל על ההקדש וזקן עוקר הנדר מעיקרא וכמאן דלא הוקדש דמי מעולם ולפיכך מחלקינן בבבלי וירושלמי (כתובות פ"ז) בין אם הלכה אצל חכם והתירה בין אצל רופא וריפא דזקן עוקר הנדר מעיקרא וכאילו לא היה עליה לעולם נדרים וא"כ הכא כשישאל על הקדש נמצא דאין גלגול הגזבר פוטר דהא הוי ממרח כריו של חבירו שלא מדעתו דהא נמצא דלא היה עליה גזבר כבעלים]:

וע"פ דעת הראב"ד ז"ל לשיטת הירושלמי הי' מקום לתרוצי קושיתן דגרסינן (בפ"ג דמס' חלה) א"ר בון ב"ח שני גוים שעשאו ב' קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו חייבין שלא היתה להן שעת חובה ונפטרו ב' ישראלים שעשו ב' קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו פטורין שכבר היתה להן שעת חובה ונפטרו ע"כ וכן פסק הרמב"ם ז"ל (בפ"ז מה' בכורים ה"ט) וז"ל אבל ב' ישראלים שעשו ב' קבין וחלקו והוסיפו כל אחד על שלו פטורין שכבר היה להם שעת חובה והם היו פטורין באותו שעה מפני שעשאוהו לחלק ע"כ וכ' הראב"ד ז"ל אין דבר זה מחוור ואם עשאו אותה לחלק והשלימו מאין לו שהוא פטור ומה בין זה לעושה עיסתו קבין והשיכן או שצרפן בסל שהם חייבין ואע"פ שראה כן בירושלמי אין השכל נותן לסמוך עליו ועוד דקיי"ל אין דיחוי אצל מצות ואחד זה ואחד זה כיון שהשלים עליו חייב עכ"ל וכ' הכ"מ ז"ל דלא דמי לעושה עיסתו קבין משום דהכא היה כשיעור ואעפ"כ עשאוהו לחלק הרי זה דומה להורמו חלתה עיי"ש תוכן כוונתו דהכא שעת הגלגול היה בפטור ומסיק הכ"מ ז"ל ואין זה ענין לדיחוי אצל מצות עכ"ל עיי"ש נמצא דלדעת הראב"ד ז"ל הוא דלשיטת הירושלמי דיש דיחוי אצל מצות ולפיכך כתב דאין לסמוך בזה על הירושלמי משום דאנן קיי"ל דאין דיחוי אצל מצות:

ואבל שיטת הירושלמי בזה דיש דיחוי אצל מצות ומכיון דהיתה להן שעת חובה ונפטרו נפטרו לעולם. א"כ לפ"ז שפיר ניחא הירושלמי דנ"ד משום דלכאורה קשה למ"ד דס"ל דיש דיחוי אצל מצות מה יעשה בהך מתניתין הקדישה משגלגלה ופדאה חייבת וקשה הא לדעת הראב"ד ז"ל דזה הירושלמי הוא בענין יש דיחוי א"כ לפ"ז קשה הך מתניתין דהקדישה אחר הגלגול ופדאה חייבת וקשה למה חייבת הא למ"ד דיש דיחוי אצל מצות בכיסהו הרוח ונתגלתה פעור לכסות משום דיש דיחוי אצל מצות וכיון שנפטר ונדחה ממנו מצות כיסוי שוב אין עליו חיוב מצות כיסוי והכי נמי דכוותיה כיון דלאחר הגלגול הקדישה ונדחה ממנו מצות חלה א"כ אין עליו שוב חיוב מצות חלה אבל ז"א דהקדיש לאחר החיוב ונפטר על ידי שהכניס לרשות הקדש כשפודה אח"כ אין זה ענין דיחוי אצל מצות דדיחוי אצ"מ לא שייך רק כשהדבר הזה נדחה ממצות לכן כיון דאדחי אדחי אבל הכא שנדחה ממצותה מפני שנכנס לרשות אחר ואין על האחר החיוב הזה לכן כשחוזרת לידו אין ענין לדיחוי אצל מצות דהא דהיה פטור מתחילה במצות חלה משום דלא היה שלו והגע עצמך אם מכר את העיסה לאחר ונדחה ממנו מצות רלה כשקנה אח"כ בוודאי חוזר לחיובו וה"נ הא דנדחה ממנו המצוה דחלה משום דלא היה שלו אלא של הקדש ואין עליו חיוב חלה בעיסת הקדש והקדש לאו בר חיוב דחלה והלכך כשקנה מן ההקדש

לא נקרא דיחוי אצל מצות דהיה דיחוי מעיקרא משום שלא היה שלו. כללא דמילתא כל שנדחה משום הרשות אחר אין זה ענין לדיחוי אצל מצות דהלא לא נדחה המצוה כי אם ההקדש נדחה מן המצוה ולא נקרא שהמצוה נדחית אלא דליכא מי שיתחייב בהמצוה ע"כ אין זה בכלל דיחוי מצוה כי המצוה לא נדחית כי אם דליכא מי שיתחייב במצוה. והוא דבר ברור וראיה עצומה מן המשנה הזה (דפ"ג דחלה) דהקדיש משגלגלה ופדאה דחייב ולא מוכח מזה בשום דוכתא דאין דיחוי במצות וכן באמת תקשה למ"ד דס"ל דיש דיחוי במצות אבל הסברא פשוטה דזה לא נקרא דיחוי מצוה דלא היה שום דיחוי במצוה כי אם דלא הי' מי שיתחייב בהמצוה

ע"כ לא מצי הירושלמי לשיטתו למימר דחלה מצטרף משום דראוי לבוא לכלל חיוב ע"י שאלה כמו בהקדש דמצטרף משום הך טעמא דראוי לבוא לידי חיוב ע"י פדיון ז"א דגרסינן במס' זבחים (דף י"ב ע"ב) בעי ר' ירמי' אכל חלב והפריש קרבן והורו ב"ד שחלב מותר וחזרו בהם מי הוי דיחוי ע"כ אלמא דזה נקרא דיחוי מה שהורו ב"ד שחלב מותר וכמו שכ' התוס' ז"ל אע"ג דבטעות אידחי אפ"ה הוי דיחוי עיי"ש. וא"כ הכא דישאל על הקדשו ויעשה הקדש טעות האיך יחזור לחיובו הא לשיטת הירושלמי דב' ישראלים שעשו ב' קבין וכו' דפטורין משום שכבר היה להם שעת חובה ונפטרו ולשיטת הראב"ד ז"ל משום דיש דיחוי אצל מצות אם כן האיך יתחייב בחלה ע"י שאלה דהא דמי לב' ישראלים שעשאו ב' קבין וחלקו דפטור לעולם משום שכבר היה להם שעת חובה ונפטרו וע"כ פטורים לעולם משום דיש דיחוי אצל מצות וכבר נפטרה העיסה ועצם המצוה כבר נדחית וא"כ ה"נ דכוותיה דהא כבר הורם חלה מן העיסה ונפערה העיסה מן חלה ונדחית ממצותה וכיון שכבר היתה לה שעת חובה ונפערה נפטרה לעולם ואפילו שישאל אח"כ ונמצא דהוי מעיקרא פעורה בטעות הא קי"ל דלמ"ד דיש דיחוי במצות אף דיחוי בטעות הוי דיחוי והכא דיחוי גמור היה רק בטעות ודמי לאילו עשה עיסה מה' רבעים ונתחייבה בחלה והורו בד' דה' רבעים פעורה מן החלה וחזרו למ"ד דיש דיחוי אצל מצות הוי דיחוי דכבר נפטרה וא"כ לפ"ז לשיטת הירושלמי בב' ישראלים דעשו ב' קבין וחלקו והוסיפו כל אחד על שלו דפטור לא מהני הכא שאלה שיתחייב כיון שנפטרה ע"כ שפיר קאמר הגמ' מה בין הקדש מה בין חלה הקדש בידו לפדותו ולחייבו חלה אין בידו לפדותו ולחייבו ותיבת ולחייבו דייקא דהקדש ראוי לבוא לחיוב על ידי פדיה דלא נקרא דיחוי דנאמר דכבר היה לה שעת חובה ונפטרה ז"א דהא לא שייך בזה דיחוי אצל מצות כמו שכתבתי כי גוף העיסה לא נדחית ממצותה רק דלא היה מי שיתחייב אבל הגוף העיסה לא נדחית ולפיכך שפיר ע"י פדיון חייב אבל בחלה

אין אתה יכול לחייבו ע"י פדיון וה"ה דשאלה נמי לא יחייבה ורק נקט דבר והיפוכו כיון דנקט גבי הקדש פדיון דהתם עדיף טפי למימר פדיון דהא פדיון קדשים מצוה היא אבל שאלה אינו מצוה דהא אדרבה אין נשאלין על הקדשות אלא מדוחק לפיכך שפיר טפי בידו להביא עיסת הקדש לחיוב ע"י פדיון מע"י שאלה ע"כ נקט גבי הקדש פדיון ולפיכך מסיק בחלה דאינו ראוי לבוא לחיוב ע"י פדיון דהא לשיטת הירושלמי הוי כב' ישראלים שעשאו ב' קבין וחלקו והוסיפו דפטורין לעולם מכיון שנפטרו נפטרו מטעם דיש דיחוי אצל מצות א"כ ה"ה בשאלה נמי דדיחוי בטעות נמי הוי דיחוי כדאיתא במס' זבחים (דף י"ב ע"ב) הנ"ל ונמצא דשפיר אזיל הירושלמי לשיטתו לשיטת הראב"ד ז"ל בירושלמי ולדעת הרמב"ם ז"ל ע"פ הכ"מ ז"ל דכתב דיש לסמוך לענין דינא על הירושלמי הזה משום דאין זה ענין לדיחוי אצל מצות דהכא משום שעשאו מתחילה לחלק וע"כ בשעת חיוב דהגלגול פטורה היתה וכמו כל הגלגולי דפטור כמו דהקדש וכדומה:

אבל הירושלמי לא ס"ל דיש דיחוי אצל מצות מ"מ שפיר מצינן לתרוצי קושיא דידן דדוקא הקדש מצרף משום דראוי לבוא לידי חיוב ע"י פדיון אבל חלה דאינו ראוי לפדיון ואינו ראוי לבוא לידי חיוב רק על ידי שאלה לא מצטרף משום דאינו בידו דהא קיי"ל אין נשאלין על הקדשות אלא מדוחק ועיין ביור"ד סי' ר"ג ובש"ך ז"ל סי' שכ"ג) עיי"ש ואבל כשאינו מדוחק אסור לישאל עלי' ע"כ אינו בידו לשאול עליו הגם דאם עבר ושאל עליו הוי שאלה מ"מ איננו בידו נקרא וע"כ אינו מצטרף רק שראוי לבוא לידי חיוב ע"י פדיון משום דהוי בידו אף לכתחילה אבל לא על ידי שאלה משום דאינו בידו לכתחילה וכן הא דבמס' פסחים (דף מ"ו ע"ב) הואיל ואי בעי מיתשיל עליו הוי ממוניה וחשבינן ליה כשלו כתבו האחרונים ז"ל דזה דווקא בחמץ משום לאו דב"י וכאשר אי"ה לקמן בשיטה דכיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט נביא דבריהם ז"ל ובלא"ה רש"י ז"ל לא גריס כלל זה עיון בפסחים (בדף מ"ח ע"א) הנ"ל ויש בכאן אריכות דברים ואכמ"ל ודו"ק:

שם אין תימר שניא היא חלה שהיא כנשוך והיהין ששה עשר מיל לאו כנשוך הוא מצינו חלה מהלכה לא מצינו מעשר בהמה מהלכה. פי' דמקשה אין תימר שניא חלה משום נשוך הוא א"כ נימא בכל דוכתיה נשוך ומשני משום דלא מצינו נשוך רק בחלה מדרבנן אבל בכל דוכתיה לא מצינו נשוך מדרבנן ואינו דומה תקנת חכמים זל"ז ודו"ק:

במתניתין ר' גמליאל אומר שלש ארצות לחלה מארץ ישראל עד גזיב חלה אחת מגזיב עד הנהר עד אמנה שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן מהנהר ועד אמנה לפנים וכו' אחת לאור ואחת לכהן ומפרש בירושלמי שלא יהא אומרים תרומה טמאה נאכלת עיי"ש. לכאורה קשה במס' פסחים (דף מ"ו ע"א) במתניתין כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט

וכו' פרש"י ז"ל שנטמאת העיסה ולכאורה קשה דלמה לו לפרש דמיירי שנטמאת העיסה יפרש דמיירי בחלה של אור כמתניתין דהכא ואותו של כהן באמת הוא נותן לכהן עיין בצל"ח ז"ל שם הן אמת דמלשון המשנה משמע שנטמאת העיסה אבל כ"ז קשה למה לא תני באמת בחלה של אור דיהא עדיפא דלא תקשי קושיית המפרשים ז"ל דלמה אינו נותן לכהן והוצרכו לתרץ כשאין שם כהן הלא בחלה של אור אין בו מצות נתינה לכהן ולכאורה הירוש' דפ"ג דפסחים משמע קצת דמיירי בחלה של אור דקתני שם ומשייר אחת בתנור ונשרפת] ולפי דברינו בחיבורי מגדל דוד בסוגיא הראשונה יתורץ קושיא זאת כעין חומר דע"כ צריכין לזה דנטמאת העיסה דיהא טומאה דאורייתא ויהא עלי' העשה דשריפת תרומה טמאה מדאורייתא עיין שם בדברינו וגם בכאן אציג שיטה עמוקה בפלפול עצום ועמוק מאד בסוגיא זה. ועי"ז יתחדש ענין נחמד בחמץ שקיבל עליו אחריות:

שיטה כיצד מפרישין חלה בטומאה

גרסינן במס' פסחים (דף ה' ע"ב) ת"ר שבעת ימים וגו' מה ת"ל והלא כבר נאמר לא יראה וגו' לפי שנאמר לא וגו' שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרים ת"ל לא ימצא אין לי אלא כו' ת"ל שאור שאור לגז"ש מה שאור האמור בבתים עובר משום בל יטמין ובל יקבל פקדונות מן הנכרים אף שאור האמור בגבולין וכו' ומה שאור האמור בגבולין שלך וכו' אמר מר אין לי אלא בנכרי שכבשתו וכו' אמר מר יכול וכו' עד סוף הסוגיא:

והנה כבר עמלו הגאונים ז"ל לאוקמי הך סוגיא על תלה. כי יש להקשות הרבה.

א' למה הקדים מסדר הש"ס לקבוע בתלמודא אמר מר אין לי וכו' ואח"כ אמר מר יכול וכו' הלא בתחילה הי' צריך לסדר אמר מר יכול עם השקלא וטריא ואח"כ אמר מר אין לי וכל השקלא וטריא לפי סדר הברייתא:

ב' קשה שבתחילה מתחיל הברייתא מן גבוה כדגרסינן אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה ואח"כ באיסור של קבלת אחריות שבק לגבוה אלא יקבל פקדונות מן הנכרי ותו לא מידי וכבר הקשה הגאון הצל"ח ז"ל וכ' דבשלמא לאביי לא קשה משום דרצה לאמר אח"כ אין לי אלא בכבשתו כו' שלא בכבשתו מנין וכו' וע"כ מתחילה מרבינן לאיסור כבשתו ואח"כ שאל מנין שלא בכבשתו כי אם בקבלת אחריות ואם הי' אוחז גבוה ובגבוה לא שייך כבשתו וא"כ כבר ביאר האיסור אף בלא כבשתו רק בקבלת אחריות וא"כ איך יאמר אח"כ אין לי אלא כבשתו ולכן מתחילה שבק גבוה כי כ"ז שאין לנו קרא בלא כבשתו דרשינן האיסור על כבשתו אלא דזה אתא שפיר רק לאביי אבל לאוקימתא

דרבא דאין לי אלא בלא כבשתו ארישא קאי ולא אסיפא הדרא קושיא לדוכתיה למה שביק בסיפא גבי איסור פקדונות גבוה ולכאורה הדבר הזה צ"ע גדול וחוקר הצל"ח ז"ל דאולי לא שייך האיסור דקבלת אחריות גבי גבוה ע"ש ובירושלמי במכילתין מבואר להדיא דחשיב גבי גבוה קבלת אחריות כפי שמובא לקמן בע"ה ית']:

ועוד שם בסוגיא (דף ו' ע"א) אמר רב יהודא אמר רב המוצא חמץ בביתו ביו"ט כופה עליו את הכלי אמר רבא אם של הקדש הוא א"צ מ"ט מיבדל בדילי מניה ואמר רב יהודא אמר רב חמצו של נכרי עושה לו מחיצה גבוה עשרה טפחים ואם של הקדש הוא א"צ מ"ט מיבדל בדילי מניה ע"כ:

וקשה מאד להבין הך סוגיא דמ"ע במימרא ראשונה לא אמר רב בעצמו ואם של הקדש א"צ:

ורק רבא מסיים ואם של הקדש א"צ ובסיפא גבי עושה לו מחיצה עשרה טפחים מסיים רב בעצמו ואם של הקדש א"צ. ודבר זה צ"ב גדול וכבר עמדו רבותינו גבורי כח עושי דברו. כמה מן האחרונים בחיבוריהם עי' בס' קהלת יעקב ז"ל דמפלפל טובא בהאי ענינא ואבל תורה היא וללמוד אני צריך וחלקי ה' אמרה נפשי:

ואעץ ואציע יסודות חדשים חזקים ומוצקים ויתורץ הכל כעין חומר עם עוד איזה קושיות בסוגיא הקודמת כאשר יבואר אי"ה בתוך דברינו ונחקור באמת האיך שייך חמץ להקדש דנימא דשל הקדש א"צ מ"ט מיבדל בדילי מניה הא כללא כיילינן בכולא תלמודא דשני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו כלומר דהגם דחמץ משעה שנאסר באכילה ובהנאה לאחר שש יצא מרשותו דהוי הפקר דאיסור הנאה הוי הפקר מ"מ גזה"כ דעובר עליו בב"י וב"י וא"כ לפ"ז האיך אמרינן דחמץ של הקדש מיבדל בדילי מניה הא מכיון דאמרינן דחמץ אסור בהנאה א"כ יצא מרשות הקדש מכיון דאין להקדש שום תועלת בהקדש החמץ הזה דלמכור אי אפשר דהא אסור בהנאה על כל העולם והגם דלהקדש גופיה לא שייך איסור הנאה אבל מ"מ מה יעשה ההקדש בחמץ הזה דבשלמא גבי הדיוט שפיר אי הוה אסור הנאה החפץ על כל העולם מ"מ לא יצא מרשותו אי לא היה אסור בהנאה לבעה"ב של החמץ משום דיכול לאכלו בעצמו אבל דבר שאינו עומד רק למוכרו לעלמא ולעלמא אסור בהנאה בוודאי יצא מרשותו כמו דאיתא במס' נדרים (דף פ"ה) כיון דאתא למיסרי עליה שויא עפרא בעלמא וה"נ דכוותיה ע"ש ומה"ט נמי אמרינן במכילתין (דף כ"ט ע"א) האוכל חמץ של הקדש לא מעל אליבא דר"י משום דכיון דאסור בהנאה על כל העולם ממילא אין שום תועלת להקדש בחמץ הזה וכיון שכן קשה הכא אמאי מיבדל בדילי מניה הא יצא מרשות הקדש כי מן הטעם הזה אמרינן

דאיסור הנאה הוי הפקר משום דאין לבעלים שום תועלת בהחפץ ולכן הוי הפקר ממילא ולפיכך חשבינן לחמץ דאינו ברשותו וא"כ ה"נ גבי הקדש נימא דאינו ברשות הקדש למה מיבדל בדילי מניה ואף לר"י הגלילי דחמץ מותר בהנאה אמרינן שם (דף כ"ט ע"א) דלמ"ד דאין פודין הקדשים להאכילן לכלבים לא מעל ואפילו לר"י אמרינן שם דאין הקדש יכול למכור לעכו"ם אי אין פודין וכו' ע"ש ברש"י ותוס' ז"ל והיו יכולין לתרוצי לכאורה דרב ס"ל פודין ולפיכך אפילו דפסק לקמן (דף כ"ט ע"ב) כר"י מ"מ מכיון דפודין הרי יכול הקדש למוכרו לנכרים לפיכך לא יצא מרשות הקדש אבל מלבד שזה דוחק יקשה לשיטת בעה"מ ז"ל דס"ל אפילו למ"ד דפודין וכו' מ"מ לא יכול ההקדש למכור לנכרי ע"ש וא"כ רב דס"ל כר"י א"כ יקשה כנ"ל הרי יצא מרשות הקדש ובהדיא גרסינן בירושלמי (במס' פסחים) חבריא אמרין חמשית כר"י הקדישו מוקדש עשאו תרומה אינו תרומה הקדישו מוקדש הקדש דמים עשאו תרומה אינו תרומה שלא ניתנה תרומה אלא לאכילה בלבד א"ל ר' יוסי לא מסתברא דלא חילופין הקדישו אינו מוקדש שאין פודין את הקדשים להל"כ עשאו תרומה הרי זו תרומה טהורה היא דבר תורה את הוא שגזרת עליה שריפה ע"כ. הרי לפנינו בהדיא דלא הוי הקדש דלא חל קדושה כלל על החמץ משום דלא שויא מידי וא"כ ה"נ קשה להנך תרתי מימרא דאמרינן אם של הקדש א"צ מ"ט מיבדיל בדילי מניה אמאי מיבדל בדילי מניה הא לא קדש כלל ולמה יצא מן הכלל דכולא תלמודא ב' דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הם ברשותו: **אבל** לא קשה מידי דהאמת יורה דרכו דגרסינן בירושלמי (פאה פ"ח) הנוטע כרם להקדש פטור מן הערלה ומן הפרט והרבעי וחייב בשביעית ר"ז בשם ר"י ושבתה הארץ שבת לה' אפילו דבר שהוא לה' קדושת שביעית חל עליו ר"ח בר אבא בעי קומי דר' מנא לאוכלי בלא פדיון אי אפשר שאי אפשר להקדש לצאת בלא פדיון ולפדותו אי אפשר ולא נמצא כלוקח לו קרדום מדמי שביעית א"ל הגיזבר היה מחלפן ביד אחר א"ר מתני' ל"ל אנן פתרין לה דברי הכל כההיא דמר ר' יוסי מפני שקדם הפקירו לנדרו והכא מפני שקדם הפקר נדרו להקדישו ע"כ ופי' הק"ע (במסכת פסחים פ"ד) דרחב"א מקשה האיך משכחת לה דהקדש יהיה חייב בשביעית דיחול הקדש ואח"כ יפקיע שביעית דהאיך יעשה לאכלו בלא פדיון אי אפשר כמו כל שביעית בעולם דמופקר לכל אדם זה אי אפשר בהקדש דאי אפשר להקדש לצאת בלא פדיון אלמא הגם דכתב רחמנא ושבתה הארץ שבת לה' אפילו דבר של הקדש מחוייבת בשביעית לאו למימרא שתהא מופקרת וכל אד יאכל בהפקר דבר של הקדש ז"א דאי אפשר להקדש לצאת בלא פדיון דאפילו הפקר תורה אינו מפקיע מיד הקדש אלא ע"כ דמחויב לפדות מן ההקדש ולאכלו בקדושת

שביעית א"כ נמצא דמה יעשה הקדש בדמים יקח לו קרדום וכדומה לצורך בד"ה ודמי שביעית צריכין לאכל בקדושת שביעית דקיי"ל דשביעית תופסת דמי' והפרי עצמו אסור א"כ נמצא דלוקח קורדם בדמי שביעית א"ל הגיזבר מחלפן ביד אחר כלומר דאיכא פלוגתא בזה בבבלי סוכה (דף מ') ובירושלמי שביעית אם השביעית יצא דרך מקח או דרך חילול וס"ל דהגזבר מחלפן ביד אחר נמצא בדרך חילול יצא מקדושת שביעית א"ל רב מתניה ל"ל לאוקמי' בחילול אליבא דחד מ"ד אנן פתרין לה דברי הכל לפיכך חל שביעית על הקדש דלאו דהשביעית מפקיע מן הקדש אלא כההיא דמר ר' יוסי מפני שקדם הפקירו לנדרו כלומר דתנינן במסכת נדרים (דף מ"ג) דמניח על גבי הגדר וכו' ור"י אוסר דס"ל אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו לפי שיטת הירושלמי בנדרים ואימתי אוסר ר"י בזמן שקדם נדרו להפקירו ע"כ אוסר דבר שברשותו לכשיוצא מרשותו אבל אם קדם הפקירו לנדרו מותר מפני שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ה"נ מפני שקדם הפקר של שביעית להקדישו לפיכך חל שביעית על הקדש לאו דשביעית מפקיע מן הקדש ז"א אלא דמעולם לא הקדיש כלל על שנה שביעית דהשנה השביעית אינו עומד ברשות המקדיש מעיקרא ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו דהפקר של שביעית קדמה להקדש ולא הוי בשנה השביעית רק שביעת לבד ולא הקדש (וכבר הארכתי לבאר הירושלמי הזה בחיבורי מגדל דוד וכתבתי שם בהאי ירושלמי דבר עמוק מאד לתרוצי קושיא גדולה ושמעו רבנן ותלמידהון וקלסי' מאד) וכן איתא בירושלמי (נדרים) בהאי פלוגתא אי אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו ובעי הגמרא לדמות המתניתין דהמודר הנאה מחבירו לפני שביעית להאי ענין אי אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו והוי כמו ההיא דר"י בנדרו קודם להפקירו דאסור משום דאדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו וה"נ גבי שביעית הנדר קודם לשביעית ומסיק הגמרא דלא דמי הפקר שלו להפקר של שביעית דההפקר שלו בא אח"כ אבל מודה ר"י בהפקר תורה כלומר דהפקר שביעית הוא אפקעתא דמלכא והוי ההפקר של שביעית קודם לנדרו. ולא הוי בכלל אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו משום דהוי השנה של שביעית הפקר קודם לנדרו. וא"כ אין אדם אוסר שאינו שלו ע"ש והכל בסגנון אחד אזיל הירושלמי הנ"ל:

נמצא למדין מן הירושלמי הזה דאם היה בכחו להקדיש על שנה שביעית וחל ההקדש אי אפשר להקדש לצאת בלא פדיון הגם דגזר רחמנא ושבתה הארץ וגו' דחלה שביעית על הקדש מ"מ הגם דהוי ההקדש הפקר מ"מ אינו יוצא בלא פדיון. עד דמסיק דלא הוי הקדש כלל דשאני הפקר תורה דקדמה להקדש ולא הוי הקדש כלל א"כ לפי היסוד

הזה שפיר קאמר רב ורבא דבהקדש א"צ מ"ט מיבדל בדילי מניה הגם דהוי הכא הפקר תורה בהאיסור הנאה דמפקי מן רשותו מ"מ אפילו לגבי הפקר תורה אין הקדש יוצא בלא פדיון וחל תרווייהו האיסור הנאה וההקדש בהדדי והך ירושלמי דחמישית כר"י דאמרינן דלא הוי הקדש משום שאין פודין כו' אלמא דלא הוי ברשות הקדש כלל ז"א דהתם בהקדיש בתחילה בשעה חמישית לא נכנס כלל לרשות הקדש אבל באם כבר נכנס לרשות הקדש אין הפקר מוציא מרשות הקדש והוי תרווייהו בהדדי איסור הנאה והקדש בב"א:

אבל נמצא מן הירושלמי הזה למדין עוד דזה דוקא אם היה הקדש מעיקרא אין הפקר של שביעית מוציא מידו אבל לפום דאמרינן דקדמה הפקר תורה להקדשו לכן מעולם לא הוקדש כלל על שנה של הפקר ע"כ אין נתפס קדושה כמו שאין בידו להקדיש בשנה השביעית משום הפקר תורה כן אינו חלה קדושה מעיקרא על השעת הפקר דאפקעתא דמלכא וכן מן הירושלמי (נדרים הנ"ל) אע"ג דהשביעית בא אחר הנדר לא מחשבינן ליה דנדרו קודם להפקירו אלא הפקירו קודם לנדרו משום דהפקר תורה שאני דאפקעתא דמלכא וא"כ ה"נ גבי חמץ דבארבעה עשר לאחר שש הוי אפקעתא דמלכא דהכתוב מוציאו מרשות בעלים להחמץ א"כ אימתי אמרינן דאין חמץ יוצא מרשות הקדש אע"ג דהוי הפקר משום דאין הפקר מפקיע מרשות הקדש דווקא כשהקדיש תבואה ונעשית חמץ ברשות הקדש אז אין החמץ יוצא מרשות הקדש בלא פדיון כהאי דירושלמי הנ"ל אבל כשהקדיש חמץ ואח"כ בא זמן הפקר תורה דהוא זמן ביעור נימא נמי דהפקירו קודם להקדישו ומעולם לא הוקדש על השעת הזאת דאפקעתא דמלכא כמו דאמרינן בהפקר תורה של שביעית דהפקר תורה קודם להקדישו וקודם לנדרו וה"נ דכוותיה וכמו דהוי הפקר שביעית ולא הקדש ה"נ הוי הפקר חמץ ולא הקדש:

ואם לחשך אדם לחלוק בין הפקר שביעית להפקר חמץ דשביעית הוי אפקעתא דמלכא שאי אפשר בשום אופן לעשות איזה פעולה להבריח מן ההפקר הזה. אבל גב חמץ יש בידו לאכול קודם שיבוא ההפקר תורה לפיכך לא אמרינן דההפקר קודם להקדישו אלא כ"ז שלא יבוא לידי הפקר ברשותו הוא ושיעבוד של ההפקר בא בזמנו ארבעה עשר לאחר שש לפיכך כשהקדיש חל ההקדש ואח"כ בא ההפקר תורה להפקיע מן ההקדש. ואין ההפקר תורה מוציא מן ההקדש דאין הקדש יוצא בלא פדיון משום דכיון דבידו לאכול ולא יבוא כלל לידי הפקר הזה לכן לא נחתה על החמץ ההפקר רק בשעתו ולא מעיקרא אבל זה אינו מב' טעמים א' דהא בשביעית נמי יכול להפקיע ע"י שימכור לעכו"ם. ואליבא דמ"ד יש קנין לעכו"ם בא"י להפקיע (ויש לעיין בזה) ועוד הא קי"ל מי

שהוא משועבד לחבירו לזמן פירעון אע"פ שיכול לעשות תחבולה להפקיע השיעבוד מעיקרא שלא יבוא לזמן הפירעון שום חוב. מ"מ כ"ז שלא הפקיע חל השיעבוד עליו וכשבא הזמן משועבד לו מעיקרא ולא אמרינן הא הי' בידו לעשות עצה להפקיע ממנו טרם שיבוא יומו שלא יהי' חיוב מעיקרא כלל ולכן בא החיוב ביומו ז"א וכמו דאיתא ברשב"א ז"ל מובא בש"ך חו"מ ס' ע"ב וז"ל שאלת שנים שהלוו לעכומ"ז זאח"ז ואין בנכסי עכומ"ז כדי לפרוע לשניהן טען שמעון קרן והריבית שהרווחת אתה נוטל ומן המותר אגבה קרן חובי לפי שלא חל חוב הריבית מזמן השטר אלא בכל יום הוא מתרבה והוא יכול לפרעו בכל עת לסלקו משיעבודו תשובה אין בדברי שמעון כלום לפי שמשעת חיוב הקרן חייב עצמו בכל הריבית שיעלו מעותיו ובהדיא שנינו בפרק הנושא והיא מנכסים משועבדים אע"פ שהמזונות בכל יום הוא מתרבי והטענה ג"כ שאמרת כיון דאי בעי לפרוע ולסלוקי בזוזי נמצא שלא חל אלא בו ביום מההוא נמי שמעינן דליתא כלל דהתם נמי גבי פקחין היו כותבין כ"ז שאת עמי והרי אם גירש את אשתו נמחל אותו שיעבוד עכ"ל הרי קמן בהדיא דהגם דבידו לעשות תחבולה להפקיע לגמרי השיעבוד מ"מ כ"ז שלא עשה התחבולה הזה חל השיעבוד עכשיו על היום המוגבל וכשיבוא יומו נוטלו בשיעבוד דמעיקרא וא"כ הכא גבי הפקר תורה אמרינן דהוא קודם להקדישו ועל שעת השביעית הוא נפקע מעיקרא מרשותו משום דשיעבוד המלך כגבוי דמי וא"כ ה"נ בחמץ על הזמן י"ד ניסן לאחר שש הוא נפקע מעיקרא מרשותו דקי"ל דהפקר תורה הוא נפקע מעיקרא מרשותו על הזמן ההפקר תורה ולא אמרינן הלא בידו לעשות תחבולה להפקיע מן ההפקר תורה שלא יבוא כלל לידי ההפקר תורה דהא אליבא דהרשב"א ז"ל בעובדא הנ"ל הי' ג"כ בידו להפקיע שלא יבוא לידי שיעבוד וחיוב טרם יבוא יומו מ"מ כ"ז שלא נפקע החיוב במקומו עומד. וה"נ דכוותיה כ"ז שלא הפקיע מן ההפקר תורה אפקעתא דמלכא במקומו עומד וקי"ל דאפקעתא דמלכא נפקע מעיקרא על זמן ההפקר תורה וא"כ למדין אנחנו נפ"מ אם נעשה חמץ ברשות הקדש ואז אפקעתא דמלכא בא להוציא מן ההקדש לבין שהקדיש חמץ דאז אפקעתא דמלכא הוא קודם שהקדיש חל על המקדיש דמן ההקדש אינו מוציא אאין הקדש יוצא בלא פדיון אבל מן ההדיוט מוציא זה הכלל למדין אנחנו מהירושלמי הזה:

ועתה נבאר אופנים דמשכחת לה אחריות על ההקדש והוא בתרי אופנים או שומר שהופקד אצלו הקדש וחייב באחריות או בעלים שהקדישו באחריות. ולפי דתנינן במס' ב"מ (דף נ"ו) במתניתין אלו דברים שאין נשבעין עליהן העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות ש"ח אינו נשבע וש"ש אינו משלם וכו' וא"כ לא משכחת לה כלל אחריות

גבי שומר הקדש ולפי דעת התוס' ז"ל גם אינו משלם ע"ש אכן עכ"ז משכחת לה אחריות כגון שקנו מידו שיהא חייב באחריות באם יגנב או יפשע וכמו דאיתא שם בסוגיא (דף נ"ח) דמקשה ורמינהו השוכר את הפועל לשמור את הפרה לשמור את התינוק לשמור את הזרעים וכו' מאי לאו לשלם וכו' ומסיק בשקנו מידו א"כ משכחת לה אחריות בשקנו מידו אבל לפי מאי דגרסינן במס' ב"מ (דף צ"ד) מתנה שמ"ח להיות פטור משבועה כו' אמאי מתנה על מה שכתוב בתורה הוא וכל המתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאו בטל הא מני ר' יהודא היא דאמר המתנה ע"מ שכתוב בתורה בדבר שבממון תנאי קיים דתניא האומר לאשה הא"מ וכו' שאר כסות ועונה וכו' ומי מצי מוקמית לה כר"י אימא סיפא כל המתנה ע מ שב"ת תנאו בטל וכו' ומסיק הגמרא אלא כולה ר"מ ושאני הכא דמעיקרא לא שיעבד נפשיה ואח"כ גרסינן תנא מתנה ש"ש להיות כשואל וכו' וא"כ משמע לכאור' מהך סוגיא לפי המסקנא דתנאים דמתנים השומרים לפטור או לחיוב אתא אליבא דכו"ע ולא תלי כלל במתנה ע"מ שכתוב בתורה דאפילו לר"מ דס"ל דאפילו בדבר של ממון תנאו בטל מ"מ מודה גבי שומרין משום דמעיקרא לא שיעבד נפשיה א"כ משמע לכאורה דאף תנאי גבי הקדש דיתחייב א"ע השומר באם שיגנוב (דהוי דרך תנאי לשון באם) לשלם משכחת לה אף לר"מ לפום אותו סוגיא אבל לפי מה דמפרשים התוס' ז"ל במס' כתובות (דף נ"ו ע"ב) להך סוגיא הוי דווקא גבי שומרים בעלמא דיש בידו להתנות הן לפטור או לגריעותא אפילו אליבא דר"מ אבל גבי הקדש לא מצי להתנות רק אליבא דר"י דס"ל דבר ש"מ ת"ק אבל לר"מ לא מצי להתנות מפני שהוי מתנה ע"מ שכתוב בתורה דהתוס' ז"ל מקשים שם לר"מ דס"ל מתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאו בטל א"כ לא יכול אדם לפטור חובו ע"י תנאי כגון שאמר לו עשה עמי היום וחובך מחול לך ומתרצין דלא דמי דהכא היינו טעמא דאין קידושין לחצאין שאין לך קידושין שאין לו עליו שאר כסות ועונה וכן גבי נזיר אין נזירות לחצאין אבל גבי מלוה הכתובה בתורה לא שייך למימר הכי וא"ת א"כ היכי מדמה בפ' המגרש וכו' וי"ל דגבי ממון דניתן למחילה דווקא אמרינן טעמא לחצאין אבל גבי איסורא לא בעינן האי טעמא וכו' וכו' וא"ת הא דתנן בפרק השוכר את הפועלים (דף צ"ד ע"א) מתנה ש"ח להיות פטור מן השבועה ופריך הגמ' והא מתנה ע"מ שכתוב בתורה הוא וכו' ומסיק אפילו תימא ר"מ ושאני הכא דמעיקרא לא שיעבד נפשיה ומאי משני והא הכא נמי לא קידשה ע"מ כן ולא שיעבד נפשיה וי"ל דשאני התם דריבתה תורה שומרים הרבה ש"ח והשוכר והשואל יכול נמי כל אחד להיות לפי תנאו א"נ שאני התם דחייבתו תורה ש"ש על שלוקח שכר ושואל שכל הנאה שלו ומשעבדים עצמם לכל הכתוב בפרשה הלכך במקום שאין

משעבדים עצמם פטורים וכו' ע"ש פי' לדבריהם הק' דגבי שומרין לאו מגזה"כ הוא דחקק תורתינו הקדושה דיני שומרין שש"ח אינו חייב רק בפשיעה וש"ש על גניבה וכן שואל על אונסין אלא משום דירדה התורה לסוף דעתם דהשואל משעבד עצמו לאונסין וש"ש לגנבה וש"ח לפשיעה משום דשואל כל הנאה שלו וש"ש בשביל שלוקח שכר לפיכך כל אחד משעבד עצמו לפי מדריגתו והילכך ש"ח שאינו נוטל מאומה בוודאי אינו משעבד עצמו כי אם לפשיעה ולא מצד גזה"כ רק שירדה התורה לסוף דעתם שזה משעבד עצמו לזה וזה משעבד עצמו לזה לפיכך כן חקקה התורה חיובם ופטורם אבל במקום שאין משעבדים עצמם בפירוש פטורים ולא הוי מתנה ע"מ שכתוב בתורה כי כל עיקר חיובם הוא משום דירדה התורה לסוף דעתם שמשעבדים א"ע לזה וא"כ כשאינן משעבדין עצמם פטורים אבל גבי שאר כסות ועונה דהטיל הכתוב לאו משום דירדה התורה לסוף דעתם דהאיש משעבד עצמו לזה והאשה אינה משעבדת א"ע לבעלה רק באופן שיהי' לה שאר כסות ועונה ז"א אלא דגזה"כ הוא לפיכך הוי שפיר מתנה ע"מ שכתוב בתורה. כן פי' דבריהם הקדושים ועי' בש"מ לב"מ דפירש כן [והקשה הפ"י ז"ל על תירוצם דמחלקין גבי קידושין משום לחצאין א"כ מאי מדמה הגמ' גבי מתנה ש"ח לענין מתנה ע"מ שכתוב בתורה דהא התם שפיר דמי לחצאין ומתרץ משום דא"ל דזה הוי תירוץ הגמרא שם דמעיקרא לא שיעבד נפשיה עכ"ל כלומר לפירוש התוס' ז"ל נכלל זה בתירוץ הגמ' דמעיקרא לא שיעבד נפשיה דענין אין קידושין לחצאין הוא משום דזה הוי מגזה"כ ולא משום דאיש משעבד עצמו לפיכך כולם שוים ואין קידושין בלא שאר כסות ועונה אבל התם לאו מגזה"כ אלא משום דכל אחד משעבד עצמו לפיכך אין שייך התם לחצאין ולתירוץ הראשון שבתוס' שפיר עדיף הך תירוצא דהפ"י דזה נכלל ממש בלשון הגמ' כמובן. ומאונאה לא קשה דהתם הוי לענין איסור עי' בתוס' ז"ל ב"מ (נ"א ע"ב) לחד שיטה א"כ התוס' בתירוצם הזה סברי כאותה שיטה דאונאה הוי לענין איסור וכבר כתבו התוס' ז"ל דלענין איסור אין חילוק בין לחצאין אי לא) לפ"ז ממילא מובן דגבי הקדש דפטרה התורה להשומרין דנתמעט דין שומרין גבי הקדש הוא גזה"כ דהא הכא לאו משום דירדה התורה לסוף דעתם דהם לא משעבדים א"ע לשלם להקדש ז"א כמובן אלא מצד גזה"כ פטור כמובן א"כ לא שייך גבי הקדש לאוקמי' אפילו לר"מ כאותו סוגיא (דדף צ"ד ע"א) משום דמעיקרא לא שיעבד נפשיה ז"א דזה לא שייך רק גבי שומרין בעלמא ולא גבי הקדש לפי פירוש התוס' ז"ל כנ"ל א"כ ממילא הא דקתני מתנה ש"ח להיות כשואל לענין חיובא נמי כן דלגבי שומרין בעלמא לפטור או לחיוב שפיר אתיא אף כר"מ משום דמעיקרא לא שיעבד נפשיה או דמעיקרא שיעבד נפשיה כסברת התוס'

הנ"ל אבל לגבי הקדש לא משכחת לה הך דינא אליבא דר"מ וכמו דאמרינן גבי אשה אין קידושין לחצאין דאין קידושין בלא שאר כסות ועונה ה"נ גבי הקדש אין לך שומר שיהא חייב לשלם. ואי משום דמעיקרא לא שיעבד נפשיה ה"נ גבי אשה מעיקרא לא שיעבד נפשיה וע"כ דסברי להו להתוס' ז"ל דהוי לחצאין דאין לך קידושין בלא שאר וכסות ועונה דאפי' במקום דלא משעבד נפשיה מ"מ חייב. וזה עיקר הסברא דאין קידושין לחצאין דאין לך קדושין בלא זה דבכ"מ לא תלי בשיעבודם כי אם מגזה"כ ועי' ע"ז ותמצא כדברי] וא"כ ע"כ דגבי הקדש דמוקמינן להך ברייתא דהשוכר את הפועל לשמור את הפרה לשמור את התינוק לשמור את הזרעים דמוקמינן בשקנו מידו ע"כ דאתיא ברייתא אליבא דהילכתא דקי"ל כר"י דבדבר שבממון תנאו קיים אבל לר"מ דס"ל דמתנה עמ"ש בתורה תנאו בטל לא מהני מה שמתנה מתחילה כאותו סוגיא (דדף צ"ד ע"א) הנ"ל ולא שייך גבי הקדש הך תירוצא כשקנו מידו כנ"ל ולפי מה דגרסינן במס' ב"מ (דף נ"א ע"ב) אמר אביי מחוורתא רב כר"מ ושמואל כר"י ע"ש א"כ לפ"ז ממילא לרב דס"ל כר"מ לא מהני גבי הקדש תנאי שיהא חייב והברייתא אתיא כר"י א"כ לפ"ז לרב לא משכחת לה אחריות בהקדש גבי שומר של הקדש כי אם גבי מקדיש באחריות:

והנה בדין הראשון שאמר רב המוצא חמץ בביתו ביו"ט כופה עליו את הכלי ובדין השני גבי חמצו של נכרי עושה לו מחיצה עשרה טפחים מבואר פשוט דבדין הראשון מיירי בחמץ שמחויב לבערו ובדין השני מיירי בחמץ שאינו מחויב לבערו עי' פרש"י ז"ל בדוכתיה גבי עושה מחיצה פרש"י ז"ל דלא סגי לי' בכפית כלי כל שבעה שהכלי ניטל לצורך ומיהו ההוא דלעיל לא אפשר ליה במחיצה ומשום חד יומא סגי ליה בכפית כלי ובלילה יבערנו עכ"ל הרי לפנינו דבדין הראשון מיירו בחמץ שהוא מחויב לבערו לפיכך לא משהי ליה רק חד יומא ובלילה יבערנו אבל בדין השני מיירי בחמץ שאינו מחויב לבערו ואינו משהו ליה חד יומא אלא כולא יומא דפסחא לכן צריך למחיצה. הרי פשוט ומבואר לפנינו דדין הראשון מיירי בחמץ שמחייב לבערו ובדין השני בחמץ שאינו מחויב לבערו וכן איתא בס' קהלת יעקב דבזה מחולק הדין הראשון עם הדין השני וכיון שכן האיך משכחת לה אליבא דרב לאוקמיה דין דהקדש במימרא הראשונה דאייתי בחמץ שמחויב לבערו וסגי ליה בכפיית כלי משום חד יומא האיך נימא ואם של הקדש א"צ כלומר דחמץ של הקדש לא צריך לכפיית כלי הא גבי הקדש לא שייך כלל הדין דכפיית כלי דכל עיקר הדין דכפיית כלי לא משכחת לה רק בחמץ שמחויב לבערו וא"כ הוי צריך לאוקמיה בחמץ שקיבל עליו אחריות והאיך משכחת לה גבי הקדש אחריות דבשומר להקדש לא משכחת לה לרב כי אם בבעלים שהקדיש באחריות

וא"כ היכי מיירי כיון דהקדש בקבלת אחריות לא משכחת לה רק בבעלים ממנפ"ש אי הקדיש באחריות עד שלא נעשית חמץ ונעשית חמץ ברשות הקדש ז"א דא"כ פסקו להו אחריות דכל עיקר אחריות הוא כיון דאילו מיגנב ואילו מיתבד ברשותיה קאי ובעי לשלומי ועכשיו דלא מיגנב ואיתא בעין אומר לו הרי שלך לפניך א"כ הוי האי חמץ גורם לממון דע"י החמץ הזה נפטר מממון ואי לאו האי חמץ הי' משלם ממון ועכשיו חומר לו הרי שלך לפניך ואם נימא כשהקדיש עד שלא נעשית חמץ ונעשית חמץ ברשות הקדש א"כ לא מצי אומר לו להקדש הרי שלך לפניך דכל עיקר הטעם דאומרין באיסורי הנאה הש"ל מבואר בפוסקים עי' סמ"ע חו"מ (ס' שס"ג ס"ק ד') וז"ל דאלו אף שנפסלו אצל הגזלן לגמרי מ"מ תבואת תרומה ולחם חמץ לא נשתנה משאר תבואות ולחמין והרי הם כמו שהי' בשעת הנזילה וכמו שהן עכשיו שאר תבואות ולחמין משום הכי מצי א"ל הרי שלך לפניך משא"כ בפסלתו מלכות כיון דצורת מטבע זו אינה יוצאה כלל בכל מדינות המלך ונטבעה צורה אחרת במקומה הרי ניכר הפסידה ועפ"ר עכ"ל א"כ כ"ז דווקא בגזל חמץ ועבר הפסח ולא נשתנה גוף הדבר והרי כמו שהיה בשעת הגזילה והרי הוא עכשיו כשאר לחמין אבל אם גזל עד שלא נעשית חמץ ונעשית חמץ ברשותו ועבר עליו הפסח לא מצי אמר לו הרי שלך לפניך דהרי נשתנה גוף הדבר מכמו שהיה בשעת הגזילה ובהדיא שנינו יין והחמיץ משלם כשעת הגזילה דהרי זה דומה לגזל כלי ושברו א"כ לפנינו החילוק מבואר דהיכא דלא נשתנה הדבר מכמו שהיה בשעת הגזילה אומר לו הש"ל אבל היכא דנשתנה מכמו שהי' בשעת הגזילה לא מצי א"ל הש"ל כמו יין והחמיץ א"כ בגזל עד שלא היה חמץ ונעשה ברשותו חמץ ועבר עליו הפסח לא מצי א"ל הש"ל ודווקא קתני חמץ ועבר עליו הפסח ולא בשנעשה חמץ ברשותו וא"כ הכא כשהקדיש באחריות עד שלא היתה חמץ ונעשית חמץ ברשות הקדש ועבר עליו הפסח לא מצי א"ל הרש"ל וא"כ פסק אחריות כיון שהגיע זמן איסור חמץ ותיכף שהתחיל פסח פסק האחריות וא"כ אינו עובר בב"י ופטור מעשה דתשביתו ג"כ:

ואם לחשך אדם לאמר דלו אפילו פסק האחריות בעת שהגיע הפסח מ"מ עובר בב"י כי מה דנפסקה אחריות בשעת איסור חמץ מה בכך הרי כללא כיילינן שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו וא"כ בכ"מ נפסקה החמץ מרשות של הבעלים בעת איסור חמץ מ"מ עובר בב"י ומחויב בעשה דתשביתו ג"כ וה"נ דכוותיה גבי אחריות כיון דעד זמן איסור חמץ היה באחריותו א"כ מה בכך דנפסקה בעת איסור חמץ האחריות מ"מ עובר בב"י ובעשה דתשביתו דעשאן הכתוב כאילו הן ברשותו והרי הוא נכלל בכלל שני דברים אינן ברשותו של אדם בשעת איסור חמץ ועשאן הכתוב

כאילו הן ברשותו ז"א דאמינא לך סברא עמוקה מאד דלא דמי זל"ז ורחוקין הן כרחוק מזרח ממערב דאימתי אמרינן להאי כללא דווקא בחמץ שלו ממש והרי כל זמן שלא הגיע זמן איסור חמץ היה שלו ממש ועכשיו שהגיע זמן איסור חמץ אז נפסקה מרשותו ע"ז עשאה הכתוב כאילו הן ברשותו. אבל במקום דלא היה שלו מעולם אף דלא הגיע זמן איסור חמץ נמי לא היה שלו כי אם קבלת אחריות וקי"ל דדבר הגורם לממון לאו כממון דמי בעלמא ורק לענין ב"י וב"י לחוד רבי רחמנא לקבלת אחריות הגם דלא הוי ממון מ"מ עובר בב"י וב"י מגזה"כ דלב"י הוי ממון וא"כ נחזי אנן עד שלא הגיע זמן איסור חמץ לא הי' שלו וגורם לממון לאו כממון דמי ואז לא רבי רחמנא גורם לממון למאומה ועכשיו שהגיע זמן איסור חמץ דעכשיו רבי רחמנא גורם לממון לענין ב"י לא הוי אז גורם לממון דנפסק אחריות וא"כ ממנפ"ש עד שלא הגיע זמן איסור חמץ דהיה גורם לממון אז לאו כממון דמי ובשעה שהגיע זמן איסור חמץ דעכשיו גורם לממון כממון דמי לענין בל יראה לא הוי גורם לממון כלל. וא"כ ממנפ"ש אינו עובר בב"י אי בתר מעיקרא אזלית לא הוי כממון ולא היה מעיקרא ברשותיה עד שלא הגיע שעת איסור חמץ ואי בתר השתא אזלית דרבי רחמנא דכממון דמי לא הוי גורם לממון ואמיתי אמרינן דרבי רחמנא גורם לממון כממון דמי לענין ב"י היינו דווקא כשהוא עכשיו גורם לממון דהא דאמרינן עשאן הכתוב כאילו הם ברשותו היינו דווקא דעשאן הכתוב כאילו הן עכשיו ברשותו אע"ג דעכשיו יצא מרשותו אבל לא אמרינן דעשאן הכתוב כאילו היה תחילה ברשותו במקום דלא היה תחילה ברשותו והכא דלא היו תחילה ברשותו רק עכשיו לענין ב"י עשאן הכתוב כאילו הן ברשותו ואז נפסק כל עיקר גורם לממון וזה סברא אמיתית וברורה מאד ומצאתי קצת בירושלמי הסברא הזאת (בפ"ב דפסחים) הפקיר חמצו בי"ג עשר לאחר הפסח מהו ר"י אמר אסור רשב"ל אמר מותר א"ל ר"י לרשב"ל אין את מודה לי משש שעות ולמעלן שהן אסורין אמר לו תמן איסורו גורם לו הכא מאי אית לך עד כן ופירוש בגליון הש"ס דה"פ כיון דאינו עובר בב"י עד הלילה א"כ כיון דמשש שעות ולמעלן אסור בהנאה מה"ת ואפקעתא דמלכא הוא אם כן האיך עובר בב"י בלילה הלא כבר מופקר הוא ומשני תמן איסורו גרם לו והיינו כדאמרינן בש"ס ב' דברים וכו' ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו להתחייב עליהן משא"כ בהפקירו דהוציאו מרשותו עכ"ל [הג"ה מה שכתב הגאון הנ"ל דבב"י אינו עובר עד הלילה ולכאורה שיטת הירושלמי אינו כן דגרסינן בירושלמי (במכילתן פ"ה) מה ראית לרבות חוה"מ וכו' מרבה אני חולו של מועד שהוא בב"י וב"י ומוציא ני ארבעה עשר שאינו בב"י וב"י ואתיא כיי דר"מ דר"מ

אמר משש שעות ולמעלן מדבריהן ע"כ הרי משמע דלמ"ד משש ולמעלה מדאורייתא כן בב"י נמי עובר משש ולמעלן עי' ש"ק שם שכתב בהדיא כן עי"ש ע"כ הג"ה]:

הרי מוכח בהדיא בירושלמי הנ"ל דלא אמרינן דעשאן הכתוב כאילו הן ברשותו היינו דווקא רק לענין דעכשיו הוא ברשותו אבל היכא דלא היה בתחילה ברשותו ע"ז לא אמרינן דעשאן הכתוב כאילו היו ברשותו מעיקרא אלא האי כללא לא שייך כי אם דהיה ברשותו עד שעת אפקעתא דמלכא אמרינן ע"ז אע"ג דהכתוב הפקיע ממנו מ"מ לענין ב"י אוקמיה ברשותו אבל היכא דעד שעת איסור לא היה ברשותו לא אמרינן דעשאו הכתוב כאילו הן ברשותו וה"נ לא אמרינן גבי אחריות מה לי דפסקו האחריות עכשיו הלא בלא"ה בכל החמוצים אינו ברשותו ומ"מ עובר בב"י וכן ה"נ דכוותיה ז"א דעד שעת איסור מקודם שבא הב"י קי"ל דגורם לממון לאו כמ"ד ואינו ברשותו ובשעת איסור דעשאן הכ' גורם לממון כמ"ד אז נפסק כל עיקר גורם לממון לגמרי ולא שייך למימר דעשאן הכתוב מעיקרא כממון ואוקמי' רחמנא עכשיו ברשותיה מעיקרא ז"א דא"כ אתה מחמיר בקבלת אחריות יותר מן חמץ שלו דחמץ שלו אם הוציא מרשותו קודם זמן איסורו אינו עובר בב"י ולא אמרינן דעשאן הכתוב כאילו הן היה ברשותו מעיקרא ובדבר הגורם לממון דהוא קבלת אחריות נימא דהגם דמעיקרא לא היה ברשותו מ"מ עכשיו דבא איסור דב"י גזר רחמנא דהיה מעיקרא ממון וברשותו היה עומד וידעתי שהראיה מן הירושלמי לא הוי רק קצת סמך לדברי]

אבל נראה לפענ"ד להביא ראיה גדולה ועצומה לסברא הזאת דכ' הר"נ ז"ל בריש מכילתן גבי ביטול משום הפקר כדעת התוס' ז"ל וז"ל ואע"ג דהפקר כי האי גוונא לא מהני דוודאי מאן דאמר בנכסי דידיה דלבטלו ולהוי כעפרא בעלמא לא משמע דלהוי הפקר ותו דבגמ' אמרינן דמבטלו בלבו ובוודאי לענין הפקר ממונא דידי' ההפקר בלבו לא מהני דדברים שבלב אינן דברים ותו למ"ד התם (בנדרים דף מ"ג) אליבא דר"י דהפקר כמתנה מה מתנה עד דאתא לרשות זוכה לא נפקא מרשות נותן אף בהפקר כן וכיון שכן ביטול חמץ לר' יוסי האיך מהני מדין הפקר והא לא אתא לרשות זוכה אלא היינו טעמא משום דנהי דמאי דהוי ברשותיה דאינש לא מצי מפקיר לי' כה"ג חמץ שאני לפי שאינו ברשותו של אדם אלא שעשה הכתוב כאילו הוא ברשותיה ומש"ה בגילוי דעתא בעלמא דלא ניחא ליה דלהוי לי' זכותא בגויה כלל סגי ומהני אפילו לחמץ ידוע כדאמרינן במוצא גלוסקא יפה ודעתיה עליה ובתלמיד היושב לפני רבו ונזכר שיש לו עיסה מגולגלת בתוך ביתו כדאיתא בגמ' ותנן נמי לקמן בפ' אלו עוברין (דף מ"ט) ההולך לשחוט את פסחו וכו'

ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ואם לאו יבטל בלבו עכ"ל:

וא"כ הרי לפנינו בהדיא דב"י קיל מכל מקום הגם דבכ"מ עומד ברשותו מ"מ לענין ב"י מצי מפקיה ליה מרשותיה ולפיכך איתא בגמ' דמהני ביטול בלב אע"ג דבכ"מ עדיין ממונו הוא וברשותו הוא מ"מ לענין ב"י כיון דבלא"ה אינו ברשותו רק דהכתוב עשאן כאילו הן ברשותו לפיכך מקילין בי' ואמרינן דדבר קליש מפקא לי' מרשותו משא"כ בעלמא לא מהני זאת וברשותו עומד וא"כ היכי נימא גבי קבלת אחריות דעכשיו נפסקה אחריות לגמרי ולא הוי גורם לממון כלל מ"מ עובר משום דדמי לכ"מ דאמרינן דהגם דעכשיו יצא מרשותו מ"מ עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו ז"א דהא בכ"מ דהי' החמץ שלו ממש אף דעכשיו נפסקה לגמרי מרשותו מ"מ גזה"כ הוא דלענין ב"י כאילו הוא ברשותו:

אבל הכא דמעולם לא היה שלו וכי בשביל גורם לממון הא קי"ל דלאו כממון דמי רק לענין ב"י לחוד גזה"כ הוא דברשותו הוא וטרם שהגיע איסור ב"י לא היה ברשותו ועכשיו שבא הב"י לא הוי כלל גורם לממון. ול"ל דעשאו הכתוב מעיקרא כאילו הוא ברשותו לב"י ולכל מילי לא הוי כממון רק לענין ב"י הוי ממונו ז"א דזה לא מצינן למימר דלענין ב"י הוי חמור יותר מכל הדברים דלכל הדברים גורם לממון לאו כממון דמי רק לענין ב"י אם נימא דה"נ נפסקה האחריות לגמרי ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו משום דמעיקרא היה ממון ז"א דאדרבה מכיון דכל עיקר דעובר בב"י משום דעשאן הכתוב כאילו הן ברשותו א"כ לא הוי מעיקרא ממון לענין ב"י והרי לפי הר"ן ז"ל הנ"ל איפכא הוי מכיון דב"י הוא דעשאן הכתוב כאילו הן ברשותו לפיכך מצי מתחילה להפקיע בדבר קל דלא להוי ממונא דידי' הגם דלכל הדברים לא נפיק עדיין מרשותיה בזה והוי ממונא דידיה מ"מ הכא לב"י נפיק מרשותי' והאיך נימא הכא איפכא הגם דבעלמא לכל הדברים גורם לממון לאו כממון דמי מ"מ לענין חמץ לאיסור ב"י הוי כממון הא אדרבה מכיון דבשעה שהגיע האיסור ב"י אינו ברשותו ורק דהכתוב עשאן כאילו הן ברשותו. א"כ אדרבה הוי לענין חמץ לאו כממון יותר מבכל מקום והרי כלל בידנו גבי חמץ מכיון דיגיע זמן איסור יצא מרשותו ורק דעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו מעיקרא לאו ממונא הוא בעילה כל דהוא הגם דלכל הדברים הוי ממון בענין זה מ"מ הכא לאו ממונא הוא והאיך נימא הכא איפכא מקצה אל הקצה הגם דלכל הדברים לאו ממון הוא לענין ב"י הוו ממון הא בשעת איסור ב"י אינו ברשותו אלא דהכתוב עשאו כאילו הוא ברשותיה א"ו ברור דהא דרבי רחמנא גורם לממון דהוי ממון לענין ב"י היינו דווקא באופן דבשעת

ב"י לא פסקה האחריות והוי גורם לממון בשעת איסור ב"י וגזה"כ דלב"י הוי גורם לממון כממון דמי וזה ראיה ברורה מאד לפע"ד ונחזור לדברינו א"כ מוכח דליכא לאוקמיה אחריות גבי הקדש לענין ב"י דבשומר של הקדש לא מצינו אליבא דרב רק בבעלים שקידשו באחריות והיכי דמי אי שקידשו עד שלא נעשית חמץ ונעשית חמץ ז"א דא"כ נפסק האחריות וכיון דאיפסיק אחריות ליכא למימר דמעיקרא הוי ממון כמו שבארתי לעיל ואלא דהקדיש חמץ וא"כ לא נפסקה האחריות דמצי א"ל הש"ל ז"א דא"כ קדמה הפקר תורה להקדשו כמו שהבאתי לעיל דלגבי הפקר תורה אמרינן דקדמה האפקעתא דמלכא ההפקר תורה להקדשו ומעולם לא הוקדש על שעת הפקר תורה וכמו שבארתי בארוכה לעיל ולפ"ז הגם דמ"מ באחריותו הוא עומד דמצי מימר להקדש הש"ל ומחויב לבערו אעפ"כ לא מצי רב למימר ואם של הקדש א"צ מ"ט מובדל בדילי מניה הא על שעת הפסח לא הוי הקדש דהוי נמי בכלל שני דברים אינן ברשותו של אדם וכו' וא"כ לא בדילי מני'. וזה אין סברא לאמר דמ"מ בדילי מניה אע"פ דפקעה ההקדש מ"מ כיון דעד הנה היה ברשות הקדש זה אין סברא לאמר וכן כתב הגאון בעל קהלת יעקב לפי דרכו עיי"ש. ורק רבא לשיטתו דס"ל (לקמן דף ל' ע"א) כר"ש א"נ משכחת לה בשומר והבן. ולפום דרכינו דבנפסק אחריות אינו עובר בב"י ולא אמרינן דהוי בכללא ב' דברים וכו' ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו משום דא"כ למה יצא מן הכלל לאמר דדבר הגורם לממון כממון דמי לענין ב"י אע"פ דבעלמא לכל הדברים אינו ממון הא אדרבה לענין ב"י דעשאן הכתוב כ' הר"ן ז"ל דיותר נפיק מרשותיה ולאו ממונו הוא אף על גב דלשאר הדברים הוי עדיין ממונא הוא ובע"כ הא דרבי רחמנא אחריות לב"י הוא דווקא בדלא נפסקה אחריות כפי דברינו לעיל יתורץ קושיתנו בסוגיא דבתים וגבולין כעין חומר:

ונקדים עוד קושיא אחת דגרסינן בירושלמי (דמכילתן פ"ב) לא יראה לך אית תניא תנא שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של גבוה ואית תניא תני אפילו לגבוה כאן כשהקדישו קודם לביעורו וכאן שביעורו קודם להקדישו א"ר בון בר חייא קומי ר"ז תיפתר בקדשים שחייב באחריותן כר"ש ע"כ כלומר דס"ל דדבר הגורם לממון כממון דמי ולכאורה קשה הא דמשני ר' בון בר חייא קומי דר"ז בקדשים שחייב באחריותן ואליבא דר"ש דס"ל דדבר הגורם לממון כממון דמי הא אמרינן הכא דאפילו לרבנן נמי דס"ל בעלמא דדבר הגורם לממון לאו כממון דמי מודים גבי חמץ דכממון דמי ומצאתי בס' נו"י דמקשה זאת ויותר יש להגדיל הקושיא דבירושלמי איתא בהדיא בפ"ק דחמץ בקבלת אחריות נמי עובר בב"י דאתרבי מלא ימצא אכן אין זה קושיא דבוודאי הך תנא לא מרבי מלא ימצא דהא בהדיא תני שלך אין אתה רואה אבל רואה את לגבוה ואית

תניא תנא אפילו לגבוה משמע דהאי תנא ס"ל דגבוה נמי מקרי לך וע"כ לא נתרבי מלא ימצא ע"כ שפיר קאמר דאתיא אליבא דר"ש דס"ל דדבר הגורם לממון כממון דמי אבל זאת צ"ב מדוע גבי אחריות דעלמא לא אישתמיט תנא בשום מקום לאתרבי מלך ולא אישתמיט תנא בשום מקום לרבוי אחריות דהקדש ובהך ברייתא (דדף ה' ע"ב) דאיתרבי חמץ באחריות לא תנא של גבוה באחריות ולא עוד אלא דהתחיל בתרתי ומסיים בחדא דגבי היתר נקט של אחרים ושל גבוה ובשל איסור באחריות לא נקט גבוה רק של אחרים לבד וכתמיהתנו לעיל וכן בירושלמי דמרבי חמץ באחריות בפרק א' לא נקט רק דמרבינן מלא ימצא אחריות בשל אחרים ולא נקט גבוה ורק פעם אחת מצינו לתנא דמרבי חמץ של גבוה באחריות ולא משכחינן רק דמרבי מלך משמע מכ"ז דמלא ימצא דהוא עיקר ריבוי לקבלת אחריות לא אתרבי לגבוה ורק מלך ואליבא דר"ש דגל"מ כמ"ד וצ"ב:

אבל לפי דרכינו שפיר עולה כהוגן כל הקושיות ומה דמסדר הגמ' מעיקרא א"ל אלא שכבשתו וכו'. ואח"כ יכול וכו' ומעיקרא נחקור בעומק הענין בהאי איכא דאמרי בסוגיא דידן דפריך למ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי לא ימצא ל"ל איצטריך ס"ד אמינא כיון דאיתא הדר בעיני' לאו כממון דמי קמ"ל עכ"ל הגמ' ויש בכאן מקום ספק מי נימא דהגמ' ס"ל אליבא דהאמת דאימתי קאמר ר"ש דדבר הגורם לממון כממון דמי הנ"מ היכי דליתא בעיני' אבל היכא דאיתא הדר בעיני' לאו כממון דמי ורק הכא איתרבאי מגזה"כ מלא ימצא א"ד ה"פ דס"ד אמינא לחלק בזה בין איתא בעיני' בין לא איתא בעיני' קמ"ל קרא דלא מחלקינן בזה אלא אף איתא בעיני' גורם לממון כממון דמי והנה מדברי הש"א ז"ל מוכח דמפרש דהגמ' ס"ל אליבא דהאמת לחלק בעלמא אליבא דר"ש בין איתא בעיני' ללא איתא בעיני' ורק הכא מגזה"כ ועי' בקצוה"ח בחו"מ ס' שפ"ו דמפלפל בזה בכמה מקומות בש"ס והט"ז ז"ל באו"ח ס' ת"מ מפרש להגמ' דה"פ דקמ"ל קרא דלא מחלקינן בין גורם לממון בין איתא בעיני' ללא איתא בעיני' אלא אפילו איתא בעיני' כממון דמי ולא מצד גזה"כ עיין ביד אפרים דכתב ג"כ כן וכן הצל"ח ז"ל כתב דמה דמשני סד"א הואיל וכי איתא הדר בעיני' וכו' נלפע"ד שהכונה שלא תטעה לחלק בהכי קמ"ל קרא לא ימצא שגם זה גורם לממון מקרי אבל לעולם שהטעם משום גורם לממון עכ"ל ולפענ"ד הקלושה אם שאיני כדאי להכניס א"ע במה שנחלקו רבותינו אבות העולם אבל תורה היא וללמוד אני צריך ונלפע"ד כדעת הט"ז והצל"ח ז"ל דכן משמע בירושלמי הנזכר דאמר רבב"ח קומי דר"ז תיפתר בקדשים שחייב באחריותן כר"ש ואם כדבריהם קשה אימתי דאמר ר"ש דגורם לממון כמ"ד היינו דווקא היכי דליתא בעיני' אבל היכא דאיתא לאו כממון דמי אלא דאתרבי מלא ימצא וא"כ ל"ל לאוקמי' כר"ש דווקא הלא זה כו"ע

מודים אפילו רבנן דס"ל בעלמא לאו כממון דמי מ"מ מודים גבי חמץ מלא ימצא אלא משום דלא נקט התנא מלא ימצא כי אם מלך לפיכך שפיר קאמר כר"ש לפיכך אתרבי מלך ולא מלא ימצא אבל בין כך ובין כך אשכחן בהדיא דר"ש ס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי אפילו היכא דאיתא בעיני' אם לא שנעשה פלוגתא בין התלמודים לכן נוח להשוות התלמודים ולפרש הגמ' כדברי הט"ז והצל"ח ז"ל ועוד נראה לפי דעתי הנמוכה דלשון הש"ס מורה כן דאם כדעת הש"א ז"ל הכי הו"ל למימר אמרי כי אמר ר"ש דגורם לממון כממון דמי הנ"מ היכי דליתא בעיני' אבל היכי דאיתא בעיני' לא קמ"ל לא ימצא ומדלא תני הכי רק איצטריך ס"ד אמינא הואיל וכי איתא הדר בעיני' קמ"ל משמע מלשון זה כדעת הט"ז ז"ל וכמו שכתב הצל"ח ז"ל דס"ד אמינא לטעות קמ"ל קרא שלא תטעה לחלק בהכי וקשה לי לדעת הט"ז והצל"ח ז"ל קושיא חמורה בסוגין דידן דאיתא בתוס' ז"ל ד"ה משום וז"ל אבל עוד קשה לי כיון דשדינא אלא ימצא אמאי אצטריך לי' לעיל למידרש מה שאור האמור בגבולין וכו' אף שאור האמור בבתים שלך אי אתה רואה וכו' ותירץ ר"י ז"ל וכו' עיי"ש ולא קשה קושיית התוס' ז"ל כי אם על הברייתא דל"ל להג"ש לרבויי בתים להתירא בשל אחרים הלא ידעינן בנא ג"ש להתירא דאחרים בבתים וכמו כן יהי' קשה כנ"ל בגמ' באיכא דאמרי קושיא גדולה וחמורה מכיון דפריך למ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי ל"ל לא ימצא א"כ משמע מזה דלמ"ד דגל"מ כמ"ד אין חילוק בין גורם לממון דלא הוי ממון ממש רק כממון דמי לממון ממש דהוא נקרא שלך א"כ לפי התירץ לפירוש הט"ז והצל"ח ז"ל דמשני דאיצטריך קרא שלא תטעה לחלק בהכי וקמ"ל דאין חילוק אלא דכממון דמי אפילו איתא בעיני' וליכא הכא חידוש בלא ימצא יותר מכ"מ אלא דבכ"מ הו"ל כממון רק הקרא מוציאנו מן הטעות א"כ קשה לפי זה ל"ל להברייתא להג"ש למילף גבולין מבתים דמה בתים עובר בב"י וב"י ובל יטמין ולא יקבל פקדונות מן הנכרים אף בגבולין עובר בב"י וב"י ובל יטמין ובל יקבל פקדונות מן הנכרים קשה ל"ל למילף זאת בג"ש הא בלא"ה ידעינן בגבולין כיון דכממון דמי ומשמעות הגמ' דאי כממון דמי לא אצטריך כלל ללא ימצא אפילו בבתים ולא איצטרך לא ימצא בבתים רק להוציא מן הטעות ומגלה דכממון דמי אף בעלמא וא"כ מכיון דידעינן השתא דאין חילוק כלל באמת ובכ"מ הוי גורם לממון כממון דמי א"כ מהיכי תיתי נימא דבגבולין אינו עובר בבל יקבל פקדונות מן הנכרי עד דצריך התנא למילף זה מן הג"ש [ובע"כ הא דפריך הגמ' למ"ד דכממון דמי לא ימצא ל"ל בוודאי דקאי ג"כ על הברייתא דל"ל להברייתא למילף איסור בל יקבל פקדונות מן לא ימצא הא בלא"ה כממון דמי דנ"ל דפריך על הקר דל"ל להך מ"ד הקרא דלא ימצא ז"א דהא לא ימצא בעינן בלא"ה לאיסור בל יטמין אלא

וודאי דמקשה על הברייתא וא"כ לפום התירוץ יקשה סוף סוף על הברייתא דל"ל הג"ש לאסור בגבולין קבלת פקדונות ולא הוי לי' למילף בג"ש כי אם איסור בל יטמין ולא איסור קבלת פקדונות הא בלא"ה כממון דמי בעלמא וכמו דמקשינן מעיקרא לא ימצא ל"ל כן נמי יקשה לפי התירוץ ג"ש ל"ל]:

אבל יש לתרוצי כ"ז ובהקדם יש להקשות לפי דעת הש"א והנו"ב והאחרונים דכמו דרבי הכתוב דבר הגורם לממון כממון לענין ב"י כן אתרבאי נמי לענין עשה דתשביתו דהתם נמי כתיב סתם תשביתו ולא כתיב לך וגמרינן ג"ש שאור שאור דדווקא בקבלת אחריות אבל בלא קבלת אחריות לא עיין שם כן הסכמת אחרונים ז"ל וקשה לי לכאורה קושיא עצומה האיך משכחת לה ב"י ועשה דתשביתו כחמץ שקיבל אחריות הא עשה דתשביתו עם ב"י מתנגדים זל"ז דכיון דמצווה על עשה דתשביתו האיך עובר בב"י הלא עשה דתשביתו מבטל את קבלת אחריות דכל עיקר אחריות הוא דאילו מיגנב או מיתבד ברשותו קאי ובעי לשלומי ועכשיו שהן בעין אומר לו הרי שלך לפניך ואי דמצווה על עשה דתשביתו א"כ שוב לא מצי מימר לו הש"ל דמחויב לבערו להחמץ וממילא מחויב לשלם לו ממון והרי דמי לאילו נגנב או שכבר מיתבד דמחויב לשלם לו ממון כן ה"נ מחויב בוודאי לשלם לו דמים ולשרוף להחמץ א"כ ממילא בטל האחריות ע"פ לאחר שש וא"כ אמאי עובר בב"י [על עשה דתשביתו גופי' לא קשה הא מכיון דמחויב להשביתו א"כ נבטל האחריות וא"כ למה מצווה על עשה דתשביתו ז"א דאם לא הי' מצווה על עשה דתשביתו א"כ עומד באחריותו וכמו דאיתא בתוס' ז"ל פסחים (דף כ"ו ע"א) גבי הכניסה לרבקה ומקשים שם מכיון דנפסל א"כ לא ניחא לי' ומתרצין דאם הי' כשר א"כ הי' ניחא לי' וא"כ לענין עשה דתשביתו ניחא אע"פ שמבטל לאחריות מ"מ מחויב בעשה דתשביתו אבל ב"י האיך הוא עובר הא העשה דתשביתו מבטל לאחריות ע"כ שוב שהגיע הזמן דב"י נפסק אחריות וכמובן] ואין לאמר דמה איכפית לן כשנבטל אחריות בפסח מכיון דקודם הפסח היה באחריותו אפילו כשהגיע פסח נבטל אחריות ויצא מרשותו מה בכך הא בלא"ה ב' דברים וכו' ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו וה"נ דכוותי' ז"א כמו שכתבתי לעיל דאם עכשיו יצא מרשותו והל"ת דב"י אינו אלא דעשאן הכתוב כאילו הן ברשותו א"כ למה הוי גורם לממון כממון לענין ב"י וחידש לן הכתוב דאע"ג דלכל הדברים אינו עומד ברשותו מ"מ לענין ב"י עומד ברשותו ז"א דאדרבה מכיון דכל ל"ת דב"י הוי רק מטעם דעשאן הכתוב וכו' א"כ למה הוי ממון גבי ב"י ולא לשאר דברים אדרבה בזה קי"ל דיותר קיל ב"י מכל הדברים דביטול בלב לא נפיק מרשותו לכל הדברים רק לב"י נפיק מרשותי' משום דכל עיקר ל"ת דב"י משום דעשאן הכתוב וכו'

כפי' הר"נ ז"ל וע"כ דעיקר דחידש רחמנא על קבלת אחריות דהוי לב"י ממון ולא לכל הדברים הוא דווקא דהוי גורם לממון בשעת ב"י והוי הל"ת דב"י משום דגורם לממון כממון דמי ולא משום דעשאן הכתוב וכו' כמו בחמץ שלו וכפי דברינו לעיל וא"כ חוזר קושיתנו האיך משכחת לה הל"ת דב"י ועשה דתשביתו בחמץ שקיבל עליו אחריות הא העשה מבטל להל"ת כנ"ל:

ואין לאמר דמ"מ הוי גל"מ כיון דאילו מגנב או מיתבד בעי לשלומי ועכשיו שהוא בעין מצי א"ל הש"ל וכ"ת היכי מצי א"ל הש"ל הא מחויב להשביתו מן העולם ולקיים מצות עשה דתשביתו הא מ"מ הוי גורם לממון דאי בעי משהי לי' באיסור ולא ישבית את החמץ ויאמר לו הש"ל לפיכך נקרא גורם לממון ז"א דמבואר בכמה ספרים והסכימו גאוני עולם דכל דבר דהוי גורם לממון ע"י איסור לא נקרא גורם לממון עיין בפ"י ז"ל במס' פסחים (דף כ"ט) דכתב בהדיא דהגם דאי בעי משהי לי' באיסור לא נקרא גורם לממון ומביא ראיה מהא דאמר רבה גזל חמץ ובא אחר ושרפו במועד פטור שהכל מצווים לבערו ולא אמרינן דמ"מ הוי גורם לממון דאי בעי הוי משהי לי' ולא ישביתו זה לא הוי גורם לממון דמשום דהוי באיסור וכן כתב הגאון בעל מקו"ח ז"ל דחמץ שלו דמוזהר עליו בב"י ובעשה דתשביתו לא נקרא גורם לממון אף לר"ש דס"ל לאחר הפסח מותר משום דמוזהר עליו בכל שעה בב"י ובתשביתו מן העולם ע"כ לא נקרא כלל כעין זה גורם לממון ומתמה על הש"א ז"ל דרצה לאמר דלר"ש הוי גורם לממון דז"א משום דהוי באיסור ובקו"א שבש"א ז"ל מביא בשם הגאון ר' אבלי ז"ל מווילנא דכונה אחרת יש בדברי הש"א ז"ל ולעולם הסכמת כולם דלא נקרא גורם לממון היכא דע"י איסור ולפענ"ד עוד נראה להר"ר לזה מדברי התוס' ז"ל במס' ב"ק (דף מ' ע"ב) דמקשים שם וז"ל וא"ת מה טענה היא זו א"כ הי' עושה שלא כדין עיי"ש ועי' בתומים ז"ל ס' י"ב עיי"ש אלמא דבדבר שלא כדין הי' עושה לא הוי טענת ממון וא"כ ה"נ לא מקרי גורם לממון בהחמץ הזה דסוף סוף בעי לשלומי דמים ולא מצי א"ל הש"ל אם לא דאי בעי משהי לי' באיסור וע"י איסור לא נקרא גורם לממון וא"כ הדרא קושיתנו לדוכתיה:

אבל זא דהגם דבכ"מ לא נקרא גורם לממון ע"י איסור אבל גבי חמץ לענין איסור ב"י הוי גורם לממון אפילו ע"י איסור דהא חזינן דהחמירה התורה הק' באחריות אפילו לכל הדברים לא הוי ברשותו ולא הוי ממונו דידי' מ"מ לענין ב"י היא ממונו דידי' וא"כ אפילו גורם לממון ע"י איסור נמי נקרא גורם לממון לענין ב"י. ונראה להביא ראי' מפורשת לזה דתנינן במכילתן (דף מ"ו) כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט ר"א אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה ועיין שם בסוגיא דמעיקרא ס"ד דפליגי בטה"נ ממון ולבסוף מסיק

דפליגי בהואיל דאי בעי מיתשיל עלה דר"א סבר אמרינן הואיל ואי בעי מיתשיל עלה ממונא הוא ור"י סבר לא אמרינן הואיל ע"כ ולא מיבעיא לדעת האחרונים ז"ל דס"ל דכללא זה דהואיל ואי בעי מיתשיל עלה לא אמרינן דע"י זה הוי ממונא דידי' כי אם גבי חמץ באיסור ב"י משום דחזינן דהתורה החמירה לענין ב"י בדבר הגורם לממון אע"ג דבעלמא לאו כממון דמי מ"מ לענין ב"י הוי ממון אבל לכל הדברים לא הוי דידי' בהאי הואיל ואי בעי מיתשיל עלה עיין בש"א וכל האחרונים ז"ל מלאים מסברא זאת וא"כ קשה האיך אמרינן הואיל ואי בעי מיתשיל ממוני' הוא כלומר כיון דבידו לעשות שיהא שלו לפיכך הוי ממונא דידי' לענין ב"י וקשה הא אסור למיעבד זאת ליתשיל על החמץ הא יעבור בב"י תכף כשישאל על החמץ ויהי' דידי' האיך יכניס חמץ ברשותו בפסח והא כבר כתב הרמב"ם ז"ל הקונה חמץ ביו"ט לוקה משום לאו דב"י והא עד דלא מיתשיל לאו דידי' הוא וא"כ האיך רשאי לישאל עליו ויעבור בב"י א"ו דלגבי ב"י אמרינן מכיון דבידו דיהא שלו אף באיסור מ"מ הוי ממוני' ועובר בב"י ואין לאמר דלעולם בשנעשה חמץ לאו ממוני' הוא ולא אמרינן השתא הואיל ואי בעי מיתשיל עלה אך אמרינן הואיל טרם שנעשית חמץ דאז הוי בהיתר ולפיכך הוי ממונא דידי' טרם שנעשית חמץ לפיכך הגם דעכשיו לאו דידי' הוא דשוב ליכא הואיל מ"מ עובר בב"י משום הכללא דב' דברים וכו' ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו וה"נ דכוותי' כיון דעד השתא ממוני' דידי' הוא משום הואיל לפיכך עובר כשנעשה חמץ משום דעשאן הכתוב וכו' ז"א דא"כ דהשתא אינו עובר בב"י רק משום דעשאן הכתוב וכו' ח"כ למה אמרינן מעיקרא בהאי הואיל דלכל הדברים לא הוי ברשותי' ע"י הואיל כי אם לענין ב"י לחוד הלא אדרבה מצינו בכ"מ דאינו עובר בב"י רק משום דעשאן הכתוב אמרינן איפכא הגם דלכל הדברים עדיין ממוני' הוא מ"מ לענין ב"י לאו ממוני' הוא כדאיתא בר"נ ז"ל הנ"ל וכדברינו לעיל א"ו דאמרינן השתא דנעשית חמץ דעובר בב"י משום הואיל ואי בעי מיתשיל עלה ממוני' הוא ולא משום דעשאן הכתוב וכו' וא"כ קשה האיך אמרינן דהוי ממוני' בזה דאי בעי הוי ממונא הא הוי באיסור אלא וודאי דלענין ב"י לא קפדינן בזה והוי ממונא ע"י הואיל ואי בעי אפילו באיסור ומה"ט דחזינן דהתורה החמירה לענין ב"י דגורם לממון הוי כממון אבל לא לכל הדברים וה"נ הוי גורם לממון לענין ב"י אפילו ע"י איסור א"כ מכל האחרונים ז"ל הנ"ל וודאי הוי סייעתא גדולה לדברינו מה שכתבתי להוכיח מהאחרונים ז"ל דלב"י הוי ממון מכיון שיש בידו להיות שלו אף באיסור דאל"כ האיך אמרינן הואיל אי בעי מיתשיל עלי' הא אסור לו למתשיל עליו בשעת שהוא חמץ דיעבור בב"י כנ"ל יש לדחות הראי' דהא יש בידו לישאל עליו ולא יעבור בב"י כמו דאיתא בתוס' ז"ל לעיל

(דף כ"ט ע"ב) ומכאן מוכיח ר"י ז"ל דהמשהא חמצו ודעתו לבער אינו עובר בב"י דאל"כ אמאי מעל לר"י הגלילי הא מיד כשיפדנו יהא שלו אלא וודאי דהמשהא ע"מ לבערו אינו עובר בב"י וטעמא משום דב"י הו"ל ניתק לעשה דתשביתו עכ"ל וא"כ ה"נ יש בידו לשאול ע"מ שיבערנו בעשה דתשביתו אבל א"כ יקשה ל"ל כל הני דלא יקרא לה שם עד שתיאפה הא שפיר יכול לקרוא לה שם וישהא ע"מ לבערו בלילה ובאמת הקשה הש"א ז"ל זאת על הר"י ז"ל והניח בקושיא וס"ל להש"א ז"ל דאסור להשהות ע"מ לבערו ומ"מ מפרש הואיל ואי בעי מיתשיל רק לענין ב"י והנה א"כ הדר קם ראיתנו אבל לפי מה שבארתי בחיבורי מגדל דוד לתרץ קושית הש"א ז"ל דהר"י ז"ל לשיטתו אזיל דס"ל דשריפת תרומה טמאה הוי מדאורייתא ולפי מה דגרסינן בירושלמי (בפ"ב דמכילתן) רבב"ל שאל חלת תודה שנעשה נותר נימא אם נעשה נותר עד שלא הגיע זמן ביעורו את מבערו בשריפה ואם משהגיע זמן ביעורו הוא נעשה נותר השבתתו בכל דבר לפי גירסת הק"ע ז"ל ועיין בחיבורי מגדל דוד שביארתי שמה באריכות דהכא גבי חלה אי איפשר להשהות ע"מ לבערו דהאיך יעשה אם יקרא לה שם חלה בשעה שנעשית חמץ הא קי"ל דהפריש חמץ על מצה אינו כלום עיין בירושלמי (בפ"ב דמכילתן) ובבלי דף ל"ג) ובתוס' ז"ל שם ואם יקרא לה שם חנה תחילה ואח"כ נעשית חמץ ז"א דתכף שיקרא לה שם חלה הוי חלה טמאה והוי בעשה דשת"ט נר"י ז"ל מדאורייתא ושוב כשנעשית חמץ לא יחול עשה דתשביתו כירושלמי דחלת תודה בנותר עם חמץ וכל עיקר הטעם דר"י ז"ל דיכול להשהות ע"מ לבערו משום דניתק לעשה דתשביתו והכא לא יהי' העשה דתשביתו עי"ש באריכות וא"כ איכא לאמר דכ"ז דווקא כשהיא חלה אבל כשישאל יכול להשהות ע"מ לבערו אבל מן הש"א ז"ל גופי' דלא ס"ל כהר"י ז"נ דיכול להשהות ע"מ לבערו מוכח שפיר הוכחתינו:

ואפילו לדברי רבותינו רש"י ותוס' ז"ל דס"ל דאמרינן הואיל לכל הדברים והוי ממוני' לכל הדברים עי"ש דמקשים דיקרא לה שם ויאפה ע"י הואיל הרי דס"ל ז"ל דלכל הדברים אמרינן הואיל הנ"ל מ"מ נמי איכא סייעתא לדברינו הנ"ל דהתוס' ז"ל כתבו בשם רשב"א ז"ל לתרץ על הקושיא דיקרא לה שם ויאפה ע"י הואיל משום דסוף כשאופה אינו אופה רק ע"י הואיל ואי בעי בצע מכל חדא וא"כ הו"ל תרי הואיל הואיל ואי בעי בצע והואיל אי בעי מיתשיל הרי דדעת הרשב"א ז"ל דכל היתר דאפי' לר"א הוא רק מצד הואיל ואי בעי בצע אפילו לפום סוגיא הזה עיין במהרש"א ז"ל דכתב כן:

עוד הקשה הא אפילו אי בצע מכל חדא נמי אסור דהא איפשר למיפלג בלישה כמו עיסה חצי' של ישראל וחצי' של נכרי בביצה (דף כ' ע"א) ומתרץ ר"י ז"ל דכל עיקר

איסור דאיפשר למיפלג הוא רק מדרבנן ולפיכך גבי חלה לא גזרו רבנן עכ"ל וכלומר דהא אי אפשר לאפות כשיפלג החלה דהוי של כהן ולכאורה קשה הא גבי חלה נמי אפשר למיפלג בלישה ויאפה שלו לחוד ואי דבצק של חלה אינו יכול לאפות לחוד מה בכך יניח ויביא לידי חמץ הא אין מוזהרין עלי' בב"י דהא אינו שלו ואי משום דהוי שלו משום הואיל אי בעי מיתשיל עלי' קשה האיך רשאי ליתשיל עליו ויהא שלו הא בוודאי יבוא לידי ב"י וב"י כמו דאיתא בירושלמי (פ"ג) דגבי חלה אי לא יקרא לה שם בוודאי יבוא לידי ב"י ובל ימצא דאמרינן שבוודאי יהי' חמץ ביום זה ולא בלילה עיי"ש בירושלמי (פ"ג דמכלתין) ולפ"ז האיך רשאי לשאול על החמץ ואי משום דיאפה כשישאל עליו ויהי' שלו האיך יאפה אם יאפה ע"י הואיל ואי בעי בצע ז"א בוודאי דא"כ האיך אמרינן דהוי שלו ועובר עליו בב"י מטעם הואיל אי בעי מיתשיל וכשישאל יאפה ע"י הואיל א"כ הוי תרי הואיל ואי דיאפה באמת וע"י שיבצע אח"כ מכל חדא וחדא באמת קשה הא ג"ז אסור דאפשר למיפלג בלישה ואי משום דכיון דלא אפשר לא אסרו רבנן ז"א דאמאי לא אפשר הא שפיר אפשר למיפלג בלישה ויאפה שלו ושל חלה יניח עד הערב ואי משום דיעבור בב"י ובל ימצא ז"א דאמאי יעבור הא אינו שלו רק אי בעי מיתשיל עליו והא אסור לו למישאל דעד שלא שאל אינו עובר בב"י ואחר שישאל יעבור בב"י ואי משום דיאפה ע"י שיבצע מכל חדא הא זה ג"כ אסור משום דאפשר למיפלג וה"נ איפשר למיפלג ע"י שיקרא שם חלה ולא יעבור בב"י דכל עיקר דעובר בב"י הוא משום ואי בעי מיתשיל עליו אבל אי לא מיתשיל לא עבר עליו בב"י וא"כ האיך רשאי למישאל ולעבור בב"י הא אסור לו לאפות משום דאפשר שיהיה חלה ולא יעבור בב"י והאיך אתה אוחז את החבל בשני ראשין דמותר לשאול משום דמצי לאפות ומותר לאפות משום דמותר לשאול ויהי' דידי' ע"י הואיל הא מכיון דאיפשר לו שלא למישאל ויפליג בלישה א"כ אסור לו למישאל ולאפות ע"י שיבצע מכל חדא וחדא וזה הוי קושיא גדולה לכאורה אלא ע"כ דגם לרבותנו ז"ל בעלי התוס' ז"ל וכן לרש"י ז"ל נמי אמרינן הואיל לענין ב"י לפיכך לא איפשר למיפלג בלישה דהא יעבור בב"י ע"י הואיל ואי בעי מתשאיל ולא קשה הא אוחז את החבל בשני ראשין דעובר בב"י משום דמצי מישאיל והאיך רשאי לשאול משום דיכול לאפות ע"י שיבצע מכל חדא וחדא והאיך רשאי לבצוע מכל חדא וחדא משום דלא איפשר למיפלג ואמאי לא איפשר למיפלג משום שיעבור בב"י ואמאי עובר בב"י משום דהואיל ואי בעי מיתשיל א"כ נמצא דאוחז החבל בשני ראשין דעובר בב"י משום הואיל והאיך רשאי לשאול מסובב כל ההיתר של השאלה שלא יבוא לב"י. ז"א דבב"י עובר משום הואיל ואי בעי משאל הגם דלא מצי משאל מ"מ מה בכך הא

לענין ב"י מ"מ עובר ע"י מיגו של שאלה ולפיכך מותר אח"כ לאפות ע"י שיבצע משום דלא אפשר דהא דיעבור בב"י ע"י מיגו של שאלה מכיון שיש בידו לשאול אפילו ע"י איסור מ"מ לענין ב"י הוי ממון היוצא לנו מזה דלענין ב"י לא איכפית לן במה דהוי ממונא דידי' רק מכיון שיש בידו להיות שלו אף ע"י איסור עובר בב"י:

וא"כ ה"נ הוי גורם לממון אפילו בתוך הפסח דמוטל עליו העשה דתשביתו ולא אמרינן הא פסקה הגורם לממון דהא אסור לו לאמר הש"ל דמחויב לבערו מ"מ כיון שיש בידו לאמר הש"ל וישהא אותו באיסור לענין ב"י הוי דידי':

והנה החק יעקב ז"ל כתב בה"פ דהא דאיתא בגמ' גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך דווקא כשמחזיר לו לאחר הפסח אז אומר לו הש"ל אבל כשמחזיר לו בתוך הפסח לא מצי א"ל הש"ל משום דלאו מידי אהדרי' דכיון דחמץ מחויב להשביתו מן העולם וכל העומד לשרוף כשרוף דמי ונמצא דלא מחזיר לו כלום במועד אלא דווקא כשמחזיר לאחר המועד ועיין בקצוה"ח ז"ל סי' שס"ג דמפלפל בזה לפי דעת הרמ"א ז"ל באה"ע סי' קכ"ד דגט שנכתב על דבר שצריך ביעור מן העולם לא דמי לנכתב על איסורי הנאה משום דכשרוף דמי ואינו נותן לה כלום וגם הוא מחויב בעשה דתשביתו תוך הפסח עיי"ש:

ולפ"ז ניחא שפיר דלא משכחת לה הך דינא באחריות גבי הקדש מכיון שבירנו דכל עיקר האחריות הוא משום דמצי למימר הש"ל אחר הפסח אבל בהקדש נראה לפענ"ד דאם בתוך הפסח לא משכחת לה דיאמר הש"ל לא מצי מימר אחר הפסח ג"כ הש"ל:

דגרסינן במס' ב"ק (דף ק"ד ע"ב) אמר רבא הרי אמרו גזל חמץ וע"ע הפסח א"ל הש"ל בעי רבא נשבע עליו מהו מי אמרי' כיון דאילו מיגנב בעי שלומי ממונא קא כפר לי' א"ד השתא מיהת הא מנח ועפרא בעלמא הוא ולא כפר לו ממונא ואמרי מילתא דפשיטא לוה לרבה מיבעיא לרבא כו' ה"נ כיון דאילו מיגנב בעי שלומי ממונא מעליא השתא נמי ממונא קא כפר ליה ע"כ ונסתפק המ"ל בפ"ג מה' גזילה ואבידה וז"ל ויש להסתפק במאי דאמרינן דחייב משום דממונא קא כפר לי' אם הוא דווקא לחייבו באשם כדין כל הנשבע לשקר בכפירת פקדון או גזל ואשמעינן רבה דאע"ג דקיי"ל דאינו חייב בשבועת הפקדון אלא כל שאינו פוטר עצמו מן התשלומין אלא בכפירה זו וכמו שפסק רבינו ז"ל בפ"ז מהלכות שבועות וסד"א דהכא לא פטר עצמו מן התשלומין בכפירה זו דבלא"ה אין כאן תשלומין כיון דמנח עפרא בעלמא הוא ולא כפר לי' ממונא קמ"ל רבה דחייב בשבועת הפקדון דכיון דאי מיגנב בעי לשלומי ליה ממונא כפר ליה אבל לענין תשלומי הקרן אפשר דמודה רבה דמצי א"ל הש"ל א"ד כיון דחייב קרבן חייב נמי לשלם לו את

הקרן מדמי חמץ מעליא כי היכי דתהוי לו כפרה והסברא נותנת לזה שהרי לא מצינו בכל מקום חיוב קרבן בלא תשלומין דקרן ע"כ ומסיק המ"ל ז"ל דלדעת הרמב"ם ז"ל מחויב לשלם דמים מעלי' כי היכי דתהוי לי' כפרה ותמה על הרי"ף ז"ל דהשמיט הך דינא הא נפ"מ לענין אי מצי תו למימר הש"ל וכתב המ"ל שהרי"ף ס"ל כהרמב"ם ז"ל אלא דפטור מן תשלומין מעליא ומצי א"ל הש"ל ונסתים לזה ממה שאמרו בירושלמי (פ' הגוזל קמא) חילפי אמר נשבע לו קודם הפסח אחר הפסח משלם לו חמץ יפה ע"כ והנה מוכח מדברי הירושלמי הזה דדווקא אם נשבע לו קודם הפסח משלם לו חמץ יפה אבל אם נשבע לו לאחר הפסח מצי א"ל הש"ל וטעם גדול יש בחילוק זה דבשלמא נשבע קודם הפסח דבאותו שעה שנשבע נתחייב בתשלומין גמורין ולרדוף אחריו כאשר ירדוף הקורא כדי לקיים מצות השבה א"כ אף שאח"כ עבר עליו הפסח אינו יכול ל"ל הרי שלך לפניך משום דנמצא דלא עביד השבה מעלייתא אך בנשבע לו אחר הפסח דבאותו שעה שנשבע לו לא היה חייב בתשלומין לפי שהיה יכול ל"ל הש"ל נהי דלענין חיוב האשם חייב משום דקא כפר ליה ממונא כיון דאילו מיגנב בעי שלומי אך לענין חיוב התשלומין לא תוסיף תת כחה השבועה מהחיוב שהיה חייב באותו שעה וכו' עכ"ל המ"ל ז"ל עיי"ש באריכות:

והשתא לא מיבעיא לדעת הרא"ש והרמב"ם ז"ל דס"ל דאפילו נשבע אחר הפסח דבשעת מעשה לא היה עליו חיוב תשלומין בדמים מעלי' מ"מ השבועה שגורמת לו למעילה דהוא קרן וחומש ואשם לא מצי תו למיפטר נפשיה בהש"ל בוודאי ניחא סוגיין דידן אלא אפילו לדעת הרב אלפס ז"ל דלא ס"ל דבמקום שנתחייב אשם לא מצי למימר הש"ל מ"מ מודה היכא דנשבע קודם הפסח דבשעת מעשה נתחייב בתשלומין גמורין לא מצי מימר אף לאחר הפסח הש"ל כי ירושלמי מפורש הוא ולית מאן דפליג עלה כנ"ל נמי ניחא סוגיא דידן דלא משכחת לה הקדש בקבלת אחריות דיעבור בב"י לפי דרכינו דהנה בהקדש עם קבלת אחריות במקום דהי' לו למיהדר להקדש קודם זמן איסורו וימכור ההקדש או יחלל או במקום דהיה יכול לפדותו קודם זמן איסורו ולא עשה כן נתחייב בתשלומין שהפסיד להקדש כמו שכ' הרג"א ז"ל בסי' תמ"ג דה"ה בהדיוט במקום שהיה לו למכור קודם זמן איסורו ועבר ולא מכר חייב הנפקד לשלם דמי החמץ להמפקיד דזה הוי פשיעה אך אם הוא בעין א"ל הש"ל עיי"ש ולא גרע הקדש מהדיוט לזה וכן כתבו האחרונים ז"ל עיין בס' קהלת יעקב דכתב בהדיא דבקבלת אחריות בהקדש מחויב לשלם במקום דהיה לו לפדותו או לחזור לו להקדש קודם זמן איסורו עיי"ש:

והנה אף דקיי"ל במס' מעילה דפגם ולא נהנה לא מעל היינו דווקא במקום דליכא שינוי הרשות כגון במזיק להקדש דפגם ולא נהנה ולא הוציא מרשות הקדש לרשות חולין אבל במקום דמשני הרשות ומוציא מהקדש לחולין לית מאן דפליג דמעל מעילה גמורה בקרן וחומש ואשם אף היכי דלא נהנה כלל עיין בתוס' ז"ל במס' מעילה (דף י"ח) דמבארים באריכות דהא דקי"ל איש כי יאכל פרט למזיק היינו דווקא במזיק להקדש בלא הוצאת הרשות אבל במפסיד להקדש בהוצאת הרשות מהקדש לחולין מעל דזה עיקר בסוגיא שם דילפינן מעילה מעכומ"ז דשם לא נהנה בהוצאת הרשות אלא הוצאות רשות לחוד סגי דמעל עיי"ש באריכות עיי"ש ועיין במס' ב"מ (דף צ"ו ע"ב) דמוציא מעות הקדש לחולין משמע דעיקר הקפדה דמעילה על שעושה מקודש חול ומזיק שאני דהתם אינו עושה מקודש חול אבל אם עושה מקודש חול מעל. והנה הא דקיי"ל האי כללא בכולא תלמודא ב' דברים אינן ברשותו של אדם וכו' דכיון דנעשה חמץ יוצא מרשות בעלים כן נמי בהקדש דכיון דנעשה חמץ יוצא מרשותו של הקדש לרשות הפקר דהא דאמר רבא ואם של הקדש א"צ מ"ט מבדל בדילי וכו' דמשמע דלא נפיק מרשות הקדש וכתבתי לעיל בשם הירושלמי דבהקדש ליכא האי כללא דב' דברים וכו' דאין בכח האיסור הנאה וההפקר להוציאו מרשות ההקדש כמו שביעית דמבואר בירושלמי דאין ההפקר של שביעית מוציא מן הקדש משום דאי אפשר להקדש לצאת בלא פדיון כנ"ל היינו רק מדרבנן כמו דאמרינן בכל מקום האי לישנא דר' אבהו שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון אבל מדאורייתא הפקר מוציא מן הרשות של הקדש כמו דגרסינן במס' חולין (דף קל"ט) כיון דמרדה פקעה קדושתה מינה עיי"ש וכן מחלק בס' נ"י הך דירושלמי והך דחולין נמצא דהגם מדרבנן אין החמץ מוציא מן ההקדש ולפיכך מיבדל בדילי מ מ מדאורייתא ההפקר מוציא מן ההקדש ונמצא שיש כאן שינוי רשות דיוצא מרשות הקדש לרשות הפקר:

וגרסינן במס' ב"מ (דף צ"ו ע"ב) בעי רמב"ח בעל בנכסי אשתו מי מעל למעול בעל התירא ניחא ליה דליקני איסורא לא ניחא ליה למקני תמעול איהי דאיסורא לא ניחא לה דליקני נמעלו ב"ד כי עבוד רבנן תקנתא ואמרי בעל בנכסי אשתו לוקח הוי להיתירא לאיסורא לא עביד רבנן תקנתא ע"כ ופרש"י ז"ל כגון שנפלה לה משנשאת נכסים מאביה ועמהן מעות של הקדש ואין ידועים שהן ממעות של הקדש ואמור רבנן בעל זוכה בכל הנכסים להשתמש ולאכול פירות ובתקנה זו נעשה שליט בנכסי הקדש לקנותם וקס"ד שזו היא יציאתם לחולין ואפילו בעודן צרורין ומונחין מי מעל בהוצאה זו למעול בעל דאין היא מוסרתן לו אלא מעליהן נקנית לו ממיתת אביה כו' כו' עכ"ל רש"י ז"ל ופירש התוס'

ז"ל דה"פ מי אמרינן בעל מעל שהוא עושה עיקר המעשה שנשאה וע"י זה זוכה במעות או דילמא היא עשתה עיקר המעשה שהיא נשאת לו או דילמא ב"ד עשו עיקר המעשה שתיקנו שיזכה במעות עכ"ל ובד"ה אמר פירשו הא דקאמרינן דהיתירא ניחא למיקני איסורא לא ניחא למקני כלומר הא מה שהמעות הקדש נכנסין לרשותו בלא מתכוין הוא בלא שום מעשה דידי' ודידה. ולאו על ידן יוצאת מרשות הקדש ונכנסין לרשותו דלא ניחא להו דליקני בנשואין רק היתר ולא איסור עיי"ש בתוס' ז"ל ותמצא כדברי תמצית הענין דפריך היתירא ניחא למיקני וכו' לכאורה צ"ב הלא בכל מקום דאיתא שמעל במוציא מרשות הקדש הלא הוא בשוגג דסבר דהיתירא הוא ולא אמרינן היתירא ניחא למקני וכו' כמו הכא גבי האשה וע"כ ה"פ בפשיטות דדווקא כשעושה מעשה אבל חצר דממילא אמרינן איסורא לא ניחא ליה למקני ועיון בביאור הגר"א ז"ל באו"ח סי' תמ"ח עיי"ש:

היוצא לנו מתוך סוגיא הזה דהיכא דיוצא מרשות הקדש לרשות חולין אפילו ממילא רק על ידו מעל רק פרכינן ע"ז כי מה עשה בנישואין הא לא עשו כי אם ע"י היתר ולא ע"י איסור אבל בלא זה ואם הוינן אמרין באמת דאפילו איסורא נמי ניחא למקני הוי אמרינן שפיר דמעל דהגם דהמעילה בא ממילא אבל מכיון דע"י נשואין שלו כדפירש התוס' ז"ל הנ"ל דע"י זה זוכה במעות לפיכך מעל:

והשתא הכא גם אחריות דהקדש דכיון דפשע ולא מסר קודם זמן איסורו להקדש הרי הפסיד להקדש וצריך לשלם בעד החמץ אפילו אליבא דר"ש דס"ל דלאחר הפסח מותר מ"מ מוטל עליו חיוב תשלומין דאפסדיה ממון הקדש וליכא למימר הא שוה לאחר פסח ז"א דהא אנן קיימינן השתא דדבר הגל"מ לאו כמ"ד ועיין (בדף כ"ט) דחמץ של הקדש אליבא דר"ש לא הוי רק גורם לממון בעלמא ולמ"ד לאו כמ"ד לא הפסיד האוכל החמץ הנ"ל להקדש נמצא דמוטל על השומר חיוב תשלומין כמו גבי הדיוט שכ' בשם המג"א ז"ל לעיל רק בהדיוט מצי א"ל הש"ל כשהוא בעין כמו שכ' המג"א ז"ל הנ"ל אבל הכא גבי הקדש מכיון דע"י פשיעותו יצא מרשות הקדש לחולין הגם שממילא יצא מרשות הקדש משום ב' דברים וכו' אבל מכיון שע"י פשיעותא דידיה הוא הרי חייב מעילה דלא גרם מסוגיא דב"מ הנ"ל דאפילו ממילא יוצא מרשות הקדש לרשות הבעל מ"מ כיון דע"י נישואין שלו או שלה יצא מרשות הקדש לרשותו לפיכך מעל וה"נ דכוותיה דהגם דממילא נפיק מרשות הקדש אבל מכיון שבא ע"י פשיעותו לפיכך בוודאי מעל וא"כ השתא לא מצ"ל הש"ל ויפטור הקרן באיסור הנאה דיאמר הש"ל כיון דחייב קרן וחומש ואשם והוי דומיא לנשבע בפקדון על איסורי הנאה דמסקינן דחייב מעילה משום כיון

דאילו מיגנב בעי שלומי אמרינן ממונא כפר ליה לפיכך משלם את הקרן נמי מתשלומין מעליא ולא מצי א"ל הש"ל כדפסק הרא"ש ז"ל וה"נ מכיון דחייב מעילה לא מצי תו למימר הש"ל ואפילו לדעת הרב אלפס ז"ל דס"ל דגבי פקדון נמי מצי מימר על הקרן הש"ל. מ"מ היינו דווקא אם נשבע על הפקדון אחר הפסח אבל אם נשבע קודם הפסח אחר הפסח משלם לו חמץ מעליא כמו דאיתא בהדיא בירושלמי הנזכר ולית מאן דפליג והוא מטעם שכתבתי בשם המ"ל ז"ל דהואיל בשעת שבועה נתחייב קרן וחומש ואשם והיה הקרן מתשלומין מעליא לפיכך אחר הפסח נמי משלם לו חמץ מעליא רק היכי דלאחר הפסח נשבע דבשעת מעשה לא היה התשלומין כי אם איסורי הנאה לפיכך משלם לו באיסורי הנאה הקרן וא"ל הש"ל אבל גבי הקדש דתכף שבא זמן איסור חמץ ויצא מרשות הקדש ע"י פשיעותו כנ"ל מעל ומחייב לשלם הקרן וחומש ומעילה תכף והשתא בוודאי מחויב הקרן מדמים מעליא דהא לע"ע הגם דהוי איסור הנאה מ"מ לא מצי השתא למימר הש"ל משום עשה דתשביתו כמו שכ' בשם הח"י ז"ל לעיל ונמצא דחל עליו קרן וחומש ואשם והקרן מדמים מעליא לפיכך לא מצי אפילו לאחר הפסח לאמר הש"ל כמו דנשבע לו קודם הפסח דהיה אז בשעת שבועה חיוב תשלומין דמים מעליא משלם לי' השתא נמי דמים מעליא ולא מצי מימר הש"ל ה"נ כיון דבשעת מעילה נתחייב בתשלומין גמורין והיה יכול לרדוף אותו כאשר ירדוף הקורא לשלם לו הקרן מדמים מעליא לפיכך השתא נמי שעבר הפסח לא מצי א"ל הש"ל. ואם לא היה לו פנאי למסור החמץ להקדש קודם זמן איסורו כגון דהקדיש סמוך לשש או שומר שקיבל אחריות סמוך לשש באופן דלא אפשר לתקן ז"א דבאופן זה כמי פסקה האחריות כי מה אחריות יש על דבר שהולך לאיבוד וזה הסברא איתא בצל"ח ז"ל בהדיא [והנה להסברא הזה דיצא ע"י מרשות הקדש לרשות הפקר דנקרא שינוי רשות הסכימו עמי כמה לומדים והרבה גדולים ולכאורה הסברא נותנת כן דמה לי שינוי רשות כשמכנים לרשות מיוחד או לרשות הפקר דעיקר הקפדת הכתוב במעילה על שינוי רשות הוא ע"ז שמוציא מרשות הקדש לחולין ועיקר הקפדה על שמוציא מרשות הקדש ולא על שמכניס לרשות הדיוט והא דבעינן כ"מ הכנסה לרשות הדיוט משום דאל"ה לא נפיק מרשות הקדש אבל לפי הנ"ל שפיר משכחת לה ואפילו נימא דגם הקפיד הכתוב על הכנסת רשות מכל מקום לא שני לן בין אם הכניס לרשות מיוחד או לרשות של כל אדם דהפקר נקרא רשות של כל אדם [כבמסכתא ב"ק דף ל"ב] מה יער שזה לרשותו נכנס וזה לרשותו נכנס (ובדף נ') מרשות שאינו שלך לרשות שלך] ומה לי שהכניס לרשות מיוחד או לרשות של כל אדם סוף סוף הא הוי שינוי רשות שהוציא מרשות הקב"ה

ומכניסו לרשות של כל אדם ולהקדש אין רשות כמו לכל אדם דאין יד להקדש (עיין בתוס' כ"ב ע"ט) בעברי דרך ביאליסטאק הגיד לי הרב הגאון הגדול כו' הגאבד"ק הנ"ל שלדעתו אינו חייב מעילה בשינוי הרשות כי אם במוציא מרשות הקב"ה ומכנים לרשות מיוחד ואמרתי אפילו לפ"ז יעלה כהוגן דברינו דלא משכחת לה אחריות גבי הקדש ע"פ אלו הקדמות דהנה איתא במס' ר"ה אמר רבא כיון שעבר עליו רגל הראשון עובר בעשה ובל תאחר הוא לאחר ג' רגלים וכן פסק הרמב"ם ז"ל דכל מה שיש עליו חוב להקדש מחויב להביא ערב יו"ט עם חשיכה כדי שלא יעבור בעשה עיין ברמב"ם ז"ל בפי"ד ממעשה הקרבנות ועיין במ"ל דכ' דלדעת הרמב"ם ז"ל כל חובות ואפילו מידי דלאו הקרבה עובר בעשה ואם כן להירושלמי דב"ק הנ"ל דבנשבע לו קודם הפסח אחר הפסח משלם חמץ יפה והוא מטעם שכ' המפרש ז"ל והמ"ל ז"ל דמחויב לעשות השבה על אותו הזמן שנשבע לו והוא נשבע על דמים מעניא עיי"ש. וה"נ בשעה שעבר על עשה דאורייתא עבר אז על תשלומין מעליא דלאחר שש לא היה אז יכול לאמר הש"ל כפי הח"י ז"ל וקצוה"ח ז"ל משום עשה דתשביתו [והנה אפילו אם יביא קרבן עולה על שעבר העשה מ"מ לא יתקן עד שישיב הממון] וצריך לשלם התשלומין שהיה עליו בעת שעבר על העשה כמו התם דצריך לשלם התשלומין שעבר עליו השבועה כן נמי צריך לשלם התשלומין שעבר עליו העשה ונמצא דגבי הקדש נפסקה אחריות אם כן הרי בהקדש התשביתו מבטל לאחריות לפיכך ניחא דלא מצינן בשום דוכתא לרבות מלא מצא לקבלת אחריות גבי הקדש והברייתא בכ"מ שבא אצל אחריות מדלג לגבוה משמע דלא מצינו זאת גבי גבוה ומה דאשכחן בירושלמי הוא רק מלך ואליבא דר"ש דגל"מ כמ"ד. משום דליכא לאשכוחי אחריות גבי הקדש דהא תשביתו מבטל לאחריות וכ"ת מה איכפית לן דמיבטל אחריות השתא הא בכל מקום נמי אמרינן דיצא מרשותו ורק הכללא ב' דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו וה"נ מאי איכפת לן דיצא האחריות ונפסק בזמן איסור ע"י האיסור הרי בכ"מ האיסור מבטל לממונא דידיה ומפיק ליה מרשותו וה"נ דכוותיה אבל ז"א דזה נגד הכלל דאמרינן גבי חמץ דמהני ביטול בלב או לר"י לא בעינן עד דאתא לרשות זוכה הגם דבכ"מ לא מהני ביטול בלב ולר"י לא נפיק מרשותו לכל הדברים עד דאתא לרשות זוכה מכל מקום לגבי ב"י נפיק מרשותו משום דכל עיקר ב"י וב"י הוא משום דעשאן הכתוב כאילו הן ברשותו לפיכך מהני ביטול בלב ועד דלא אתא לרשות זוכה הגם דלכל הדברים עדיין ממונא הוא לענין ב"י לאו ממוניה הוא ואיך נרבה לגבי גבוה באחריות דהשתא נפסק אחריות רק דב"י הוא משום דעשאן הכתוב דא"כ דכל עיקר ב"י הוא משום דעשאן הכתוב אם

כן למה הוא ממון לענין ב"י ולכל הדברים לאו ממוניה הוא דגל"מ לאו כמ"ד רק לענין ב"י ולמה הוא ברשותיה לענין ב"י יותר מכל הדברים הלא אדרבה לענין ב"י כיון דכל עיקר איסורו היא משום דעשאן הכתוב נפיק יותר מרשותו ואפילו דהוי עדיין ממוניה דידי' לכל הדברים מ"מ לענין ב"י לאו ברשותיה הוא משום דכל עיקר איסורו משום דעשאן הכתוב כדכתבתי בשם הר"נ ז"ל ואחריות דמרבינן היינו דיוקא בעכומ"ז או בהדיוט דהשתא בשעת איסור גופיה הוי גל"מ וכממון דמי לאו משום דעשאן הכתוב אלא דכממון דמי אבל גבי גבוה לא משכחת לה אחריות דממ"נ אם היה לו זמן למסור להקדש קודם זמן איסורו הרי מעל ולא מצי א"ל הש"ל ואם לא היה לו פנאי ממילא אין כאן אחריות כמו שכ' הצל"ח ז"ל וע"כ לא מרבינן בשום דוכתא איסור בקבלת אחריות גבי גבוה מלא ימצא רק בירושלמי מרבינן מלך וכמו דמסיק אר"ב ב"ח קומי ר"ז תיפתר בקדשים שחייב באחריותן כר"ש דסבירא ליה דדבר הגל"מ כמ"ד ולדידיה למ"ד כממון דמי לא איכפית לן במה דנפסקה האחריות השתא מכיון דמעיקרא הוי ממוניה דידיה לא יצא מן הכלל ב' דברים וכו' ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו וממ"נ לר"ש שפיר דמי דהא ס"ל דלאחר הפסח מותר הוי דמים גמורין אחר הפסח וממ"נ קאמר ר"ב ב"ח קומי ר"ז בירושלמי תיפתר וכו' כר"ש דלר"ש שפיר מצינו אחריות גבי גבוה ומכיון דסוף סוף צריכין לאוקמי' כר"ש לא צריכין לדחוקי אליבא דר"ש דלאחר הפסח מותר ז"א דאפילו אי היה אסור אחר הפסח ואיפסק אחריות מה בכך כיון דמעיקרא ממונו הוא לר"ש ודו"ק והשתא ניחא בסוגיין דהתחיל בתרתי ומסיים בחדא דדילג הברייתא גבוה ולפי הנ"ל ניחא שפיר דלא משכחת לה הך דינא אליבא דמ"ד דגל"מ לאו כמ"ד:

ואבל כי יקשה על לישנא בתרא דאפילו למ"ד דגל"מ כמ"ד איצטריך לא ימצא וא"כ אתיא ברייתא אליבא דמ"ד כמ"ד א"כ יתעורר קושיתינו למה דילג לגבוה והלא בפירוש מרבינן בירושלמי אליבא דמ"ד כמ"ד איסור קבלת אחריות גבי גבוה:

אבל לפי דברינו שפיר דמי וניחא מאד דהא כבר הקשינו לעיל על האי לישנא בתרא דמעיקרא פריך לח ימצא ל"ל וס"ל לתצמודא כיון דהוי כממון א"כ נכלל בכלל שלך ולא איצטריך לן קרא ע"ז א"כ יקשה לבסוף דמשני דאצטריך לגלות לן דלא ס"ד למיטעי דכיון דאיתיה בעיני' לאו כממון דמי ומגלה לן לא ימצא דאין חילוק דלמ"ד כממון דמי אפילו איתא בעיני' נמי ממון הוא בכל מקום א"כ סוף סוף יקשה הברייתא על הג"ש דגבולין מבתים לאסור בקבלת אחריות דל"ל לתנא למילף זה מג"ש הא בלא"ה ידעינן מכיון דגל"מ כמ"ד וכמו דקשה לא ימצא ל"ל כן נמי יקשה ג"ש ל"ל וכנ"ל:

אבל האמת יורה דרכו דהך תירוצא בלישנא בתרא אזיל אליבא שיטת אביי והלישנא קמא אזיל בשיטת רבא ובזה מחולקין הנך ב' לשונות דלישנא קמא אזיל בתר שיטת רבא ולישנא בתרא בתר שיטת אביי ועולה לפ"ז שפיר הכל כהוגן דהנה אביי קאמר א"ל אלא בנכרי שכיבשתו וכו' ומרבינן תחילה לאסור כיבשתו ואח"כ מרבינן אפילו בשאינו כיבשתו רק בקבלת אחריות לחוד דהיה ס"ד דלאו כממון דמי והנה בנכרי שכיבשתו בכ"מ לאו שלו הוא כדאיתא בתוס' ז"ל בשם ר"ת ז"ל רק הכא מרבינן לה מגזה"כ מלא ימצא דהוי כשלו. ובזה ניחא ההמשך בתוס' ז"ל בשם ר"ת דמקשה לרבא דס"ל דגם בנכרי שכיבשתו לאו שלו הוא מגזה"כ מלא ימצא הא בכל דוכתיה לא מצריכין תרי קראי להוציא נכרי שכיבשתו אלא בכ"מ שממעטינן עכומ"ז דלאו שלו ממעטינן לי' בכל ענין בין כיבשתו בשתו ובין לא כיבשתו והכא מצריכין תרי קראי להכי ומתרצין דבכ"מ ידעינן נמי מהכא מגזה"כ הנ"ל ולכאורה יקשה קושיתן לאביי דס"ל דבעכומ"ז שכיבשתו. הוי שלו. והא בכ"מ לאו שלו וזה ישאר בקושיא א"ו דלאביי לא קשה מידי דלעולם עכומ"ז שכיבשתו לאו שלו הוא ושא"ה דגזה"כ הוא מלא ימצא א"כ לפ"ז לרבא נמי לא קשה דאמאי איצטריך הכא קרא למעט עכומ"ז שכיבשתו הא בלא"ה בכ"מ עכומ"ז שכיבשתו לאו שלו הוא ז"א דאיצטריך הכא דס"ד אמינא דהכא הוי שלו מלא ימצא דלא גרע מקבלת אחריות דאמרינן בכ"מ לאו שלו הוא ולאו ממוניה הוא והכא אמרינן דהוי ממונא לענין ב"י ולפיכך הא"מ דגם בעכומ"ז שכיבשתו נמי ממוני' הוא לפיכך איצטריך לן קרא למעט. ואתיא שפיר ההמשך בתוס' ז"ל דלפי דבריהם מעיקרא משמע דמצד הסברא הוי אמינא דעכומ"ז שכיבשתו חשוב שלך לפיכך מקשים שפיר ותירצו דלעולם מצד הסברא חשוב שלך והא דאמרינן בעלמא דלאו שלו הוא היינו לבתר גזה"כ דהכא דלאו שלך הוא] והנה לאביי בוודאי מצריכין הג"ש דגבולין מבתים לאסור בעכומ"ז שכיבשתו. דהא בג"ש לא נחית הברייתא לאסוקי אף בגבולין עובר בב"י ובל ימצא ובל יטמין ובל יקבל פקדונות מן העכומ"ז בין עכומ"ז שכיבשתו בין לא כיבשתו רק בקבלת אחריות. אלא סתם מסקינן דבגבולין עובר בב"י וב"י ובל יטמין ובל יקבל פקדונות מן העכומ"ז ובוודאי מצריכין ג"ש לקבלת פקדונות מן העכומ"ז לענין חידוש דאיכא בב"י לענין עכומ"ז שכיבשתו משא"כ בעלמא ע"כ בוודאי מצרכינן הג"ש למילף מבתים לקבלת פקדונות מן העכומ"ז וע"כ הלישנא בתרא אזיל בשיטת אביי ולא לשיטת רבא כנ"ל ע"כ לא קשה אמאי לא נקיט התנא לאסור גבי גבוה קבלת אחריות ז"א דהא לאביי לא קשה מידי דאפילו משכחת לה גבי גבוה האיסור של קבלת אחריות מ"מ לא מצי התנא למיתני קבלת פקדונות מן העכומ"ז בקבלת אחריות וגבוה דא"כ לא היה

יכול לאמר א"ל אלא בעכום"ז שכיבשתו מכיון דמרבי לגבוה ובגבוה לא משכחת לה כלל כיבשתו וע"כ מרבי קבלת אחריות וא"כ האיך מצי למימר א"ל אלא בכיבשתו והלא מעיקרא הוי לן לאוקמיה קרא בכיבשתו וכפי שכתבתי לעיל בשם הצל"ח ז"ל וכל עיקר קושיתנו מעיקרא היה רק אליבא דרבא ולרבא לא קשה דע"כ ללישנא קמא אזיל רבא דאתיא כמ"ד דבר הגל"מ לאו כממון דמי וא"כ לא משכחת לה כלל קבלת אחריות גבי גבוה לענין ב"י כנ"ל ולא מרבינן בשום דוכתי קבלת אחריות בגבוה מן לא ימצא אליבא דמ"ד דהגל"מ לאו כממון דמי רק אליבא דמ"ד כממון דמי מרבינן בירושלמי לקבלת אחריות גבי גבוה וזהו ללישנא בתרא וללישנא בתרא ע"כ אזיל בשיטת אביי ולאביי מעיקרא לא קשה מידי אמאי לא נקט גבי גבוה קבלת אחריות כמו שכתבתי בשם הצל"ח ז"ל ועל כן עולה הכל כהוגן:

והשתא ניחא מה דקבע מסדר הש"ס אמר מר א"ל אלא בעכום"ז שכיבשתו ואח"כ אמר מר יכול וכו' דלא כסדר הברייתא אבל לפי דרכינו ניחא דמעיקרא מסדר פלוגתא דאביי ורבא ואח"כ מציע הנך ב' לשונות משום דתליא הנך ב' לשונות בפלוגתא דאביי ורבא. דאם היה מסדר מעיקרא הנך ב' לשונות היה קשה לן ללישנא בתרא סוף סוף קשה ג"ש ל"ל ולפיכך מסדר תחילה אין לי אלא בכיבשתו פירש הברייתא דמחדש לן בב"י לענין עכום"ז שכיבשתו וממילא שפיר ניחא הנך ב' לשונות כנ"ל ודו"ק:

שם אימתי הי' שמעון בן כהנא בימי ר"א ר"ש בר כהנא הוי מיסמך לר"א עברין על חד סייג א"ל אייתי לי חד קיסם נחצי שנוי חזר ואמר לא תיתי לי כלום ר"ח הוי מיסמך לר"ז עבר חד טען מובל דקיסין א"ל אייתי לי חד קיסם נחצי שנוי חזר וא"ל לא תיתי לי כלום דאין אתא כל בר נש ובר נש מיתעביד כן הא אזלא מובלא דגוברי ר"ז כשר כ"כ אלא מילין דיצרן שמן לן נעבדינן ע"כ הסוגיא הזו כפולה לעיל (בפ"ג דדמאי) ושם גרסינן לא ר"ז כשר כ"כ אלא מילן דיצרן שמין לן נעבדינן וזה הוא עיקר כדפירש המפרש הפ"מ זי"ע וז"ל דר"ז מרוב ענוה אמר כן לא שר"ז אדם כשר כ"כ לדקדק על דבר מועט כזה אלא מלין דיצרן שמע לן נעבדינן מפני שדברים כאלו אין היצה"ר מגרה בנו כ"כ והוא בעצמו שומע אותנו ואינו מפתה אותנו וא"כ נעשה זה להתאפק ליטול דבר מועט הזה עכ"ל שם והא רעוא קומי מרא דשמיה וארעא שיעזור אותנו לכבוש את יצרנו ובפרט במילין דיצרן שמן לן נעבדינן כדאיתא בירושלמי הכא אמן:

סליק מסכת חלה בעזר מאד נעלה

בריך רחמנא דסעין מריש ועד כאן

חידוש נחמד

בכדי שלא להוציא את הנייר חלק הצגתי פה חידוש נחמד

גרסינן במס' יבמות (דף כ' ע"א) אלמנה לכה"ג קפסיק ותני ל"ש אלמנה מן האירוסין ול"ש אלמנה מן הנשואין בשלמא מן הנשואין עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה אלא מן האירוסין ל"ת גרידא יבוא עשה וידחה ל"ת אמר רב גידל אמר רב א"ק ועלתה יבמתו השערה שאין ת"ל יבמתו ומה ת"ל יבמתו יש לך יבמה אחת שעולה לחליצה ואינו עולה ליבום ואיזה זה חייבי לאוין וכו' מסתברא ח"ל תפסי בה קידושין חייבי כריתות לא תפסי בה קידושין כו' וכו' מתיב רבא פצוע דכה וכרות שפכה סריס אדם והזקן או חולצין או מייבמין כיצד מתו ולהם אחין ולהם נשים ועמדו אחין ועשו מאמר בנשותיהן ונתנו גט או שחלצו מה שעשו עשו מתו אחין ועמדו הן ועשו מאמר בנשותיהן ונתנו גט או שחלצו מה שעשו עשו ואם בעלו קנו ואי ס"ד דח"ל מדאורייתא לחליצה רמיא ליבום לא רמיא אם בעלו אמאי קנו אלא אמר רבא אלמנה מן האירוסין נמי עשה ול"ת הוא דכתיב קדושים יהיו וכו' אלא אמר רבא גזירה ביאה ראשונה או ביאה שני' הדר אמר רבא ואיתימא רב אשי לאו מילתא הוא דאמרי דאמר רשב"ל כל מקום שאתה מוצא עשה ול"ת אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב ואי לאו יבוא עשה וידחה ל"ת ה"נ איפשר בחליצה דמקיים עשה ול"ת מיתבי ואם בעלו קנו תיובתא ע"כ. ומקשין בתוס' ז"ל תימא דרבא גופא מקשה מהך ברייתא והדר איתותב מינה ע"כ וראיתי בס' אבני מלואים ז"ל שמאריך הרבה לתרץ קושיא החמורה הזה ובאותו סוגיא כמה קולמסים נשתברו וכמה דיו נשתפך ללבן ולברר הענין על תלה:

ואענה גם אנכי את חלקי בעזר צורי וגואלי דהנה לכאורה יקשה מאד קושיא חמורה דהקשה הגאון רע א ז"ל בחידושיו על הא דמשני רבא אלמנה מן האירוסין נמי עשה ול"ת כלומר דלעולם חייבי לאוין עולים ליבום מדאורייתא משום דעשה דוחה ל"ת ואלמנה מן האירוסין שאני דהוא עשה ול"ת ולעולם חייבי לאוין גרידא מתייבמין א"כ יקשה לדידי' נמי הברייתא דפצוע דכה דהתם לא הוי אלא חייבי לאוין גרידא ולמה אין מתייבמין לכתחילה ולמה נקט הברייתא ואם בעלו בדיעבד קנו הא לכתחילה עולה ליבום וזה הוי קושיא עצומה:

ונראה לענ"ד בע"ה יתברך לתרוצי הכל בחדא מחתא ונקדים ב' הקדמות במימרא דרב ויתורץ כעין חומר דלעולם רבא מקשה שפיר על רב דאי ס"ד מדאורייתא ח"ל אינו עולה ליבום אמאי אם בעלו קנו ומ"מ הוא לעצמו מצי למסבר שפיר דמדאורייתא אינה עולה

ליבום ומ"מ לא קשה לדידי' מברייתא דאם בעלו קנו משום דרבא לעצמו שפיר קאמר ומ"מ הגמ' לשיטת עצמו שפיר מקשה על רבא והניח בתיובתא:

דאיתא בירושלמי (מס' יבמות פ"א ופ"ג) רב אמר חליצה קנין ושמואל אמר חליצה פטור. ופי' המפרשים ז"ל דה"פ דחליצה קנין דע"י החליצה נקנית להיבם ונפטרת ממנו באותו חליצה עצמה וכן פי' בס' ע"י ונ"י עיי"ש דמסביר העניין דג' מחלוקת הוא בירושלמי דחד מ"ד ס"ל דזיקה קנין דע"י הזיקה גרידא הוי קנין וחד מ"ד ס"ל דכ"ז שלא נחלצה אין עלי' זיקה ואימתי נגמר זיקתה רק ע"י החליצה אז נגמר זיקתה למפרע וכ"ז דלא נחלצה הזיקה תלוי' ועומדת דדילמא לא תבוא לידי חליצה ורק כשחולצת אז נגמר זיקתה למפרע ע"י זיקה לפיכך ס"ל חליצה קנין וחד מ"ד ס"ל דחליצה פטור נמצא דג' מחלוקת בדבר חד מ"ד ס"ל דזיקה לבד הוי קנין וחד מ"ד ס"ל דע"י חליצה קנין אבל ס"ל דאין זיקה ורק ע"י חליצה הוי זיקה וחד מ"ד ס"ל דלעולם אין זיקה אפילו ע"י חליצה נמצא למ"ד דחליצה קנין הוי כמו גרושה ע"י החליצה כדאיתא בהדיא בירושלמי מה בין חולץ מה בין מגרש א"ל מסבר את לומר דחליצה קנין אינה אלא פטור אין האחים חייבים עלי' משום אשתו של חולץ אלא חייבין עלי' משום אשתו של מת ועי' בירושלמי ותמצא כדברי ועוד שם בירושלמי מתניתא פליגא על רב החולץ ליבמתו וכו' פתר לה לאחר מיתה וכו' וכו' מתניתא פליגא על רב שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה משום ר"י ב"ב אמרו אומרים לו המתן עד שיעשה אחיך מעשה חלץ לה אחיו או כנסה יכנוס את אשתו מת יבם מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה ויש אדם מתכוין לקנות שתי אחיות כאחת פתר לה לאחר מיתה ופי' המפרשים ז"ל דפריך על דקאמר באחיות חליצה דאי קנין הוא לא שייכא באחיות כלל דאין אדם מתכוין לקנות שתי אחיות כאחת עיי"ש היטב בסוגיא היוצא לנו מזה דלמ"ד דחליצה קנין אי אפשר לחלוץ במקום שאין קנין כמו באחות אשה:

ועוד מימרא דרב בבבלי במס' יבמות (דף מ"א ע"א) איבעי להו מתה אשתו מהו ביבמתו רב ור"ח דאמרי תרווי' מתה אשתו מותר ביבמתו שמואל ורב אסי דאמרי תרווי' מתה אשתו אסור ביבמתו אמר רבא מ"ט דרב משום דהוי יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להתירה הראשון וכו' עד סוף הסוגיא ועיין ברשב"א ז"ל דמפלפל טובא בהאי ענינא דלמה קי"ל כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבוא עלי' הרי היא כאשת אח שיש לה בני ואסורה והוא מטעם דרכי נועם כמו ביבמה שיש לה בנים אפילו מתו הבנים אסורה לעולם משום דרכי נועם כדאיתא במס' יבמות (דף פ"ז ע"ב) א"כ למה יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להתירה הראשון הרי הכא נמי

איכא דרכי נועם דכיון שנפטרה שעה אחת והלכה לה האיך תחזור אח"כ לזיקתה משום דרכי נועם:

ואחר שמאריך הרשב"א ז"ל טובא בהאי ענינא מסיק וז"ל ומתוך כך יש לי לומר לאו דמימרא דתחזור לזיקתה אלא מותרת לו בלבד כלומר שאילו רצה לישא אותה אינה אסורה לו וטעמא דמילתא משום דכיון דבשעת נפילה הותרה לו אי איפשר ליאסר בה משום אשת אח וכדקי"ל החולץ ליבמתו בין הוא ובין אחין אין חייבין לא על חלוצה כרת ולא על צרתה כרת ומה"ט אמר ר"י בפ"ק דמי איכא מידי דמעיקרא הותרה לו והשתא קאי עלה באיסור אשת אח בכרת וה"נ כיון דבשעת נפילה הותרה שוב אי אפשר למיקם עלה באיסור אשת אח אלא משום דקידש אחותה נפטרה והילכך כ"ז שאשתו קיימת קאי עלה דיבמה באיסור אחות אשה והשתא דמתה אשתו חוזרת יבמתו להתירא הראשון וא"ת קאי עלה בלא יבנה לא היא דלא אמרינן הכי אלא כשנעשה באותו בית מעשה שדוחה כו' כו' ועי' בחיבורי מגדל דוד שהארכתי ת"ל בענין הרשב"א ז"ל הזה בדברים נכונים עיי"ש:

ומכיון דזכינו לאלו ב' מימרות דרב חדא בירושלמי וחדא בבבלי נבוא אי"ה לעניננו בטוב טעם ונקדים עוד סוגיא אחת במס' יבמות (דף ע"ט ע"ב) אמר ר"י שמעתי שהסריס חולץ וחולצין לאשתו והסרים אינו חולץ ואין חולצין לאשתו ואין לי לפרש אמר ר"ע אני אפרש סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו מפני שהיתה לו שעת הכושר סריס חמה אינו חולץ ואין חולצין לאשתו מפני שלא היתה לו שעת הכושר ופריך הגמ' מכדי שמעינן לר"ע דאמר ח"ל כחייבי כריתות דמי וחייבי כריתות לאו בני חליצה ויבום נינהו אמר ר"א הב"ע כגון שנשא אחיו גיורת ור"ע ס"ל כר' יוסי דאמר קהל גרים לא אקרי קהל מתיב רבה פצוע דכה וכרות שפכה סריס אדם והזקן או חולצין או מייבמין כיצד מתו ולהם אחין ולהם נשים ועמדו אחין וכו' מתו אחין ועמדו הם ועשו מאמר בנשותיהן ונתנו גט או שחלצו מה שעשו עשו ואם בעלו קנו ואסור לקיימן משום שנאמר לא יבוא פ"ד וגו' אלמא בקהל עסקינן אלא אמר רבה כגון שנפלה לו ולבסוף נפצע א"ל אביי וניתי איסור פצוע ונדחי עשה דיבום מי לא תנן ר"ג אומר אם מיאנה מיאנה ואם לאו המתין עד שתגדיל ותצא הלזו משום אחות אשה אלא אמר ר"י האי תנא הך תנא דר"ע הוא דאמר מח"ל דשאר וכו' עיין שם דאיתותב רבא בסוגיא ועי' שם בתוס' ז"ל דהא דמתיב רבה מן הברייתא משום דס"ל דברייתא דפצוע דכה אתיא כר"ע משום דסריס אדם בר חליצה הוא אליבא דר"ע ולפיכך ס"ל דכל הברייתא ר"ע הוא ולפיכך מקשה ומתחילה נעמוד על העיקר הפלוגתא של רבה ואביי בזה דנפלה ולבסוף נפצע:

ובאמת לכאורה קשה וכי רבה לא ידע מתניתין דר"ג אם מיאנה וגם לכאורה לפי גי' הרשב"א ז"ל דגריס רבא א"כ לכאורה קשה מאי דכתב הרשב"א ז"ל (לעיל בדף מ"א הנ"ל) דהותרה ונאסרה וחזרה והותרה אי איפשר למימר דחוזרת לזיקתה דהא כיון שנפטרה היבמה והלכה לה א"כ הוי דרכי נועם הא לרבא לשיטתו הכא דנפלה ולבסוף נפצע דהגם דלר"ע הוי ח"ל כחייבי כריתות מ"מ כיון שנפלה קודם בהיתר אפילו שנפצע אח"כ והוי ח"ל כחייבי כריתות מ"מ בעי חליצה א"כ שפיר קאמר רבא לעיל דהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור לזיקתה כלומר לזיקתה ממש ולא קשה מדרכי נועם כיון דנפטרה ממנו שעה אחת ז"א אליבא דרבא דהא לטעמי' שפיר ניחא דלא הוי הכא דרכי נועם דהא לא נפטרה ממנו וזקוקה עדיין לחליצה והוי כמו כל חולצת ולא מתייבמת דעלמא כיון שנפלה ולבסוף קידש אחותה אלא דהענין הוא כך דלעולם רבא ידע המתניתן דר"ג אם מיאנה וכו' דמשמע מהך מתניתין דאחות אשה בתר נפילה נפטרה לגמרי ולא הוי זקוקה לחליצה ומ"מ ס"ל בנפלה ולבסוף נפצע דזקוקה לחליצה אפילו אליבא דר"ע דהוי כחייבי כריתות משום דכ' הרשב"א ז"ל שם וז"ל ואיכא למידק מאי קמקשה אבייי לרבא מר"ג התם שאני דסבר ר"ג אין זיקה הילכך אתי איסור אחות אשה דבתר זיקה ודחי לי' משום דקלישא לי' אבל אנן כר"י ב"ב ס"ל דיש זיקה ולא אידחי לי' ואל תשיבני דמידי הוא טעמא אלא לר"ע ור"ע אין זיקה ס"ל כדאיתא בנדרים בפרק נערה המאורסה דתנן התם שומרת יכם בין ליבם אחד בין לשני יבמין ר"א אומר יפר ר' יהושע אומר לאחד ולא לשנים רע"א לא לאחד ולא לשנים ואמרינן עלה בגמ' בשלמא ר"ע. סבר אין זיקה אלמא לר"ע אין זיקה ס"ל ז"א דמידי הוא טעמא הכא אלא לרבא אליבא דר"ע כמו דגרס הרשב"א ז"ל הכא רבא בשם מקצת ספרים הא רבא ורב אשי דאוקמי' טעמא דר"ע התם משום דאין חייבין עליהן סקילה כנערה המאורסה ולדידהו ר"ע לא נפיק לבר מהלכתא ולעולם יש זיקה ס"ל והדרא קושיא לדוכתי' א"ו מדפריק הכין אבייי לרבא בהדיא שמעינן דלכו"ע אחות אשה מן הנשואין דחי לה לגמרי וכו' וכו' עיי"ש ע"כ שפיר ניחא דרבא לא פליג עם אבייי רק אליבא דמ"ד דיש זיקה דרבא ס"ל כיון דיש זיקה לא אתי איסור פצוע דלאחר הזיקה ומפקע לזיקתה ואבייי פריק לי' בהדיא דאפילו יש זיקה נמי נדחית דחי' גמורה דלא משמע לי' לחלק בזה ומכאן הוכחת הרשב"א ז"ל (בדף מ"א) דאפילו למ"ד יש זיקה נמי נדחית דחי' גמורה מדפריק לי אבייי לרבא בהדיא ולא מחלק ביש זיקה לאין זיקה אבל רבא בוודאי מחלק בזה ולא קאמר הך דינא שלו בנפלה לו ולבסוף נפצע דעדיין זקוקה לחליצה רק אליבא דמ"ד יש זיקה אבל אליבא דמ"ד אין זיקה בודאי רבא נמי מודה עי' ברשב"א ז"ל (ד' מ"א) ותמצא כן ולפיכך

שפיר הקשה הרשב"א ז"ל על הענין דהותרה ונאסרה כיון שנפטרה לגמרי ד"ת האיך תחזור לזיקתה ול"ל כקושין לעיל דילמא ס"ל כרבא בנפלה ולבסוף נפצע דעדיין לא נפטרה לגמרי ז"א דהא רבא לא קאמר כי אם אליבא דמ"ד יש זיקה אבל למ"ד אין זיקה גם רבא מודה ולפיכך פריך אליבא דרב דס"ל במס' יבמות (דף י"ז) דאין זיקה וגם אפילו למ"ד יש זיקה מ"מ לענין דינא קי"ל כאביי דס"ל דאין חילוק דאפילו למ"ד יש זיקה מ"מ נדחית דחי' גמורה ע"כ הקשה שפיר האיך קי"ל לענין דינא דהותרה ונאסרה וכו' חוזרת לזיקתה ודייק הרשב"א ז"ל בלשונו הטהור א"כ היכי קאמר רב בגמ' מתה אשתו מותר ביבמתו ואנן נמי דקי"ל רב בהא וקי"ל נמי דנשואין דוחין ליבמה דחי' גמורה והילכך אם עבר ונשא אשתו נפטרה יבמה והלכה לה א"כ איך איפשר שלאחר שתמות אשתו תחזור היבמה אצלו שכבר נפטרה וא"ת דלא אמרו אלא במקדש אחותה שלו נפטרה עדיין לגמרי לא היא דהא לרב אין הפרש בין אירוסין לנשואין דאין זיקה ס"ל כדאמרינן וכו' ע"כ:

הא קמן דכל קושיתו לא הוי כי אם לפי מה דקי"ל דלא כרבא והאיך קי"ל דהותרה ונאסרה וכו' חוזרת לזיקתה וכן אליבא דרב נמי קשה ע"כ מסיק שפיר הרשב"א ז"ל דלאו לזיקתה חוזרת אלא התירא בעלמא וכנ"ל היוצא לנו דלרב בוודאי הא דהותרה ונאסרה וכו' חוזרת להתירא לאו לזיקתה כי אם להתירא מטעם שכ' הרשב"א ז"ל משום דכיון דבשעת נפילה הותרה שוב אי אפשר למיקם עלה באיסור אשת אח:

והשתא דזכינו בע"ה לדברים הללו נבואה לענין דידן ויתורץ כעין חומר בע"ה דהנה לכאורה קשה לרבא דמוקי הברייתא דפצוע דכה דאתיא אליבא דר"ע מדקתני סריס אדם בר חליצה הוא ואלמא בקהל עסקינן כתוס' (בדף ע"ט ע"ב) וקשה הא לר"ע הוי ח"ל פטורים אף מחליצה וע"ז משני שם שנפלה ובסוף נפצע וע"כ ניחא הברייתא אפילו לר"ע וקשה האיך מתוקמא הברייתא כר"ע א"כ היכי קתני בברייתא דאם בעלו קנו דאפילו לפי האוקימתא דרבא (בדף כ' ע"ב) דח"ל אינו מתייבם משום גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה אבל מדאורייתא עולה ליבום ולפיכך ניחא הברייתא דאם בעלו קנו מ"מ יקשה הא הוא מוקי הברייתא אליבא דר"ע ולר"ע בוודאי חייבי לאוין אינן עולין ליבום מדאורייתא וא"כ קשה אם בעלו אמאי קנו ואלא אליבא דר"ע דהוי קשה לן אף מחליצה ומ"מ ניחא אליבא דרבא בתירוצא דידי' דנפלה ולבסוף נפצע לענין חליצה ע"כ לענין אם בעלו קנו נמי מספיק הך תירוצא א"כ מאי מקשה לרב דס"ל אליבא דרבנן דח"ל אינו עולה ליבום מדאורייתא אם בעלו אמאי קנו הא לדידי' לא קשה דכבר תירץ דנפלה לו ולבסוף נפצע ואי דנפלה לו ולבסוף נפצע אינו מספיק על הסיפא דאם בעלו קנו

א"כ קשה דמאי פריך לרב דה"ל אליבא דרבנן דח"ל אינו עולה ליבום מדאורייתא אה בעלו אמאי קנו א"כ יקשה לדידי' גופא דמוקי הברייתא כר"ע דבוודאי יקשה אם בעלו אמאי קנו:

אכן הענין הוא כך דרבא מוקים שפיר הברייתא כר"ע דס"ל דח"ל כחייבי כריתות ולאו בני חליצה ויבום נינהו ומ"מ לא קשה אם בעלו אמאי קנו משום כי היכא דמספיק לן בהך תירוצא דנפלה לו ולבסוף נפצע לענין חליצה הגם דלר"ע אף דלאו בני חליצה נינה מ"מ ס"ל לרבא דנפלה לו ולבסוף נפצע בעי חליצה דזקוקה עדיין לחליצה משום דאיסור פצוע בא אחר הנפילה וע"כ עדיין זקוקה לו ובטי חליצה לאפקועי זיקתה ה"נ לענין יבום נמי זקוקה ועומדת היא אף לענין יבום דהגם דהוי איסור פצוע דהוא כחייבי כריתות לר"ע ומ"מ כיון דהאיסור בא אחר הנפילה עדיין העשה דיבום רבוצה עלה והוי האיסור דפצוע כמו ארי' רבוץ על היבמה ואינו מניח לו לקיים מצות יבום או כמו שהיה אחד סוגר היבמה בחדר ואינו מניח נו להיבם לבעול את יבמתו וה"נ היבמה הוי יבמתו וזקוקה לו לחליצה וליבום רק שהאיסור הפצוע איננו מניח לו לקיים מצות יבומין אבל האיסור פצוע אינו מבטל עשה דיבום כיון דנפלה לו ולבסוף נפצע וכמו דאיתא בתוס' ז"ל (דף מ"ד ע"א) וא"ת וחרש וחרשת דאינו עולה לחליצה ועולין ליבום וי"ל דחרש וחרשת בני חליצה נינהו אלא דפומי' הוא דכאיב להו ע"כ והוא כמו דאיתא בתוס' ז"ל יבמות דף ס"ו) גבי ערל וכל הטמאים דפומיי' כאיב להו עייי"ש וה"נ אליבא דרבא דאיסור פצוע אינו מבטל העשה דיבום והזיקת יבומין קאי ועומדת רק דלא מצי לקיים המצות יבום משום האיסור דפצוע דהוא כמו ארי' רבוץ עלה וכיון דאיכא זיקת יבומין עלה לפיכך שפיר אם בעלו קנו וקנאה בזיקת יבומין והגם דהאיסור פצוע דרכב עלה הוא בר מבטל קנין ואין מקום קנין בפצוע דכה אליבא דר"ע והאיך קנאה להיבמה כיון דאיכא איסור פצוע שאינו מניח מקום לחול הקנין מ"מ אם בעלו בזיקת יבמין קנאה דזיקת יבומין א"צ מקום קנין כמו דאיתא במתניתין (דף נ"ד ע"ב) הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין ער בין ישן וכו' אפילו אנוסים ובלא כוונה קנאה ויליף לה בגמ' מקרא יבמה יבוא עליה מ"מ וכן חרש וחרשת דהוי בני יבום וקנאה עי' בירושלמי (בפ"ו דיבמות) וא"כ לפ"ז בישן דבוודאי אינו מקום קנין דהא אינו קונה אשה בעלמא בישן ואעפ"כ יבמתו קנה משום גזה"כ דיבמה יבוא עלי' כיון דעושה הביאה נקנית לו אף שלא במקום קנין אלמא דביאת יבומין א"צ דרך קנין א"כ ה"נ אם בטלו קנאה בזיקת יבומין כיון דאיכא עלה זיקת יבומין ורק דרבוץ עלה אריה האיסור דפצוע ע"כ אם עבר ובעל בזיקת יבומין הרי בזיקת יבומין קנאה בביאה ולא איכפית לן בהאיסור הפצוע דאינו מניח מקום קנין

כיון דזיקת יבמין לא בעי דרך קנין והנם דאין קנין בפצוע דכה הא ה"נ בישן אין קנין ובאונס ואעפ"כ מגזה"כ שפיר נקנית לו וה"נ דכוותיה ע"כ שפיר ניחא אליבא דרבא דמוקי מתניתין כר"ע ומספיק לי' בתירוצא דידיה בשנפלה ולבסוף נפצע דע"י הסברא דנפנה לו ולבסוף נפצע שפיר ניחא האי דואם בעלו קנו:

ועכשיו דזכינן לזה מתורץ עניננו בטוב טעם דרבא מוקים שפיר הברייתא כר"ע ואפ"ה לא קשה אמאי אם בעלו קנו משום דנפלה לו ולבסוף נפצע הוי שפיר תרוצא לדידיה אבל לרב שפיר הקשה דרב לא מצי קאים בהך תירוצא דידיה בשנפלה לו ולבסוף נפצע דממנפ"ש האיך מתוקמא הברייתא לא כר"ע ולא כרבנן אי יתוקם בנפלה ולבסוף נפצע דכר"ע לא מצי לאוקמיה בשנפלה לו ובסוף נפצע דזה אינו דהתינח אם בעלו קנו כנ"ל כיון דיש עלה זיקת ביאה לא אכפית לן מה שאיסור פצוע אינו מניח מקום לחול הקנין משום גזה"כ דביאה בזיקת יבומין לא בעי דרך קנין אבל יקשה לר"ע האיך חולצת הא ח"ל כחייבי כריתות. דמי ולאו בר חליצה ואי דנפלה לו ולבסוף נפצע דעכשיו זקוקה ליבום אבל ז"א דא"כ האיך מהני לה חליצה הא רב לשיטתו ס"ל בירושלמי דחליצה קנין ולפיכך במקום דלא שייך קנין לא שייך חליצה כמו שכתבתי לעל בשם הירושלמי ואנן קיי"ל בכמה דוכתי דחליצה בעי כוונה כדאיתא בכמה דוכתי' נתכוין הוא ולא נתכונה היא חליצתה פסולה עד שיתכונו שניהם דבעינן דרך קנין שהוא מתכוין להקנותה לעלמא והיא תתכוין לקנות את עצמה ממנו עי' בשו"ע אה"ע משום דבחליצה ליכא גזה"כ כמו ביבום דאינו צריך דרך קנין וע"כ בעי דרך קנין וא"כ אליבא דרב האיך יתקיים חליצה גבי ח"ל אליבא דר"ע ואפילו שנפלה לבסוף נפצע דהשתא זקוקה לו מ"מ האיך מהני בה חליצה דהא אין כאן מקום קנין ולשיטת רב דחליצה קנין אמרינן בהדיא בירושלמי אליבא דרב מתניתן פליגא על רב שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה משום ר"י ב"ב אמרו אומרין לו המתן עד שיעשה אחיך מעשה כו' מת יבם מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה הדא מסעיא למ"ד חליצה פטור ברם כמ"ד חליצה קנין ויש אדם מתכוין לקנות שתו אחיות כאחת וכפי' המפרשים ז"ל דהגם דאשת אחיו בעי חליצה אבל האיך שייך חליצה גבה דהאיך שייך קנין באחות אשה [ומתרץ שם פתר לה לאחר מיתה וכו' עיי"ש] וא"כ אליבא דרב ה"נ יקשה האיך שייך קנין בפצוע דכה והגם דזקוקה לחליצה אבל האיך שייך חליצה גבי פצוע דכה אליבא דר"ע. ובשלמא ביאה שפיר ניחא דאם בעלו קנה משום דביאת יבמין לא בעי קנין מגזה"כ אבל מחליצה קשה לשיטת רב ע"כ בוודאי לא מצי רב לאוקמי' הברייתא כר"ע וכתירוצא דרבא כשנפלה לו ולבסוף נפצע כנ"ל ז"א דא"כ יקשה מחליצה כמו דמקשה בירושלמי ויש אדם מתכוין לקנות

שתי אחיות כאחת [וגם לשון הירושלמי מסעיא לדברינו כנ"ל ויש אדם מתכוין לקנות דחליצה בעי כוונה לקנין לרב דס"ל דחליצה קנין]:

ואי דרב מוקים הברייתא כרבנן דס"ל מגזה"כ ועלתה יבמתו דעולה לחליצה ואינו עולה ליבום וא"כ שפיר ניחא הברייתא דואם בעלו קנו משום דנפלה לו ולבסוף נפצע והגם דלרב גזה"כ הוא אליבא דרבנן דח"ל אינן נדחה מפני עשה דיבום ואסור לו ליבומי אבל בנפלה ולבסוף נפצע לא אלימא לאפקועי זיקתה כמו אליבא דרבא ויתוקם הברייתא כמ"ד יש זיקה ז"א אליבא דרב דהא רב לשיטתו ס"ל דיבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להתירא ורבא גופי' (בדף מ"א) במכלתין מפרש כן לטעמא דרב וכמו שכתבתי לעיל בשם הרשב"א ז"ל דלאו למימרא שתהא זקוקה לו לחלוץ ולייבם ז"א משום דרכי נועם אלא כלומר מותרת לו בלבד שאם רצה לכונסה רשאי וטעמא דמילתא משום דכיון דבשעת נפילה הותרה לו שוב אי אפשר שתיאסר עליו משום אשת אח אלא משום דמקדש אחותה הוא דנפטרה והילכך כ"ז שאשתו קיימת קאי עלה דיבמה באיסור אחות אשה והשתא דמתה אשתו חזרה היבמה להתירא הראשון וכמו דאמרינן בפ"ק דמי איכא מידי דמעיקרה הותרה לו והשתא קאי עלה באיסור אשת אח וכמו שכתבתי לעיל בשם הרשב"א ז"ל וליכא עלה רק איסור דאחות אשה לחוד ולא איסור דאשת אח משום דכיון דמעיקרא הותרה לו שוב אי איפשר שתאסר משום אשת אח:

ובהך מימרא דרב גידל אמר רב א"ק ועלתה יבמתו שיש לך יבמה אחת שעולה לחליצה ואינו עולה ליבום הקשה הרשב"א ז"ל דניליף מהכא בעלמא דאין עשה דוחה ל"ת ומתרץ הרשב"א ז"ל שאני הכא דיבום חידוש הוא שהרי אסרה תורה אשת אח בכלל שארי עריות וכיון שכן מה שחידש והתיר התיר מה שלא התיר נשאר באיסורו הראשון ואין להקשות למה לא התיר יותר דאין לך בו אלא חידוש בלבד עכ"ל תוכן דבריו הקדושים דלאו גזה"כ הוא דח"ל אינה עולה ליבום משום דגזה"כ הוא דל"ת דחייבי לאוין לא נדחית מפני עשה דיבום ז"א אלא דאם היה העשה דיבום בוודאי היה נדחית הל"ת מפני העשה כמו בעלמא דעשה דוחה ל"ת אבל הכא הוי גזה"כ דבמקום ח"ל לא התירה התורה כלל לעשה דיבום והוי באיסורא דאשת אח וא"כ אליב דרב לא משכחת לה הדין דחייבי לאוין אינו עולה ליבום רק בנפלה לו כשהוא פצוע דכה בשעת נפילה ע"כ גזר רחמנא שלא חלה ליבום מפני האיסור דאשת אח דלא התירה תורה הכא אבל כשנפלה ולבסוף נפצע קשה למה אינו מייבם לכתחילה דממ"נ משום האיסור דח"ל ז"א דהא חייבי לאוין נדחית מפני עשה דיבום כמו בכ"מ דעשה דוחה ל"ת ואלא משום איסור דאשת אח דגזר רחמנא במקום ח"ל ז"א דכיון שנפלה לו קודם שנעשה פצוע דכה והותרו לו שוב אי

אפשר למיקם משום אשת אח כמו דס"ל לרב בהותרה ונאסרה וכו' חוזרת להתירא הגם דליכא זיקה לשיטת רב אבל מ"מ איסור דאשת אח נמי ליכא מכיון שהותרה מתחילה מן איסור דאשת אח שוב אי איפשר למיקם עלה משום איסורא דאשת אח וא"כ למה אינו מתייבמת לכתחילה ולמה נקט הברייתא דווקא אם בעלו קנו וא"כ להנך תרתי מימרא דרב מירושלמי דחליצה קנין ולמימרא דרב בבבלי (דף מ"א במכלתין) דהותרה ונאסרה וכו' אליבא דהרשב"א ז"ל לא יכול רב לשיטתו לאוקמי הברייתא בתירוצא דרבא שנפלה לו ולבסוף נפצע דזה לא יתכן לשיטת רב בין לר"ע בין לרבנן דלר"ע הי' ניחא האי דואם בעלו קנו אבל לכתחילה אסור ליבם דהא אין הטעם דח"ל אינו עולה ליבום משום איסורא דא"א אליבא דר"ע כמו לרבנן ע"כ לא מצי ליבם לכתחילה בשלמא לרבנן דח"ל מצד עצמן עולים ליבום רק משום איסורא דאשת אח שפיר קשה בשנפלה ולבסוף נפצע למה אינו מיבם לכתחילה אליבא דרב דס"ל הותרה ונאסרה וכו' חוזרת להתירא לדעת הרשב"א ז"ל מאחר שהותרה בשעת נפילה משום איסור דא"א שוב אי איפשר להאסר משום א"א אבל לר"ע דחייבי לאוין כחייבי כריתות דמי ומצד עצמן אינו עולה ליבום ע"כ אפילו בנפל לו עד שלא היה פצוע דכה והותרה משום איסור א"א. אבל כשנעשה פ"ד אסורה ליבום משום איסור פ"ד גופי'. ע"כ אינה מתייבמת לכתחילה רק בדיעבד אם בעלו קנו כדברינו לעיל א"כ לר"ע היה ניחא האי ואם בעלו קנו אבל תקשי מחליצה אליבא דרב דס"ל דחליצה קנין כנ"ל ואי יתוקם הברייתא כרבנן והיה שפיר ניחא חליצה דמהני חליצה אבל תקשה ואם בעלו קנו ואם כן שפיר פריך רבא על רב דאי סלקי דעתך מדאורייתא לחליצה רמיא וליבום לא רמיא מה יעשה בברייתא ואם בעלו קנו. דלא מצי רב למוקם כתירוצא דרבא כשנפלה ולבסוף נפצע דלתרתי מימרא דידיה לא יתוקם הברייתא לא כרבנן ולא כר"ע דלר"ע יקשה מחליצה ולרבנן תקשה מואם בעלו קנו. ע"כ שפיר פריך אליבא דרב מברייתא ואלא אמר רבא אלמנה מן האירוסין נמי עשה ול"ת הוא ואי יקשה אמאי אם בעלו קנו הא אף לכתחילה מותר דהא ח"ל גרידא עולה ליבום כקושית הגאון רע"א ז"ל ז"א דרבא לטעמו מוקי הברייתא באמת אליבא דר"ע דס"ל דסריס אדם בר חליצה הוא כסוגית הגמ' (דדף ע"ט) וכגי' הרשב"א שם דגרס רבא וכאוקימתא דידיה שנפלה ולבסוף נפצע הדר מסיק דלעולם מדאורייתא אינו עולה ליבום משום דאפשר בחליצה ואעפ"כ לא קשה מברייתא דואם בעלו קנו משום אוקימתא דידיה (בדף ע"ע) הנ"ל דנפלה לו לבסוף נפצע וכנ"ל דס"ל דבנפלה ולבסוף נפצע דעכשיו זקוקה ליבום ואליבא דר"ע אבל הגמ' אזיל לטעמי' דהגמ' לא ס"ל כל עיקר הסברא דרבא בנפלה ולבסוף נפצע כדפריך אבייי (בד' ע"ט) וליתי איסור פצוע

ונידחי עשה דיבום מי לא תנן ר"ג אומר וכו' ואלא אמר ר"י האי תנא הך תנא דר"ע הוא דאמר מחייבי לאוין דשאר וכו' ואיתותב רבא במימרא דידיה בנפלה ולבסוף נפצע דהוי זקוקה וס"ל להגמ' דלא כרבא בזה אלא אפילו למ"ד דיש זיקה מ"מ כשנעשה פצוע דכה שוב אינה זקוקה ע"כ פריך שפיר הגמ' מתיבי ואם בעלו קנו ואי בנפלה ולבסוף נפצע ז"א דהא הגמ' איתותב לרבא גם בזה ואתא שפיר הכל בעזרת ה' ודו"ק:

על הרא"ש הלכות חלה

חמשה דברים חייבין בחלה החיטים מנה"מ מנחות (דף ע"א) אמר רשב"ל אתיא לחם לחם ממצה כתיב והיה באכלכם מלחם הארץ והתם כתיב לחם עוני והתם גופיה מנ"ל אר"ל וכן תנא ראב"י א"ק לא תאכל עליו חמץ וגו' דברים הבאים לידי חמץ וכו' יצאו אלו שאינן באים לידי חמץ אלא לידי סרחון ע"כ דברי רבינו ז"ל ויש להקשות דאיתא במתניתין לקמן עיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה ואמאי כיון דלמידין ממצה דבעינן ה' מינים שיהא ראוין לבוא לידי חו"מ כמו מצה וגבי מצה כתב הה"מ ז"ל בפ"ו מחו"מ דאין יוצאין במצה הנילושה במי פירות משום שאינו בא לידי חו"מ וכן כ' המג"א ז"ל בס' תע"א ע"ש ולפ"ז בעיסה שנילושה במי פירות צריכה להיות פטור מן החלה דאינו בא לידי חו"מ כמו מצה. ומה שפסק רבינו ז"ל לקמן בס' ג' דעיסה שנילושה במי פירות פטורה מן החלה לאו משם זה הוא זה אלא משום דמי פירות אינן מחברין לחלה ופטורה מטעם דאינו חיבור בחלה ע"ש והרי הרא"ש ז"ל גופיה ס"ל לענין דינא דאם נתערב בה מים חייבת בחלה לד"ה והרי הרא"ש ז"ל גופיה ס"ל במס' פסחים דמי פירות עם מים לא הוי אלא חמץ נוקשה ולא חמץ. ולפי מה שמבואר בפנים בחידושנו קפדינן על חלה שיהא ראוי לביא לידי חמץ ברור ולא לחמץ נוקשה וגם לפי הירושלמי שמביא רבינו ז"ל לקמן דנילושה בשמן לד"ה חייבת בחלה והא נילושה בשמן אינו בא לידי חו"מ כמו דאיתא במס' פסחים (דף ל"ה) עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש וכו' הו"ל מי פירות ואינן מחמיצין ע"ש ובשלמא לפי הטעם הראשון דירושלמי משום רבוי ומיעוט ניחא אבל לפי הטעם של חמץ ומצה דתפס רבינו קשה:

ונראה לפענ"ד דבזה לא דמי חלה למצה דבמצה ט אינו יוצא בנילושה במי פירות משום דאינו ראוי לבוא לידי חו"מ ואנן בעינן דהעיסה הזה דנפיק בה ידי חובתו תהא ראוי לבוא לידי חו"מ דזה דכתב רחמנא הא דבעינן ראוי לבוא לידי חמץ הוא לאו דבלא"ה אינו נקרא לחם אלא דזה הוי תנאי אחריתי בדיני מצה דבעינן שתהא ראוי לבוא לידי חו"מ ולאו משום לתא דלחם רק אנן למידין לחם לחם ממצה כמו הלחם דמצה הוא

דבר שראוי לבוא לידי חו"מ כן בחלה נמי בעינן ראוי לבוא לידי חו"מ אבל אם בא ממין הבא לידי חימוץ בוודאי לחם נקרא כיון דהמין שלו בא לידי חו"מ א"כ מאי איכפית לן בנילושה במי פירות דהעיסה הזאת אינו ראוי לבוא לידי חו"מ ז"א דהא דלא בא לידי חו"מ לאו משום דלא הוי ממין לחם ז"א אלא דהוא עצמו הוי ממין לחם והא דלא בא לידי חמץ הוא משום דבר אחר מעכבו מלבא לידי חמץ ואנן לא בעינן בחלה חו"מ כי אם על לחם לבד הקפיד הכתוב אבל לא על חמץ ולכן אם העיסה הזאת אינו ראוי להחמיץ משום מי פירות מה"ת נימא דלאו לחם הוא ז"א אלא מכיון דבא מה' מינין לחם הוא אע"פ שאינו ראוי לבוא לידי חמץ אבל במצה הגם דבא מה' מינין ונקרא לחם אבל הקפדה אחרת יש בו שהקפיד עליו הכתוב שיהא ראוי לבוא לידי חו"מ ולאו משום לתא דלחם וזה ברור וכן מוכח מדברי רבינו ז"ל לקמן בסה"ח וכן הארכתי בזה בחידושי בפנים עי' בשיטה דגרירה ובשיטה דטכ"ע ודו"ק:

שם מצטרפין זע"ז תנא כוסמין מין חיטין שיבולת שועל ושיפון מין שעורין פרש"י ז"ל במנחות הא דקתני כמתניתין ומצטרפין זע"ז לא שיצטרפו כולם יחד אלא צירופן כמו ששנוין בברייתא וכו' ובירושלמי דריש מכלתין פריך ממתניתין דקתני וכולן מצטרפין זע"ז אמתניתין דפ"ב וכו' כאן בבלול כאן בנשוך וא"ת בנשוך האיך מפרישין חלה מזע"ז והא תנן (בפ"ב דתרומות) כל שהוא כלאים זב"ז לא יתרום מזע"ז ובריש כלאים תנן דחיטים וכוסמין כלאים זב"ז וי"ל דתרומה הניטלת מן התבואה מפרישין מן הדומה בתבואה ובחלה מן הדומה בעיסה והכי איתא בירושלמי כוונת רבינו הוא על ירושלמי (דפ"ד דחלה) דגרסינן שם ר' כהן בשם רבנן דקיסרין אין החיטים מצטרפין עם הכוסמין מפני שהוא מינו אלא שהוא דומה לו ע"ש ועי"ל כשיש לכל אחד כשיעור אין מפרישין ממין על שאינו מינו וכו'. וכו' וכפי סברת רבינו ז"ל כן כתבו התוס' ז"ל במס' מנחות (דף ע' ע"ב) ובסברא העצומה הזאת מה יומתק דברי הגמ' בריש מכלתין ר"א שאל מהו שיביא עומר מהן וכפי שמבואר בחידושי בפנים ע"ש:

את זה אני תמה בדברי רבינו ז"ל דלמה השמיט הך דינא דחדש דתני במתניתין דדווקא אלו ה' מינים ותו לא ולא מצאתי בדברי רבינו ז"ל את הדין הזה דחדש אינו נוהג רק בה' מינין ובדברי רבינו ז"ל במס' פסחים (בפ' ע"פ) ג"כ לא כתב זאת:

שם אלו חייבין במעשר ופטורין מן החלה האורז והדוחן והפרגים והשומשמים והקטניות ופחות מה' רבעים בתבואה הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין וחלת המסרת והמדומע פטורין מן החלה כתב המעי"ט ז"ל הא דפטור דווקא כשאין בחלה שיעור חיוב חלה וכי הא דלקמן ס' ו' וכ"כ הר"ש ז"ל וכן דקדק מן הירושלמי עכ"ל ולכאורה לא

מצאנו לרבינו בס' ו' הדין הזה דהתם קאי בישראל שעשה עיסה בשותפת עם הנכרי דכ' שם רבינו בענין אם יש בשל ישראל כשיעור חייבת בחלה לא דמי להך דהכא דהתם חלק הנכרי אינו פוסל חלק של ישראל ואינו עושה לחלק הישראל כאלו הוא של נכרי ע"כ שפיר חייבת בחלה כשיש בשל ישראל כשיעור אבל הכא במדומע הרי חלק התרומה מדמע גם לחולין וגם החולין נחשבין כמו תרומה מדרבנן [עי' בתוס' ז"ל מס' נדה דף מ"ז ע"א] א"כ אינו ענין הך דמדומע להך דרבינו מס' ו' ועוד קשה לי אי ס"ד דמיירי שאין מן החולין כשיעור א"כ למה תני במתניתין ענין חדש בפטורי דחלה משום מדומע הא אפילו לא הוי דין דמדומע כדין תרומה הא בלא"ה פטורה משום שאין בחולין כשיעור וכי עד כאן לא שמענו דפחות מה' רבעים פטורה מן החלה ולמה תלי הענין במדומע ומאי קמ"ל ע"כ נראה דהא דתני מדומע מיירי דנדמע צ"ט סאין חולין בא' של תרומה ולקח ממנה ה' רבעים מצומצמים דפטורה מן החלה וזה לא הוי ידעינן מהך מתניתין דישראל ונכרי שעשו עיסה בשותפת דאם אין בשל ישראל כשיעור פטורה מן החלה ז"א דהתם ידוע לן שאין בשל ישראל כשיעור אבל הכא דלקח ה' רבעים מצומצמים מן המדומע דצ"ט סאין בא' של תרומה כדאיתא בהדיא בירושלמי ר"ל בשם ר"י אפילו סאה אחת שנפלה לתוך צ"ט סאין פי' ולקח ממנה ה' רבעים מצומצמים כדמסיק שם דדווקא בה' רבעים וכפי' הר"ש ז"ל ועי' בחידושנו שמה בפנים וקושיתנו הראשונה יש לתרוצי ע"פ קו האמת והצדק לפי חידושינו בפנים בשיטה דמדומע ע"ש ודו"ק:

שם ופחות מה' רבעים בתבואה לכאורה היה נראה דה' רבעים יש למודדן בתבואה שכן היתה עיסת מדבר מלא העומר מן היו לוקטים ואח"כ טוחנו ברחים וראיתי באשכנז שהנשים גודשת הקמח לשיעור חלה ותליתי הדבר הזה בשביל שנפח הקמח רב מן נפח התבואה ע"כ דברי רבינו ז"ל פי' שדרך הקמח להיות נתרבה יותר מן התבואה במידה ע"כ ה' רבעים קמח אינו שיעור חלה כי הוא פחות מהשיעור דבעינן לפי מידת התבואה ע"כ היו גודשים הקמח להיות מידות הקמח יותר כדי שיעלה ה' רבעים במידות התבואה ולבסוף מסיק רבינו ז"ל דז"א ממתניתין דפ"ב דמשמע דמשערינן ע"פ מידת הקמח ומביא עוד ראיה מדקתני ניטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן הרי אלו פטורין ואי משערין בתבואה אמאי פטור הרי יש כאן ה' רבעים כבתחילה פי' בשלמא אי בעינן מידת הקמח שפיר דלפ"ז הא דבעינן סובן ומורסנן הוא להשלים השיעור לה' רבעים למידת הקמח דבקמח גופא לא היה השיעור ונצטרף ע"י סובין ומורסנן ע"ז קאמר דאם ניטל הסובין מתוכן וחזר לתוכן שוב אינו מצטרף לשיעור ה' רבעים קמח אבל אי נימא דמשערינן במידת התבואה וקמח איכא בו ה' רבעים אלא דזה עדיין פחות דבעינן מידת

התבואה. וע"כ לא בעינן שיהא כולו קמח לבד סובין ומורסנן ע"פ מידת התבואה ז"א אלא דגם בהסובין ומורסנין יהא השיעור ע"פ מדת התבואה וא"כ כשיש בו שיעור הקמח לפי מדת ה' רבעים בתבואה וא"כ כשניטל מתוכן וחזר לתוכן למה אינו מצטרף הלא יש בו שיעור ה' רבעים כבתחלה א"ו בקמח משערינן וע"כ הסובין ומורסנין משלים לשיעור ה' רבעים קמח ע"כ שפיר אם נטלו מתוכן וחזר לתוכן אינו משלים להקמח דה' רבעים ועכשיו ל"ל דהרי הם כל ה' רבעים בתבואה כבתחלה ודו"ק:

שם אמר רשב"ל הללו מעשה אילפס הן ור"י אמר מעשה אילפס וכו' רבינו ז"ל כתב בשם ר"ת דהמתניתין עיסה שתחילתה עיסה וסופה סופגנין תחלתה סופגנין וסופה עיסה חייבת בחלה מפרש ר"ת דה"פ דתחלתה עיסה ע"מ לעשותה סופגנין כיון דבשעת הגלגול היה עיסה חייבת ורבינו שמשון ז"ל ס"ל דאם עשאה מתחילה ע"מ לעשותה סופגנין פטורה מן החלה והא דקתני תחילתה עיסה וסופה סופגנין פי' דנמלך לעשותה סופגנין אח"כ זה תמצית פלוגתתן וכל אחד הביא ראיותיו ע"ש והא דכתבתי בחדושי בפנים בשיטה דטכ"ע בענין אם אחד עשה חמש עיסות מה' מינין ועירבן ואמר רשב"ל אין לוקין על חלתן ד"ת יאות. דה"פ אם עשה ה' עיסות מה' מינין כל אחד כשיעור ואח"כ עירבן ואז לאחר שעירבן בטלים ונתבטל ונפקע מהן איסור טבל וכן פי' המפרשים ז"ל ועי' היטב בחידושנו בפנים בסוגיא הנ"ל ולא קשה מהנך ב' שיטות הר"ת ור"ש ז"ל דלכו"ע אם בשעת גלגול לא נתכוין לסופגנין חייבת בחלה ז"א דדווקא לענין עיסה וסופגנין דעיסה הוי חיובא דחלה וסופגנין הוי פטורי דחלה לפיכך אזלינן בתר גלגול ולא אתא פטורי דחלה לבטל הגלגול דעשאה בחיוב דאזלינן בחלה בתר הגלגול וכיון בשעת גלגול עשאה באופן חיוב חייב אבל לענין ביטול לא איכפת לן בתר שעת הגילגול דהלא כל איסורין גמורין בטלים ברוב או בס' כל אחד לפי ענינו ודו"ק:

שם עיסה שנילושה במי פירות חייבין בחלה ירושלמי אר"י ב"ח דר"א בן יהודה איש ברתותא היא דתנינן תמן עיסה שהוכשרה במשקה ונילושה במי פירות ונגע בה טבול יום ראב"י איש ברתותא אומר בשם ר"י פסל את כולו ר"ע אומר משמו לא פסל אלא מקום מגעו ומפלפל רבינו ז"ל לענין הלכה אם הלכה כסתם משנה וכר' יוחנן דאמר ד"ה היא אע"ג דר"ע אומר אין מי פירות מחברין לטומאה מודה הוא הכא שמחברין לחלה או כריב"ח דמוקי כראב"י איש ברתותא הא כרבנן לא ועי' בחידושינו בפנים דהארכנו הרבה בזה לענין פסק הלכה לענין זה מכמה מקומות מירושלמי בענין אי חלוק חלה מטבו"י לענין חיבור של מי פירות או לענין חיבור בנשוך לפי פלפולנו שמה בפנים הוי סיעתא לדעת רבינו ז"ל ודו"ק:

שם העושה עיסתו קבים ונשכו כו' והא דמצרכי רבנן נשיכה ור"א נגיעה ה"מ לצרף יחד שתי עיסות שאין בכל אחת כשיעור אבל לתרום מן המוקף אפילו נגיעה לא בעינן רק שיהיו סמוכות זו לזו בפנינו כדאמר גבי קנקנים של יין (במס' מעשר שני פ"ג מי"ב) הסמוכין זל"ז דאמר עד שלא גפן תורם מזע"ז כו' וכו' והא דתנן במתניתין ר"א אומר ניטלת מן הטהור וכו' אלמא בעינן נגיעה מן המוקף טהורה וטמאה שאני וכו' עד סוף הדיבור ועי' ברמב"ם ז"ל בפי' המשניות במתניתין דפ"ד דטבו"י ומובא במס' נדה (דף ז') האשה שהיא טבו"י לשה את העיסה וקוצה הימנה חלתה וכו' ע"ש היטב ועי' בחידושינו בפנים בראש פ"ג בסוגיא תיקנו בחלה שתהא ניטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף וכו' ע"ש היטב ודו"ק:

שם המפריש חלתו קמח אינו חלה וגזל ביד כהן העיסה עצמה חייבת בחלה וכו' נראה לפענ"ד אם הפריש עיסה על קמח נמי אינו חלה כמו אם הפריש קמח על קמח או על שאור וראיה לדין זה מירושלמי (פ"ק דחלה) דגרסינן שם מה בין גדיש שנדמע לעיסה שנדמע גדיש שנדמע את אמר חייבת עיסה שנדמע את אמר פטורה וכו' א"ר תנחומא וכו' גדיש שנדמע עד שלא נדמע עבר והפריש ממנו תרומה אינו תרומה (בתמוה) עיסה שנדמע עבר והפריש ממנו תרומה אינו תרומה דתנינן שם המפריש חלתו קמח אינו חלה וגזל ביד כהן ע"כ ואם איתא דשאור על קמח שפיר דמי א"כ גבי חלה נמי משכחת לה דאם עבר והפריש ממנו חלה הוי חלה כגון שהפריש עיסה על קמח אלא ודאי דאפילו מעיסה על קמח לא הוי חלה כן נראה לפענ"ד ודו"ק:

השמטות לחיבורי מגדל דוד

בסוגיא הראשונה דמס' שבת כתבתי שם דשיטת ר"ש אליבא דר"י דשריפת תרומה טמאה הוי מדרבנן נשמט מדפוס דמ"ט דר"י ז"ל דס"ל דהוי מדאורייתא ואיזה הוכחה יש לו מאיזה מקום והראיתי המקום דר"י ז"ל סמך עצמו על המשנה דמס' תמורה דף ל"ג) דקחשיב תרומה בהדי נשרפין ואי ס"ד דשת"ט הוי מדרבנן כדי שלא יבוא לידי תקלה כדפירש"י ז"ל במס' שבת (דף כ"ה) א"כ למה להו שריפה דווקא הא בביעור אחר נמי לא יבוא לידי תקלה וכן איתא בתוס' ז"ל בשבת (דף כ"ה) ד"ה כך בהדיא דמקשים על רש"י ז"ל ממתניתין דתמורה ומסקי ב' תירוצים א' דלעולם מדרבנן ומ"מ שריפה דווקא משום דדמי לקודש א"נ דבאמת הוי מדאורייתא ע"כ הר"י ז"ל לא ס"ל הסברא דדמי לקודש ע"כ דווקא שריפה וס"ל כתירוצם הב' ודו"ק:

בסוגיא שני' דמס' שבת כתבתי למ"ד דבקדשי מזבח דבעינן מחיצה דבחצר אוה"מ יאכלוהו כתיב ואעפ"כ לא נפסלו במסעות משום גזה"כ אע"פ שנסע אוה"מ מקרי ודמי כמו שהוא בתוך החצר ולא מחשבין ליה כמו שהוא נושאים בר"ה כי אם בתוך החצר ה"נ לענין שבת נשמט בדפוס כמו דאיתא במס' סוכה (דף ז' ע"א) מיגו דהוי דופן לסוכה הוי דופן לשבת וכן מיגו דהוי דופן לשבת הוי נמי דופן לסוכה ופרש"י ז"ל מדאגמרה רחמנא למשה דזה הוי דופן ומחיצה לסוכה הוי לענין שבת נמי דופן ועי' בר"נ ז"ל דמסיק דזה הוי מדאורייתא דאמרינן מיגו לקולא דזה ילפינן מסוכה לשבת כמו שכתב באריכות שמה דזה מוכח מקראי דמיגו דהוי דופן לסוכה הוי דופן לשבת ע"כ שמעינן מקרא דאמרינן מיגו לקולא לפיכך קאמר הגמ' בהיפוך נמי מיגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה וזה הוי דבר ברור דאמרינן מיגו וה"נ דכוותיה מדאגמרה רחמנא למשה דהוי מחיצה לענין קדשים מיגו דהוי מחיצה לענין קדשים הוי נמי מחיצה לענין שבת ולא קשה מתוס' ז"ל במס' ב"מ (דף נ"ג ע"ב) ד"ה דנפל וז"ל פי' דנפל רוב מחיצות דאי נפל מקצתה אע"ג דאסור לטלטל בשבת מ"מ מקרא מחיצה לענין אכילת מעשר וקדשים קלים כדאמרינן בר"פ אלו דברים (דף ס"ו) דההיא שמעתא דהלל צריך להעמיד אחר שנפרצו בה פרצות לכך לא היו יכולים להולך סכיניהם בשבת לעזרה לשחוט פסחיהם דקודם שנפרצו היו מותרים כדאמר ר"י עירובין (דף ו') ירושלים אלמלא דלתותי' נעולת בלילה חייבין עליו משום ר"ה ואעפ"כ בלילה היו אוכלין פסחיהן עכ"ל אלמא דלא אמרינן מיגו דהוי מחיצה לענין קדשים קלים הוי מחיצה לענין שבת אבל ז"א דבוודאי אין לזוז מן הכלל הזה דאיתא בתלמודא הסברא דמיגו דאגמרה רחמנא למשה דהוי מחיצה לזה בשעת דהוי מחיצה לזה הוי נמי מחיצה לזה והכא שאני דבקדשים קלים לא בעינן מחיצה משום רה"י דהא לא כתב רחמנא בשום דוכתיה דבעינן רה"י לענין קדשים קלים רק דבעינן לפני ה' ע"כ בעינן לפנים מן החומה דזה דלפנים מן החומה נקרא לפני ה' אבל לא משום רה"י דנימא מיגו דהוי רה"י לענין קדשים קלים הוי רה"י לענין שבת דז"א דהא לא בעינן כלל בקק"ל רה"י אלא לפני ה' והיכי נימא מיגו דהוי לפני ה' לענין קק"ל הוי נמי רה"י ענין שבת וא"כ בנפל מקצת מחיצות החומה קרינן ביה לפני ה' אע"ג דלא הוי רה"י דאין זה ענין לרה"י והיכי נימא מגו דהוי לפני ה' לענין קדשים יהא נמי רשות היחיד לענין שבת אבל בקדשי קדשים דבעינן שיאכל באוהל מועד כדכתיב בחצר אוה"מ יאכלוהו וע"כ מדחשבינן ליה לאוהל לענין קדשים הוי נמי אוהל לענין שבת דמיגו דהוי מחיצה לענין קדשים וחצר אוה"מ מקרי הוי נמי חצר אוה"מ לענין שבת ודו"ק:

בסוגיא דגיטין בענין חצר של שליח הבאתי הרא"ש ז"ל ממס' ב"ב וכשאמר אדם יזכה כלי זה לחבירו או חצירו זה לחבירו במקח שהוא לוקח מחבירו קנה דחצירו כידו והרי הוא יכול לזכות לחבירו בשל אחרים נשמט בדפוס כוונת הרא"ש ז"ל דכוונתו דמזכה החצר ללוקח על הקנין ומשאיל ליה הרשות כמו שכ' התומים ז"ל דזה הוי בשאילת הרשות וזה מבואר בפנים וכן מבואר בהדיא בלשון הרא"ש ז"ל במס' ב"ב שם וז"ל שם משנתמלאת המידה היא מושאלת ללוקח וקנה כדרך שקונה לוקח בכליו כי כן דעת הסרסור שתהא מושאלת ללוקח כשנתמלאה וכשאמר אדם יזכה כלי שלי לחבירו או חצירו שלי לחבירו במקח שהוא לוקח מחבירו קנה דחצירו כידו והרי הוא יכול לזכות לחבירו בשל אחרים מדברים האלו מוכח דמזכה החצר ללוקח על הקנין כמו כלים של הסרסור וכן מבואר בהדיא בלשון הרמ"א ז"ל בשו"ע חו"מ ס' ר' וז"ל מיהו אם שכר המקום שמונח בו או נתנו לו במתנה ובקנין או אפילו בדיבור בעלמא קנאו דהשתא הוי ברשותו וקונה לו והא דמהני דיבור בעלמא היינו ברשות אחר אבל אם מונח ברשות המוכר ואומר יזכה חצירי ללוקח במקח שקונה ממני לא קנה עד שישכיר לו מקומו ויקנה לו בא' מדרכי הקני' טור ס"ד בשם הרא"ש ור"י בס' מישרים נתיב י' ח"ב עכ"ל הרי בהדיא דברשות אחר מהני דיבור בעלמא כמו קנין ברשות המוכר דהשתא הוי ברשותו וקונה לו. וכן כתב ר"י בס' מישרים הנ"ל בהדיא וז"ל יכול אדם לזכות לחבירו חצירו או כליו כדי שיזכה בו לוקח ממוכר כגון פירות מופקרין אצל המוכר שיאמר לו נפקד במצות מפקיד קני או שוכר לו מקומו אבל לזכות לאחר שיקנה משלו אינו יכול לזכותו אלא ע"י אחר ולא בדיבור בעלמא שיאמר הוא בעצמו יקנה לו חצירי וכ"כ התוס' ז"ל וכו' הרי בהדיא דמזכה החצר ללוקח וכן מבואר בהדיא בסמ"ע ז"ל וז"ל הב"י וד"מ ונראה מדברי הרמב"ן ז"ל אם קיבל עליו הנפקד שיהא מעתה רשותו של הלוקח לא מהני א"כ קיבל עליו מדעת המוכר וכו' הרי בהדיא דמזכה הרשות להלוקח הקנין הארכתי בזה ודו"ק:

בסוגיא דב"מ קצרתי מעט בפנים ולא כתבתי כל הצורך ואבאר עתה תוכן הענין הוא כך שטענת הלוה שא"י אם נאבד המשכן הו"ל כאומר לא ידענא אם פרעתיך דלא גרע מספק פירעון שקודם הלואה שכ' הש"ך ז"ל (בחו"מ סי' ע"ה) דהוי כא"י אם פרעתיך משום דהחיוב ברור והפטור ספק וה"נ דכוותי' וא"כ הוי מ"מ גמור כמו שמסיק הרמב"ן ז"ל דחמשין ל"ל בוודאי חמשין לא ידענא אם פרעתיך דהוי מ"מ וה"נ הוי כאומר חמשין ל"ל וחמשין לא ידענא אם פרעתיך דהוי מ"מ והרי הרמב"ן ז"ל ס"ל באינו יודע אם פרעתיך אף במקום דלא הו"ל למידע חייב כדאיתא בבעל התרומת בשם הרמב"ן ז"ל והובא

בתומים ז"ל וה"נ אף דלא הוי ליה להלוה למידע אם המשכן ברשותו או לא מ"מ חייב ורק דמ"מ יקשה קושית הרמב"ן ז"ל דלמה הוי מ"מ דהרי באמת ספק לדידן אם נאבד המשכן או לא והרי זה הוי ספק לב"ד בלא טענותיהם דהא אפי' בלא ר"ה נמי חיישינן שמא יוציא הלה את הפקדון עד שמטעם זה לא הניחו רבנן להלוה לישבע שבועתו ורמו שבועה על המלוה שישבע ויטול וכיון דהוי ספק לב"ד בלא טענותיהם פטור הלוי כמ"ש הנתיבות ז"ל בהדיא בסי' ע"ה סק"ה דכשנולד הספק לב"ד בלא טענותיהם כמו ספק באונס ספק ברצון פטור הבעל הגם דהוי א"י אם פרעתיך משום דהספק הוא לב"ד בלא טענותיהם והגם שהיא טוענת ברי מ"מ פטור משום דהוי ספק לב"ד בלא טענותיהם וא"כ ה"נ יקשה האיך אתה אוחז את החבל בשני ראשין דעקרינן השבועה מן הלוה שיכול לישבע משורת הדין כדין כל מודה מקצת משום החשש דשמא ברשותו הוא ואפילו מאמין הלוה למלוה שאינו ברשותו מ"מ אינו יכול לישבע משום חששא דאנחנו חוששין שמא עיניו נתן בו כמבואר (בחו"מ סי' ע"ב ועיין בש"ך ז"ל שם). והילכך משום הספק שיש לב"ד דשמא ברשותו הוא ע"כ אינו יכול הלוה לישבע. וא"כ לפ"ז האיך הוא מחויב כלל שבועה דמ"מ דהא פטור מן הדינר ה"ד. ע"ז שפיר משני הרמב"ן ז"ל דכיון דהלוה מודה בעיקר החיוב נאמן המלוה בשבועה לישבע וליטול [ואף דלא תיקנו להמלוה שישבע ויטול מ"מ במודה בעיקר החיוב נאמן לישבע וליטול עיין בספר תפארת ישראל מס' שבועות] ואי בלא ר"ה הוי רק חששא מדרבנן שמא ברשותו והוי הלוה מ"מ טרם שישבע המלוה בפועל אבל לבתר דחידש ר"ה דהוא מדאורייתא א"כ לא הוי הלוה מ"מ עד אחר שישבע המלוה וכיון דמשתבע שאינו ברשותו היכי מצי מפיק ליה וכדברינו בפנים ועכשיו יבואר הדבר באר היטב ודו"ק:

בסוגיא דזבחים בקושיא על שיטת הפוסקים ז"ל דבעינן שליחות בכתיבה והא דתני במתניתין עד שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו הוא משום שליחות הקשיתי הא כיון שאמר תחילה הבעל שרוצה לכת' גט לאשתו כדתני א"ל נכתוב גט לאשתך ואמר להן כתובו א"כ למה פסול משום שליחות הא קיי"ל דזכיה מטעם שליחות. נשמט מן הדפוס כמו שכ' בת"ה ומובא בט"ז ז"ל ביור"ד סי' שכ"ח ס"ק ב' דס"ל שם וכן בגט אם ידעינן דזכות הוא לה וניחא לה בגט לא הוי קפידא כלל מי יקבל הגט במקומה עכ"ל וא"כ ה"נ כיון דביקש הבעל מהן לכתוב גט וניחא ליה א"כ לא הוי מחוסר שליחות כשכתבו אחרים דזכיה הוי משום שליחות כמו שכ' התה"ד ז"ל וכן אפילו כשלא בקש הבעל ולא ידעינן אם ניחא ליה או לא והסופר כותב בביתו להזמין אולי יצטרך לשנה או שנתים ואחר שנה או שנתים צריך הבעל לזה למה הוי מחוסר שליחות הא אפילו לא עשאו

שליח שלוחו הוא מטעם דזכין לאדם שלא בפניו והגם דבשעת כתיבה לא היה ידוע אם זכות הוא לו או לאו מ"מ כשיתברר אח"כ דזכות הוא לו שפיר דמי הן אמת באם היה בשעת מעשה ספק חוב ספק זכות אפילו כשיתוודע אח"כ דהוי זכות וניחא ליה לא הוי שלוחו כמו שכ' הת"ה ז"ל מובא בקצה"ח ז"ל סי' רמ"ג דמקשה על פס"ד שלו מהא דפ"ב דב"מ (דף כ"ב ע"א) בתורם שלו ברשות דאיתא שם דבעינן דשויא שליח הא לא"ה לא ע"ז כתב ולא דמי כלל דהתם בשעה שנעשה שליחות לא ידעינן כלל אם ניחא ליה אי לא אלא דאח"כ שמעינן מיניה או חזינן מני' דניחא ליה מה שעשה ובעינן למימר למפרע הוי שליח הא לא מהני משום דבעינן למידע בשעה שנעשה שליח דזכות הוא וניחא ליה אבל היכא דבשעה שנעשה שליחות לא ידעינן לא הוי דומיא דאתם עכ"ל זה דווקא גבי תרומה דבשעה שנעשה שליחות הוי ספק אולי הוי חוב כמו שכ' הת"ה ז"ל לעיל מינה דבתרומה דהוי קפידא במידת הבעה"ב במדת בינונית או יפה א"כ היה בשעת שנעשה השליחות ספק חוב ע"כ אפילו כשיתוודע אח"כ דהיה זכות לא מהני אבל אם בשעת מעשה לא היה חוב כלל רק ספק אם יהיה זכות וא"כ לכשיתודע דניחא ליה למה לא הוי זכות הגע עצמך באחד שעשה פעולה טובה לחבירו באופן שמא יגיע לו טובה מזה הפעולה לבתר שנה או שנתים ואח"כ באמת היה לו טובה ולמה לא הי' לו זכות בשעת מעשה דמזכהו עכשיו אולי יצטרך לזה לבתר שנה או שנתים ולא דמי להתם בתרומה דבשעת שנעשה השליחות היה ספק חובה וזה דבר ברור ולהסברא הזה יש להביא ראיה מנמו"י ז"ל במס' יבמות ס"פ האשה שלום) גבי מזכה גט לאשתו במקום יבם דמספקא לן אי זכות הוא לה אי חובה וז"ל וא"ת מ"מ נשאלה את פיה עכשיו ואם היא רוצה נשמע דזכות הוא לה תירץ הריטב"א בשם רבו ז"ל דמילתא דהוי חובה אע"ג דלכי יודע אמר ניחא לי אין זכין לו למפרע עכ"ל הרי בהדיא הסברא כדברינו דדוקא במילתא דהוי חובה אע"ג דלכי יתודע אמר ניחא לי אין זכין לו למפרע אבל במילתא דלא הוי חובה ורק ספק זכות ולכי יודע אמר ניחא לי הוי זכין לו למפרע דהלא עשו זכות עבורו דאולי יצטרך לזה וכן מסוגית הגמ' גופיה דמזכה גט לאשתו במקום יבם יש להוכיח אותו סברא דדווקא במילתא דהוי בשעת מעשה ספק חוב אבל אם לא היה ספק חוב רק דעושין לה זכות אולי יצטרך לטובה הזה מה"ת נימא דלא הוי טובה כשעושין דבר בשביל אחד אולי יגיע לו טובה ובפרט שבאמת נתודע אח"כ שנעשה לו טובה ודו"ק:

הוכרחתי להניח באמצע חידושים על הרא"ש ז"ל עוד ארבעה דפים בלתי מודפסים לע"ע כי תם כספי כעת ואקוה לה' ית' בל"נ להדפיס הארבעה דפים הנ"ל למען להשלים מספר של חמשים דפים כמו שהי' במחשבתי בתחילת הספר דנא.